

วารสาร บัณฑิตแสงโคมคำ

Journal of SaengKhomKham Buddhist Studies

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2563) Vol. 5 No. 1 (January - June 2020)

ISSN: 2651-1266 (Print) ISSN: 2697-5998 (Online)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus

ISSN: 2651-1266 (Print)

ISSN: 2697-5998 (Online)

วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ

Journal of SaengKhomKham Buddhist Studies

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563)

Vol. 5 No. 1 (January-June 2020)

©วัตถุประสงค์

วารสารบัณฑิตแสงโคมคำเป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานวิชาการ การศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความต่าง ๆ ในสาขาวิชาที่วิทยาเขตพะเยาได้เปิดสอน คือ (1) พระพุทธศาสนาและปรัชญา (2) การสอนสังคมศึกษา (3) การสอนภาษาไทย และ (4) รัฐศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการที่เกี่ยวกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้พระพุทธศาสนา กับศาสตร์สมัยใหม่ ตลอดจนการบูรณาการสหวิทยาการต่าง ๆ ของคณาจารย์ บุคลากร นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานอื่น อันเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม 3) เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา และสร้างความร่วมมือในการบูรณาการการเรียนการสอนกับการเผยแพร่ผลงาน องค์ความรู้ของคณาจารย์ บุคลากรและนิสิตในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแบบ Double-blind อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับพิจารณาต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย กำหนดตีพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)

ทั้งนี้ ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องตามหลักเกณฑ์ที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นในบทความวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ

©เจ้าของ (Owner)

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
566 หมู่ 2 ถนนพหลโยธิน ตำบลแม่กา อำเภอเมือง
จังหวัดพะเยา 56000

©ที่ปรึกษา (Advisors)

พระราชปรีดีทิพย์, ศ.ดร.	อธิการบดี
พระเทพพรเมธี, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
พระเทพเวที, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
พระราชปรีดี, รศ.ดร.	รองอธิการบดีวิทยาเขตพะเยา
พระราชปรีดีธัมม, รศ.ดร.	คณบดีคณะพุทธศาสตร์
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
พระมหาสมบุญ ณ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ
พระครูโสภณปริยัติสุธี, รศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์วิทยาเขตพะเยา
พระครูธรรมธรรณญะทิพย์ พุทธสาวิโก	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร
พระมหาสุชาติภัก อภินโนโท	ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย
ศ. (พิเศษ) ดร. กาญจนา เจริญชัย	อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร
รศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
รศ.ดร. ประพันธ์ ศุภสร	ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

©บรรณาธิการบริหาร (Executive Editor)

พระครูวรธรรมวิฑูรย์, ผศ.ดร. วิทยาเขตพะเยา

©หัวหน้ากองบรรณาธิการ (Chief Editor)

พระมหาสุรัชย์ ขยายกิจพัฒน์, ดร. วิทยาเขตพะเยา

©ผู้ช่วยหัวหน้ากองบรรณาธิการ (Assistant Chief Editors)

พระมหาศิวกร ปณณวชิโร วิทยาเขตพะเยา
พระมหาภัทรวัฒน์ มหาคุณสี วิทยาเขตพะเยา

©กองบรรณาธิการ (Editorial Board Members)

พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย
พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธินาถเมธี, ผศ.ดร.	วิทยาเขตพะเยา
ผศ.ดร. สหทัยา วิเศษ	วิทยาเขตพะเยา
พระมหาสมศักดิ์ ญาณโพธิ์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย
พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย
รศ.ดร. เอกฉัตร จารุเมธีชน	ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
รศ.ดร. ปฐม บัญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร. ประยงค์ จันทร์แดง	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผศ.ดร. กรชนก สนิทวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย
อ.ดร. สมศรี สังจะสกุลรัตน์	วิทยาลัยพยาบาลบรม ราชชนนี พะเยา
อ.ดร. ธฤตต์วัชร ไขยมวงค์	มหาวิทยาลัยสงขล นครินทร์วิทยาเขต ปัตตานี
อ.ดร. กนกวรรณ เอี่ยมชัย	วิทยาลัยพยาบาลบรม ราชชนนีพะเยา
อ.ดร. ภรณ์ แก้วบวร	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
Prof. Lalji 'Shravak'	Banaras Hindu University, India
Dr. Lim Hui Ling	Religious Scholar, Singapore

©เลขานุการกองบรรณาธิการ (Secretary of Editorial Board)

ร.ต.ต. ดร. สมยศ ปัญญามาก	วิทยาเขตพะเยา
--------------------------	---------------

©ผู้ช่วยเลขานุการกองบรรณาธิการ (Assistant Secretaries of Editorial Board)

ผศ.ดร. ชูชาติ สุทธะ	วิทยาเขตพะเยา
อ. นภาพร หงษ์ทอง	วิทยาเขตพะเยา

©ฝ่ายประสานงานและจัดการ (Coordination and Management)

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส
พระปลัดพงษ์ศิริ พุทธิวิโส
พระมหากิตติพงษ์ กิตติธนาโน
นางสาววิรัชพัชร ปันสยาปาริฉัตร

©ฝ่ายประสานงานและจัดการ (Coordination and Management)

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส
พระปลัดพงษ์ศิริ พุทธิวิโส
พระมหากิตติพงษ์ กิตติธนาโน
นางสาววิรัชพัชร ปันสยาปาริฉัตร

©ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

พ.ต.อ. คณอง ไขทา
พ.ต.ท. ดร. ภัทรวุฒิ อัครภัทร
นายวัชร บัญพลอด

©ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม (Art and Content Designed)

พระครูพิศาลสรกิจ, ผศ.ดร.
พระสุกฤษฏ์ ปิยสีโล
นายคมจักร ศรีวิราช
นายณพล อินปิง
นางสาวสิริกานดา คำแก้ว

©กำหนดออกเผยแพร่ (Publication)

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - มิถุนายน
ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม

©พิมพ์ (Printing)

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความประจำปี
ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระชยานันท์หมื่น, ผศ.ดร.

พระครูโสภณปริยัติสุธี, รศ.ดร.

พระครูศรีวรพินิจ, ผศ.ดร.

พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ผศ.ดร.

พระมหาธนาธิป มหาสมมฤทธิโต, ดร.

ผศ.ดร. สหทัยา วิเศษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

รศ.ดร. ประเวศ อินทองปาน

รศ.ดร. วีระ เลิศสมพร

รศ.ดร. ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ

ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน

ผศ.ดร. ภัทรชัย อุทาพันธ์

ผศ. คมศิลป์ พลแดง

อ.ดร. สวัสดิ์ อโณทัย

อ.ดร. ชัยณรงค์ ศรีมันตะ

อ.ดร. สิงห์คำ รักป่า

อ.ดร. ธรรมรัตน์ โพธิสุวรรณปัญญา

อ.ดร. ภรณ์ แก้วบวร

อ.ดร. วินิจ ฝาเจริญ

จ.ส.อ. ดร. นิยม ยากรณ์

Dr. Lim Hui Ling

Mr. Rex Weylin Tyrone

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยพะเยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยพะเยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

นักวิชาการอิสระ, มณฑลทหารบกที่ 33 ค่ายกาวิละ

Religious Scholar, Singapore

Independent Scholar, USA

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

วารสารบัณฑิตแสงโคมคำฉบับนี้เป็นฉบับแรกที่ตีพิมพ์ หลังจากได้รับการรับรองคุณภาพจาก TCI ให้อยู่ในกลุ่ม 2 และเป็นฉบับแรกที่เพิ่มเป็น 12 บทความ ซึ่งประกอบด้วยบทความวิจัย (Research Articles) 6 บทความ ได้แก่ 1) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดห้วยโนนวิทยา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยพระครูสุภัทรพรหมคุณ (เจริญ คำประเสริฐ) งานวิจัยนี้ได้ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการและหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของวัดห้วยโนนวิทยา ผลการวิจัยทำให้ทราบแนวทางที่จะพัฒนาระบบการทำงานของโรงเรียนพระปริยัติให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

2) ค่านิยมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนบ้านตัว ตำบลบ้านเขว้า อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยกิตติพงษ์ พิพิธกุล นิตยา จันทะปัสสา ดวงเนตร ชาสุวรรณ พระนิทัศน์ วงศ์วังเพิ่มและสมยศ ปัญญามาก การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่านิยมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนบ้านตัว ผลการวิจัยทำให้ทราบค่านิยม รวมถึงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของชาวบ้านตัวที่เป็นทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

3) การจูงใจนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซตด้วยองค์ประกอบ ทางการท่องเที่ยว เพื่อเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสองในจังหวัดขอนแก่น โดยจิณัสนา ศรีหิรัญ กมนภา หวังเขื่อนกลาง รวิภา ในเถา และสมศักดิ์ ตลาดทรัพย์ วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ประกอบด้วยการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซต สถานการณ์ปัจจุบันประเพณีฮีตสิบสอง วิเคราะห์ความคาดหวังในการเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสองของนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซต และเสนอแนวทางการจูงใจนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซตในการเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสอง ผลการวิจัยทำให้ทราบปัญหาและแนวทางส่งเสริมประเพณีฮีตสิบสองให้เหมาะกับเจเนอเรชันใหม่อีกขึ้น

4) ยุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพลักษณ์การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 โดยพระครูจันทวิริโยภาส (ชาญวิทย์ เชี่ยวชาญ) งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ศึกษาปัญหาเชิงภาพลักษณ์ การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ และพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพลักษณ์การปฏิบัติตามกิจพระสงฆ์ในเขตดังกล่าว ผลการวิจัยทำให้ทราบปัญหาและสามารถกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5) การส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยพระครูพิศาลสรกิจ (สุทิน สุทิน) พระครูธรรมธรรณูญเที่ยง พุทธสาวโกและพระสุกฤษฎี ปิยสีโล การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง การพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง และการสังเคราะห์องค์ความรู้ในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิงตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยก่อให้เกิด

ประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านอิงตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการใช้กระบวนการ AIC ที่สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาอย่างมาก

6) บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน โดยพงษ์สนธิ คุณณะลา งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย การศึกษาปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย และการนำเสนอแนวทางการสร้างการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน ผลการวิจัยทำให้ทราบระดับการรับรู้บทบาทพลเมืองของเยาวชนและแนวทางส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนต่อไป

ส่วนบทความวิชาการ (Academic Articles) 5 บทความ ได้แก่ 1) กระเทียมในปัม ปตท.: ภาพสะท้อนข้อเท็จจริงความรุนแรงในครอบครัว แต่พุทธกาลถึงปัจจุบัน โดยมีลลิกา ภูมธณ ดิเรก ด้วงลอยและพระปลัดระพิน พุทธิสาโร บทความนี้ได้รับแรงบันดาลใจการเขียนจากเหตุการณ์จริง ทั้งนี้ เพื่อสะท้อนให้เห็นความรุนแรงภายในครอบครัว จากผลการศึกษาทำให้ทราบแนวคิดบางอย่างในสังคมไทยที่ต้องรีบแก้ไข โดยเฉพาะการนำคติทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการใช้ภูมิศีลธรรมในการป้องกันและแก้ไขความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในครอบครัว

2) พระภิกษุสามเณรควรเรียนวิชาทางโลกหรือไม่ โดยประยงค์ จันทรแดง บทความนี้ได้ศึกษาประเพณีการบวชเรียนและวิเคราะห์การเรียนวิชาทางธรรมและวิชาทางโลกของพระภิกษุสามเณร ในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการศึกษาทำให้เห็นว่า พระภิกษุสามเณรจำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อเป็นอุปการะแก่กันและกันในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคต

3) PM 2.5 and Impacts of Air Pollution on Ecosystem: Buddhist Perspective โดย Kannikar Khaw-ngern, Chainarong Khaw-ngern และ Phra Nattakitt Udomphol บทความนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับค่า PM 2.5 ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ในมุมมองพระพุทธศาสนาได้สะท้อนให้เห็นจริยธรรมในเรื่องต้นเหตุหรือความอยากที่เป็นปฏิกัตของปัญหาหรือความทุกข์ นอกจากนั้น ยังเกี่ยวกับหลักธรรมในเรื่องศีล 5 และเรื่องกรรม หลักจริยธรรมเหล่านี้จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล เพราะเข้าใจหลักการที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในแง่ของเหตุและผลของการกระทำ

4) แนวคิดประชานิยม: นโยบายทางการเมืองสู่การแก้ปัญหาตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน โดยภูริวัจน์ ปุณยุตปิรดา บทความนี้ชี้ให้เห็นแนวคิดประชานิยมที่เป็นอุดมการณ์และนโยบายทางการเมืองอันเป็นที่นิยมของประชาชน โดยนโยบายประชานิยมแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ประชานิยมสนับสนุนเกษตรกร 2) ประชานิยมสนับสนุนการเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศชาติทั้งแง่บวกและแง่ลบ ต่อมารัฐบาลประกาศใช้นโยบายประชานิยมภายใต้ชื่อโครงการไทยนิยม ยั่งยืน โดยมีแผนดำเนินงาน 10 เรื่อง เช่น 1) สัญญาประชาคมผูกใจไทยเป็นหนึ่ง 2) คนไทยไม่ทิ้งกัน 3) ชุมชนอยู่ดีมีสุข 4) วิถีไทยวิถีพอเพียง

5) มรดกภูมิปัญญาไทยในวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อวิถีสังคมไทย โดยพิงพร ศรีแก้ว บทความนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาไทยในวรรณคดีที่มีความสำคัญต่อวิถีสังคมไทย โดยวิเคราะห์ภูมิปัญญาในแง่ความเชื่อ ค่านิยมและอุดมการณ์จำแนกได้ 3 ด้าน คือ ด้านการดำรงชีวิต ด้านความเชื่อและด้านแง่คิดเกี่ยวกับการพูด และในแง่สภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและภูมิศาสตร์ที่จำแนกเป็น 11 ด้าน เช่น การตั้งถิ่นฐาน การสร้างที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ นอกจากนี้ในบทความยังเสนอองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและความสอดคล้องกับเรื่องปัจจัย 4 ประการ

บทความเรื่องสุดท้ายเป็นบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ได้แก่ ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ โดยอัญชลิตา สุวรรณะขงู ซึ่งได้นำเสนอเนื้อหาโดยย่อของแต่ละบทของหนังสือ พร้อมคำวิจารณ์เพื่อให้เกิดประโยชน์สำหรับผู้อ่าน โดยได้เชื่อมโยงให้เห็นลักษณะคำสอนและแก่นสาระสำคัญของพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน

ดังที่กล่าวมา บทความทุกเรื่องในฉบับนี้จึงมีความหลากหลาย ไม่เฉพาะประเภทของบทความที่เป็นบทความวิจัย บทความวิชาการและบทวิจารณ์หนังสือเท่านั้น แต่ในแง่ของเนื้อหาที่ประกอบด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ภาษาไทย รัฐศาสตร์ การบริหารจัดการ รวมถึงการบูรณาการพระพุทธศาสนากับองค์ความรู้สมัยใหม่ในด้านการบริหารจัดการ โดยแต่ละบทความได้ผ่านการพิจารณาถ่วงถ่วงจากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในนามกองบรรณาธิการ ขออนุโมทนาขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก ตลอดจนผู้เขียนบทความทุกท่านที่ส่งบทความตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านจะได้รับประโยชน์และต่อยอดองค์ความรู้จากบทความทั้งหมดนี้

พระครูวรธรรมวิฑูรย์, ผศ.ดร.

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ (Content)

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย (Research Articles)

- แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา วัดหย่วนวิทยา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

The Guidelines for Academic Administration Development of the
Phrapariyattidhamma School, Watyuanwittaya,
Chiangkham District, Phayao Province

พระครูสุภัทรพรหมคุณ (เจริญ คำประเสริฐ)
Phrakhru Suphattharaphromkhun (Jarern Khamprasoet)

1
- ค่านิยมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนบ้านติ้ว
ตำบลบ้านเขว้า อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

Economic Values and Consumptive Behavior of People at Ban Tiu,
Ban Khao Sub-district, Muang District, Mahasarakham Province

กิตติพงษ์ พิพิธกุล, นิตยา จันทะปัสสา, ดวงเนตร ชาสุวรรณ,
พระนิทัศน์ วงศ์วังเพิ่ม, สมยศ ปัญญามาก

Kittiphong Phiphitkun, Nittaya Janthapassa, Duangnet Chasuwan,
Phra Nitat Wongwangphoem, Somyot Panyamak

18
- การจูงใจนักท่องเที่ยวเจนเอเรชันแซตด้วยองค์ประกอบ
ทางการท่องเที่ยว เพื่อเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสองในจังหวัดขอนแก่น

Attracting Generation Z Tourists with Tourism Element to
Participate in Heet-Sib-Song Tradition in Khon Kaen Province

จิณัสมา ศรีหิรัญ, กมนภา หวังเขื่อนกลาง, รวิภา ไนเถา, สมศักดิ์ ตลาดทรัพย์

Jenasama Srihirun, Kamonpa Wangkuanklang, Rawipha Naithao, Somsak Taladsub

32

สารบัญ (ต่อ)

- ยุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพลักษณ์การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 51

The Image Promotion Strategies in Monastic Activity Performance for
Monks under Saṅgha Administration Region VI
พระครูจันทวิริยภาส (ชาญวิทย์ เชื้อชวน)
Phrakhru Jantawiriyopas (Chanwit Chiewchan)

- การส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิงตามแนวทางพระพุทธศาสนา 70

The Promotion and Development of the Community Forestry through
Community and Local Administrative Organization Participation in
Ing Basin in accordance with Buddhism
พระครูพิศาลสรกิจ (สุทิน สุทิน), พระครูธรรมธรรพญ์เที่ยง พุทธสาวโก, พระสุกฤษฎี ปิยสีโล
Phrakhruhphisansorakit (Suthin Sudino),
Phrakhruhammadhathon Bunthiang Buddhasāvako, Phra Sukrit Piyasīlo

- บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน 85

The Role of Citizenship under Democracy of
Senior High School Students in Lamphun Province
พงษ์สนธิ คุณนະลา
Pongsanit Koonnala

บทความวิชาการ (Academic Articles)

- กระตีบเมียในปัม ปตท.: ภาพสะท้อนข้อเท็จจริงความรุนแรงในครอบครัว
แต่พุทธกาลถึงปัจจุบัน 100

The Wife's Crunch, PTT: Violence Reflections on
Family Facts from the Buddhist Era to Present
มัลลิกา ภูมะธณ, ดิเรก ด้วงลอย, พระปลัดระพิน พุทธิสารโ
Mallika Phumathon, Direk Duangloy, Phrapalad Raphin Buddhisāro

สารบัญ (ต่อ)

- พระภิกษุสามเณรควรเรียนวิชาทางโลกหรือไม่ 123
Should Monks and Novices Study the Secular Subjects?
ประยงค์ จันทรแดง
Prayong Jandaeng
- PM 2.5 and Impacts of Air Pollution on Ecosystem: Buddhist Perspective 138
Kannikar Khaw-ngern, Chainarong Khaw-ngern, Phra Nattakitt Udomphol
- แนวคิดประชานิยม: นโยบายทางการเมืองสู่การแก้ปัญหาตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน 155
Populism: The Political Policy towards Problem-solution Approach of
Thai Niyom Yangyuen Program
ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา
Phuriwat Punyawutpreeda
- มรดกภูมิปัญญาไทยในวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อวิถีสังคมไทย 171
Thai Wisdom Heritage in Literature Influencing on Thai Society
พิงพร ศรีแก้ว
Pingporn Srikeaw

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

- ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ 186
Landscape Architecture of Thai Temples,
and Buddhist Integrated Learning and Health Promotion
อัญชลิตา สุวรรณะชญ
Unchalita Suvarnajata

ภาคผนวก

- คำแนะนำสำหรับผู้เขียน (1)
- แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ (13)
- ตัวอย่างรูปแบบการจัดพิมพ์บทความในวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ (14)
- กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ (30)

แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของ
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดห้วยนวนวิทยา
อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

The Guidelines for Academic Administration Development of
the Phrapariyattidhamma School, Watyuanwittaya,
Chiangkham District, Phayao Province

พระครูสุภัทรพรหมคุณ (เจริญ คำประเสริฐ)
Phrakhru Suphattharaphromkhun (Jarern Khamprasoet)

วัดห้วยนวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
Watyuan, Chiangkham District, Phayao Province
Corresponding Author, E-mail: jarern2491@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการและหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดห้วยนวนวิทยา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา งานนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสาร รายงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วทำการสัมภาษณ์ประกอบโดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง รวมถึงการสนทนากลุ่มโดยสร้างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่เป็นลักษณะของคำถามแบบปลายเปิด

ผลการวิจัย พบว่า 1) ด้านสภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดห้วยนวนวิทยา อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีการจัดระบบการเรียนการสอนโดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวิชาพื้นฐานตามมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อก้าวทันโลกการศึกษาระดับประเทศและสนับสนุนการพัฒนาครูผู้สอน บุคลากร นักเรียนตามแผนนโยบายของผู้บริหาร 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีดังนี้ 2.1 การบริหารงานวิชาการ ควรให้ครูมีส่วนร่วมและมีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันเพื่อความเป็นเอกภาพในการขับเคลื่อนงาน 2.2 การบริหารหลักสูตร ควร

คำนึงถึงสถานะและบริบทของผู้เรียนทั้งหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรพระพุทธศาสนาเพื่อลดภาระงานผู้เรียน ครูผู้สอนมีการบูรณาการหลักสูตรรายวิชาวางแผนการประเมินผลร่วมกัน 2.3 ด้านการจัดการเรียนรู้ มีผู้เชี่ยวชาญด้านการวิเคราะห์ข้อสอบการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) และทดสอบการศึกษาระดับชาติด้านพระพุทธศาสนา (B-NET) เพื่อสอนเสริมให้กับผู้เรียน 2.4 ด้านงบประมาณ ควรหาแหล่งทุนมาเพื่อสนับสนุนและหาแนวทางบูรณาการกับหน่วยงาน องค์กรอื่นเพื่อพัฒนา ร่วมกัน 2.5 ด้านการจัดสื่อการเรียนรู้ มีการนำเทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ เช่น Google Classroom มาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ 2.6 การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนมีวิธีการสอนและวิธีการประเมินผลที่ต่างกัน

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ; โรงเรียนพระปริยัติธรรม; วัดห้วยนวนิทยา

Abstract

The objectives of this research are that 1) to study the condition of academic administration of the General Education Section of Phrapariyattidhamma Schools, Watyuanwittaya, Chiangkham District, Phayao Province; and 2) to find guidelines for the development of academic administration of the Phrapariyattidhamma School. This is a qualitative research by collecting data from documents, reports, and research papers. In addition, it is collected data by in-depth interview and focus group discussion which are formed in accordance with the objectives of research that are open-ended questions.

The results are as follows: 1) the academic administration of the Phrapariyattidhamma School of Watyuanwittaya has organized a teaching and learning system with the goal of providing students with knowledge of Buddhism and basic subjects in accordance with the standards of the Ministry of Education in order to keep up with the world of national education and support the development of teachers, personnel, and students according to the policy of the administrators; 2) guidelines for the development of academic administration of the Phrapariyattidhamma School are as follows: (1) by academic

administration, teachers should be involved and communicate to unify the understanding for direction; (2) by curriculum administration, it should be considered the status and context of the learners in both the core curriculum and the Buddhism curriculum in order to reduce the workload of learners and teachers by having an integrated curriculum, through planning and evaluation; (3) by learning management, there are experts in analyzing the Ordinary National Educational Test (O-NET) and the Buddhist National Educational Test (B-NET) to supplement teaching to learners; (4) by budget administration, with finding sources of funds to support and find ways to integrate with other organizations to develop together; (5) by learning media, to take technology and online media such as Google Classroom, and use it in the learning management process in order for the student to be able to summarize knowledge themselves; (6) by evaluation of learning outcomes, the gained knowledge must be taken into account, the differences between people levels of learned knowledge.

Keywords: Academic Administration; Phrapariyattidhamma Schools; Watyuanwittaya

บทนำ

การศึกษาในประเทศไทยจัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ โดยภาครัฐเข้ามาดูแลโดยตรงและเปิดโอกาสให้เอกชนมีส่วนร่วมในการศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษาปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา สำหรับการศึกษภาคบังคับได้กำหนดให้พลเมืองไทยต้องจบการศึกษาอย่างน้อยระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและต้องเข้ารับการศึกษาย่างต่ำสุดเมื่ออายุ 7 ปี การศึกษาภาคบังคับนี้เป็นส่วนหนึ่ง

ของการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งออกเป็นระดับชั้นประถมศึกษา 6 ปี และมัธยมศึกษา 6 ปี

สำหรับการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นกระบวนการในการสร้างรากฐานการสืบทอดพระพุทธศาสนา เพราะพระภิกษุสามเณรที่ได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะเป็นที่ยอมรับว่า เป็นผู้ทรงภูมิธรรมและเป็นผู้นำทางปัญญาของประชาชนอย่างแท้จริง ปัจจุบันการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาได้รับ

การยอมรับและมีบทบาทมากขึ้น มีส่วนในการตอบสนองนโยบายของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึงเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ทัดเทียมกัน ตามแนวนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติและแผนพัฒนาการศึกษา เป็นการศึกษาในรูปแบบหนึ่งของการศึกษา คณะสงฆ์ที่เป็นการศึกษาทางโลกโดยกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ซึ่งมีมูลเหตุสืบเนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาและบาลีวิสามัญศึกษาของสำนักเรียนวัด ภายหลังการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้นแล้วทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย จึงได้จัดการศึกษาแผนกมัธยมศึกษาขึ้นมาเรียกว่า โรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา กำหนดให้มีการเรียนบาลีนักธรรมและความรู้ในระดับมัธยมโดยรับผู้สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาเมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาได้แพร่ขยายออกไปยังต่างจังหวัดทั่วราชอาณาจักร จึงมีพระภิกษุสามเณรเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก (กองพุทธศาสนสถาน, 2545: 118) ทางคณะสงฆ์พร้อมด้วยองค์กรทางการศึกษาได้กำหนดโรงเรียนประเภทใหม่ว่าโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษา สำนักเรียนวัด เมื่อจบแล้วได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้

พระภิกษุสงฆ์นิยมเรียนเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการสนองความประสงค์ของพระภิกษุสามเณร กระทรวงศึกษาธิการได้ออกกฎระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในปี พ.ศ. 2514 เป็นการประยุกต์วิชาพระพุทธศาสนากับวิชาสามัญเข้าด้วยกันโดยกำหนดให้เรียน 9 หมวดคือ บาลี ธรรมวินัย ศาสนปฏิบัติ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และหมวดสุขศึกษา วิชาเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีศักดิ์และสิทธิ์เท่าโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษาต้นและมัธยมปลายของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลของสภาการศึกษาของคณะสงฆ์มีกรมการศาสนาเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ (สมศักดิ์ บุญปู้, 2544: 96) ฉะนั้น ทางกระทรวงศึกษาธิการอาศัยอำนาจตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515 ได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2514 ขึ้น เพื่อเป็นการศึกษาแบบประยุกต์เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2535 โดยมีวัตถุประสงค์ให้

การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายอาณาจักร (มานพ พลไพรินทร์, 2535: 3) หากพระภิกษุสามเณรประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาไปใช้ศึกษาต่อหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

โรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาปัจจุบันสังกัดกองพุทธศาสนาศึกษาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีหน้าที่กำกับดูแลจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา การดำเนินการมีลักษณะการบริหาร โดยมีสภาการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นองค์กรหลักที่ควบคุมส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง ส่วนการบริหารโรงเรียนปัจจุบันการศึกษาประเภทนี้ได้เจริญก้าวหน้าขึ้นมา โดยลำดับมีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศปีการศึกษา 2560 มีโรงเรียนทั้งสิ้น 409 โรงเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้นจำนวน 40,383 รูป มัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 27,867 รูปและมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 12,516 รูป (กองพุทธศาสนาสถาน, 2545: 1) สำหรับจังหวัดพะเยามี

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 9 แห่ง โรงเรียนวัดห้วยนวนวิทยา วัดห้วยน ตำบลห้วยน อำเภอเชียงคำ เป็นหนึ่งในนั้น ทั้ง 9 แห่งมีนักเรียนทั้งสิ้น 881 รูป

โรงเรียนวัดห้วยนวนวิทยา ตั้งอยู่ในเขตธรรมนิสงฆ์วัดห้วยน เลขที่ 177 หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีเนื้อที่ 2 ไร่ 132 ตารางวา เริ่มเปิดการเรียนการสอนให้แก่พระภิกษุสามเณรในระดับชั้นมัธยมศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2516 เป็นต้นมา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยในระยะเริ่มแรกได้เปิดการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในสังกัดของกรมสามัญศึกษา และกรมการศึกษานอกโรงเรียน ต่อมาในปีการศึกษา 2535 ได้ขออนุญาตจากกรมการศาสนาเปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดกรมการศึกษาระหว่างศึกษาธิการ ซึ่งได้รับอนุญาตจัดตั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จากกรมการศาสนา เลขที่ 93/2536 เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2536 และได้รับอนุญาตให้เปิดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2539 ปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาวัดห้วยนวนวิทยา

สังกัดกองพุทธศาสนศึกษาสำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติมีจำนวน
นักเรียน 170 รูป มัธยมศึกษาตอนต้น
จำนวน 131 รูป และมัธยมศึกษาตอน
ปลาย จำนวน 39 รูป (โรงเรียนวัด
ห้วยนวนิทยา, 2559: 2-4)

อย่างไรก็ตาม การจัดการ
ศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษาที่ผ่านมายังประสบ
ปัญหาหลายประการ ได้แก่ ด้านการ
จัดการศึกษา การพัฒนาทักษะ
กระบวนการคิดของผู้เรียนบางรูป
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในสาระการ
เรียนรู้อยู่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน
นักเรียน ไม่คุ้นเคยกับการทำ
แบบทดสอบ O-NET ด้านการจัดการ
เรียนการสอน การนิเทศการ
จัดการเรียนการสอนวางแผนส่งเสริม
ให้ครูทุกคนได้รับการพัฒนาแต่ยังไม่
ครอบคลุมการจัดเตรียม การใช้สื่อ
การสอนซ่อมและงานวิจัยเพื่อพัฒนา
สื่อของครูบางรูป/คน ยังไม่ชัดเจน
ขาดความรู้ความสามารถในการนำ
นวัตกรรมเทคโนโลยีมาใช้ในการ
จัดการเรียนการสอน ซึ่งพระภิกษุ
สามเณรที่เข้ามาศึกษาส่วนใหญ่เป็น
ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ฐานะ
ยากจนจึงต้องมาบวชเรียน นักเรียน
บางส่วนอาศัยอยู่ไกลและต้องปฏิบัติ
ศาสนกิจในวัดของตน แม้การคมนาคม
จะสะดวกแต่ต้องใช้ระยะเวลาในการ

เดินทางทำให้เวลาในการทำกิจกรรม
นอกห้องเรียนไม่ต่อเนื่อง และ
ครอบครัวนักเรียนบางครอบครัวมี
ปัญหาด้านภาวะเศรษฐกิจ ทำให้การ
สนับสนุนด้านการเรียนการสอนไม่
ต่อเนื่องเท่าที่ควร เมื่อการเรียนการ
สอนพระปริยัติธรรมไม่มีมาตรฐาน
เท่าที่ควร มีการอบรมการเรียนการ
สอนให้แก่ครูในโรงเรียนพระปริยัติ
ธรรมน้อย ทำให้พระภิกษุสามเณรเกิด
ความเบื่อหน่ายต่อการเรียนการสอน
ย่อมทำให้พระภิกษุสามเณรที่จะเข้ามา
เป็นศาสนทายาทวันยังลดลง นับว่า
เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทุกฝ่ายจะต้อง
ร่วมมือกันหาทางแก้ไขอย่างเร่งด่วน
เพื่อให้ การ จัด การ ศึกษา ให้ มี
ประสิทธิภาพมากขึ้น จากสภาพปัญหา
ดังกล่าวผู้วิจัยจึงศึกษาสภาพการ
บริหารงานวิชาการ ปัญหาอุปสรรค
การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน
พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
วัดห้วยนวนิทยา เพื่อหาแนวทางในการ
พัฒนาการบริหารงานวิชาการของ
โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ
ศึกษา วัดห้วยนวนิทยา ให้ได้คุณภาพ
และเกิดประสิทธิภาพ อันจะส่งผลต่อ
การศึกษาพระพุทธศาสนาในระบบ
โรงเรียนสามัญศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดห้วยนวนวิทยา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา

2. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดห้วยนวนวิทยา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นเบื้องต้นและทำการสัมภาษณ์ประกอบใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง รวมถึงการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเป็นลักษณะของคำถามแบบปลายเปิด

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดห้วยนวนวิทยา แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

1.1 การวางแผนงานวิชาการ โรงเรียนวัดห้วยนวนวิทยามีนโยบายของการบริหารวิชาการด้านพระพุทธศาสนา โดยวางแผนงานให้ผู้เรียนได้ศึกษาทั้งทางปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ผู้บริหารสถานศึกษามี

บทบาทหน้าที่ในการบริหารงานวิชาการ กำหนดผู้รับผิดชอบงานวิชาการ โดยผู้บริหารมีการตรวจสอบความรู้ ความสามารถทางด้านวิชาการเพื่อให้งานเป็นไปด้วยความถูกต้องและเหมาะสม ครูและบุคลากรได้เข้ารับการอบรมสัมมนาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน

1.2 การบริหารหลักสูตร โรงเรียนวัดห้วยนวนวิทยา ได้จัดการเรียนการสอนตามโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2551 โดยระดับช่วงชั้นที่เปิดสอนโรงเรียนได้กำหนดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 ช่วงชั้น ได้แก่ ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนได้กำหนดสาระการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ กระบวนการเรียนรู้ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 8 กลุ่มสาระ ดังนี้ (1) กลุ่มสาระเรียนรู้ภาษาไทย (2) กลุ่มสาระเรียนรู้คณิตศาสตร์ (3) กลุ่มสาระเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (4) กลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (5) กลุ่มสาระเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

(6) กลุ่มสาระเรียนรู้ศิลปะ
 (7) กลุ่มสาระเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี และ (8) กลุ่มสาระเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐานที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้โดยมีสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม คือ ศาสนปฏิบัติ ธรรมวินัย ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต อันจะทำให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเองและได้กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ 1–3 กำหนดเวลาเรียน/ภาคเรียน ประมาณ 720 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 7 ชั่วโมง และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีที่ 4–6 กำหนดเวลาเรียน/ภาคเรียน ประมาณ 720 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง เวลาเรียนต่อปีไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยกำหนดโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

1.3 การจัดการเรียนรู้
 โรงเรียนวัดห้วยหวดวิทยา มีการจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยพัฒนาการทางกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ด้วยวิธีการที่หลากหลายตามความรู้ความสามารถ และตามความถนัดของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการและนำกระบวนการ

จัดการ การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

1.4 การพัฒนาและส่งเสริมด้านวิชาการ โดยมีการพัฒนาและส่งเสริมงานด้านวิชาการเป็นการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ เช่น การเชิญบุคลากรภายนอกมาบรรยาย ให้ความรู้ การจัดซ่อมเสริม การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน การนำนักเรียนศึกษาดูงานทุกปี การศึกษาโดยดำเนินการร่วมกับโรงเรียนแม่ข่ายประจำอำเภอเชียงคำ คือ โรงเรียนเชียงคำวิทยาคม ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงในการจัดการเรียนการสอนทั้ง 8 กลุ่มสาระรายวิชา เช่น คณะครูผู้สอนกลุ่มสาระรายวิชาวิทยาศาสตร์นำนักเรียนไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ที่องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ (อพวช.) รวมถึงทางโรงเรียนได้ส่งครูเข้าร่วมอบรมพัฒนาศักยภาพในเรื่องใหม่ ๆ และประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมอบรมสามารถนำมาปรับใช้ในการเรียนการสอนได้ เช่น ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาโดยปกติจะเน้นสอนเรื่องธรรมะทั่วไปหรือเรื่องวิถีชีวิตของพระภิกษุสามเณรโดยตรง ครูผู้สอนจะมีวิธีการสื่อสารหรือการถ่ายทอดหลักธรรมตามที่ได้รับ

การปลูกฝังและถ่ายทอดให้นักเรียนตามแบบเดิม แต่ภายหลังที่ครูผู้กลุ่มสาระสังคมศึกษาได้เข้าร่วมอบรมได้นำความรู้มาปรับใช้ในกลุ่มสาระ

1.5 การจัดสื่อการเรียนรู้ โรงเรียนวัดห่วนวิทยา มีสื่อการเรียนการสอนที่ค่อนข้างทันสมัยมีเครื่องรับสัญญาณดาวเทียมจากโรงเรียนไกลกังวล มีศูนย์ ICT รวมทั้งห้องเรียนอัจฉริยะภาพ (Smart Classroom) เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องโปรเจคเตอร์ และห้อง PASEE MODEL ที่เป็นนวัตกรรมด้านกลยุทธ์ที่เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาห้องเรียนคุณภาพ โดยนำเทคนิควิธีบูรณาการการเรียนรู้มาใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอนระบบออนไลน์

1.6 การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ทางโรงเรียนวัดห่วนวิทยาได้กำหนดแนวทางการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลายและตามสภาพจริง ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ทั้งครูผู้สอน ผู้เรียนเพื่อผู้เรียนและผู้ปกครอง และเกณฑ์และระเบียบการวัดผลประเมินผลให้เป็นไปตามที่โรงเรียนกำหนด โดยความเห็นชอบคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้นในการวัดและประเมินผล มี 2 ประเด็น คือ 1) กำหนดแนวทางการวัด

และประเมินผล ดังนี้ (1) จัดการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลายและตามสภาพจริง (2) ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ทั้งครูผู้สอน ผู้เรียนเพื่อผู้เรียนและผู้ปกครอง และ (3) เกณฑ์และระเบียบการวัดผลประเมินผลให้เป็นไปตามที่โรงเรียนกำหนด โดยความเห็นชอบคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ข้อสอบมี 2 แบบ คือ ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ส่วนวิชาศาสนาปฏิบัติจะมีทั้งภาคทฤษฎีจะเป็นแบบข้อเขียน ส่วนในภาคปฏิบัติจะมีการสอบก่อนข้อเขียน เช่น การเดินจงกรม 6 ระยะ

2. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานวิชาการ มีดังนี้

2.1 การวางแผนวิชาการพบว่า 1) จำนวนของนักเรียนมีแนวโน้มลดลงทุกปี เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันให้ความสำคัญของการบวชเรียนน้อยลง เพราะมีสถาบันการศึกษาให้เลือกเรียนอย่างหลากหลาย สถานะของนักเรียนเป็นภิกษุสามเณรทำให้เกิดการไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนในบางรายวิชา นักเรียนมีสถานะภาพเป็นพระภิกษุสามเณรทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบางอย่างต้องคำนึงถึงภาวะการเป็นนักบวชและเป็นไปอย่างจำกัด จึงทำให้กิจกรรม

การเรียนการสอนบางกิจกรรมเป็นไปได้โดยไม่เต็มที่ การลาสิกขาและออกกลางคันของผู้เรียนระหว่างภาคเรียนมีจำนวนมาก เนื่องจากขาดความอดทนในการครองสมณเพศ 2) ขาดแคลนครูผู้สอนที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตรงกลุ่มสาระ โดยเฉพาะครูวิชาพระพุทธศาสนา 3) ครูผู้สอน ได้รับเงินค่าตอบแทนน้อยไม่ตรงกับคุณวุฒิ ทำให้ครูขาดขวัญกำลังใจ ขาดหลักประกันความมั่นคง หรือสวัสดิการด้านอาชีพ ครูผู้สอนมีการปรับเปลี่ยนโยกย้ายบ่อย ขาดความต่อเนื่องในการจัดการเรียนการสอนทำให้เกิดปัญหาต่อการจัดการเรียนการสอน ครูและบุคลากรไม่มีการบรรจุหรือแต่งตั้งตามตำแหน่งที่ชัดเจน รวมถึงครูผู้สอนไม่มีความรู้และความถนัดในรายวิชาที่สอน ไม่มีการคัดเลือกและประเมินผลงานครูผู้สอน ครูไม่ได้จบสายวิชาชีพครู จึงไม่มีเทคนิคการสอนให้นักเรียนเรียนรู้และเข้าใจ 4) การฝึกอบรมและพัฒนาครูให้มีคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนยังมีน้อยและไม่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด 5) ครูผู้สอนควรมีการพัฒนาตามที่คุรุสภากำหนดโดยสนับสนุนให้มีค่าน้ำ แสงหาความรู้ และเทคนิคใหม่ในการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาครูให้มีจำนวนตามเกณฑ์โดยอาจเชิญบุคคลภายนอก จ้าง

ครูพิเศษในรายวิชาที่ขาดหรือด้อยก็ช่วยแก้มาช่วยสอน

2.2 การบริหารหลักสูตร พบว่า 1) ชั่วโมงเรียนตามหลักสูตรน้อย เนื้อหาหลักสูตรมาก ส่งผลให้เวลาเรียนไม่เพียงพอ ทำให้ครูมีปัญหาในการจัดแผนการเรียนรู้ 2) พระราชบัญญัติการศึกษาทางพระพุทธศาสนา ยังไม่รับรองในความเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมจากรัฐบาล ต้องพึ่งพาอาศัยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและประชาชนโดยทั่วไป

2.3 การจัดการเรียนรู้ พบว่า 1) ผู้เรียนไม่คุ้นเคยกับการทำแบบทดสอบ O-NET 2) ขาดงบประมาณในการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนได้ไม่เต็มที่ เพราะโรงเรียนได้รับสนับสนุนงบประมาณจากรัฐน้อย โรงเรียนต้องรับภาระทั้งด้านการจ้างครู การก่อสร้าง การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดซื้อสื่อการจัดการเรียนการสอน 3) หลักสูตรมีเนื้อหาเยิ่นเย้อ เช่น วิชาภาษาบาลี วิชาธรรมวินัย บางวิชาต้องใช้เวลาท่องจำ สาธยาย บางครั้งผู้เรียนไม่มีเวลาในการท่องจำ จึงอาจก่อให้เกิดปัญหา 4) การศึกษาคุณงานนอกสถานที่ค่อนข้างน้อย

2.4 การพัฒนาและส่งเสริมด้านวิชาการ พบว่า 1) การฝึกอบรมและพัฒนาครูให้มีคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนยังมีน้อยและไม่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด 2) พัฒนาครูให้มีจำนวนครูตามเกณฑ์โดยอาจเชิญบุคคลภายนอกมาสอน จ้างครูพิเศษในรายวิชาที่ขาดหรือดัดศิษย์เก่ามาหรือวิทยากรมาช่วยสอน 3) ครูผู้สอนควรมีการพัฒนาตามที่คุรุสภากำหนด โดยสนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้และเทคนิคใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.5 การจัดสื่อการเรียนรู้ พบว่า สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่ทั่วถึง

2.6 การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า ผู้เรียนไม่คุ้นเคยกับการทำแบบทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน O-NET

3. แนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ มีดังนี้

3.1 การวางแผนงานวิชาการ ควรมีการวางแผนงานวิชาการ ดังนี้ 1) แนวทางในการบริหารงานด้านวิชาการทั้งในภาพรวมและรายด้านต้องมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ 2) ควรมีการสื่อสารแผนงานให้กับบุคลากรอย่างทั่วถึง เข้าใจตรงกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 3) งานวิชาการถือเป็นภารกิจหลักที่สำคัญ

ที่สุดของโรงเรียนในการพัฒนาให้มีคุณภาพ ส่วนงานด้านอื่นเป็นตัวเสริมสร้างและส่งผลให้งานวิชาการสำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ และ 4) การวางแผนงานวิชาการ เป็นการบริหารจัดการของโรงเรียนเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุด ฉะนั้น จำเป็นต้องมีการวางแผนและกำหนดแนวทางร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

3.2 การบริหารหลักสูตร ควรมีแนวทางการพัฒนา คือ 1) กำหนดกระบวนการและสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร 2) ครูผู้สอนต้องประเมินผู้เรียนในการรับรู้ เรียนรู้เพื่อกำหนดแนวทางการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับผู้เรียน 3) ครูผู้สอนต้องร่วมกันหาแนวทางและวิธีการสอน 4) ครูผู้สอนควรมีเทคนิคและวิธีการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนคิดและจำแนกอย่างเป็นระบบ มีความคิดรวบยอด 5) ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารหลักสูตร ซึ่งในการจัดทำหลักสูตรควรต้องมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน พัฒนาหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญและก้าวสู่ระดับอุดมศึกษาร่วมกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมจากประเทศไทย โดยเป็น

หลักสูตรที่หลากหลายและควบคู่ได้ เช่น เรียนพระปริยัติสามัญ (หลักสูตรจากประเทศไทย) หรือการเรียนภาษาพม่าเป็นรายวิชาเรียนปกติ หรือหลักสูตรการศึกษาทางเลือกคู่ขนาน โดยทางโรงเรียนพระปริยัติทำบันทึกข้อตกลงกับสถาบันการศึกษาด้านสายอาชีพ เพื่อจัดทำบริการการศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะสายอาชีพรองรับพระสงฆ์ที่มีแนวโน้มจะลาสิกขาหลังจากเรียนจบ

3.3 การจัดการเรียนรู้
แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้
ดังนี้ 1) ควรมีการส่งเสริมสนับสนุน การศึกษานอกสถานที่แก่ผู้เรียน เช่น การจัดอบรมสัมมนา การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การแลกเปลี่ยนกับโรงเรียนอื่น 2) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ สามารถสรุปและสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นได้จากข้อมูลที่มี 3) เน้นการปฏิบัติที่ควบคู่ไปกับหลักการและทฤษฎี 4) เน้นวิธีการสอนจากการเรียนรู้หลายรูปแบบ 5) ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดมากกว่าการค้นหาคำตอบที่ตายตัวเพียงคำตอบเดียว 6) ใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนรู้ร่วมกันและเรียนรู้ด้วยตนเอง 7) การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายโดยมีการจัดกิจกรรมเชิญบุคคลมาให้ความรู้และมีการ

ออกไปทัศนศึกษา 8) ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและจัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน 9) ควรมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น พัฒนาห้องสมุดของสถานศึกษาเป็นห้องสมุด IT และปรับปรุงห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน

3.4 การพัฒนาและส่งเสริมด้านวิชาการ ควรให้ผู้บริหารและครูผู้สอนศึกษาดูงานประเทศอื่น การจัดแลกเปลี่ยนสัมมนาทางวิชาการระดับชาติและนานาชาติ การแลกเปลี่ยนทางด้านการเรียนการสอน การบริหารงานวิชาการกับประเทศอื่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน เพื่อให้ครูได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน การอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการสอนพระพุทธศาสนาแก่ครูผู้สอนเพื่อพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนศักยภาพด้านการจัดการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

3.5 การจัดสื่อการเรียนรู้
สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและเครือข่าย

การเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา วัดห้วยโนวิทยา ควรเริ่มจาก 1) เพิ่มสัญญาณอินเทอร์เน็ตและจุดเชื่อมต่อให้ครอบคลุม 2) การจัดสื่อวัตกรรมการและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเรียนการสอน 3) นำสื่อที่มีในท้องถิ่นมาใช้ประกอบการเรียนการสอน และ 4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนผลิตสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและสภาพการณ์ปัจจุบัน

3.6 การวัดผล และ ประเมินผลการเรียนรู้เพื่อให้มีการวัดผลและประเมินผลที่ได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ครูผู้สอนควรมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้ 1) จะต้องการอบรมให้ความรู้แก่ผู้เรียนเรื่องการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินักเรียน (O-NET) ให้ครูผู้สอนวิเคราะห์แนวข้อสอบร่วมกับนักเรียน 2) กำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการวัดผลและประเมินผลร่วมกัน 2) ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย 3) วัดผลและประเมินผลตามสภาพจริงจากพฤติกรรมการณ์ของผู้เรียน 4) การวัดผลและประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ 5) การพัฒนาเครื่องมือการวัดผลให้ได้มาตรฐาน และ 6) การนำผลการวัดผลและ

ประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยข้างต้นสามารถอภิปรายได้ดังนี้ 1) การวางแผนงานวิชาการ มีการใช้กระบวนการมีส่วนร่วม แต่ยังขาดเรื่องการสื่อสารของแผนงานให้กับบุคลากรจึงจำเป็นต้องสื่อสารที่ชัดเจน โดยการนำแผนงานที่วางไว้แล้วไปสื่อให้บุคลากรทุกคนเข้าใจตรงกัน เช่น ความเข้าใจเรื่องแผนงานวิชาการที่สนับสนุนแผนระยะสั้น 3 ปี หรือ 5 ปี หากไม่เช่นนั้น การนำแผนงานวิชาการไปปฏิบัติก็จะไร้ทิศทาง ฉะนั้นจำเป็นต้องส่งเสริมการปฏิบัติงานและความร่วมมือในการทำงานเป็นหมู่คณะในการวางแผนการบริหารงานวิชาการโดยใช้กระบวนการกลุ่มในการปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถปรับปรุงขั้นตอนและวิธีการในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นได้ การบริหารงานวิชาการจะประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพได้ต้องอาศัย ความสามัคคีพร้อมที่จะทำงานร่วมกันเป็นคณะโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนงานบางอย่างต้องการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จึงต้องระดมความคิดร่วมกัน งานจึงจะออกมาสำเร็จ การ

ทำงานเป็นหมู่คณะจะได้ความคิดที่หลากหลาย ได้ทำงานที่ตรงกับความสามารถโดยมีผู้บริหารเป็นผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทสึนิ วงศ์ยืน (2547: 179) กล่าวว่า ภาระงานของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำเป็นเรื่องของการส่งเสริมและสร้างความเชื่อมั่นให้เพื่อนครูปฏิบัติหน้าที่ด้านวิชาการไปในทิศทางที่ถูกต้องตามเป้าหมาย ร่วมวางแผนและให้การสนับสนุนเพื่อนครูในการ ปฏิบัติงานวิชาการ รวมทั้งการให้ความร่วมมือกับผู้เรียนในส่วนของ การบริหารกิจการผู้เรียน การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นยุทธศาสตร์การบริหารที่สำคัญที่ผู้บริหารพึงนำมาใช้ในการบริหารงาน วิชาการในสถานศึกษา

2) การบริหารหลักสูตร ปัญหาของการบริหารหลักสูตรที่พบ คือ มีเนื้อหาหนักแต่ชั่วโมงสอนน้อยซึ่ง เนื้อหาดังกล่าวถือเป็นข้อบังคับข้อกำหนดที่ผู้เรียนจำเป็นต้องเรียน เป็นลักษณะของเชิงภาษาศาสตร์ จะต้องเรียนรู้กับผู้รู้ เพราะต้องใช้ วาทศิลป์อย่างสูงในการที่จะต้องให้ผู้เรียนซึมซับซึมซาบความรู้เหล่านั้น ดังนั้นครูจะต้องเป็นลักษณะของผู้สอนที่มีความรู้และวิธีการที่หลากหลาย ครูผู้สอนจะต้องรู้ว่าผู้เรียนแต่ละคนในการรับรู้ในการเรียนรู้ ครูจะต้องปรึกษาหารือหาแนวทางในการสอน

ร่วมกัน โดยใช้การจัดการความรู้มา แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการสอนกัน ทำอย่างไรให้เด็ก/ผู้เรียนมีความคิดรวบ ย อ ด เช่น การสอน โดยใช้ PowerPoint ผู้เรียนไม่สามารถสรุป เนื้อหาที่นำเสนอไปได้ แต่หากใช้การ สอนแบบ Mind Mapping ผู้เรียน สามารถคิดเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ

3) การจัดการเรียนรู้ ทาง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา วัดห้วยนวนวิทยา จำเป็นต้องมีครู เฉพาะด้าน เช่น ด้าน B-NET, O-NET ครูต้องรู้จักสร้างแรงจูงใจและมีทักษะ ในการแนะนำให้ผู้เรียนตระหนักรู้และ เห็นคุณค่าในสิ่งที่ได้มาแบบได้เปล่า เช่น การเรียนโดยไม่ต้องจ่ายค่าเรียน เอง หรือในด้านงบประมาณไม่เพียงพอ เพราะเป็นงบที่ได้มาในลักษณะการ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดังนั้น โรงเรียนพระ ปริยัติธรรม วัดห้วยนวนวิทยา ควรนำ โครงการต่าง ๆ ไปนำเสนอ กับ หน่วยงานภายนอกตามรูปแบบ บวร+ รัฐ รัฐ คือ อบท. (องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น) ต้องทำโครงการสนับสนุน สามเณรที่อยู่ในสังกัดของตนเองมา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา วัดห้วยนวนวิทยา นอกจากนี้ ควร ผลักดันในเชิงนโยบายให้เกิดเป็นเทศ บัญญัติหรือข้อบัญญัติให้ได้ในแต่ละปี ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ ปัญหาโดยใช้วิธีการสื่อสาร เมื่อชุมชน

รับรู้ปัญหา ก็พร้อมที่จะเข้ามาช่วยมากขึ้น ฉะนั้น ควรจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณซึ่งระบุแผนงาน/โครงการ แผนการตรวจสอบระยะเวลาในการจัดส่งรายงานและติดตามการใช้เงินงบประมาณของโรงเรียน เพราะงบประมาณของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีงบประมาณไม่แน่นอนต้องอาศัยการเรียไรสนับสนุนจากความร่วมมือร่วมใจ ความศรัทธาของประชาชน ดังนั้น เพื่อจะได้ทราบถึงรายละเอียดของการใช้จ่ายงบประมาณจึงต้องมีการจัดทำแผนงาน งบประมาณซึ่งจะเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการดำเนินงานโดยระบุไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในแผนงานงบประมาณไม่ว่าจะเป็นแผนการตรวจสอบแผนการติดตามการใช้เงินงบประมาณของโรงเรียน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในยุคปัจจุบันการบริหารงานงบประมาณจะเน้นความเป็นอิสระในการบริหารให้มีความคล่องตัว โปร่งใสตรวจสอบได้ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และแบบมุ่งเน้นผลงาน ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีต่อผู้เรียน การบริหารงบประมาณจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบการจัดการศึกษาทั้งระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชัยสิทธิ์ เณลิมมีประเสริฐ (2544: 11) ที่กล่าวว่า การจัดทำแผนปฏิบัติการทำให้มีแผน

เป็นเครื่องมือสำคัญ อีกทั้งมีทิศทางและแนวทางในการจัดการงบประมาณให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับจัดสรรแต่ละปีงบประมาณ ทำให้บุคลากรมีจุดมุ่งหมายและมีระบบการดำเนินงานและมีแผนงานที่ชัดเจน ผู้รับผิดชอบสามารถตอบคำถามการใช้จ่ายงบประมาณอย่างมีเหตุผล

4) การพัฒนาและส่งเสริมด้านวิชาการ พบว่า งบประมาณไม่เพียงพอหรือมีงบประมาณแต่ไม่ได้ตั้งต้นงบประมาณรายหัวให้กับครูและบุคลากร ในส่วนนี้ถือเป็นแนวทางในอนาคต “สังคมเปลี่ยนแปลง ผู้สอนต้องไม่หยุดนิ่ง การไม่หยุดนิ่ง ต้องมีการพัฒนาตนเอง” งบประมาณจึงเป็นตัวสำคัญ ดังนั้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดห้วยνωวิทยา ควรจะพัฒนาในเรื่องของการตั้งงบประมาณรายหัวเพื่อส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากร ถ้าหากทางงบประมาณไม่ได้หรืองบประมาณไม่เพียงพอควรใช้การพัฒนาร่วมโดยการทำโครงการแล้วนำไปเสนอร่วมงานหน่วยงานอื่น เช่น โรงเรียนเชิงคำวิทยาคม โรงเรียนผายกวาง หรือโรงเรียนพระปริยัติธรรมอื่นที่ดำเนินการในลักษณะเดียวกัน แต่มีผลประโยชน์เอื้อซึ่งกันและกัน

5) การจัดสื่อการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทาง

พระพุทธศาสนาไม่เหมือนกับกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนทั่วไป สื่อการสอนออนไลน์ค่อนข้างจะมีปัญหาไม่สามารถใช้ได้เหมือนกับโรงเรียนทั่วไป ฉะนั้น ครูสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดห้วยนววิทยา จำเป็นต้องปรับตัวเข้าหากันทั้งครูและนักเรียน ปรับเพื่อใช้สื่อออนไลน์ ปรับให้การเรียนการสอนมี I-classroom นอกจากนี้ กิจกรรมพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทการเรียนการสอน ทำให้ไม่เป็นไปตามแผนการเรียนรู้ ดังนั้น กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต้องบูรณาการกับแผนการเรียนรู้ที่นักเรียนสามารถเข้าร่วมได้ ครูกับนักเรียนต้องสนใจใน Social Media มากยิ่งขึ้นเพื่อใช้ในบริบทที่ต้องติดตามตรวจสอบ ครูต้องใช้เฟซบุ๊กในการเรียนการสอนและสามารถใช้ไลน์กลุ่มในการเรียนการสอนเพื่อเชื่อมกับการใช้สื่อออนไลน์

6) การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ครูต้องตระหนักว่า แยกผู้เรียน สอนผู้เรียนโดยวิธีการสอนที่แตกต่างกัน ประเมินแตกต่างกัน ถ้าครูไม่ใช้วิธีการแบบนี้ ใช้เครื่องวัดและประเมินผลอันเดียวกันวัดผู้เรียนที่หลากหลายก็จะได้เห็นพัฒนาการของผู้เรียน ดังนั้น ครูจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสอน วัดและประเมินผลตามความแตกต่างของผู้เรียน การวัดผลการเรียนรู้มี

หลากหลาย ผู้เรียนแต่ละคนมีลักษณะที่ต่างกัน “สอนต่างขึ้นอยู่กับผู้เรียน วัดต่างขึ้นอยู่กับลักษณะบุคคล” สอดคล้องกับผลงานวิจัยของบรรลพพร สุระมณี (2554) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร พบว่า ควรส่งเสริมประชาสัมพันธ์ การศึกษาพระปริยัติธรรมและการรับนักเรียนควรมีการตรวจสอบ วัดผล ประเมินผลการทำงานอย่างจริงจัง

สรุป

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดห้วยนววิทยา สรุปได้ดังนี้ 1) การบริหารงานวิชาการ ควรให้ครูมีส่วนร่วมและมีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันเพื่อความเป็นเอกภาพในการขับเคลื่อนงาน 2) การบริหารหลักสูตร ควรมีแนวทางการพัฒนาและเปิดโอกาสให้บุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรเพื่อให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน 2) การจัดการเรียนรู้ ควรมีการจัดทำแผนการเรียนรู้เพื่อเป็นรูปแบบในการจัดการเรียนรู้และมีการปรับพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนก่อน รวมถึงมีวิธีการสอนใหม่ที่มีความเหมาะสมกับ

ผู้เรียน 4) ด้านงบประมาณ ควรหาแหล่งทุนมาเพื่อสนับสนุนและหาแนวทางบูรณาการกับหน่วยงานองค์กรอื่นเพื่อพัฒนาร่วมกัน 5) การจัดสื่อการเรียนรู้ ควรมีการจัดการอบรมสัมมนาให้ความรู้ในเรื่องของการผลิตสื่อที่หลากหลายให้เพียงพอกับความ

ต้องการของผู้เรียน และควรจัดหางบประมาณเพื่อจัดซื้อสื่อเทคโนโลยีใหม่ พร้อมอบรมการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ 6) การวัดผลประเมินผล การเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน มีวิธีการสอนและวิธีการประเมินผลที่ต่างกัน

บรรณานุกรม

- กองแผนงาน. (2542). *การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- กองพุทธศาสนสถาน. (2545). *วัดพัฒนา 45*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐ. (2544). *มาตรฐานการจัดการทางการเงิน 7 Hurdles กับ การจัดทำงบประมาณระบบใหม่*. กรุงเทพมหานคร: ซีระฟลัมและไซเทกซ์.
- ทศนี วงศ์ยืน. (2547). *การบริหารงานวิชาการ หน่วยที่ 5. ใน ประมวลสาระชุด วิชาการสถานศึกษา*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บรรลพ สุระมณี. (2554). *สภาพปัจจุบันปัญหาและแนวทางการบริหารงาน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2552). *คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน*, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพระดาบส.
- มานพ พลไพรินทร์. (2535). *หลักการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- โรงเรียนวัดห้วยหวดวิทยา. (2559). *คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนวัดห้วยหวดวิทยา*. พะเยา: โรงเรียนวัดห้วยหวดวิทยา.
- สมศักดิ์ บุญปู. (2544). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการศึกษาในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรเนียวพรินเตอร์.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

ค่านิยมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภคของประชาชน
บ้านทิว ตำบลบ้านเขว อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม
Economic Values and Consumptive Behavior of People at
Ban Tiu, Ban Khao Sub-district, Muang District,
Mahasarakham Province

กิตติพงษ์ พิพิธกุล¹, นิตยา จันทะปัสสา², ดวงเนตร ชาสุวรรณ³,
พระนิทัศน์ วงศ์วังเพิ่ม⁴, สมยศ ปัญญามาก⁵
Kittiphong Phiphitkun¹, Nittaya Janthapassa², Duangnet Chasuwan³,
Phra Nitat Wongwangphoem⁴, Somyot Panyamak⁵
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่ อำเภอร้อยเอ็ด¹,
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 1²,
องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น³,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา^{4, 5}
Nong Phai Sub-district Administrative Organization,
Thawatburi District, Roi Et Province¹,
Mahasarakham Primary Educational Service Area office²,
Khon Kaen Provincial Administrative Organization³,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus^{4, 5}
Corresponding Author, E-mail: politice7114@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่านิยมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนบ้านทิว ตำบลบ้านเขว อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครัวเรือนด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากตัวแทนหรือหัวหน้าครัวเรือนจำนวน 30 ครัวเรือน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติแบบบรรยาย

ผลการวิจัย พบว่า ค่านิยมทางเศรษฐกิจของชาวบ้านทิวพบจากการสัมภาษณ์ รายได้ต่อปี โดยเฉลี่ย 20,000 บาทต่อครัวเรือน ครึ่งหนึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน รายได้

ส่วนหนึ่งต้องพึ่งพาบุตรหลาน ค่าใช้จ่ายรอบหนึ่งปีมากกว่า 10,000 บาทต่อครัวเรือน ส่วนพฤติกรรมการบริโภค จะพบจากรายจ่ายจำแนกตามปัจจัยสี่ ได้แก่ 1) รายจ่ายซื้ออาหารต่อสัปดาห์ รายจ่ายระหว่าง 100-200 บาท อาหารที่ซื้อ คือ ผัก ผลไม้และเนื้อหมู 2) มูลค่าราคาที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย 10,000-100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.33 ของครัวเรือน และร้อยละ 30 เป็นค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมบ้าน อุปกรณ์สิ่งของเครื่องใช้ที่จ่าย คือ พัดลม เตารีด หมอหุงข้าวไฟฟ้า 3) รายจ่ายเพื่อซื้อเครื่องนุ่งห่ม ร้อยละ 86.66 มีการซื้อเสื้อผ้านาน ๆ ครั้ง บ่อยครั้งและบางครั้งตามลำดับ 4) ค่าใช้จ่ายการรักษาพยาบาล แต่ละครั้งโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 500 บาท ส่วนใหญ่มีโทรศัพท์มือถือ ร้อยละ 83.30 ส่วนอีกร้อยละ 26.70 ใช้โทรศัพท์บ้าน นอกจากนี้ ยังพบว่าปัจจัยอื่น ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องเสียงและเครื่องเล่นแผ่นซีดีตามลำดับ ค่าใช้จ่ายหนังสือสำหรับบุตรหลาน ร้อยละ 16.70 การซื้อหนังสือพิมพ์อ่านข่าว ร้อยละ 56.67 การบริโภคซื้อสินค้าและการท่องเที่ยว ร้อยละ 33.33 ได้มีการท่องเที่ยว ส่วนการเสี่ยงโชค พบว่า ร้อยละ 46.67 เสี่ยงโชคทุก 15 วัน จำนวนเงินที่เสี่ยงโชคร้อยละ 73.33 มีการทำบุญบ่อยครั้ง

คำสำคัญ: คำนิยมทางเศรษฐกิจ; พฤติกรรมการบริโภค; จังหวัดมหาสารคาม

Abstract

The purpose of this research is to study economic values and consumptive behavior of people at Ban Tiu, Ban Khao Sub-district, Muang District, Mahasarakham Province. This is based on qualitative research. The tools used for data collection is the semi-structured interview. It is for interviewing 30 representatives or heads of households in the village then analyzing the data by descriptive statistics.

The results are that the economic values of people are derived from interviewees who have average annual incomes of 20,000 baht per household. Half of them have uncertain incomes and some of these incomes must rely on children's support. In one year, they expense more than 10,000 baht per household. For consumptive behavior of people, it is derived from expenses which are classified into 4 factors: 1) food expense: it is about 100 to 200 bath every week, including vegetables, fruits, and pork; 2) the price of land for living: it ranges from

10,000 to 100,000 baht which equals 43.33% of households, and 30% of it concerns with spending the cost of home maintenance. In addition, equipment and supplies that must be paid such as fan, iron, and electric rice cooker; 3) expenditure on clothing purchase: it equals 86.66% of households which spend infrequently, frequently, and sometimes respectively; 4) medical expense: it is at an average cost of 500 baht per household each time. Most of households have mobile phones which equal 83.30% and home phones equal 26.70%. Furthermore, the other factors such as computers, stereos, and CD players, respectively are spent by some households. Textbooks for children equal 16.70% of them, whereas newspaper equal 56.67%. Purchase of goods and tourism equal 33.33%. The gambling behavior is found that 46.67% of them every 15 days and the average amount of it equal 73.33% used to make merit frequently.

Keywords: Economic Values; Consumptive Behavior;

Mahasarakham Province

บทนำ

การดำรงชีวิตเพื่อให้ตนเองและครัวเรือนดำรงอยู่ได้อย่างมีปกติสุขควรจะมีค่านิยมในทางเศรษฐกิจที่ถูกต้อง เช่น การไม่ใช้จ่ายเกินฐานะไม่ฟุ่มเฟือยและจะต้องมีพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการให้เหมาะสมกับรายได้ของตนเองและครอบครัวสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ประชาชนบางส่วนยังมีการะเหินสิ้นและการใช้จ่ายในทางฟุ่มเฟือยที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ดังจะเห็นว่า ในปี พ.ศ. 2550 ครัวเรือน

เป็นหนี้เพิ่มขึ้นจาก 5 ปีที่แล้ว ทั้งสัดส่วนผู้เป็นหนี้ (ร้อยละ 63.3 ของครัวเรือนทั่วประเทศ) และยอดหนี้ (เฉลี่ยครัวเรือนละ 1.16 แสนบาท) ทั้งภาครัฐและธุรกิจเป็นหนี้ต่างประเทศมาก ซึ่งถูกมองว่า เป็นปัญหาลัทธิบริโภคนิยมที่เกิดจากการเลียนแบบวัฒนธรรมทุนนิยมตะวันตก ซึ่งก็มีส่วนจริง แต่คนในประเทศทุนนิยมตะวันตกเอง รวมทั้งผู้ป้อนอาจไม่ได้ติดในลัทธิบริโภคนิยมมากเหมือนคนไทย การใช้จ่ายใช้สอย ซื้อสินค้าที่จำเป็นในชีวิตเป็นเรื่องการบริโภคตามปกติที่คนทุกประเทศนิยมกระทำ แต่การใช้จ่าย

ใช้สอยมากเกินไป บ่อยเกินไป แพงเกินกว่าฐานะรายได้และความจำเป็นของคนไทย อยู่ในขั้นเสพติดลัทธิบริโภคนิยม ลัทธินี้ระบาดในประเทศไทยได้ง่ายอาจมาจากหลายปัจจัย รวมทั้งรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดิมของไทยที่อาจมีส่วนส่งเสริมให้คนไทยนิยมบริโภคฟุ่มเฟือย (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, 2553)

สังคมไทยพัฒนามาจากสังคมชุมชนเกษตรแบบดั้งเดิม พึ่งตนเองได้แบบมีผลผลิตเหลือเพื่อ การจัดงานฉลองตามประเพณี งานบุญทางศาสนา นิยมทำใหญ่โตเพื่อแสดงความใจกว้างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น อาหารการกินต้องทำเผื่อเหลือ เพราะกลัวว่า ถ้าไม่มากพอ คนที่มาร่วมงานอาจตำหนิว่าใจแคบ สมัยก่อนคนไทยในชุมชนเกษตรผลิตอาหารได้เอง เมื่อจัดงานบุญ ญาติพี่น้องเพื่อนบ้านมักนำอาหารมาช่วย จึงไม่ได้สิ้นเปลืองมาก แต่วัฒนธรรมแบบดังกล่าวนี้เมื่อนำมาใช้ในยุคทุนนิยมอุตสาหกรรมที่ต้องใช้เงินซื้อหา การจัดงาน เช่น งานบวชนาค งานแต่งงาน กลายเป็นเรื่องฟุ่มเฟือยกว่าสมัยก่อนมาก วัฒนธรรมทางการเกษตรแบบเหลือกินเหลือใช้ ซึ่งมีส่วนทำให้คนไทยที่ไม่เคยอดอยาก มีวัฒนธรรมที่ชอบใช้ชีวิตแบบวันต่อวัน หรือกรณีมนุษย์เงินเดือนก็จะใช้ชีวิต

แบบเดือนต่อเดือน ไม่ค่อยอดออม ไม่คิดเรื่องอนาคตที่อยู่ไกลออกไป วัฒนธรรมดั้งเดิมเหล่านี้เริ่มทำให้ชีวิตในปัจจุบันเริ่มอยู่ลำบากมากขึ้น นอกจากนี้ การเข้ามาของบรรษัทข้ามชาติได้เติบโตขึ้น มีสินค้าบริการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นานา สื่อวิทยุโทรทัศน์และพ็อปปูล่ามีเครื่องมือในการกระตุ้นการขายสินค้ากว่าเดิม เช่น การซื้อแบบผ่อนส่ง การเอาของไปก่อนผ่อนทีหลังพร้อมดอกเบี้ย ทำให้ประเทศไทยเป็นทุนนิยมที่ล่าช้าหรือเป็นทุนนิยมบริวารที่เน้นการซื้อเพื่อการบริโภคมากกว่าการผลิตด้วยตนเอง โดยเฉพาะวัยรุ่น เป็นวัยที่ตื่นตัวทางเพศ ชอบแต่งตัว สนุกสนาน นิยมของใหม่ จึงเป็นเหยื่อของลัทธิบริโภคนิยมที่พวกนายทุนต้องการส่งเสริม เพราะต้องการกำไร ยิ่งนักศึกษาที่มาจากคนรวยหรือมีฐานะสูงกว่าคนงานยิ่งฟุ่มเฟือยมาก

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการถ่วงดุลกระแสโลกาภิวัตน์ที่กระตุ้นให้เกิดการบริโภคอย่างไร้ขอบเขตและนำมาสู่การแย่งชิงทรัพยากร นอกจากนั้น เศรษฐกิจพอเพียงได้จึงกล่าวถึงมิติทางด้านจิตใจอันเป็นความความสุขภายในของมนุษย์ที่อยู่กับการอยู่ดีมีสุขหรือที่เรียกว่าเศรษฐกิจสีเขียว ความจริงแล้ว ก็คือพุทธเศรษฐศาสตร์ แท้จริงแล้วคำสอน

ของพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากมีหลักคำสอนที่ไม่ให้ประมาทในการผลิตและบริโภค โดยอธิบายว่า สิ่งมีชีวิตมีการเกิด แก่ เจ็บและตายในที่สุด ไม่มีความจำเป็นที่แก่งแย่งชิงดี แต่ควรช่วยเหลือกันและกัน นอกจากนี้ ยังสอนเรื่องความไม่มีอัตตา คือ การละความยึดมั่นถือมั่น สอนให้มีความเมตตากรุณาเกื้อกูลแก่กัน ที่สำคัญ คือ การดำเนินชีวิตด้วยความไม่โลภ ไม่ต้องการอยากได้มากเกินไปจนความจำเป็น เพราะสุดท้ายทรัพยากรจะไม่พอที่จะสนองความโลภของทุกคน

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาในด้านเศรษฐกิจของประชาชนจะต้องมีค่านิยมทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องตลอดจนพฤติกรรมการบริโภคที่เหมาะสม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาค่านิยมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมผู้บริโภคของประชาชนบ้านตัว ตำบลบ้านเขว อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อเข้าใจพฤติกรรมและสาเหตุของปัญหาหรือความสำเร็จในทางเศรษฐกิจเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงในส่วนที่เป็นปัญหาและพัฒนาในส่วนที่ดีให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาค่านิยมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภค

ของประชาชนบ้านตัว ตำบลบ้านเขว อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ อันเป็นการศึกษาภาคสนามที่ใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนี้

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนต่าง ๆ หมู่ที่ 9 (บ้านตัว) ตำบลบ้านเขว อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นเอง โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมการบริโภค ค่านิยมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภค ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาและความตรงตามโครงสร้างโดยใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบมีส่วนร่วมใช้แนวทางการสัมภาษณ์ใช้เวลาในการสัมภาษณ์กับประชาชน จากครัวเรือนต่าง ๆ จำนวน

30 คน พร้อมสังเกตบริบทรอบ ๆ หมู่บ้าน

3) การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เหมือนกันออกจากข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยใช้สถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ค่านิยมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนบ้านตัว สามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้ 1) ค่านิยมทางเศรษฐกิจ พบจากรายได้และที่มาของรายได้ รายจ่ายของครัวเรือน 2) พฤติกรรมการบริโภคจะพบจากรายจ่ายตามปัจจัยสี่เพื่อซื้ออาหาร ที่อยู่อาศัย การซื้อเครื่องนุ่งห่ม และการซื้อยารักษาโรค ดังผลการวิจัยต่อไปนี้

1. รายได้และที่มาของรายได้ ชาวบ้านตัวส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาปีเป็นหลัก หลังจากการทำงานแล้วมีประชาชนบางส่วนทำนาปรัง ส่วนอาชีพหลังจากการทำนา คือ อาชีพรับจ้าง แต่ส่วนน้อยที่มีอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจและรักษาความปลอดภัยของบริษัท ส่วนปัญหาในการประกอบอาชีพที่ทุกคนประสบคล้ายกัน คือ ปัญหาราคาปัจจัยการผลิตและต้นทุน

การผลิตที่สูงขึ้น โดยเฉพาะราคาน้ำมันเชื้อเพลิง

รายได้จากการประกอบอาชีพโดยเฉลี่ย 20,000 บาทต่อครัวเรือน ประชาชนส่วนครึ่งหนึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน รายได้ส่วนหนึ่งต้องพึ่งพาบุตรหลานส่งมาให้ โดยได้มาเป็นรายปีมากกว่ากลุ่มรายเดือน แต่ส่วนใหญ่มีรายได้ระดับปานกลาง แต่มีรายได้ไม่เพียงพอค่าใช้จ่าย โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนเป็นหัวหน้าครัวเรือน ผู้ที่หารายได้หลักให้แก่ครัวเรือนมีเพียง 1-2 คนเท่านั้น

2. รายจ่ายของครัวเรือน ส่วนใหญ่ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายต่อวัน ไม่เกิน 100 บาท โดยจ่ายในเรื่อง ซื้อกับข้าว 3 มื้อ จ่ายสำหรับบุตรหลานไปโรงเรียน อย่างไรก็ตาม การศึกษาพบว่า มีครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่าย ตั้งแต่ 800-1,000 บาทต่อวัน ครัวเรือนส่วนน้อยที่มีค่าใช้จ่ายต่อเดือนระหว่าง 1,000-3,000 บาท เมื่อสอบถามค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายเมื่อครบรอบ 1 ปี พบว่า ครัวเรือนครึ่งหนึ่งมีค่าใช้จ่ายในรอบหนึ่ง มากกว่า 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 46.67 และมีค่าใช้จ่ายต่อปี ไม่เกิน 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.33 ค่าใช้จ่ายรายปี ได้แก่ ค่าประกันชีวิตรายปี ฌาปนกิจสงเคราะห์ ส่งคืนเงินกู้สหกรณ์การเกษตร

3. รายจ่ายจำแนกตามปัจจัยสี่

3.1 รายจ่ายเพื่อซื้ออาหาร ต่อสัปดาห์ ส่วนใหญ่ครัวเรือนที่มีรายจ่ายระหว่าง 100-200 บาท คิดเป็นร้อยละ 40 เมื่อจำแนกเป็นประเภทของอาหารที่ซื้อ พบว่า มีครัวเรือนที่นิยมซื้อผักมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ซื้อผัก ซื้อผลไม้และซื้อเนื้อหมู คิดเป็นร้อยละ 73.30, 66.70 และ 60 ตามลำดับ

3.2 รายจ่ายเพื่อที่อยู่อาศัย มูลค่าราคาที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย ครัวเรือนที่มีมูลค่าที่ดิน 10,000-100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.33 รองลงมา คือ มูลค่าที่ดิน มากกว่า 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.67 สูงสุดเท่ากับ 800,000 บาทต่ำสุดเท่ากับ 10,000 บาท

3.3 รายจ่ายเพื่อซื้อเครื่องนุ่งห่ม เมื่อพิจารณาเรื่องเครื่องนุ่งห่ม พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการซื้อเสื้อผ้านาน ๆ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 86.66 ที่เหลือ คือ ซื้อบ่อยครั้งหรือบางครั้ง ร้อยละ 6.67 ความเพียงพอของเสื้อผ้า ร้อยละ 73.33 มีเสื้อผ้าที่เพียงพอ ร้อยละ 26.67 ระบุว่า มีเกินความจำเป็น ครัวเรือนเกือบทั้งหมด ร้อยละ 93.33 มีรสนิยมในการเลือกซื้อสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่น ส่วนร้อยละ 6.67 ใช้สินค้าต่างประเทศที่มียี่ห้อดัง (Brand Name) ความคิดเห็นต่อราคาสินค้าที่

ซื้อ ส่วนใหญ่ระบุว่า มีราคาถูกร้อยละ 63.33 รองลงมาระบุว่า มีราคาปานกลาง และเมื่อพิจารณาถึงความคุ้มค่า ทุกครัวเรือนระบุว่า มีความคุ้มค่าต่อสินค้าที่ซื้อ

3.4 รายจ่ายเพื่อการรักษาโรคการเจ็บป่วยของสมาชิกครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีการเจ็บป่วย นาน ๆ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 50 มีเพียงร้อยละ 6.67 เท่านั้นที่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนสุขภาพดี ครัวเรือนซึ่งจะเจ็บป่วยใช้เพียงเล็กน้อย การปฏิบัติเมื่อสมาชิกในครัวเรือนเจ็บป่วย ครัวเรือนร้อยละ 46.67 ระบุว่า ไปพบแพทย์ที่คลินิกเพื่อทำการรักษา รองลงมาไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเมื่อยามเจ็บป่วย ร้อยละ 50 ในแต่ละครั้งไม่เกินครัวเรือนละ 500 บาท ส่วนการจัดหายารักษาโรคเมื่อยามเจ็บป่วย ร้อยละ 53.33 ระบุว่า รับยาที่โรงพยาบาล และร้อยละ 43.33 เสียค่ารักษาพยาบาลระดับปานกลางส่วนผลของสุขภาพหลังการรักษา พบว่า ครัวเรือนร้อยละ 46.67 มีสุขภาพแข็งแรงดี

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา พบประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับค่านิยมและพฤติกรรม

การบริโภค ซึ่งสามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

1. รายได้และที่มาของรายได้จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาปีเป็นหลักและมีประชาชนบางส่วนทำนาปรัง ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางกายภาพของบ้านตัวเป็นลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทบริเวณรอบหมู่บ้านเป็นพื้นที่นาประชาชนได้ทำนามาเป็นระยะเวลายาวนาน เนื่องจากเป็นที่ราบลุ่มอยู่ในเขตชลประทานจึงสามารถทำนาได้ ส่วนอาชีพหลังจากการทำนา คือ อาชีพรับจ้าง แต่อีกส่วนน้อยที่มีอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจและรักษาความปลอดภัยของบริษัท ส่วนปัญหาในการประกอบอาชีพที่พบ คือ ปัญหาราคาปัจจัยการผลิตและต้นทุนการผลิตสูงขึ้นนั้น เช่น ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่แพง ซึ่งทำให้ต้นทุนปัจจัยการผลิตทุกอย่างผันแปรไปตามราคาน้ำมันเชื้อเพลิงด้วย เพราะเมื่อราคาน้ำมันเชื้อเพลิงขึ้น ราคาปัจจัยการผลิตอย่างอื่นก็สูงขึ้นตาม เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืชและค่าแรงงาน

ส่วนรายได้จากการประกอบอาชีพ พบว่า ประชาชนส่วนครึ่งหนึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน รายได้ส่วนหนึ่งต้องพึ่งพาบุตรหลานส่งมาให้ ที่เป็นเช่นนี้เป็นผลเนื่องจากปัจจุบันเยาวชนใน

หมู่บ้านได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาระดับที่สูงขึ้น ทั้งในสายอาชีพและสายสามัญ จึงมีโอกาสหางานทำได้มีรายได้ประจำและได้ออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน เมื่อมีรายได้ก็ส่งเงินที่เป็นรายได้ให้กับครอบครัว และสาเหตุอีกประการหนึ่ง คือ กิจกรรมภาคเกษตรกรรมไม่สามารถดูดซับแรงงานส่วนเกินจากประชากรที่เพิ่มขึ้นในชุมชนได้ จึงทำให้พอพพแรงงานไปทำงานต่างถิ่น อีกครัวเรือนส่วนหนึ่งมีรายได้ที่คิดเป็นรายปี แต่ส่วนใหญ่มีรายได้ระดับปานกลาง เพราะอย่างยิ่งมีบางครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการทำนา เมื่อหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวขายผลผลิตข้าวเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง จากผลการศึกษาข้างต้น สอดคล้องกับการศึกษาของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2549: 13-15) พบว่า การทำไร่นาปัจจุบันมีลักษณะการลงทุนต้องใช้เม็ดเงินมากกว่ายุคต่าง ๆ ต้นทุนการผลิตที่คิดเป็นตัวเงินจึงสูง ปัจจัยการผลิตประเภทปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชราคามักขยับเพิ่มขึ้นทุกปี ค่าจ้าง ค่าไถรถเกี่ยวก็สูงขึ้นตามลักษณะการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน ต่างกับยุคก่อนที่ชาวไร่ชาวนาใช้การลงทุนเป็นเม็ดเงินที่ต่ำกว่ากันมาก เพราะใช้แรงงานตนเองและแรงงานสัตว์ กล่าวโดยสรุปภาคการเกษตรปัจจุบันเป็นการผลิตต้องผ่านระบบตลาด ทั้งตลาดปัจจัยการ

ผลิตและราคาผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ ยังพบว่า การดำรงชีพของชุมชนชนบทส่วนใหญ่รายได้หลักไม่ได้มาจากไร่นาหรือภาคการเกษตรแต่มาจากนอกภาคเกษตรในรูปของเงินส่งกลับบ้านและค่าจ้างจากรับจ้างที่ไม่แน่นอน

2. รายจ่ายของครัวเรือน จากการศึกษา พบว่า รายจ่ายของครัวเรือน ส่วนใหญ่ที่มีค่าใช้จ่ายต่อวันไม่เกิน 100 บาท โดยจ่ายในเรื่อง ซื้อข้าว 3 มื้อ จ่ายสำหรับบุตรหลานไปโรงเรียน เพราะปัจจุบันค่าใช้จ่ายเพื่อซื้ออาหารกลางวัน ค่าเดินทางไปโรงเรียนของบุตรหลานและอุปกรณ์การเรียนเป็นสิ่งที่จำเป็น แต่มีบางครัวเรือนที่ค่าใช้จ่าย ตั้งแต่ 800-1,000 บาทต่อวัน เนื่องจากเป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพธุรกิจ ส่วนที่เพิ่มค่าใช้จ่ายในเรื่องน้ำมันเชื้อเพลิงและซื้อสิ่งของที่จำเป็นต่อการอุปโภคบริโภค เพื่อค้าขายในหมู่บ้าน แต่เมื่อพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายต่อเดือน มีครัวเรือนส่วนน้อยที่มีค่าใช้จ่ายต่อเดือน ระหว่าง 1,000-3,000 บาท โดยใช้จ่ายในเรื่อง ได้แก่ ค่ารถรับส่งนักเรียน ส่งเงินคืนทุนหมู่บ้าน ซื้อหญ้าให้วัว ซื้อข้าวสาร ดอกเบี้ยเงินกู้ยืมระบบ ส่งงวดรถและส่งเบี้ยประกันชีวิต ส่วนครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายที่จ่ายเมื่อครบรอบ 1 ปี พบว่า ครัวเรือนมี

ค่าใช้จ่ายในรอบหนึ่งปี มากกว่า 10,000 บาท หรือร้อยละ 46.67 ซึ่งค่าใช้จ่ายดังกล่าว ได้แก่ เสียค่าหน่วยกิตปริญญาโท ค่าประกันชีวิตรายปี ส่งคืนเงินกู้สหกรณ์ออมทรัพย์และมีค่าใช้จ่ายต่อปี ไม่เกิน 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.33 ค่าใช้จ่ายรายปี ได้แก่ ค่าประกันชีวิตรายปี ฌาปนกิจสงเคราะห์ ส่งคืนเงินกู้สหกรณ์การเกษตร จากผลการศึกษาในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า ยังมีอีกบางครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กล่าวคือ บางครัวเรือนค่าใช้จ่ายเพียงเพื่อการยังชีพ บางครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายนอกเหนือจากการยังชีพที่จำเป็น เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นหลักประกันอนาคตของครอบครัว

3. รายจ่ายจำแนกตามปัจจัยสี่

3.1 รายจ่ายเพื่อซื้ออาหารต่อสัปดาห์ ส่วนใหญ่ครัวเรือนที่มีรายจ่ายระหว่าง 100-200 บาท คิดเป็นร้อยละ 40 เมื่อจำแนกเป็นประเภทของอาหารที่ซื้อ พบว่า มีครัวเรือนที่นิยมซื้อผัก มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ซื้อผัก ซื้อผลไม้และซื้อเนื้อหมู คิดเป็นร้อยละ 73.3, 66.7 และ 60 ตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายค่าอาหารเพิ่มขึ้น เพราะอาหารที่อยู่ตามธรรมชาติ เช่น ผักตามแหล่งน้ำ

ธรรมชาติได้ลดลง จึงทำให้ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในเรื่องอาหารที่จำเป็นต่อชีวิตของตนเอง

3.2 รายจ่ายเพื่อที่อยู่อาศัย
มูลค่าราคาที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยครัวเรือนที่มีมูลค่าที่ดิน 10,000-100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.33 รองลงมา คือ มูลค่าที่ดิน มากกว่า 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.67 สูงสุดเท่ากับ 800,000 บาทต่ำสุดเท่ากับ 10,000 บาทและครัวเรือนที่มีมูลค่าบ้านอาศัย 10,000-100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมา คือ มูลค่าบ้าน มากกว่า 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.33 มูลค่าบ้านสูงสุดเท่ากับ 1,100,000 บาท ต่ำสุดเท่ากับ 30,000 บาท จากผลการศึกษาดังกล่าว พบว่า การที่ราคาที่ดินและมูลค่าบ้านที่อยู่อาศัย มีมูลค่าไม่สูงนักหรือไม่สอดคล้องกับภาวะปัจจุบัน เพราะผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนอาจปกปิดมูลค่าหรือมีครัวเรือนอีกบางส่วนใช้ข้อมูลที่มีมาในอดีตมาให้ข้อมูลต่อการวิจัยในครั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จึงอาจคลาดเคลื่อนไปบ้าง ส่วนมูลค่าการซ่อมแซมบ้านครัวเรือน ร้อยละ 30 มีการซ่อมแซมบ้าน ส่วนร้อยละ 70 ไม่มีการซ่อมแซมบ้าน มีมูลค่าซ่อมแซมบ้านมีค่าเฉลี่ย 13,055.56 บาท มูลค่าการซ่อมแซมบ้านสูงสุดเท่ากับ 30,000 บาท ต่ำสุดเท่ากับ 1,000 บาท การต่อ

เติมบ้านครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 63.33 ไม่มีการต่อเติมบ้าน มีเพียงร้อยละ 36.67 เท่านั้นที่มีการต่อเติมบ้าน การที่ส่วนใหญ่ที่ไม่มีการใช้จ่ายในการซ่อมแซมบ้านเนื่องจากเห็นว่า ที่อยู่อาศัยยังสามารถใช้การอยู่อาศัยได้จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า บ้านที่อยู่อาศัยของผู้ถูกสัมภาษณ์มีลักษณะที่คงทน มั่นคงแข็งแรง ตัวบ้านทำด้วยวัสดุที่แข็งแรง ดังนั้น ส่วนใหญ่จึงไม่มีความเสียหายที่มีค่าใช้จ่ายเรื่องที่อยู่อาศัยมากนัก แต่มีครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเรื่องที่อยู่อาศัยเป็นส่วนน้อย แต่คิดเป็นมูลค่าตัวเงินสูง เนื่องจากวัสดุอุปกรณ์การก่อสร้างมีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันสั้น จึงส่งผลให้ค่าใช้จ่ายเรื่องที่อยู่อาศัยสูงขึ้น อุปกรณ์สิ่งของเครื่องใช้ที่ต้องจ่ายได้แก่ อุปกรณ์ที่ต้องจ่าย คือ พัดลมและอุปกรณ์อื่น ได้แก่ เตารีด หมอหุงข้าวไฟฟ้า ส่วนร้อยละ 96.70 และร้อยละ 80 เป็นสิ่งที่ต้องจ่าย คือ โทรศัพท์และพัดลม นอกจากนี้ ยังมีค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าน้ำประปาในแต่ละเดือนมากกว่า 300 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมา คือ ระหว่าง 201-300 บาท คิดเป็นร้อยละ 20 ส่วนครัวเรือนที่เหลือ ร้อยละ 30 ไม่มีค่าใช้จ่ายเสียค่าน้ำ เนื่องจากไม่ได้ต่อน้ำประปา ค่าใช้จ่ายค่ากระแสไฟฟ้าไม่เกิน 300 บาท คิดเป็นร้อยละ 50

รองลงมา คือ มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 301-600 บาท คิดเป็นร้อยละ 23.34 ค่าใช้จ่ายกระแสไฟฟ้าต่ำสุดเท่ากับ 30 บาท สูงสุดเท่ากับ 5,000 บาท จากรายการค่าใช้จ่ายข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าชุมชนบ้านตัวได้เข้าสู่สังคมที่ทันสมัยมากขึ้น รายจ่ายส่วนนี้อธิบายได้ว่าเมื่อความเจริญมาเข้ามาในชุมชน เช่น การมีถนนหนทางที่สะดวก มีกระแสไฟฟ้าเข้ามา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตตามมา คือ เครื่องใช้ไฟฟ้าเพื่ออำนวยความสะดวก ภายในครัวเรือนจำเป็นต้องจัดหาอุปกรณ์เหล่านี้มาเพื่อสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน จากปรากฏการณ์ดังกล่าว สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2539: 210) ได้อธิบายว่า ลักษณะหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ก็คือ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ดังกล่าวได้มีอยู่ทุกหมู่บ้านที่ถนนเข้าถึง เนื่องจากระบบเศรษฐกิจเข้าไปถึงหมู่บ้าน ทำให้อพยพแรงงานของหนุ่มสาวไปทำงานนอกหมู่บ้านแล้วนำความทันสมัยสู่หมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเป็นอยู่ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ รถจักรยานยนต์ ตู้เย็น

3.3 รายจ่ายเพื่อซื้อเครื่องนุ่งห่ม รายจ่ายเครื่องนุ่งห่มของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือน ร้อยละ

86.66 มีพฤติกรรมซื้อเสื้อผ้า นาน ๆ ครั้ง ที่เหลือ คือ ซื้อบ่อยครั้งและบางครั้งตามลำดับ ความเพียงพอของเสื้อผ้า ร้อยละ 73.33 มีเสื้อผ้าที่เพียงพอสำหรับนุ่งห่มในครัวเรือน ส่วนครัวเรือนที่เหลือร้อยละ 26.67 ระบุว่า มีเสื้อผ้าเกินความจำเป็น จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ทุกครัวเรือนยังมีความจำเป็นเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการที่ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่ซื้อเครื่องนุ่งห่ม นาน ๆ ครั้ง อาจเป็นเพราะมีรายได้จำกัด ส่วนหนึ่งต้องเป็นค่าใช้จ่ายในเรื่องต่าง ๆ และสินค้าที่ซื้อเป็นสินค้าประเภทคงทนสามารถใช้หลาย ๆ ครั้งได้ เช่น เสื้อกันหนาว ผ้าห่มหรือเสื้อผ้ากางเกง ครัวเรือนเกือบทั้งหมด ร้อยละ 93.33 มีรสนิยมในการเลือกซื้อสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่นและสินค้านี้มีราคาถูก ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะปัจจุบันภาครัฐมีการรณรงค์ซื้อสินค้าภายในท้องถิ่นที่ชุมชนผลิตเอง คือ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และอีกเหตุผลหนึ่งเป็นเพราะกำลังซื้อของครัวเรือนต่ำ ไม่สามารถที่จะจัดซื้อสินค้าในราคาแพงได้ แต่ยังมีครัวเรือนอีกร้อยละ 6.67 ใช้สินค้าต่างประเทศที่มียี่ห้อ ความคิดต่อราคาสินค้าที่ซื้อที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า อาจได้รับอิทธิพลจากสื่อสารมวลชนที่แพร่เข้าสู่ชุมชน ผ่าน

โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตหรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ก่อให้เกิดการกระตุ้นให้ยากที่จะซื้อสินค้าตามสมัยนิยม พฤติกรรมการบริโภคดังกล่าว ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2543) ได้อธิบายว่าพฤติกรรมการบริโภคเป็นบุคคลที่ชอบใช้ของแพง ๆ ทำให้คนอื่นมองว่า ตัวเองเป็นผู้ที่ร่ำรวย ต้องการให้คนยกย่องนับถือ เป็นคนที่ต้องมีเกียรติต้องการเป็นผู้นำในการใช้สินค้า นิยมใช้สินค้าที่นำเข้ามานั่น มองว่าสินค้าในประเทศเป็นสินค้าที่ไม่มีคุณภาพ ไม่มีมาตรฐานเป็นสินค้าด้อยคุณภาพ จะรู้สึกภูมิใจทุกครั้งเมื่อได้ใช้สินค้าที่เป็นสินค้าจากต่างประเทศ แต่บางครั้งอาจจะประสบกับปัญหาทางด้านการเงินแต่กลัวว่าคนอื่นจะรู้ถึงฐานะของตนเองต้องยอมกู้เงินเพื่อพยุงฐานะของตนเองก็ยอมเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของตนเอง โดยไม่ต้องการให้ใครมามองว่าตัวเองจนลำบากหรือต่ำต้อยกว่าคนอื่น

3.4 รายจ่ายเพื่อการรักษาโรคการเจ็บป่วยของสมาชิกครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีการเจ็บป่วยนาน ๆ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 50 มีเพียงร้อยละ 6.67 เท่านั้นที่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนสุขภาพดีครัวเรือนซึ่งจะเจ็บป่วยใช้เพียงเล็กน้อยจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีภาวะสุขภาพที่ดี ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนในหมู่บ้านมีการ

ป้องกันรักษาสุขภาพอยู่เสมอ เช่น กิจกรรมภาคการเกษตรถือเป็นการใช้กำลังแรงงานเสมือนการออกกำลังกายในหมู่บ้านเองมีระบบเฝ้าระวังโรคภัยไข้เจ็บ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยเข้ามาให้ความรู้ในการรณรงค์ป้องกันรักษาโรคอยู่เป็นประจำ แต่มีอีกบางส่วนที่มีการเจ็บป่วยบ้างซึ่งส่วนมากจะพบกับในเด็กและผู้สูงอายุเท่านั้น การปฏิบัติเมื่อสมาชิกในครัวเรือนเจ็บป่วย ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนมักไปพบแพทย์ที่คลินิกเพื่อรักษามากกว่าไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล ผู้ให้ข้อมูลให้เหตุผลว่าการไปพบแพทย์ที่คลินิกได้รับบริการที่สะดวกและรวดเร็วกว่าไปรับรักษาที่โรงพยาบาลที่มีขั้นตอนรับบริการหลายขั้นตอน เสียเวลาในการนั่งรอและซักประวัติของคนไข้ โดยมีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ในแต่ละครั้งโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 500 บาท

สรุป

จากที่กล่าวมา สรุปได้ค่านิยมทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวบ้านตัวสะท้อนจากการมีรายได้และที่มาของรายได้ ส่วนพฤติกรรมการบริโภคจะสะท้อนจากค่าใช้จ่ายในเรื่องปัจจัยสี่ โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่ส่วนใหญ่มี

อาชีพทำนาปีและบางส่วนทำนาปรัง ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพทางกายภาพของบ้านตัวเป็นลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท บริเวณรอบหมู่บ้านเป็นพื้นที่นา รายได้จากการประกอบอาชีพของประชาชนจึงมาจากการทำนาและครึ่งหนึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน นอกจากนี้ รายได้บางส่วนต้องพึ่งพาบุตรหลานที่ส่งมาให้รายจ่ายของครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายกับข้าว จ่ายค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน เพราะต้องใช้จ่ายค่าอาหารกลางวัน ค่าเดินทางและอุปกรณ์การเรียน บางครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายตั้งแต่ 800-1,000 บาทต่อวัน

หากจำแนกรายจ่ายตามปัจจัยสี่ จะพบพฤติกรรมการบริโภค ดังนี้ 1) รายจ่ายเพื่อซื้ออาหารต่อสัปดาห์ ครัวเรือนที่มีรายจ่ายระหว่าง 100-200 บาท คิดเป็นร้อยละ 40 ประเภทของอาหารที่ซื้อมากที่สุด คือ ซื้อผัก ซื้อผลไม้และซื้อเนื้อหมู 2) รายจ่ายค่าราคาที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย ครัวเรือนที่มีมูลค่าที่ดินจำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มมูลค่า 10,000-100,000 บาท และ (2) กลุ่มมูลค่ามากกว่า 200,000 บาท มูลค่าที่มากที่สุด คือ 800,000 บาท ส่วนที่น้อยสุด คือ 10,000 บาท ส่วนครัวเรือนที่มีมูลค่าบ้านอาศัยจำแนกเป็น 2 กลุ่มเช่นกัน คือ (1) กลุ่มมูลค่า 10,000-100,000 บาท

และ (2) กลุ่มมูลค่ามากกว่า 200,000 บาท มูลค่าบ้านสูงสุด คือ 1,100,000 บาท ต่ำสุด คือ 30,000 บาท ซึ่งมูลค่าที่ดินและมูลค่าบ้านที่อยู่อาศัยเป็นมูลค่าไม่สูงนักหรือไม่สอดคล้องกับภาวะปัจจุบัน 3) รายจ่ายเพื่อซื้อเครื่องนุ่งห่มของครัวเรือน จะมีพฤติกรรมซื้อเสื้อผ้าไม่บ่อยนัก ส่วนใหญ่ต่างมีความพอเพียงในการซื้อเสื้อผ้านุ่งห่มและบางครัวเรือนไม่เห็นด้วยที่ต้องซื้อเสื้อผ้าที่เกินความจำเป็น 4) รายจ่ายเพื่อการรักษาโรคของสมาชิกครัวเรือน ส่วนใหญ่มีการเจ็บป่วยไม่บ่อยนัก บางครัวเรือนเท่านั้นที่มีการเจ็บป่วย จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีภาวะสุขภาพที่ดี ดังนั้น ค่านิยมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมการบริโภคของชาวบ้านตัวจึงสรุปได้ว่า มีค่านิยมการใช้ชีวิตที่เป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ มีค่าใช้จ่ายมากขึ้นกว่าเดิม แต่ก็ไม่ได้ตัดขาดสน เพราะสามารถหารายได้จากอาชีพหลักและอาชีพเสริมอย่างอื่น ส่วนพฤติกรรมการบริโภคเป็นไปตามปัจจัยพื้นฐานสี่ประการที่เป็นการอยู่อย่างพอเพียงตามอัตภาพของแต่ละครัวเรือน

บรรณานุกรม

- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2550). *สวัสดิการสังคมเพื่อคนด้อยโอกาส นโยบายว่าด้วยการกินดี อยู่ดี มีสุข มีสิทธิ*. กรุงเทพมหานคร: เอดิชั่นเพรส โปรดักส์.
- คณะกรรมการจัดงานวันสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ครบรอบ 66 ปี. (2563). *สังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม: การปลดล็อกความเหลื่อมล้ำสู่ความยั่งยืน. การประชุมสัมมนาวิชาการเนื่องในโอกาส ครบรอบ 66 ปี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วันที่ 24 มกราคม*.
- เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่. (2556). *7+1 นโยบายสาธารณะ 88 ข้อเสนอ (ปฏิบัติการ) ร่วมสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, บรรณาธิการ. (2544). *สวัสดิการโดยภาคชุมชน (1) กลุ่มออมทรัพย์*. กรุงเทพมหานคร: เอดิชั่นเพรส โปรดักส์.
- _____. (2549). *สวัสดิการสังคมในมิติกินดี อยู่ดี มีสุข มีสิทธิ*. กรุงเทพมหานคร: เอดิชั่นเพรส โปรดักส์.
- พจน์ บุญเรือง. (2538). *ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับการส่งเสริมการเกษตร. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช*.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2543). *พฤติกรรมผู้บริโภค*. กรุงเทพมหานคร: อีร์พิมล์การพิมพ์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2539). *สังคมวิทยาชนบท: วิธีการวิจัย ทฤษฎีและการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. (2553). *สถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

การจูงใจนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดด้วยองค์ประกอบ
ทางการท่องเที่ยว เพื่อเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสองใน
จังหวัดขอนแก่น
Attracting Generation Z Tourists with Tourism Element
to Participate in Heet-Sib-Song Tradition in
Khon Kaen Province

จีณัสมา ศรีหิรัญ¹, กมนภา หวังเขื่อนกลาง², รวิภา ในเถา³, สมศักดิ์ ตลาดทรัพย์⁴

Jenasama Srihirun¹, Kamonpa Wangkuanklang²,

Rawipha Naithao³, Somsak Taladsub⁴

คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น^{1, 2, 3},

คณะสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย⁴

Faculty of Business Administration and Accountancy, Khon Kaen University^{1, 2, 3},

Faculty of Integrated Social Sciences, Khon Kaen University, Nongkhai Campus⁴

Corresponding Author, E-mail: jenass@kku.ac.th, jenasama.srihirun@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดในจังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันประเพณีฮีตสิบสองในอำเภอกระนวน อำเภอน้ำพองและอำเภอเวียงเก่า 3) เพื่อวิเคราะห์ความคาดหวังต่อองค์ประกอบการท่องเที่ยว ในการเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสอง จากความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 4) เพื่อเสนอแนวทางการจูงใจนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดในการเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสอง ในจังหวัดขอนแก่น โดยมีกลุ่มตัวอย่างวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน 3 ชุมชน ได้แก่ อำเภอกระนวน อำเภอน้ำพอง และอำเภอเวียงเก่า และกลุ่มตัวอย่างวิจัยเชิงปริมาณ คือ นักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดในจังหวัดขอนแก่น เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ส่วนสถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า 1) พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเจนเนอเรชันแซดในจังหวัดขอนแก่นมีแรงจูงใจหลักจากความต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมและการวางแผนการท่องเที่ยวโดยใช้สื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดียเป็นหลัก 2) สถานการณ์ปัจจุบันของประเพณีฮีตสิบสองแต่ละชุมชนมีผู้นำชุมชนและนักการเมืองท้องถิ่นเป็นผู้มีอิทธิพลในการสืบสานและส่งเสริมการจัดงานประเพณีฮีตสิบสอง 3) ระดับความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเจนเนอเรชันแซดมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีการเลือกความคาดหวังด้านกิจกรรมเป็นลำดับแรก 4) แนวทางการจูงใจนักท่องเที่ยวเจนเนอเรชันแซดในการเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสองในจังหวัดขอนแก่น คือ สำรวจทรัพยากรของชุมชนที่มีเอกลักษณ์และนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว สร้างเครือข่ายกับพันธมิตรทางวิชาการเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของประเพณีและวัฒนธรรม สร้างการรับรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารโดยการส่งเสริมกิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวและสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานให้สะดวกและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย ที่พักมีความปลอดภัย 24 ชั่วโมง ถูกสุขลักษณะและมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่เสถียรและรวดเร็ว และที่พักควรอยู่ใกล้สถานที่ที่จัดประเพณีเพื่อให้สะดวกแก่นักท่องเที่ยวเจนเนอเรชันแซด

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; ฮีตสิบสอง; นักท่องเที่ยวเจนเนอเรชันแซด

Abstract

The objectives of this research are as follows: 1) to study tourism behavior of Generation Z Tourists in Khon Kaen Province; 2) to study the current situation of Heet-Sib-Song Tradition in Kra Nuan District, Nam Phong District, and Weang Khao District in Khon Kaen Province; 3) to analyze the expectations of Generation Z Tourists on tourism elements in joining the Heet-Sib-Song Tradition in Muang District, Khon Kaen Province; and 4) to propose guidelines for attracting Generation Z Tourists to participate in Heet-Sib-Song Tradition in Khon Kaen Province. The samples of this study consist of village leaders and villagers of three villages which are in Kra Nuan District, Nam Phong District, and Phu Weang District. The sample of quantitative research is Generation Z Tourists in Muang District, Khon Kaen Province. The tool used in this

study is in-depth-interviews (IDI). Descriptive statistical methods are used in data analysis: frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The results of the study reveal that 1) behavior of Generation Z Tourists in Khon Kaen Province: it is motivated by cultural learning and tourism planning using online and social media; 2) the current situation of the Heet-Sib-Song Traditions: each community has community leaders and local politicians who have the influence to carry on and promote the organizing of the Heet-Sib-Song Traditional Festival; 3) the level of tourist expectations of Generation Z is averaged at a high level, the aspect of activities is chosen first; and 4) guidelines for influencing Generation Z Tourists to join the Heet-Sib-Song in Khon Kaen Province: it is to explore unique community resources and develop them into tourism products, to build a network with academic alliances to instill youth, to be aware of the value of traditions and culture, and to create awareness and access to information by promoting tourism marketing activities and build basic infrastructure to be convenient and easy to access to tourist attractions. There are good accommodations that are safe 24 hours, hygienic, stable and fast internet signal, and near the place where tradition is organized for the convenience of tourists, Gen Z.

Keywords: Cultural Tourism; Heet-Sib-Song; Generation Z

บทนำ

สภาพวิถีชีวิตของชาวอีสานมีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรมและสังคมพุทธเช่นเดียวกับวิถีชีวิตของคนไทยตามภูมิภาคต่าง ๆ แต่เนื่องจากพื้นที่ภาคอีสานมีความแห้งแล้ง ชาวอีสานจึงมีพิธีกรรมและความเชื่อที่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและชุมชน และช่วยในเรื่องการทำเกษตรให้ได้ผลผลิตที่ดีมีความเจริญ

งอกงาม จึงมีความเชื่อเรื่องฮีตสิบสองที่สอดคล้องต้องกันกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท (ชั้นเตียนนาม เกตุ , 2556) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการทำนาในขั้นตอนหลัก ๆ ที่สะท้อนความร่วมมือร่วมใจและสานความสัมพันธ์ในชุมชนตลอดจนความสำคัญของบรรพบุรุษที่ยังอยู่และล่วงลับไปแล้ว

บุญฮิตสิบสองมาจากคำว่า ฮิต ตรงกับคำว่า จาริต หมายถึง ความประพฤติดี ธรรมเนียมประเพณีอันเนื่องในพระพุทธศาสนา ส่วนสิบสอง หมายถึง จำนวนเดือนในรอบปีตามปฏิทินทางจันทรคติ ดังนั้น ฮิตสิบสองจึงหมายถึง ประเพณีที่ในภาคอีสานปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้ง 12 เดือน ในรอบปี ได้แก่ เดือนอ้าย-บุญเข้ากรรม เดือนยี่-บุญคุณลาน เดือนสาม-บุญข้าวจี เดือนสี่-บุญผะเหวด เดือนห้า-บุญสงกรานต์ เดือนหก-บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด-บุญข้าชะ เดือนแปด-บุญเข้าพรรษา เดือนเก้า-บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ-บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด-บุญออกพรรษา เดือนสิบสอง-บุญกฐิน (สำนักวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ประเพณีฮิตสิบสองจะเป็นประเพณีเก่าแก่ที่มีการสืบทอดต่อกันมาของคนอีสานแล้ว ปัจจุบันยังมีความสำคัญในด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย เพราะจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชมพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียง อาทิ ประเพณีบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร ประเพณีแห่เทียนพรรษาที่จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น ซึ่งจัดว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมด้วย เนื่องจากประเพณีฮิตสิบสอง เป็นพิธีที่ชาวอีสานยึดถือปฏิบัติมาแต่โบราณ และสืบทอดมา

จนถึงในปัจจุบัน หากแต่ปัจจุบันเป็นยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประจำวันเยาวชนคนรุ่นใหม่หรือนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดไม่ค่อยให้ความสำคัญกับประเพณีเก่าแก่ เพราะเติบโตมาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายที่อยู่ล้อมรอบ มีความสามารถในการใช้งานเทคโนโลยีต่าง ๆ และเรียนรู้ได้รวดเร็ว ทำให้มีพฤติกรรมเปิดรับสิ่งใหม่และคุ้นชินกับการใช้เทคโนโลยี (มนัสวี ศรีนนท์, 2561; Marketeer, 2560) จนทำให้เด็กเจนเอเรชั่นนี้สนใจเกี่ยวกับเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมเก่า ๆ น้อยลง และอาจส่งผลให้ประเพณีและวัฒนธรรมฮิตสิบสองเลือนหายไปได้ในอนาคต

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการจูงใจนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดด้วยองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเพื่อเข้าร่วมประเพณีฮิตสิบสองในจังหวัดขอนแก่น และปลูกฝังให้นักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดหันมาให้ความสำคัญกับประเพณีฮิตสิบสองเพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยของชาวอีสานให้ยังคงอยู่ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซตในจังหวัดขอนแก่น

2. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของประเพณีฮีตสิบสองในอำเภอกระนวน อำเภอน้ำพองและอำเภอเวียงเก่า

3. เพื่อวิเคราะห์ความคาดหวังต่อองค์ประกอบการท่องเที่ยวในการเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสอง จากความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซตในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

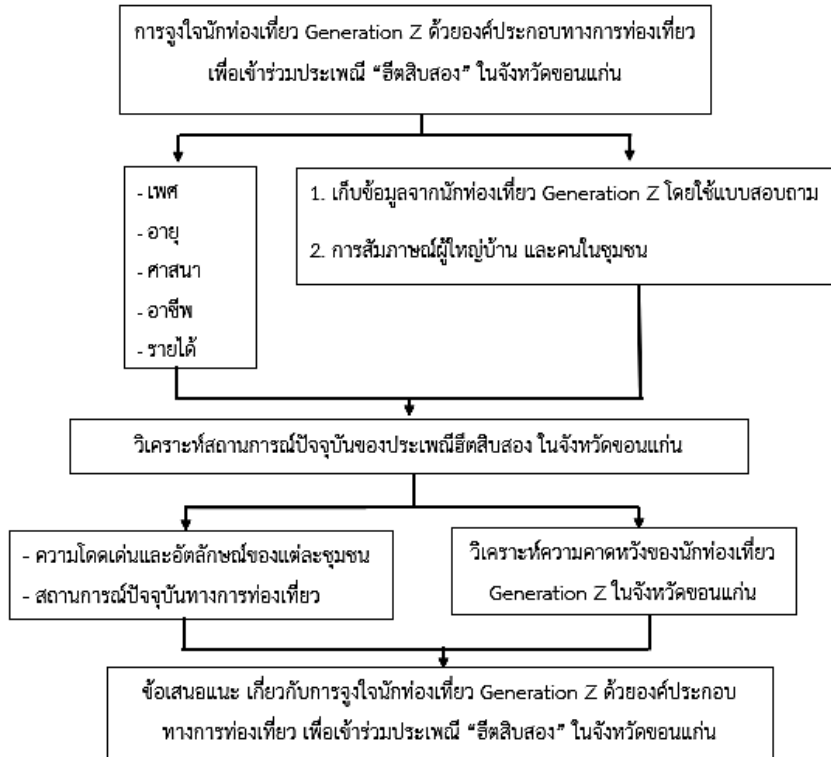
4. เพื่อเสนอแนวทางการจูงใจนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซตเพื่อเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสองในจังหวัดขอนแก่น

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นเชิงผสมผสานวิธีประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interviews: IDI) กับกลุ่มตัวอย่างวิจัย

เชิงคุณภาพ คือ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน 3 ตำบล ในจังหวัดขอนแก่น จำนวนทั้งหมด 3 ชุมชน ได้แก่ ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน ตำบลหนองกุง อำเภอน้ำพองและตำบลเมืองเก่าพัฒนา อำเภอเวียงเก่า และผู้วิจัยได้ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กับกลุ่มตัวอย่างวิจัยเชิงปริมาณ คือ นักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซตในจังหวัดขอนแก่นที่มีอายุตั้งแต่ 9-23 ปี โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 400 ชุด โดยมีตรวจสอบความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งผลที่ได้ของค่า Alpha อยู่ที่ 0.914 ถือเป็นค่าที่สามารถนำแบบสอบถามไปใช้ได้จริงและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตาราง 1 กรอบแนวคิดการจูนใจนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซด ด้วยองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเพื่อเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสองในจังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัย

1) พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดในจังหวัดขอนแก่น ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดจำแนกตามเพศพบว่า เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 71 เพศชายคิดเป็นร้อยละ 19 และเพศทางเลือก (LGBT) คิดเป็นร้อยละ 10 ตามลำดับ จำแนกตามอายุมีอายุ 15-17 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.8

เป็นจำนวนที่มากที่สุด ในขณะที่จำแนกตามศาสนา ผู้นับถือพระพุทธศาสนามีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.8 โดยมากมีอาชีพเป็นนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 51.2 มีรายได้ต่อเดือน 2,000-5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.8 ร้อยละโดยรวมของการรับรู้เกี่ยวกับฮีตสิบสองของนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดคิดเป็นร้อยละ 83.5 และไม่รู้จักประเพณีฮีตสิบสองคิดเป็นร้อยละ 16.5 ร้อยละ

โดยรวมเกี่ยวกับบุคคลที่มีอิทธิพลกับการรับรู้ประเพณีฮีตสิบสองมากที่สุด คือ จากคุณพ่อ-คุณแม่คิดเป็นร้อยละ 31 จากคุณครู-อาจารย์คิดเป็นร้อยละ 30 ไม่มีผู้ใดเป็นผู้มีอิทธิพลคิดเป็นร้อยละ 16 รู้จักด้วยตนเองคิดเป็นร้อยละ 8 จากญาติพี่น้องคิดเป็นร้อยละ 7 จากเพื่อนคิดเป็นร้อยละ 5 และอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 3 ตามลำดับ ร้อยละโดยรวมเกี่ยวกับการเที่ยวชมประเพณีฮีตสิบสองเคยเที่ยวชมประเพณีฮีตสิบสองคิดเป็นร้อยละ 52 และไม่เคยเที่ยวชมประเพณีฮีตสิบสองคิดเป็นร้อยละ 32 และไม่รู้จักประเพณีฮีตสิบสองคิดเป็นร้อยละ 16 ร้อยละโดยรวมของแรงจูงใจในการเที่ยวชมประเพณีฮีตสิบสอง เกิดจากการเรียนรู้วัฒนธรรมคิดเป็นร้อยละ 74.8 ความสนุกสนานคิดเป็นร้อยละ 39.5 ความศรัทธาในพิธีกรรมคิดเป็นร้อยละ 30.5 การพักผ่อนหย่อนใจคิดเป็นร้อยละ 29.5 การพบปะสังสรรค์กับเพื่อนคิดเป็นร้อยละ 21 และอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 4.7 ร้อยละโดยรวมของการวางแผนการท่องเที่ยวของเจเนอเรชันแซตจะหาข้อมูลในการวางแผนการท่องเที่ยวจากเฟซบุ๊ก (Facebook) คิดเป็นร้อยละ 67 จากเว็บไซต์ต่าง ๆ เช่น พันทิป (Pantip) คิดเป็นร้อยละ 62.7 สอบถามข้อมูลจากคนคิดเป็นร้อยละ 42.3 อินสตาแกรม (Instagram) คิด

เป็นร้อยละ 21.5 จากหนังสือเกี่ยวกับการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 19.5 จากโทรทัศน์คิดเป็นร้อยละ 18.5 จากทวิตเตอร์ (Twitter) คิดเป็นร้อยละ 16 จากนิตยสารต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 7 จากแผ่นพับคิดเป็นร้อยละ 5.8 จากหนังสือพิมพ์คิดเป็นร้อยละ 3.3 และอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 3.5

2) สถานการณ์ปัจจุบันของประเพณีฮีตสิบสองของอำเภอกระนวน อำเภอน้ำพองและอำเภอยางตลาด จังหวัดขอนแก่น จากผลการวิจัยพบว่า แต่ละชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางสังคมหรือสภาพแวดล้อมด้านการคมนาคม ทำให้การจัดประเพณีฮีตสิบสองในแต่ละชุมชนมีความโดดเด่นแตกต่างกัน เช่น ตำบลหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง มีสภาพแวดล้อมด้านสังคมที่แข็งแรง ผู้คนในชุมชนมีความสามัคคีเหนียวแน่นและชุมชนมีความเจริญ ทำให้ได้เปรียบในด้านการเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวก และในเทศกาลสำคัญทางตำบลหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง ก็จะมีการจัดงานและมีขบวนแห่ยิ่งใหญ่ในทุก ๆ ปี ส่วนในตัวอำเภอน้ำพองนั้นมีสภาพแวดล้อมที่ติดกับลำน้ำพอง ทำให้มีประเพณีที่ชุมชนอื่นไม่สามารถจัดได้ เช่น ประเพณีแข่งเรือ

ซึ่งกลายเป็นประเพณีสำคัญประจำอำเภอ สำหรับตำบลหนองโก อำเภอกระนวน มีความได้เปรียบในเรื่องของผู้นำชุมชนที่มีความแข็งแกร่ง เพราะไม่ใช่แค่ผู้ใหญ่บ้านที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน ยังมีนักการเมืองท้องถิ่นเป็นเจ้าของแหล่งประชุมสัมมนาภายในชุมชนที่มีชื่อว่า คุ่มโอเคแม่ใหญ่สอน ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เข้ามามีส่วนช่วยในการจัดการเรื่องประเพณีต่าง ๆ ในตำบลหนองโก และมีส่วนช่วยในการเผยแพร่วัฒนธรรมอีสานไปสู่นักท่องเที่ยวอีกด้วย ส่วนตำบลเมืองเก่าพัฒนา อำเภอเวียงเก่า มีจุดเด่นในด้านที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด คือ พิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ภูเวียงและผาชมตะวัน ในด้านของการสืบสานประเพณีไปยังลูกหลานนั้น ตำบลหนองโก อำเภอกระนวนและตำบลหนองกุง อำเภอน้ำพอง มีความได้เปรียบเป็นอย่างมาก เนื่องจากในชุมชนมีโรงเรียนประจำอำเภอขนาดใหญ่ตั้งอยู่และในทุกปีที่มีการจัดประเพณี โรงเรียนเหล่านั้นจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม คือ การส่งเด็กนักเรียนร่วมทำขบวนแห่ช่วยชาวบ้านหรือส่งเข้าประกวดเวทีต่าง ๆ ทำให้นักเรียนในทุกชั้นได้ซึมซับวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนตนเอง นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ยังให้

ข้อมูลว่า ไม่ใช่ประเพณีทุกเดือนที่จะมีนักท่องเที่ยวหรือเด็กนักเรียนมาร่วมงาน แต่ต้องเป็นประเพณีสำคัญเท่านั้น ได้แก่ บุญผะเหวด บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษาและบุญกฐินที่จะมีนักท่องเที่ยวมาร่วมงาน

3) การวิเคราะห์ความคาดหวังต่อองค์ประกอบการท่องเที่ยวในการเข้าร่วมประเพณีฮัตติบสองจาก ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซดในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น จะเห็นดังต่อไปนี้

ระดับความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซด ด้านการดึงดูด/การจูงใจ (Attractions) มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) โดยมีการเลือกความคาดหวังให้วัฒนธรรมมีความเป็นเอกลักษณ์ โดดเด่นและน่าสนใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 50.25 เป็นลำดับแรก เลือกความคาดหวังให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ หลังจากการไปเที่ยวชมประเพณีฮัตติบสองอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 47 และเลือกความคาดหวังให้เป็นการท่องเที่ยวแบบใช้ค่าใช้จ่ายน้อยอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 44.5 ตามลำดับ

ระดับความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซด ด้านกิจกรรม (Activities) มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.89$) โดยมีการ

เลือกความคาดหวังให้กิจกรรมที่จัดมีความน่าสนใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 52.25 เลือกความคาดหวังให้กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมกับชาวบ้านได้อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 48.5 และเลือกความคาดหวังให้ปรับปรุงกิจกรรมให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้นอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 47.25 ตามลำดับ

ระดับความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซด ด้านการเข้าถึง (Accessibility) มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.87$) โดยมีการเลือกความคาดหวังให้สามารถเข้าถึงได้โดยรถโดยสารสาธารณะ ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 40.75 เป็นลำดับแรก และเลือกความคาดหวังให้มีป้ายบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวอย่างชัดเจนในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 39.5

ระดับความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซด ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.85$) โดยมีการเลือกความคาดหวังให้มีการรักษาความปลอดภัยภายในแหล่งท่องเที่ยวในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 47.75 เป็นลำดับต้น เลือกความคาดหวังให้มีการประชาสัมพันธ์ ประเพณีฮีตสิบสอง ผ่านสื่อโซเชียลมีเดียในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 42

เท่ากันกับการเลือกคาดหวังให้เจ้าหน้าที่ให้การบริการที่ดีและเอาใจใส่อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 42

ระดับความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซด ด้านที่พัก (Accommodation) มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.85$) โดยมีการเลือกความคาดหวังให้ชุมชนมีที่พักสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 46.5 ความคาดหวังให้ที่พักมีบรรยากาศที่ดีและปลอดภัยอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 43 และเลือกความคาดหวังให้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและใกล้ชิดกับคนในชุมชนอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 40.5

ระดับความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซด ด้านราคามีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.84$) โดยมีความคาดหวังให้ราคาค่าบริการขนส่งสาธารณะมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 44 การเลือกความคาดหวังให้ราคาที่พักรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 43 และความคาดหวังให้ราคาในการทำกิจกรรมในชุมชนและราคาอาหารและเครื่องดื่มมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 41.75 ในระดับที่เท่ากัน

หากกล่าวโดยสรุปสำหรับความคาดหวังต่อองค์ประกอบการ

ท่องเที่ยว ในการเข้าร่วมประเพณี
ฮัตสึบะของนักท่องเที่ยวเจเนอเรชัน
แซดในเขตอำเภอเมือง จังหวัด
ขอนแก่น โดยรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับ
มาก ทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับได้
ดังนี้ ความคาดหวังด้านกิจกรรม
(Activities) ($\bar{X}$ =3.89) ความคาดหวัง
ด้าน การเข้าถึง (Accessibility)
($\bar{X}$ =3.87) และด้านการดึงดูด/การจูง
ใจ (Attractions)($\bar{X}$ =3.86) ตามลำดับ

4) แนวทางการจูงใจ
นักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซดเพื่อเข้า
ร่วมประเพณีฮัตสึบะ ในจังหวัด
ขอนแก่น

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล
การศึกษาค้นคว้า การสัมภาษณ์และ
การแจกแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้
นำเสนอแนวทางการส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีฮัตสึบะ
สองสำหรับนักท่องเที่ยวเจเนอเรชัน
แซดในจังหวัดขอนแก่น โดยใช้
องค์ประกอบการท่องเที่ยว 5A's
(Tourism Western Australia,
2009; Dickman, 1996; Middleton,
1994) ดังนี้

4.1. การดึงดูด/การจูงใจ
(Attractions)

1) สำรวจทรัพยากรของชุมชน
ที่มีเอกลักษณ์และนำมาพัฒนาเป็น
ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

เช่น อำเภอคำพ้อง มีพื้นที่ที่ติดกับลำ
น้ำพอง ในเดือนสิบสองหรือเดือน
พฤศจิกายนที่จะมีบุญกฐินและ
ประเพณีลอยกระทง ควรมีการจัด
ประเพณีแข่งเรือในทุก ๆ ปี โดยเพิ่ม
กิจกรรมเพื่อปรับปรุงให้มีความทันสมัย
และชักชวนให้คนรุ่นใหม่มาร่วม
กิจกรรม เช่น การประกวดเรือพายแข่ง
โดยใช้วัสดุท้องถิ่นที่มีแบบแผนมาจาก
การแข่งขัน Red Bull Soapbox
Race ของต่างประเทศที่จะให้ผู้เข้า
แข่งขันสร้างรถมาใช้ในการแข่งขัน

2) ส่งเสริมการจัดประเพณีที่
เกี่ยวข้องกับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว
ใกล้เคียง เช่น ตำบลหนองโก อำเภอ
กระนวน มีแหล่งท่องเที่ยวบริเวณ
ใกล้เคียง คือ ไร่องานไร่เบญจรัตน์
น้ำตกบ่อหลวงและคัมภีร์โอเคแม่ใหญ่สอน
เป็นต้น สามารถนำมาพัฒนาเป็น
โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
แบบผจญภัยการเรียนรู้วิถีชุมชนได้
เพื่อสร้างทางเลือกใหม่ให้นักท่องเที่ยว
ตำบลหนองกุ้ง อำเภอคำพ้อง มีแหล่ง
ท่องเที่ยวใกล้เคียง คือ เขื่อนอุบลรัตน์
ฝายหนองหวายและวัดพระธาตุขาม
แก่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดเยี่ยม
ของนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซดอยู่แต่
เดิมแล้ว ดังนั้น ควรมีการนำประเพณี
สำคัญไปจัดงานอยู่ตามแหล่งท่องเที่ยว
หรืออาจจัดเทศกาลดนตรีประจำถิ่นที่
สามารถเรียกความสนใจจาก

นักท่องเที่ยวเจนเนอร์เรชันแซดได้ดี ตำบลเมืองเก่าพัฒนา อำเภอเวียงเก่า มีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง คือ อุทยานประวัติศาสตร์ไดโนเสาร์ พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียงและผาชมตะวัน สามารถจัดประเพณีในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้มีความน่าสนใจและแปลกใหม่ มากยิ่งขึ้น

4.2 กิจกรรม (Activities)

1) สร้างเครือข่ายกับพันธมิตร สายวิชาการ เช่น โรงเรียนและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ สืบเนื่องจากสถาบันต่าง ๆ จะมีโครงการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาชุมชน อันเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมและใส่ใจเรื่องประเพณี มากยิ่งขึ้น

4.3 การเข้าถึง (Accessibility)

1) สร้างการรับรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและส่งเสริมกิจกรรมการตลาดการท่องเที่ยวของแต่ละอำเภอ ของจังหวัดขอนแก่น โดยการจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวโดยใช้สื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊กแฟนเพจ (Facebook Fanpage)

2) ถนนที่ใช้เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวควรมีความสะดวกและสามารถเข้าถึงได้ด้วยรถโดยสารสาธารณะและมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน

3) มีระบบ GPS โดยการปักหมุดเพิ่มสถานที่ลงไปบนกูเกิลแผนที่

(Google Maps) เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวด้วยตนเอง สามารถเดินทางได้อย่างสะดวก รวดเร็วและถูกต้อง

4.4 สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

1) มีหน่วยงานที่ดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว เช่น เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยหรืออาสาสมัครตำรวจชุมชน

2) ความสะอาดของสภาพแวดล้อมโดยรวมของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำสาธารณะ

3) สิ่งอำนวยความสะดวกด้านเทคโนโลยี เช่น สัญญาณอินเทอร์เน็ต

4.5 ที่พัก (Accommodation)

1) ที่พักต้องมีความปลอดภัย ประตู หน้าต่าง สามารถปิดได้มิดชิด มีการรักษาความปลอดภัยในเวลามีนักท่องเที่ยวเข้าพัก

2) สัญญาณอินเทอร์เน็ตในที่พักรับเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเพื่อความสะดวกของนักท่องเที่ยวที่ต้องการจะอัปเดตการมาท่องเที่ยวครั้งนี้บนโลกโซเชียลมีเดีย

3) ที่พักควรอยู่ใกล้สถานที่ที่จัด ประเพณี เพื่อให้สะดวกแก่นักท่องเที่ยวเจนเนอร์เรชันแซด

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้งหมดจะพบว่า

นักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดมีความสนใจการท่องเที่ยวตามประเพณีฮีตสิบสองที่ถือว่า เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีสานอย่างมาก การท่องเที่ยวดังกล่าวมีทั้งที่เป็นการเที่ยวชมเพื่อความสนุกสนานและการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมของโรงเรียนหรือชุมชน อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวของกลุ่มเจนเอเรชั่นแซดก็มีความคาดหวังในด้านต่าง ๆ มากมาย ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกสบายตามยุคสมัยของกลุ่มตน

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดในจังหวัดขอนแก่น สามารถอภิปรายผล ดังนี้

นักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดคุ้นชินกับการใช้เทคโนโลยี วางแผนการเดินทางท่องเที่ยวโดยใช้สื่อออนไลน์และโซเชียลมีเดียเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีเจนเอเรชั่นกับกรอบวิธีคิดและจากการสำรวจการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวยุโรปแต่ละเจนเอเรชั่น และคน Gen Z กับพฤติกรรมการใช้ Social Media (Teachsauce, 2562; Marketeer, 2560; มนัสวี ศรีนนท์, 2561) ในขณะทำงานวิจัยนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามโดยมากเป็นนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดที่มีอาชีพเป็นนักเรียน นักศึกษา

ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา จะมีผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์อยู่ร้อยละ 3 และศาสนาอิสลามร้อยละ 0.2 หากแต่ก็เคยท่องเที่ยวชมประเพณีฮีตสิบสองแสดงให้เห็นว่า การเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นประเพณีที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการเข้าร่วมของคนต่างศาสนา เพราะโดยกิจกรรมประเพณีที่เกิดขึ้นได้ว่าประเพณีฮีตสิบสอง คือ การท่องเที่ยวเชิงแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในด้านของแรงจูงใจในการเที่ยวชมประเพณีฮีตสิบสอง เกิดจากการเรียนรู้วัฒนธรรมเป็นหลักโดยคิดเป็นร้อยละ 74.8 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง *การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดอุดรธานี* ที่พบว่า ประชาชนในตำบลเมืองพาน ต้องการมีส่วนร่วมในการร่วมมือจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนโดยให้นักท่องเที่ยวมาเรียนรู้วัฒนธรรมที่หลากหลายของชุมชน (นิจิรา คลังสมบัติ, 2557) ในขณะทำงานวิจัยเรื่อง *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย* พบว่า กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองเชียงคาน มีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างคุ้มวัด เทศบาลและกลุ่มผู้ประกอบการ โดยมีการจัดการความรู้ด้านต่าง ๆ ให้

นักท่องเที่ยวเรียนรู้วัฒนธรรมของเมือง (วันใหม่ แดงแก้ว, 2554)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาศาณการณปัจจุบันของประเพณีฮีตสิบสอง ในเขตอำเภอกระนวน อำเภอน้ำพองและอำเภอยิงเก่า จังหวัดขอนแก่น พบว่า แต่ละชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางสังคม หรือสภาพแวดล้อมด้านการคมนาคม ทำให้การจัดประเพณีฮีตสิบสองในแต่ละชุมชนในเขตอำเภอกระนวน อำเภอน้ำพองและอำเภอยิงเก่า จังหวัดขอนแก่น มีความโดดเด่นแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับจากวิจัยเรื่อง *ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง: กรณีศึกษา ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น* พบว่า เขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ส่งเสริมประเพณีฮีตสิบสอง โดยยังคงประเพณีปฏิบัติกันครบอยู่ทุกประเพณี แต่มีการปรับเปลี่ยนไปตามเนื้อหาสาระวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นไปตามกาลเวลา โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ปัจจัยด้านความเชื่อต่อประเพณี ปัจจัยด้านบุคลิกภาพทัศนคติ

ส่วนบุคคล (พระสุชี ชาครธมโม (ศรีมาตย์), 2553)

ในด้านการสืบสานประเพณีสู่ลูกหลาน ตำบลหนองโก อำเภอกระนวนและตำบลหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง มีโรงเรียนประจำอำเภอขนาดใหญ่ตั้งอยู่และในทุกปีมีการจัดงานประเพณีฮีตสิบสอง นักเรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ซึมซับวัฒนธรรมและประเพณีฮีตสิบสองอันดีงามของชุมชนชาวอีสาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง *การศึกษาฮีตสิบสองในฐานะเครื่องมือเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนอีสาน* ที่พบว่า ประเพณีฮีตสิบสองเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ค่านิยมด้านต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ระบบความสัมพันธ์เชิงครอบครัวและเครือญาติ และวิถีผลิตทางการเกษตรให้กับชาวบ้าน ส่งผลให้มีลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้และมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (ผาณิตจินตามล, 2549) อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพให้ข้อมูลว่า ไม่ใช่ประเพณีทุกเดือนที่จะมีนักท่องเที่ยวหรือมีเด็กนักเรียนเข้าร่วมงาน แต่ต้องเป็นประเพณีสำคัญ ได้แก่ บุญผะเหวด บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษาและ

บุญจูนจึงจะมีนักเรียนเข้าร่วม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิชาการด้านประเพณีของผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่า “หากแต่ประเพณีบางอย่างหายไปตามกาลเวลา ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของยุคสมัยด้วย เพราะโดยปกติ หากไม่มีเหตุจำเป็นที่จะเลิกหรือเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็ไม่ค่อยมีใครไปเลิกหรือเปลี่ยนเป็นอันขาด ยกเว้นไว้แต่จะเป็นประเพณีที่ล้าหลัง ไม่เข้ากับยุคสมัยหรือเสียหายต่อส่วนรวม ประเพณีนั้นก็จะเลิกและหมดไปเอง อย่างเช่น การล่าหัวคนของคนบางเผ่าในแอฟริกา การรัดเท้าของสาวจีน การกระโดดเข้ากองไฟเผาตัวตายตามสามีของหญิงในอินเดีย เป็นต้น” (จุฑารัตน์ แพนงษ์จีน, 2555) นอกจากนี้ งานวิจัยเรื่อง *การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านชาวมุสลิม ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี: กรณีศึกษาประเพณีฮัตลิบสองคองลิบสี่* พบว่า ประเพณีทั้งฮัตลิบสองเดือน (ฮัตลิบสอง) และแนวทางปฏิบัติของคนในชุมชน (คองลิบสี่) ได้สูญหายหรือเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต สาเหตุมีหลายประการ คือ 1) ลูกหลานและคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านได้ไปศึกษาต่อและทำงานในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ในจังหวัดอื่น จึงไม่ได้ปลูกฝังให้อนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านและมองว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งล้าสมัย 2) ชาวบ้านชา

วม ทำนาโดยใช้เครื่องจักรแทนแรงงานสัตว์ ดังนั้น ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวจึงสั้นลงทำให้ขาดประเพณีบุญคูณลาน เพราะปัจจุบันชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวโดยใช้รถเกี่ยวข้าว 3) เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปวิถีชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ฉะนั้น คองลิบสี่บางอย่างจึงหายไปเหมือนกัน เช่น การล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน การบูชาบันได การบูชาประตู การล้างเท้าให้สามีก่อนนอน (นพดล พรามณี, 2554)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ความคาดหวังต่อองค์ประกอบการท่องเที่ยวในการเข้าร่วมประเพณีฮัตลิบสองของนักท่องเที่ยวเจนอเรนซ์แซดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่าการประเมินระดับความคาดหวังของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีฮัตลิบสองในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จากผลการศึกษาพบว่า ทุกข้อมีระดับความคาดหวังเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดและสามารถสรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวเจนอเรนซ์แซดไม่ได้คาดหวังให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีฮัตลิบสอง ในจังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะการท่องเที่ยวตามชุมชน ไม่จำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวครบในทุก ๆ ด้านเสมอไป ด้านการ

ดึงดูดและจูงใจไม่จำเป็นต้องเป็นปัจจัยแรกที่สำคัญ หากแต่องค์ประกอบด้านกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญในการจูงใจให้นักท่องเที่ยวเจาะเนอเรชันแซดให้ความสนใจ ด้านการเข้าถึงควรเข้าถึงโดยง่าย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกควรมีสิ่งที่จำเป็นให้ครบครันและในด้านที่พักควรมีที่พักที่รองรับนักท่องเที่ยวได้และเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ที่เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแนวคิดสำคัญขององค์ประกอบที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยว (Tourism Western Australia, 2009; Dickman, 1996; Middleton, 1994) อย่างไรก็ตาม นักท่องเที่ยวเจาะเนอเรชันแซดเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับสื่อโซเชียลมีเดียมาก ดังนั้น จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนการเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ตเพื่อเชื่อมต่อโซเชียลมีเดียและประเพณีฮัตสึบสองควรผนวกกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่น

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอแนวทางการจูงใจนักท่องเที่ยวเจาะเนอเรชันแซดให้เข้าร่วมประเพณีฮัตสึบสอง ในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านการดึงดูด/การจูงใจ (Attractions) โดยการสำรวจทรัพยากรของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ และนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

และส่งเสริมการจัดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดยสร้างกิจกรรม (Activities) ที่ปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมและใส่ใจเรื่องประเพณีมากยิ่งขึ้น มีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลจันทเขลม อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ที่พบว่า ชาวชนองในพื้นที่จำนวน 6 ครีวเรือน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำภูมิปัญญาวิถีชีวิตแบบพอเพียง ด้านการแสดงเอกลักษณ์วัฒนธรรม มีการรำ การแสดงของของเพื่อดึงดูดให้เห็นถึงวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ที่เป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (กิตติยา พุกพากิจ และบุญสม เกษประดิษฐ์, 2561) และจากงานวิจัยเรื่องการศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง ที่พบว่า ชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงหลากหลายด้วยกลุ่มชาติพันธุ์และภาษา เป็นสังคมชนบทล้าหลัง สังคมเกษตรกรรมที่ยากจน แต่มีความคงมั่นในจารีตประเพณี คติความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในด้านความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและพระธาตุพนม ชุมชนได้แสดงออกในด้าน

พิธีกรรม จารัตประเพณีสิบสองเดือน
เรียกว่า ฮีตสิบสอง (อุทัย ภัทรสุข,
2555)

ในขณะที่การวิจัยปฏิบัติการ
เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการจัดการ
ด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านห้วยเขย่ง
อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี พบว่า
แนวทางการพัฒนาการจัดการด้าน
การตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ไทยทรงดำบ้านห้วยเขย่ง ด้าน
ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวควรมีการ
กำหนดตำแหน่งทางการตลาดหรือ
จุดเด่นที่แตกต่างจากไทยทรงดำที่อื่น
และควรเพิ่มช่องทางการส่งเสริม
การตลาดให้มากขึ้นโดยเน้นสื่อ
ออนไลน์ ควรสร้างโฮมเพจของชุมชน
และเพิ่มช่องทางที่สามารถสื่อสาร
โต้ตอบกันได้ (ชูติรัตน์ เจริญสุข และ
คณะ, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับการ
เข้าถึง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวก (Amenity) และที่พัก
(Accommodation) ที่ต้องสร้างการ
รับรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและ
ส่งเสริมกิจกรรมการตลาดการ
ท่องเที่ยวของแต่ละอำเภอของจังหวัด
ขอนแก่น โดยการจัดทำปฏิทินการ
ท่องเที่ยวโดยใช้สื่อออนไลน์และเน้นสิ่ง
อำนวยความสะดวกด้านเทคโนโลยี
เช่น สัญญาณอินเทอร์เน็ต โดยที่พัก
ต้องมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตเพื่อความ

สะดวกของนักท่องเที่ยวที่ประสงค์
จะอัปเดตการท่องเที่ยวบนโลกโซเชียล
มีเดีย

สรุป

จากที่กล่าวมา สามารถสรุป
การวิจัยได้ว่า 1) พฤติกรรมของ
นักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดในจังหวัด
ขอนแก่นเคยมีประสบการณ์เที่ยวชม
ประเพณีฮีตสิบสองมากกว่าร้อยละ 52
ผู้มีอิทธิพลหลักในการจูงใจ คือ คุณ
พ่อ-คุณแม่ แรงจูงใจหลักในการเที่ยว
ชมประเพณีฮีตสิบสอง คือ ต้องการ
เรียนรู้วัฒนธรรมและมีการวางแผน
การท่องเที่ยวโดยใช้โซเชียลมีเดีย
เป็นหลัก 2) สถานการณ์ปัจจุบันของ
ประเพณีฮีตสิบสองในจังหวัดขอนแก่น
แต่ละชุมชนมีผู้นำชุมชนและ
นักการเมืองท้องถิ่นเป็นผู้มีอิทธิพลใน
การสืบสานและส่งเสริมการจัดงาน
ประเพณีฮีตสิบสอง 3) ระดับความ
คาดหวังของนักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่น
แซดมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก
ในทุกองค์ประกอบของการท่องเที่ยว
โดยเฉพาะความคาดหวัง ด้านกิจกรรม
(Activities) ($\bar{X}$ =3.89) ด้านการเข้าถึง
(Accessibility) ($\bar{X}$ =3.87) และด้าน
การดึงดูด/การจูงใจ (Attractions)
($\bar{X}$ =3.86) ตามลำดับ นอกจากนี้
นักท่องเที่ยวเจนเอเรชั่นแซดยังให้
ความสำคัญแก่ราคาค่าบริการขนส่ง

สาธารณะ ราคาที่พัก ค่าอาหารและเครื่องดื่มในการเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสองในระดั้มาก และ 4) แนวทางการจูงใจนักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซดเพื่อเข้าร่วมประเพณีฮีตสิบสองในจังหวัดขอนแก่น มีดังนี้ 4.1 การดึงดูด/การจูงใจ (Attractions) โดยมีการสำรวจทรัพยากรของชุมชนที่มีเอกลักษณ์และนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่น่าสนใจพร้อมส่งเสริมชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง 4.2 กิจกรรม (Activities) สร้างเครือข่ายกับพันธมิตรทางวิชาการเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของประเพณีและวัฒนธรรม 4.3 การเข้าถึง (Accessibility) สร้างการรับรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยส่งเสริมกิจกรรมการตลาดการ

ท่องเที่ยวของแต่ละอำเภอของจังหวัดขอนแก่น และสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานให้สะดวกและเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย เช่น ถนน การบริการรถโดยสารสาธารณะ ป้ายบอกทางและ GPS ปักหมุดเพิ่มสถานที่ใน Google Map 4.4 สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) มีหน่วยงานรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านเทคโนโลยี เช่น สัญญาณอินเทอร์เน็ต และ 5) ที่พัก (Accommodation) ต้องมีความปลอดภัย 24 ชั่วโมง ถูกสุขลักษณะและมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตและที่พักควรอยู่ใกล้สถานที่จัดประเพณีเพื่อให้สะดวกแก่นักท่องเที่ยวเจเนอเรชันแซด

บรรณานุกรม

- กิตติยา พุกภาษี และบุญสม เกษประดิษฐ์ . (2561). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตำบลจันทเขลม อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี . *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*. 10 (1), 246-257.
- ชั้นเตียน นามเกต. (2556). *การศึกษาความเชื่อประเพณีบุญเดือนเก้า (ข้าวประดับดิน)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จุฑารัตน์ แวงษ์จีน. (23 มิถุนายน 2555). *ความหมายของประเพณี*. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2562, จาก www.gotoknow.org/posts/18719
- ชุตีรัตน์ เจริญสุข และคณะ. (2558). การวิจัยปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการจัดการ ด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านหัวเขาจีน

- อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. การประชุมวิชาการระดับชาติ ราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงวิจัย ครั้งที่ 3. มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. วันที่ 1 มีนาคม. ณาณญา จินตามล. (2549). การศึกษาอัตลักษณ์ของเครื่องมือเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมชุมชนอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพดล พรามณี. (2554). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านชำโสม ตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี: กรณีศึกษาประเพณีฮีตสิบสองคลองสิบสี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิจิรา คลังสมบัติ. (2557). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมัตย์). (2553). ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มนัสวี ศรีนนท์. (2561). ทฤษฎีเจเนอเรชันกับกรอบวิธีคิด. วารสารศึกษาศาสตร์ มมร. 6 (1), 364-373.
- วันใหม่ แดงแก้ว. (2554). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมือง มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (ม.ป.ป). ฮีตสิบสอง. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2562, จาก http://cac.kku.ac.th/heet12_kong14/main_heet12.html
- อุทัย ภัทรสุข. (2555). การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Dickman, S. (1996). *Tourism: An Introductory Text*, 2nd ed. Sydney: Hodder Education.
- Marketeer. (8 ธันวาคม 2560). *European Travelers: Gen ไหน? เที่ยวแบบไหน?*. สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2562, จาก <https://marketeeronline.co/archives/4340>

Middleton, V. T. C. (1994). *Marketing in Travel and Tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Teachsauce. (13 กันยายน 2562). คน Gen Z และพฤติกรรมการใช้ Social Media ความเชื่อมโยงและแรงบันดาลใจที่แยกกันไม่ขาด. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2562, จาก <https://techsauce.co/pr-news/gen-z-follow-social-media>

Tourism Western Australia. (2009). *Five A's of Tourism*. Western Australia: Tourism Western Australia.

ยุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพลักษณ์การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6

The Image Promotion Strategies in Monastic Activity Performance for Monks under Saṅgha Administration

Region VI

พระครูจันทวิริโยภาส (ชาณวิทย์ เชี่ยวชาญ)

Phrakhru Jantawiriopas (Chanwit Chiewchan)

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Doctor of Philosophy Program in Education and Social Development,

Faculty of Education, Chiang Rai Rajabhat University

Corresponding Author, E-mail: wiriyopas@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ 1) เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 2) เพื่อศึกษาปัญหาเชิงภาพลักษณ์การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ 3) เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพลักษณ์การปฏิบัติตามกิจพระสงฆ์ในเขตดังกล่าว งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงสำรวจและทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย พะเยา ลำปาง แพร่ น่าน กลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มฆราวาส 375 คน กลุ่มพระสงฆ์ 352 รูป และเวทีเสวนาที่มีพระสังฆาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ รวม 30 รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า 1) การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ มุมมองในกลุ่มฆราวาส พบว่าพระสงฆ์ใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบกรกุศลเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดถึงตาย มีการบิณฑบาตเลี้ยงชีพและการบูรณปฏิสังขรณ์วัด ส่วนมุมมองในกลุ่มพระสงฆ์ พบว่าพระสงฆ์ปฏิบัติตามกิจวัตร 10 และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายทั้ง 6 ด้าน 2) ปัญหาเชิงภาพลักษณ์ในการปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ พบว่าพระสงฆ์ปฏิบัติตัวเป็นปัญหาเชิงภาพลักษณ์ในระดับบางครั้ง

โดยพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาเชิงภาพลักษณ์มากที่สุด คือ การทำผิดพระธรรมวินัย เล็กน้อย การปลุกเสก ดูดวง ใ้หวยและใช้สิ่งของไม่เหมาะสมกับสมณเพศ สำหรับ พฤติกรรมพระสงฆ์ที่อยู่ในระดับไม่ปฏิบัติ คือ พฤติกรรมเป็นอันธพาล การนำญาติพี่น้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการบริหารวัดและการเรียไ้เงินบริจาคโดยไม่สมควร 3) ยุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพลักษณ์พระสงฆ์ ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ไว้ 4 ข้อ คือ (1) วิสัยทัศน์ “พัฒนาภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา สร้างความศรัทธาให้ชุมชน” (2) พันธกิจ มี 4 ข้อ คือ (1) ส่งเสริมและพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นผู้รู้ วัตรปฏิบัติดีงาม เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน (2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับพระสงฆ์ในการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง (3) เผยแพร่และประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจของประชาชนต่อกิจของพระสงฆ์ และ (4) ส่งเสริมระบบการจัดการคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพและทันสมัย (3) ประเด็นยุทธศาสตร์ มี 3 ข้อ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นที่เลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมการเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ และยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบการพัฒนาภาพลักษณ์พระสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพ (4) รายละเอียดยุทธศาสตร์กำหนดแต่ละยุทธศาสตร์มีองค์ประกอบ คือ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด กลยุทธ์และแนวทางการพัฒนา

คำสำคัญ: แผนยุทธศาสตร์; การส่งเสริมภาพลักษณ์; กิจของพระสงฆ์;
คณะสงฆ์ภาค 6

Abstract

The objectives of this research are as follows: 1) to study the monastic activity performance for monks under the Saṅgha Administration Region VI; 2) to investigate image problems in monastic activity performance for monks under the Saṅgha; 3) to develop the image promotion strategies in monastic activity performance for monks under the Saṅgha. It is a survey research. Data collection is based on questionnaire to conduct in five provinces, namely Chiang Rai, Phayao, Lampang, Phrae, and Nan. Sample group is divided into three groups such as 375 laypeople, 352 monks, and a forum for 30 senior monks and scholarly experts.

The results show that 1) the activity performance for monks under the Saṅgha: in terms of laypeople's view, it is found that monks develop the monasteries to perform merit activities related to tradition and culture that concern with life style from birth until death. In addition, it is related to the activities of alms giving and restoration. In terms of monks' view, it is found that monks perform ten routines and six assignments of Saṅgha administration; 2) the investigation into image problems in monastic activity performance for monks: it is found that monks' misconducts effect to image problems is appeared once in a while. Those misconducts that effect to the most image problems is that personal misconducts on a little part of Dhammavinaya, recite an incantations, horoscope, giving a hint for lottery, and use of inappropriate materials. The monks' misconducts are disappeared such as bully behavior, interference by relatives to the monastery administration and improper donation; 3) the image promotion strategies in monastic activity performance for monks under the Saṅgha: it consists of four strategies: (1) vision of Developing Image of Monks under the Saṅgha Administration Region VI, Maintaining Buddhism, Building Faith for Community;" (2) four missions: to promote and develop the monks to acquire knowledgeable and admirable behaviors; to promote community involvement with monks in promoting the prosperity of Buddhism; to disseminate and publicizing the monastic activities for good understanding of public; and to allocate efficient and modern Saṅgha management system; (3) three strategic issues: first strategy, it is to develop the monks to be admired by Buddhists; second, it is to promote the monks' leadership roles in community development; third, it is to develop efficient image development system for the monks; and 4) strategic description: it is to define each strategy to constitute goals, indicators, strategies, and development guidelines.

Keywords: Strategic Plan; Image Promotion; Buddhist Activity;
Saṅgha Administration Region VI

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้ถือกำเนิดขึ้น ณ บริเวณประเทศอินเดีย-เนปาล ในปัจจุบันเมื่อประมาณ 2600 ปีมาแล้ว ต่อมา มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังแผ่นดินสุวรรณภูมิและในภูมิภาคอุษาคเนย์ มีหลักฐานว่ามีการนับถือพระพุทธศาสนาในแผ่นดินเหล่านี้มาไม่น้อยกว่า 1,400 ปีผ่านมาแล้ว ดังจะเห็นได้จากซากโบราณสถาน โบราณวัตถุทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่กระจัดกระจายทั่วไปทุกภูมิภาคของภาคพื้นอุษาคเนย์ จนต่อมารวมตัวเป็นอาณาจักรและประเทศ โดยศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลกปัจจุบันอยู่ที่ประเทศไทย ซึ่งประเทศไทยมีจำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่สังกัดมหานิกายจำนวนกว่า 258,995 รูป มีวัดรวมกันกว่า 40,580 วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2560) มีระบบการศึกษาที่ครบถ้วนกระจายอยู่ทั่วประเทศ ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ คือ มีผู้ศึกษาธรรมมาก มีผู้ปฏิบัติธรรมมากและเป็นที่ยอมรับจากทั่วโลกว่ามีผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาจำนวนมาก (ปฏิเวธ) ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ประเทศไทยจึงเป็นสังคมหนึ่งซึ่ง

ยอมรับพระพุทธศาสนา และได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา และเนื่องจากประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกที่มีจำนวนพระสงฆ์ สามเณรและพุทธศาสนิกชนจำนวนมากทำให้มีปัญหามากมายและสืบเนื่องมาอย่างยาวนานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีมาในทุกยุคสมัย แต่ในสมัยปัจจุบันเนื่องจากประเทศไทยได้ก้าวไปสู่สังคมยุคโลกาภิวัตน์อย่างเต็มตัว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ผู้คนมีการโยกย้ายถิ่นฐานและได้รับการศึกษาอันเป็นสากลและหลากหลายมากขึ้น ในสังคมชนบทมีผู้คนจากต่างถิ่นและมีระดับการศึกษา อาชีพ ทัศนคติที่แตกต่างกันมาอาศัยร่วมกันมากมาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อบทบาทและภาพลักษณ์ของสถาบันสงฆ์ที่ยังไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันต่อสถานการณ์และความเป็นไปในปัจจุบัน และมีปัญหาด้านภาพลักษณ์ของพระสงฆ์เกิดขึ้นเนื่อง ๆ ทั้งในด้าน

โลกวัชชะ (การเกี่ยวข้องทางโลกมากเกินไป) การบกพร่องทางพระธรรมวินัย การเข้าไปเกี่ยวข้องกัปัญหาทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งนับวันได้มีกรณีตัวอย่างมากและทวีความรุนแรงมากขึ้น ปัญหาดังกล่าวมหาเถรสมาคมและคณะสงฆ์ทุกภาคส่วนได้พยายามแก้ไขปัญหามาจนถึงปัจจุบัน เช่น มีคำสั่งห้ามพระเกี่ยวข้องการการเมือง คำสั่งห้ามพระสงฆ์ขับรถ ห้ามทำตัวเป็นผู้ทำเวทมนตร์ ซึ่งเป็นประเด็นที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ค่อนข้างแพร่หลายในสังคมไทยปัจจุบัน

ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 มีพื้นที่การปกครองทั้งสิ้น 5 จังหวัด (เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง) มีวัดรวมกันทั้งสิ้น 2,681 วัด มีพระภิกษุจำนวน 9,212 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562) ก็ประสบปัญหาด้านภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ซึ่งส่งผลให้เกิดความเสื่อมศรัทธาและความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ทั้งในการปฏิบัติตนย่อหย่อนพระธรรมวินัย ความเข้าใจต่อสถานะพระสงฆ์ของประชาชนในพื้นที่ หลายปัญหาที่พบจนเป็นที่เอือมระอาแก่ประชาชนทั่วไปที่ได้พบเห็น ดังเป็นข่าวออกสื่อต่าง ๆ เช่น ข่าวพระสงฆ์ดื่มเหล้าเมาบริเวณสถานีขนส่งเชียงรายจนโดนจับสึก (สำนักข่าวผู้จัดการออนไลน์, 2558) ข่าว

พระสงฆ์พยายามปลุกปล้ำสีกาในพื้นที่อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย (สำนักข่าวไทยรัฐออนไลน์, 2556) หรือข่าวที่มีผู้เบี่ยงเบนทางเพศมาบวชมากขึ้นและมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับเพศสมณะทำความเสื่อมเสียและความเสื่อมศรัทธาต่อสาธารณะชน ตามที่เป็นข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์หรือบทความวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ เป็นจำนวนมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เช่น กรณีสามเณรและพระภิกษุที่เบี่ยงเบนทางเพศจำนวน 10 รูป เดินสะพายย่ามสี่ชมพูและส่งเสียงกรีดกรีดภายในห้างสรรพสินค้าในจังหวัดเชียงใหม่ (สำนักข่าวสนุก, 2553) หรือกรณีพระภิกษุแต่งหน้าทาปากและแต่งเป็นหญิงและโพสต์เผยแพร่ในสื่อโซเชียลมีเดีย (สำนักข่าวผู้จัดการออนไลน์, 2556) นอกจากนี้ยังมีข่าวเชิงลบที่ส่งผลกระทบต่อศรัทธาของประชาชนในหลาย กรณี เช่น กรณีตำรวจจับพระภิกษุลูกวัดหัวทุ่งสามัคคี ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตรวจปัสสาวะเป็นสีม่วงจากการเสพยาบ้าและมีการดำเนินการจับสึก (สำนักข่าวเนชั่น, 2559) กรณีพระภิกษุเจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ จังหวัดลำปาง ดูวิดีโอศัลยกรรมอาจารย์และได้มีการนำลงในสื่อสังคมออนไลน์ จนถูกไล่ออกจากวัด (สำนักข่าวเดลินิวส์ออนไลน์, 2559) ปัญหาเหล่านี้นับวัน

จะสะสมและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องหาวิธีการแก้ไขโดยเร่งด่วน

ปัญหาที่สะสมมาอย่างยาวนานในพื้นที่เขตการปกครองสงฆ์ภาค 6 ทำให้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในมุมมองของประชาชนมีความเปลี่ยนแปลงไป ในทิศทางที่ย่ำแย่ลงและมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อนำไปสู่วิกฤติศรัทธาของประชาชนต่อพระสงฆ์อย่างรุนแรงในอนาคต ประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาและปรับปรุงภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ ซึ่งจำเป็นต้องมีการกำหนดแผนงานและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่ชัดเจนก่อนจึงสามารถแก้ไขอย่างเป็นระบบและเป็นไปในระยะยาวได้ การศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาภาพลักษณ์พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 6 นั้น จะมีส่วนช่วยในการวางกลยุทธ์และแผนงานที่เหมาะสมกับภูมิสังคมของประชาชนในพื้นที่ภาค 6 และเป็นแบบอย่างในการพัฒนาภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6

2. เพื่อศึกษาปัญหาเชิงภาพลักษณ์การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6

3. เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพลักษณ์การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย การวิจัยได้ดำเนินการศึกษาในกลุ่มประชากร 3 กลุ่มในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 คือ กลุ่มฆราวาส กลุ่มพระสงฆ์และกลุ่มพระสังฆาธิการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ/สื่อมวลชน วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างมี 2 แบบ คือ (1) การสุ่มตัวอย่างแบบอาศัยความน่าจะเป็น โดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ณ ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์ ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มฆราวาส 375 คนและกลุ่มพระสงฆ์ 352 รูป (2) การเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) รวม 30 รูป/คน แบ่งเป็นพระสังฆาธิการ 15 รูป และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/สื่อมวลชน 15 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ (1) แบบสอบถาม (2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (3) แบบสนทนากลุ่ม

และกระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน-โอกาส-อุปสรรค (SWOT Analysis)

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ (1) การจัดเก็บแบบสอบถามและสัมภาษณ์ จะดำเนินการโดยการประสานงานกับเจ้าคณะภาค 6 เพื่อขอคำชี้แนะและความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูล จากนั้น จัดเก็บข้อมูลพื้นฐานและกลุ่มเป้าหมาย สรุปข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมถึงรวบรวมประเด็นข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (2) การจัดเวทีสนทนากลุ่ม ดำเนินการกำหนดประเด็น สรุปข้อมูล คัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ประสานงาน เตรียมอุปกรณ์ จัดทำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มและดำเนินการเวที จากนั้น รวบรวมข้อมูลจากเวทีสนทนากลุ่ม มาพัฒนาเป็นแผนยุทธศาสตร์ นำไปตรวจสอบและพัฒนาต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ โดยหาค่าร้อยละ (%) ค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยแบ่งระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเป็น 5 ระดับ คือ ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ปฏิบัติบ่อยครั้ง ปฏิบัติบางครั้ง ปฏิบัติบางครั้งและไม่ปฏิบัติเลย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 แบ่งเป็น 3 ข้อ คือ (1) การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาของกลุ่มฆราวาส พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในระดับบางครั้ง กิจกรรมที่เข้าร่วมบ่อยครั้งที่สุด คือ การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดจัดขึ้นนอกเหนือจากวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและการทำบุญ ส่วนกิจกรรมที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด ซึ่งมีการเข้าร่วมเป็นบางครั้ง คือ การปฏิบัติธรรม เช่น การสวดมนต์ นั่งสมาธิและการตักบาตร (2) การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในพื้นที่เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ในมุมมองของฆราวาส พบว่ามีการปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในลักษณะบ่อยครั้ง โดยกิจของพระสงฆ์มีการทำบ่อยครั้ง ได้แก่ การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบกรกุศลเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดถึงตาย มีการบิณฑบาตเลี้ยงชีพ และการบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส ส่วนภาพลักษณ์ที่พระสงฆ์มีการปฏิบัติตามกัจน้อยที่สุด คือ การบริจาคทรัพย์เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่าง ๆ และ

การสร้างหรือซ่อมแซมสถานศึกษา เป็นต้น (3) การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยในมุมมองของพระสงฆ์ แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 การดำเนินกิจวัตรของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย ในกิจวัตร 10 ของพระสงฆ์ พบว่าพระสงฆ์มีการปฏิบัติในลักษณะบ่อยครั้ง โดยกิจวัตรที่ปฏิบัติเป็นประจำ ได้แก่ การรักษาผ้าครอง การโกนผม ปลงหนวด ตัดเล็บ และการบิณฑบาตเลี้ยงชีพ สำหรับกิจวัตรที่มีการปฏิบัติเล็กน้อยที่สุด ได้แก่ เทศนาบัตติ พิจารณาปัจเจกขณะ และการศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติครูอาจารย์ ประเด็นที่ 2 การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 6 บทบาท ภาพค่าเฉลี่ยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับบ่อยครั้ง โดยพบว่า บทบาทที่มีการปฏิบัติบ่อยครั้ง คือ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ด้านสาธารณูปการและด้านสาธารณะสงเคราะห์ ส่วนบทบาทที่พบว่าการปฏิบัติเป็นบางครั้ง คือ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านศึกษาสงเคราะห์ ส่วนบทบาทที่พบว่าการปฏิบัติมานานครั้ง คือ ด้านศาสนศึกษา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ปัญหาเชิงภาพลักษณ์การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 มีการแบ่ง

รายละเอียดเนื้อหาเป็น 4 ข้อ คือ (1) ปัญหาเชิงภาพลักษณ์ในการปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ในมุมมองของฆราวาสพบว่าค่าเฉลี่ยการปฏิบัติตนที่ก่อให้เกิดปัญหาเชิงภาพลักษณ์ของพระสงฆ์อยู่ในระดับนานครั้ง โดยพฤติกรรมที่พบบ่อยครั้ง คือ การใช้สิ่งของฟุ่มเฟือยหรูหรา เกินความจำเป็นไม่เหมาะสมกับสมณะเพศ รองลงมา เป็นการทำผิดพระธรรมวินัยเล็ก ๆ เช่น การครองผ้าไม่เรียบร้อย การฉันทข้าวตอนเย็น การร้องเพลง การพูดจาเชิงขู่สาว ปัญหาเชิงภาพลักษณ์ที่พบนานครั้ง คือ การทรงเจ้าหรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้มีการเข้าทรง การปลุกเสกเลขยันต์ของขลัง ดูดวง ใ้หวยและการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศจนเสื่อมเสียต่อภาพลักษณ์สมณะเพศ แต่ในด้านการประพฤติเป็นอันธพาลหรือผู้มึนเมา ฆราวาสกลุ่มตัวอย่างไม่พบว่ามี การปฏิบัติ (2) การรับรู้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเชิงภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ในมุมมองของพระสงฆ์ ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเชิงภาพลักษณ์อยู่ในระดับนานครั้ง ซึ่งหมายถึง ไม่พบว่ามีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้ภาพลักษณ์เสียหายบ่อยนักในกลุ่มพระสงฆ์ โดยพฤติกรรมที่พบมากในระดับบางครั้ง 3 ลำดับแรก คือ การผิด

วินัยเล็ก ๆ เป็นประจำ การปลูกเสก
เลขยันต์และการใช้สิ่งของฟุ่มเฟือย
หรือหยาเกินความจำเป็น (3) การ
วิเคราะห์มุมมองเชิงภาพลักษณ์ของ
พระสงฆ์ในมุมมองของฆราวาสและ
การรับรู้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเชิง
ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในเขตการ
ปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ในมุมมอง
ของกลุ่มฆราวาส มองว่าพระสงฆ์ใน
พื้นที่มีการปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์
อยู่ในระดับบ่อยครั้ง และมองว่า
พระสงฆ์มีการปฏิบัติตนที่เป็นปัญหา
เชิงภาพลักษณ์อยู่ในระดับนานครั้ง
ด้านการปฏิบัติตนที่เป็นปัญหาที่กลุ่ม
ฆราวาสและพระสงฆ์เห็นสอดคล้องกัน
คือ กรณีการที่พระสงฆ์มีการใช้ไสย
ศาสตร์ ดูดวง ใ้หวย (4) ข้อเสนอแนะ
ในการพัฒนาภาพลักษณ์พระสงฆ์ใน
เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6
แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1
ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหา
ภาพลักษณ์พระสงฆ์ มี 4 ข้อ คือ 1)
ปัญหาการใช้สื่อโซเชียลมีเดียในการที่
ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ 2) ปัญหา
การบวชตามประเพณีโดยมีระยะเวลา
การบวชสั้นเกินไป 3) ปัญหาพระเล่น
การพนันประเภทย่อยและ 4) ปัญหา
การจัดกิจกรรมอันไม่เหมาะสม เช่น
การกินเลี้ยงอาหาร การแลกของขวัญ
การฉลองงานวันคล้ายวันเกิด ประเด็น
ที่ 2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

ภาพลักษณ์พระสงฆ์ มี 6 ข้อ คือ 1)
สร้างศูนย์ฝึกอบรมพระประจำอำเภอ
2) อบรมการใช้สื่อออนไลน์ที่เหมาะสม
สำหรับพระสงฆ์ 3) การพัฒนาพระ
วิทยากรหรือพระพี่เลี้ยง 4) การควบคุม
และตรวจสอบพระสงฆ์โดยการมี
ส่วนร่วมของชุมชน 5) การพัฒนาระบบ
ตรวจสอบผู้บวชให้รวดเร็ว
และทันสมัย 6) การสร้างกระบวนการ
พัฒนาคุณภาพพระสงฆ์

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนายุทธศาสตร์
การส่งเสริมภาพลักษณ์การปฏิบัติตาม
กิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครอง
คณะสงฆ์ภาค 6 จากการวิเคราะห์ด้วย
กระบวนการ SWOT Analysis พบว่า
จุดแข็ง (Strengths) คือ การสนับสนุน
ของชุมชน ซึ่งเริ่มพัฒนาหลายแห่งแล้ว
เช่น การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์
ในพื้นที่ ส่วนการสนับสนุนของพระ
สังฆาธิการได้มีกลุ่ม/องค์กรพร้อม
สนับสนุน เช่น โรงเรียนปริยัติธรรม
และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
จุดอ่อน (Weaknesses) คือ ความต่อเนื่องใน
การสนับสนุน เช่น ค่านิยมดั้งเดิมของ
ชุมชนที่ยังเป็นอุปสรรคในการพัฒนา
การดูแลพระสงฆ์อย่างไม่ทั่วถึง การ
ขาดแคลนทรัพยากรในระยะยาว การ
ขาดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี
สารสนเทศและการลดลงของศาสน
ทายาทหรือพระสงฆ์ โอ กาส

(Opportunities) คือ โอกาสในการสนับสนุนพระนักพัฒนารุ่นใหม่ สอดคล้องกับนโยบายของกรมการศาสนา สำนักพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ที่เอื้อโอกาสในการพัฒนาศาสนสถานเพื่อรองรับการพัฒนา อุปสรรค (Threats) คือนโยบายและงบประมาณที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ ความเคยชินและความเข้าใจของชุมชนท้องถิ่น การขัดผลประโยชน์ การประสานงานในระดับเขตให้เกิดความคล่องตัว

ด้านแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพลักษณ์พระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 เมื่อผ่านกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกันแล้ว ได้บทสรุปแผนยุทธศาสตร์ดังนี้

(1) วิสัยทัศน์การพัฒนาภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา สร้างความศรัทธาให้ชุมชน

(2) พันธกิจไว้ มี 4 ข้อ คือ 1) ส่งเสริมและพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นผู้รู้ วัตรปฏิบัติงดงามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับพระสงฆ์ในการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญ รุ่งเรือง 3) เผยแพร่และประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจของ

ประชาชนต่อกิจของพระสงฆ์ และ 4) ส่งเสริมระบบการจัดการคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพและทันสมัย

(3) ประเด็นยุทธศาสตร์กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 3 ข้อ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นที่เลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมการเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ และยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบการพัฒนาภาพลักษณ์พระสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพ

(4) รายละเอียดยุทธศาสตร์กำหนดแต่ละยุทธศาสตร์ มีองค์ประกอบ คือ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด กลยุทธ์และแนวทางการพัฒนา รายละเอียดโดยสรุป ดังนี้

4.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นที่เลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน มีเป้าประสงค์ 4 ข้อ คือ 1) ให้การศึกษา 2) พัฒนาบุคลิกภาพ 3) อบรมเทคนิค 4) พัฒนาศูนยฝึกอบรม มีตัวชี้วัด 4 ข้อ คือ 1) หลักสูตรพระธรรมวินัยเบื้องต้น 2) หลักสูตรพัฒนาบุคลิกภาพ 3) หลักสูตรพระธรรมทูตและ 4) ศูนยฝึกอบรมพระบวชใหม่ประจำอำเภอ ดำเนินการภายใต้กลยุทธ์ ดังนี้ 1) การส่งเสริมการศึกษา มุ่งเน้นพัฒนาภิกษุที่ปฏิบัติตนไม่เหมาะสม 2) เน้นพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการสื่อสารและ 3)

มุ่งอบรมพระบวชใหม่โดยศูนย์ฝึกอบรม โดยมีแนวทางในการพัฒนา เช่น การจัดฝึกอบรมเป็นระยะ การคัดเลือกพระสงฆ์และการพัฒนาศูนย์อบรมเฉพาะพระบวชใหม่ที่บวชตามประเพณีไม่กัวัน เป็นต้น

4.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมการเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ มีเป้าประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) บทบาทพระสงฆ์เป็นผู้นำพัฒนาท้องถิ่นและ 2) บทบาทในการสร้างความสามัคคีในชุมชน มีตัวชี้วัด 3 ข้อ คือ 1) เกิดกิจกรรมพัฒนาร่วมกับชุมชนอย่างน้อย 1 กิจกรรม 2) เกิดกิจกรรมสานสัมพันธ์อันดี และ 3) เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมผ่านกิจกรรมทางศาสนา ดำเนินการภายใต้กลยุทธ์ ดังนี้ 1) การสร้างประสิทธิภาพและ 2) ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีแนวทางการพัฒนา เช่น การส่งเสริมพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาการใช้การพัฒนาควบคู่ภาพลักษณ์อันดีงามของพระสงฆ์ การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมและการส่งเสริมเยาวชน

4.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบการพัฒนาภาพลักษณ์พระสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าประสงค์ 5 ข้อ คือ 1) คัดกรองคนบวช 2) สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตรวจสอบพฤติกรรมของพระสงฆ์

3) การประเมินความรู้พระสงฆ์ 4) การจัดทำประวัติพระสงฆ์และ 5) การเผยแพร่กิจกรรมคณะสงฆ์ มีตัวชี้วัด 6 ข้อ คือ 1) ระบบสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานรัฐอื่น 2) ระบบแอปพลิเคชันตรวจสอบบุคคลห้ามบวช 3) คณะกรรมการตรวจสอบพฤติกรรมพระสงฆ์ระดับตำบลและอำเภอ 4) หลักสูตรประเมินความรู้ของพระสงฆ์ 5) ระบบฐานข้อมูลประวัติของพระสงฆ์ และ 6) สื่อสารประชาสัมพันธ์ในหลายรูปแบบ สื่อออนไลน์ เป็นต้น ดำเนินการภายใต้กลยุทธ์ 8 ข้อ คือ 1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลบุคคลต้องห้ามร่วมกันระหว่างกรมการศาสนาและภาครัฐอื่น 2) การพัฒนาระบบตรวจสอบบุคคลห้ามบวช 3) การส่งเสริมชุมชนปกป้องศาสนา 4) การเสริมสร้างบทบาทพุทธบริษัท 4 5) การพัฒนาความรู้ 6) การสร้างคุณภาพพระสงฆ์ 7) การเชื่อมระบบฐานข้อมูลพระสงฆ์ทั่วประเทศ 8) การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางในการพัฒนา เช่น การพัฒนาคณะทำงานสร้างระบบฐานข้อมูล การประสานงานเชื่อมต่อข้อมูลเพื่อทำระบบแอปพลิเคชันตรวจสอบบุคคลเข้าบวช การตั้งคณะกรรมการจากพุทธบริษัท 4 การสร้างเครือข่ายปกป้องพระพุทธศาสนา การพัฒนาหลักสูตรประเมินความรู้ชั้น

พื้นฐานของพระสงฆ์ การจัดกิจกรรม ประเมินความรู้ การสร้างฐานประวัติ พระสงฆ์ไทยและการพัฒนาเครือข่าย ข้อมูลข่าวสาร

สรุปผลการวิจัยทั้งสาม วัตถุประสงค์ พบว่า ในด้านการปฏิบัติ ศาสนกิจของพระสงฆ์ พระสงฆ์ยังคง ปฏิบัติศาสนกิจตามบทบาทหน้าที่ของตนและประชาชนยังคงมีส่วนร่วมในการ ประกอบ กิจกรรม ทาง พระพุทธศาสนาตามโอกาสและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วัดยังเป็น สถานที่ประกอบภารกิจสด้านประเพณี และวัฒนธรรม พระสงฆ์เองได้ยึดกิจวัตร 10 อย่าง และปฏิบัติหน้าที่ ตามการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ในด้านภาพลักษณ์พระสงฆ์ พระสงฆ์ยังถูกมองว่า เป็นผู้ใช้ชีวิต อย่างฟุ่มเฟือยหรูหรา ใช้สื่อโซเชียลไม่ ถูกต้อง บางวัดเน้นไสยศาสตร์ และ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในทุกด้านจึงทำให้เกิดการกระทำผิดที่เป็นโลกวิฆะมากกว่าการประพฤติ ตามหลักพระธรรมวินัย ก่อทำให้เกิด ความเสื่อมเสียต่อภาพลักษณ์พระสงฆ์ สำหรับการพัฒนายุทธศาสตร์การ ส่งเสริมภาพลักษณ์ การปฏิบัติตามกิจ ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะ สงฆ์ภาค 6 เกิดจากการสนับสนุนของ ชุมชนและศักยภาพของพระสงฆ์ องค์กร โรงเรียนปริยัติธรรม กฎมหา

เถรสมาคม แต่ควรสนับสนุนอย่าง ต่อเนื่องโดยเฉพาะค่านิยมดั้งเดิมของ ชุมชนและพระสงฆ์ การขาดแคลน ทรัพยากรในระยะยาว การขาดการ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและ การลดลงของศาสนทายาท เป็น ประเด็นปัญหาที่ควรแก้ไข ดังนั้น จึง ควรส่งเสริมสนับสนุนพระนักพัฒนารุ่น ใหม่ เพราะเป็นโอกาสในการพัฒนา บุคคลและศาสนสถานเพื่อรองรับการ เปลี่ยนแปลงในอนาคต นอกจากนี้ ควรมีนโยบายและงบประมาณในการ บริหารจัดการในระดับเขตให้เกิด ความคล่องตัว

อภิปรายผล

จากผลการศึกษายุทธศาสตร์ การส่งเสริมภาพลักษณ์การปฏิบัติตาม กิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค 6 อภิปรายผลได้ ดังนี้

1) การปฏิบัติตามกิจของ พระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 6 จากการสัมภาษณ์ฆราวาสกลุ่ม ตัวอย่างและกลุ่ม พระสงฆ์พบว่า ฆราวาสกลุ่มตัวอย่างแม้จะมีส่วนร่วม ในการทำกิจกรรมทางศาสนาในระดับ บางครั้ง แต่ให้ ความ เห็น ว่า ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในพื้นที่มีการ ปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในลักษณะ บ่อยครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับคำตอบของ กลุ่มพระสงฆ์ที่สะท้อนการดำเนิน

กิจวัตรของสงฆ์ตามพระธรรมวินัยในระดับบ่อยครั้ง รวมถึงการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยเฉลี่ยพระสงฆ์มีการปฏิบัติในระดับบ่อยครั้งเช่นกัน การที่ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในสายตาของกลุ่มฆราวาสที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่วัดออกมาค่อนข้างดีนี้ อาจเกิดจากการที่ชุมชนได้มีความใกล้ชิดและทำกิจกรรมร่วมกับพระสงฆ์บ่อย ๆ และมีทัศนคติที่มองพระว่าเป็นลูกหลานชาวบ้าน แตกต่างจากมุมมองของประชาชนที่อยู่ในสังคมเมืองที่มองพระในเชิงอุดมคติมากกว่าและรับรู้ข่าวสารเชิงลบของพระสงฆ์ผ่านสื่อออนไลน์ค่อนข้างมาก ทำให้เกิดภาพในใจที่รู้สึกไม่ดีและเป็นเชิงลบ ดังที่เทพพิภพ พลม่วง (2557: 35) ได้กล่าวว่า ภาพลักษณ์ คือ ภาพที่เกิดในใจเรา และภาพดังกล่าวอาจเป็นภาพที่สร้างขึ้นแก่จิตใจหรือเป็นภาพที่เราเ็นึกสร้างขึ้นเองก็ได้ ภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นต้องมีแผนในการพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป โดยแนวทางหนึ่ง คือ การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ให้เป็นนักพัฒนาชุมชนควบคู่กับนักเผยแผ่ธรรมะซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระครูปลัดบุญยัง ทูลโล (สุนทรวิภาต) (2558) ที่ได้กล่าวว่า ในยุคปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทหลายประการ ได้แก่ การเผยแผ่ ประชาสัมพันธ์ วิทยากร ครู อาจารย์ นักเทศน์ นักเขียน สังคม

สงเคราะห์ เจ้าอาวาส พระธรรมทูต นักบริหาร นักวิชาการ เป็นต้น ซึ่งเป็นการหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการตอบแทนสังคม ช่วยเหลือเด็กกำพร้าและยากจน ไม่ทอดทิ้งสังคม ทำให้ประชาชนและสังคมมองเห็นคุณค่าของพระสงฆ์มากขึ้น

2) ด้านปัญหาเชิงภาพลักษณ์ การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ถึงแม้ฆราวาสกลุ่มตัวอย่างจะให้ความคิดเห็นว่า มีการปฏิบัติที่ดีก่อให้เกิดปัญหาในระดับบางครั้ง สอดคล้องกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ก็ตาม แต่ในมุมมองของผู้วิจัยเห็นว่า เป็นมิติการมองของคนในชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับวัดและพระสงฆ์ แต่ในมุมมองและภาพลักษณ์ที่แสดงออกมาในสื่อออนไลน์ ส่วนใหญ่เป็นไปในทางลบเสียมากกว่า ดังนั้น การพัฒนาภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในมิติอื่น ๆ นอกเหนือจากการพัฒนาบทบาทในการพัฒนาชุมชนควรที่จะเกิดขึ้นพร้อมกัน ดังความคิดของพระมหาอนุชาสิริวัฒนโธ (2556: 192) ได้กล่าวว่า พระสงฆ์ควรปรับปรุงและพัฒนาตนเองใน 3 ส่วน คือ ระดับบุคคล ระดับองค์กรและระดับชุมชน มิควรละเลยส่วนใดส่วนหนึ่ง ในปัญหาเชิงภาพลักษณ์ที่สอบถามกลุ่มตัวอย่างทั้ง

กลุ่มฆราวาสและพระสงฆ์ สิ่งที่เป็นปัญหาที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์และอาจทำให้ประชาชนเข้าใจพระพุทธศาสนาคลาดเคลื่อนที่สุดน่าจะเป็นการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในการเป็นคนทรงเจ้า หมอผี ไบ๋ห่วย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่คนในชุมชนท้องถิ่นบางส่วนเห็นว่า ไม่น่าเชื่อถือและสนับสนุนให้พระสงฆ์ทำ ดังนั้น การแก้ปัญหาภาพลักษณ์นี้จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนถึงจะทำได้

3) ด้านแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ผู้วิจัยได้อิงความคิดการทำแผนยุทธศาสตร์ของพระราชวรเมธี (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี) และคณะ (2559: 22) ซึ่งได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ พ.ศ. 2560–2565 เป็นแนวทางโดยใช้แนวคิดการวางแผนยุทธศาสตร์ ทั้งในด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ตัวชี้วัด รวมถึงแนวทางการพัฒนาเป็นเกณฑ์ในการวางแผนยุทธศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนแม่บทใหญ่ของมหาเถรสมาคม และแผนยุทธศาสตร์ที่ร่างขึ้นสามารถนำไปใช้ควบคู่กับแผนยุทธศาสตร์หลักของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้

เลย แผนยุทธศาสตร์ทั้ง 3 ข้อ อันได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชน ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมการเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ และยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาระบบการพัฒนาภาพลักษณ์พระสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพ ได้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปคณะสงฆ์ พ.ศ. 2560–2564 (2559: 23) ในด้านพันธกิจ ภาระงานของคณะสงฆ์ที่เรียกว่า 6+1 คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาโลก แต่ยุทธศาสตร์ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นมีระดับการวางงานยุทธศาสตร์ที่อยู่ในขนาดระดับภาคหรือในระดับชุมชน ซึ่งจะเป็นสัดส่วนย่อยออกมา โดยมีมุ่งหมายหลักให้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในพื้นที่ภาค 6 (เชียงใหม่ ลำปางแพร่ น่าน) ได้รับการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของพุทธบริษัท 4 เพื่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนสืบไป

ภาพ 1 แผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพลักษณ์พระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6

สรุปการอภิปรายผลโดยภาพรวม ดังนี้ การปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ยังคงมีทั้งภาพบวกและภาพลบ หากกล่าวเฉพาะด้านภาพลบที่เป็นปัญหาเชิงภาพลักษณ์ของพระสงฆ์แล้วควรมีการพัฒนาพระสงฆ์ให้ได้รับการศึกษาและพัฒนาดำเนินการภายใต้แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน เพื่อสร้างภาพลักษณ์ในเชิงบวกต่อพุทธบริษัท ประเด็นที่ควรดำเนินการพัฒนาครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้ คือ การส่งเสริมการศึกษา การมุ่งแก้ไขและลงโทษภิกษุที่ปฏิบัติตนไม่เหมาะสม การส่งเสริมพระสงฆ์ที่มี

ความสามารถในการสื่อสาร และการเน้นการอบรมพระบวชใหม่โดยศูนย์ฝึกอบรม โดยมีแนวทางในการพัฒนา คือ การคัดเลือกพระสงฆ์ การฝึกอบรมเป็นระยะและการพัฒนาศูนย์อบรมเฉพาะพระบวชใหม่ที่บวชตามประเพณี การส่งเสริมการเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ การส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำพัฒนาท้องถิ่นและบทบาทในการสร้างความสามัคคีในชุมชน การสานสัมพันธ์อันดีด้วยการอนุรักษ์วัฒนธรรมผ่านกิจกรรมทางศาสนา การสร้างประสิทธิภาพและส่งเสริมวัฒนธรรม

ท้องถิ่น โดยมีแนวทางการพัฒนา ควบคู่ภาพลักษณ์อันดีงามของพระสงฆ์ การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมและส่งเสริม เยาวชน การคัดกรองคนบวช การสร้าง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการ ตรวจสอบพฤติกรรมของพระสงฆ์ การ จัดทำประวัติพระสงฆ์ การเผยแพร่ กิจกรรมคณะสงฆ์ การพัฒนาหลักสูตร ประเมินความรู้ขั้นพื้นฐานของพระสงฆ์ รวมถึงการจัดกิจกรรมประเมินความรู้ ของพระสงฆ์และการพัฒนาเครือข่าย ข้อมูลข่าวสารในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 6

องค์ความรู้ใหม่จากการ

วิจัย

จากงานวิจัยนี้ได้พบองค์ ความรู้ใหม่ ดังนี้ ความสัมพันธ์ระหว่าง ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์กับการวางแผนการปฏิรูปหรือแผนยุทธศาสตร์ พบว่า ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ไทยได้ แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย จากแต่เดิม ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในสังคม เกษตรกรรมมีการพึ่งพาอาศัยใกล้ชิด เป็นสังคมเครือญาติ พระสงฆ์มีบทบาท สำคัญเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นที่ เคารพบูชาเป็นแบบอย่างของการ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบของชุมชน ภาพลักษณ์ ของพระสงฆ์ในช่วง ระยะเวลานี้อยู่ในฐานะเป็นผู้ทรงศีล เป็นที่พึ่งทางใจของชุมชนเป็นหลัก

เป็นภาพลักษณ์ผู้ทรงคุณวิเศษที่ดีเยี่ยม แต่เมื่อระยะเวลาแปรเปลี่ยนไปสู่ยุค โลกาภิวัตน์ การเชื่อมโยงและการ เข้าถึงข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่าง รวดเร็ว ประกอบกับสังคมไทยมีการ เปลี่ยนแปลงเป็นสังคมในลักษณะ ปัจเจกมากขึ้น วิถีปฏิบัติของพระสงฆ์ ในแต่ละพื้นที่ที่ต่างกันเริ่มได้รับการ เปรียบเทียบจากแนวคิดที่หลากหลาย ทำให้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ชุมชน ได้สัมผัส รู้สึก รับรู้ เริ่มแตกต่างออกไป จากเดิม ข้อมูลทั้งดีและไม่ดีของ พระสงฆ์มีการแพร่กระจายข่าวสาร อย่างรวดเร็วในสื่อออนไลน์ สร้าง ภาพลักษณ์พระสงฆ์ที่แตกต่างออกไป จากเดิมที่เป็นสังคมเกษตรขนาดเล็ก ค่อนข้างมาก

สรุป

โดยสรุปจะเห็นว่า การปฏิบัติ ตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 เมื่อมองใน กลุ่มฆราวาส จะพบว่า พระสงฆ์มีการ ปฏิบัติศาสนกิจในระดับบ่อยครั้ง โดยเฉพาะเรื่องการให้วัดเป็นสถานที่ ประกอบการกุศลเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ตั้งแต่เกิดถึงตาย รวมถึงมีการปฏิบัติ ศาสนกิจด้านการบิณฑบาตเลี้ยงชีพ และการบูรณปฏิสังขรณ์ในเขต พุทธาวาสและเขตสังฆาวาส สำหรับ

มุมมองของกลุ่มพระสงฆ์มองว่า พระสงฆ์ปฏิบัติตามกิจวัตร 10 ในระดับบ่อยครั้งและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายทั้ง 6 ด้าน มีการปฏิบัติในระดับบ่อยครั้งเช่นกัน

ด้านปัญหาเชิงภาพลักษณ์ในการปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ทั้งกลุ่มฆราวาสและกลุ่มพระสงฆ์ ต่างมองว่าพระสงฆ์มีระดับการปฏิบัติตัวที่เป็นปัญหาเชิงภาพลักษณ์ในระดับนานครั้ง โดยพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาเชิงภาพลักษณ์มากที่สุด คือ การทำผิดพระธรรมวินัยเล็กน้อย การปลุกเสกเลขยันต์ ดูดวง ใ้บ่วยและการใช้สิ่งของฟุ่มเฟือยหรือไม่เหมาะสมกับสมณเพศ สำหรับพฤติกรรมพระสงฆ์ที่อยู่ในระดับไม่ปฏิบัติ คือ การมีพฤติกรรมเป็นอันธพาลหรือผู้มีบารมี การนำญาติพี่น้องในครอบครัวเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับวัดหรือการบริหารวัดจนทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีและการเรียไรเดินรับเงินบริจาคโดยไม่สมควร โดยสรุปจากมุมมองทั้งทางด้านการปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์และปัญหาเชิงภาพลักษณ์ในการปฏิบัติตามกิจของพระสงฆ์ได้มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม 2 ประเด็น คือ 1) ปัญหาภาพลักษณ์เพิ่มเติมประกอบด้วยปัญหาการใช้สื่อโซเชียลมีเดียในการที่ไม่เหมาะสม ปัญหาการบวชตามประเพณีโดยมี

ระยะเวลาการบวชสั้นเกินไป ปัญหาพระเล่นการพนันประเภทย่อยและปัญหาการจัดกิจกรรมอันไม่เหมาะสม (2) ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาประกอบด้วยการสร้างศูนย์ฝึกอบรมพระประจำอำเภอ การอบรมการใช้สื่อออนไลน์ที่เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์ การพัฒนาพระวิทยากรหรือพระพี่เลี้ยง การควบคุมและตรวจสอบพระสงฆ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาระบบตรวจสอบผู้ขอบวชให้รวดเร็ว ทันสมัย และการสร้างกระบวนการพัฒนาคุณภาพพระสงฆ์

ด้านยุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพลักษณ์ พระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ไว้ 4 ข้อ คือ 1) *วิสัยทัศน์* ในการพัฒนาภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 6 ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา สร้างความศรัทธาให้ชุมชน 2) *พันธกิจ* มี 4 ข้อ คือ 1) ส่งเสริมและพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นผู้รู้วัตรปฏิบัติงดงาม เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับพระสงฆ์ในการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง 3) เผยแพร่และประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจของประชาชนต่อกิจของพระสงฆ์ และ 4) ส่งเสริมระบบการจัดการคณะสงฆ์ที่มี

ประสิทธิภาพและทันสมัย 3) ประเด็น
ยุทธศาสตร์ มี 3 ข้อ คือ ยุทธศาสตร์ที่
1 การพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นที่เลื่อมใส
ของพุทธศาสนิกชน ยุทธศาสตร์ที่ 2
การส่งเสริมการเป็นผู้นำในการพัฒนา
สังคมของพระสงฆ์ และยุทธศาสตร์ที่

3 การพัฒนาระบบการพัฒน
ภาพลักษณ์พระสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพ
4) รายละเอียดยุทธศาสตร์ กำหนดแต่
ละยุทธศาสตร์ มีองค์ประกอบ คือ
เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด กลยุทธ์และแนว
ทางการพัฒนา

บรรณานุกรม

- เทพพิภพ พลม่วง. (2557). *การรับรู้ภาพลักษณ์และความพึงพอใจในการสื่อสารของ
ผู้รับบริการต่อศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช
กุมารี คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.*
- พระครูปลัดบุญยัง ทูลโลโก (สุนทรวิภาต). (2558). *บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่ยุค
ปัจจุบัน. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. 2 (3), 132-138.*
- พระมหาอนุชา สิริวณโณ. (2556). *การศึกษาพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น:
กรณีศึกษาวัดเทพบูรณาราม ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์.*
- พระราชวรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรสี) และคณะ. (2559). *แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูป
กิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564: การนํานโยบายสู่การปฏิบัติ.
กรุงเทพมหานคร: มหาเถรสมาคม.*
- สำนักข่าวเดลินิวส์ออนไลน์. (23 กุมภาพันธ์ 2559). *เจ้าอาวาส “ดู” เอวี ลาออก! แต่
ยังขอเป็นพระสงฆ์ต่อ. สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2561, จาก [https://www.
dailynews.co.th/regional/381393](https://www.dailynews.co.th/regional/381393)*
- สำนักข่าวไทยรัฐออนไลน์. (3 ตุลาคม 2556). *ขออาตมาทีหนึ่ง พระกลัดมันโดดปล้ำ
สีกา ชาวบ้านหวาดประชาทัณฑ์. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2561, จาก [https://
www.thairath.co.th/content/373608](https://www.thairath.co.th/content/373608)*
- สำนักข่าวเนชั่นออนไลน์. (28 พฤษภาคม 2559). *ตร.จับ 3 พระวัดดัง จ.ลำปาง หลัง
ตรวจพบฉี่ม่วง. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2561, จาก [https://www.nation
tv.tv/main/content/378503349/](https://www.nationtv.tv/main/content/378503349/)*

- สำนักข่าวผู้จัดการออนไลน์. (13 มีนาคม 2556). อึ้ง!! พระแต่งหน้าทาปากสีชมพูผ่านเฟซ. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2561, จาก <https://mgronline.Com/qol/detail/9560000031107>
- _____. (2 กุมภาพันธ์ 2558). อนาคตหนัก! จับสึกพระลำพูนพกขวดน้ำใส่เหล้าในย่ามเมาแอ๋คาซนส่งเซียงราย. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2561, จาก <https://mgronline.com/local/detail/9580000012975>
- สำนักข่าวสนุก. (2 สิงหาคม 2553). สลด! พระตุ๊ด-เณรตัว กรีดสนั่นกลางห้างดัง. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2561, จาก <https://www.sanook.com/news/955975/>
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2560). ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาปี 2560. นครปฐม: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- _____. (2562). แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2554-2559. กรุงเทพมหานคร: พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*, 3rd ed. New York: Harper and Row Publication.

การส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง
ตามแนวทางพระพุทธศาสนา
The Promotion and Development of
the Community Forestry through Community and
Local Administrative Organization Participation in Ing Basin
in accordance with Buddhism

พระครูพิศาลสรกิจ (สุทิน สุทินโน)¹, พระครูธรรมธรรณบุญเที่ยง พุทธสาวิโก²,
พระสุกฤษฎี ปิยสีโล³

Phrakhruphisansorakit (Suthin Sudino)¹,
Phrakhruthammathon Bunthiang Buddhasāvako²,
Phra Sukrit Piyasīlo³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus
Corresponding Author, E-mail: susitthi@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง 2) เพื่อพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง และ 3) สังเคราะห์องค์ความรู้ในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิงตามแนวทางพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้เป็นเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นกลุ่มประชากรในเขตพื้นที่องค์กรบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูพานยาว เทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงคำและเทศบาลตำบลศรี อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จำนวน 30 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบสนทนากลุ่ม จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติแบบบรรยาย

ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการพัฒนา มีการ
แต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนและใช้กระบวนการ AIC คือ A คือ ขั้นเห็นคุณค่าในการ
สร้างจิตสำนึกให้เห็นความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม I คือ ขั้น
ปฏิสัมพันธ์ในการพัฒนาและอนุรักษ์ และ C คือ ขั้นควบคุมการออกกฎระเบียบป่า
ชุมชน การใช้หลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อเรื่องผี 2) การพัฒนา
ชุมชนรอบพื้นที่ป่าประกอบด้วยหลักไตรสิกขาและหลักอปริหานิยธรรมที่มี
ความสัมพันธ์กับกระบวนการ AIC 3) การสังเคราะห์องค์ความรู้ในการส่งเสริมและ
พัฒนาชุมชน ทั้งในลักษณะทางกายภาพของชุมชน ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและ
วัฒนธรรมของป่าชุมชน ซึ่งมีการดำเนินตามกระบวนการ AIC ที่สามารถสังเคราะห์เข้า
กับหลักไตรสิกขาและอปริหานิยธรรม โดยเฉพาะขั้นเห็นคุณค่าตรงกับสมาธิ ขั้น
ปฏิสัมพันธ์ตรงกับปัญญาและขั้นควบคุมตรงกับศีล ส่วนองค์ความรู้จากการวิจัย คือ
การส่งเสริมและพัฒนาตามกระบวนการ AIC ที่สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาและการนำ
หลักอปริหานิยธรรมไปประยุกต์ใช้

คำสำคัญ: การส่งเสริมและพัฒนาชุมชน; ป่าชุมชน; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น;
ลุ่มน้ำอิง

Abstract

The objectives of this research aim 1) to study the promotion of participation and development of the community forestry and local administrative organization (LAO) in Ing Basin; 2) to develop the community forestry and local administrative organization; 3) to synthesize the body of knowledge in promotion and development of the community forestry and local administrative organization in Ing Basin in accordance with Buddhism. The populations as key informants are based on the service areas of the Huigaew Sub-district Administrative Organization in Phu Kamyao District, Vieng Sub-district Municipality in Chiang Kham District, Phoyao Province, and Khrueng Sub-district Municipality in Chiang Khong District, Chiang Rai Province, including 30 people. The research tools are the structured interview and focus group discussion. The data analysis is based on descriptive statistics.

The results are found that 1) the promotion of participation and development of the community forestry and local administrative organization (LAO) in Ing Basin: it is performed by community forestry committee and the AIC Process. It is meant that A (Appreciation) means the values of awareness of natural resources and environment; I (Influence) means the interaction of natural development and conservation with people; and C Control) means the rules, community forestry regulations, belief in Buddhism, and spiritual belief; 2) the development of community forestry concerns with Threefold Training (Tilakkhaṇa) and Conditions of Welfare (Aparihāniyadhamma) which are related to AIC Process; 3) the synthesis of the body of knowledge in promotion and development of physical, economic, social, and cultural community which followed the AIC Process is summarized in Tilakkhaṇa and Aparihāniyadhamma. Especially, the ‘A’ stands for Concentration; ‘I’ stands for Wisdom; and ‘C’ stands for Morality in Threefold Training. The new body of knowledge from the research is that the promotion of participation and development of the community forestry according to AIC Process is related to Threefold Training and application of Aparihāniyadhamma.

Keywords: Promotion and Development of Communities;

Community Forestry; Local Administrative Organization;

Ing Basin

บทนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมนุษยชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่เนื่องจากการขยายตัวของจำนวนประชากรและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทำให้มีการใช้สอยทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากขึ้น

พื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลายลงอย่างต่อเนื่อง จึงก่อให้เกิดความเสียหาย ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมโดยรวม กอปรกับภายหลังเริ่มเป็นที่ยอมรับการดำเนินการจัดการและรักษาทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าโดยความพยายามของเจ้าหน้าที่เพียงฝ่ายเดียวไม่

สามารถสัมฤทธิ์ผลได้ รวมทั้งแนวความคิดการจัดการและการใช้ประโยชน์แบบยั่งยืนได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในสังคมปัจจุบัน มีการแสวงหาแนวทางและรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมโดยให้ความสำคัญต่อชาวบ้านผู้อยู่ใกล้ชิดป่าที่สุดและได้พึ่งพิงอาศัยป่าไม่ในการดำรงชีวิตให้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ใกล้หมู่บ้านเพื่อผลประโยชน์ของชาวบ้านเป็นสำคัญในรูปของป่าชุมชน ซึ่งมีหลักการที่สำคัญของป่าชุมชน 4 ประการ คือ ประการแรก เป็นการจัดการเพื่อรักษาไว้ซึ่งระบบนิเวศวิทยาของชุมชนและของประเทศโดยรวม ประการที่สอง เพื่อตอบสนองต่อเศรษฐกิจในการยังชีพของชุมชน ประการที่สาม เป็นการดำรงรักษาไว้ซึ่งความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าและประการสุดท้าย สิทธิในการดูแลรักษาจัดการและประโยชน์จากป่าชุมชนเป็นสิทธิร่วมของทั้งชุมชน (สรเสรีธู ทองสมนึก, 2542: 36)

ลุ่มน้ำอิงเป็นลุ่มน้ำสาขาหลักของลุ่มน้ำโขง (ภาคเหนือ) มีเทือกเขาที่สำคัญ ได้แก่ เทือกเขาดอยภูลังกา ดอยสันปันน้ำ ดอยแม่สูก ดอยขุนแม่ต้าและดอยขุนแม่ต๋อม ลุ่มน้ำอิงแบ่งออกเป็นลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำอิง

ตอนบน มีพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาประมาณ 893 ตารางกิโลเมตรหรือ 577,931.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.90 ของพื้นที่ ลุ่มน้ำโขง (เหนือ) ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ต้นน้ำของแม่น้ำอิงจนถึงกว๊านพะเยา ความยาวของลำน้ำอิงในช่วงนี้ประมาณ 34 กิโลเมตร ความลาดชันเฉลี่ยประมาณ 1:2,500 แม่น้ำอิงมีต้นกำเนิดจากภูเขาตามแนวเขตจังหวัดพะเยากับจังหวัดลำปาง ไหลไปทางทิศตะวันออก ผ่านอำเภอแม่ใจแล้วไหลไปทางทิศใต้ลงสู่กว๊านพะเยาที่อำเภอเมืองพะเยา ลำน้ำย่อยที่ไหลลงแม่น้ำอิง ได้แก่ น้ำแม่ปืมและน้ำเหียน นอกจากนี้ยังมีลำน้ำย่อยสายสั้น ๆ ที่ไหลลงสู่กว๊านพะเยาโดยตรง ได้แก่ ห้วยต๋ม น้ำแม่เรือ ห้วยแม่ต้า เป็นต้น และแหล่งน้ำที่สำคัญ 2 แห่ง ได้แก่ กว๊านพะเยาและหนองเล็งทราย

ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาป่าจึงเป็นเรื่องสำคัญประการหนึ่ง แต่ปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและจากหน่วยงานภายนอกเพื่อบริหารจัดการป่าชุมชนในหลายพื้นที่กลับมีปัญหา เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้ประชาชนเริ่มให้ความสำคัญกับการทำมาหากินมากกว่ากิจกรรมการอนุรักษ์ป่า นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐเริ่มมีบทบาทน้อยลง

ในการบริหารจัดการป่า รวมถึงการเกิดความขัดแย้งของประชาชนในชุมชนด้วยกันเองจากกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าที่เข้มงวดเกินไป (จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ, 2556: 5)

จากวิกฤติการณ์ดังกล่าว คนในชุมชนจะต้องมีบทบาทร่วมกันในการแก้ปัญหาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยทุกคนต้องร่วมแสดงความคิดเห็นและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกำหนดวิถีชีวิตของประชาชนด้วยตนเอง รัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนตามความจำเป็นเท่านั้น ซึ่งอาจมีหน่วยงานทำหน้าที่จัดการแตกต่างกันไปตั้งแต่ครัวเรือน กลุ่มและสถาบัน โดยทุกองค์กรต้องร่วมมือกันและจัดการอย่างเป็นระบบจึงจะทำให้การทำงานร่วมกันเกิดขึ้นได้ (ธีรศักดิ์ คำแสนพันธ์, 2553: 4)

จากความเป็ น มา และความสำคัญ ของปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยหวั้ข้อการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง โดยอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแก้ไขร่วม เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญมากที่สุดต่อการบริหารจัดการป่าและพัฒนาชุมชน เพราะเป็นการช่วยให้ประชาชนทุก

กลุ่มมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจบริหารจัดการป่าและทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทุกคนเอง โดยการเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรเอกชนซึ่งจะก่อให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง
2. เพื่อพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง
3. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิงตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้มุ่งการศึกษาการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิงตามแนวทางพระพุทธศาสนา คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

2. ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยกลุ่มประชากรในเขตพื้นที่บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา เทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาและเทศบาลตำบลศรี อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จำนวน 30 คน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ 1) ผู้บริหารสมาชิกและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 10 คน 2) กำนันผู้ใหญ่บ้านจำนวน 5 คน 3) คณะกรรมการป่าชุมชนจำนวน 5 คน 4) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 คน และ 5) ประชาชนที่ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนจำนวน 5 คน

3. *พื้นที่ศึกษา* คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่ 3 ตำบลในลุ่มน้ำอิงที่มีการดำเนินงานจัดการป่าชุมชน โดยมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่น้อยกว่า 5 ปี ได้แก่ ลุ่มน้ำอิงตอนบน (ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา) ลุ่มน้ำอิงตอนกลาง (ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา) และลุ่มน้ำอิงตอนปลาย (ตำบลศรี อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย)

ผลการวิจัย

สำหรับผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 คือ แนวทางการพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง พบว่า บริบทของชุมชนลุ่มน้ำอิงมีลักษณะร่วม 3 ตำบล คือ ตำบลห้วยแก้ว ตำบลเวียง และตำบลศรี ชุมชนเหล่านี้มีแม่น้ำอิงไหลผ่านตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ ทั้ง 3 ชุมชนใช้น้ำอิงในการอุปโภคบริโภคและทำการเกษตร ลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ราบสลับกับภูเขาที่มีน้ำอิงไหลผ่านเป็นป่าชุมชน ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ชุมชนมีการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นสังคมชนบทในระบบเครือญาติ มีวัฒนธรรมเชิงพุทธและความเชื่อเรื่องผี จุดกำเนิดป่าชุมชนลุ่มน้ำอิง ในอดีตเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ ต่อมามีการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าจนเกิดปัญหาน้ำไหลหลากและเกิดความแห้งแล้ง เมื่อชาวบ้านตระหนักถึงผลกระทบจึงเกิดแนวคิดอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ โดยดำเนินการจดทะเบียนเป็นป่าชุมชนแล้วบริหารจัดการป่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนและกำหนดบทบาทหน้าที่ ออกกฎระเบียบและบทลงโทษป่าชุมชน ทั้งนี้มีการดำเนินการปลูกป่า การบำรุงรักษาป่า การจัดเวรยามและการจัดทำแนว

ป้องกันไฟป่า การร่วมกันอนุรักษ์ป่า
ดังกล่าว ทำให้ได้รับประโยชน์จากป่า
ทั้งด้านการบริโภค การพักผ่อนหย่อน
ใจ การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

ดังนั้น แนวทางการส่งเสริม
การมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน
รอบพื้นที่ป่าและองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง จึงพบว่า สามารถ
ทำได้ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการป่า
ชุมชนและนำกระบวนการ AIC
ประกอบด้วยการส่งเสริมและ
พัฒนาการมีส่วนร่วมในขั้นเห็นคุณค่า
(A) ได้แก่ การสร้างจิตสำนึก การ
ตระหนัก การเห็นคุณค่า การให้
ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมและความภาคภูมิใจ
การส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วม
ในขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) ได้แก่ องค์ความรู้
ในการพัฒนาป่าชุมชน อนุรักษ์ป่า การ
อนุรักษ์น้ำและองค์ความรู้อื่น ๆ ที่
เกี่ยวกับป่าและน้ำ และการส่งเสริม
และพัฒนาการมีส่วนร่วมในขั้นควบคุม
(C) ได้แก่ การออกกฎระเบียบป่า
ชุมชน การใช้หลักความเชื่อทาง
พระพุทธศาสนาและความเชื่อเรื่องผี

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์
ข้อ 2 คือ การพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่
ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง
พบว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมตาม
แนวพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลัก

ไตรสิกขา ได้แก่ การควบคุมพฤติกรรม
ของ คนใน ชุมชน ด้วยการออก
กฎระเบียบป่าชุมชน การใช้หลักความ
เชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อ
เรื่องผี การสร้างจิตสำนึก ด้วยการ
สร้างความตระหนัก การเห็นคุณค่า
การให้ความสำคัญ ความภาคภูมิใจ
ความมั่นใจและการสร้างองค์ความรู้
ในด้านแนวทางการพัฒนาป่าชุมชน
การอนุรักษ์ป่าชุมชน การอนุรักษ์น้ำ
เพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร
และหลักอภิธานิธรรมประกอบด้วย
การประชุมคณะกรรมการป่าชุมชน
ความร่วมมือและความพร้อมเพียรกัน
ประชุมและเลิกประชุม การไม่สร้าง
กฎระเบียบป่าชุมชนใหม่ การเคารพ
ประธานป่าชุมชน การให้บทบาทสตรี
ในการพัฒนาป่าชุมชน การเคารพ
สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่าชุมชน และ
บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาป่าชุมชน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์
ข้อ 3 คือ การสังเคราะห์องค์ความรู้ใน
การส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่
ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิง
ตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า
จะประกอบด้วยองค์ความรู้ด้านบริบท
ของชุมชน ได้แก่ บริบทชุมชนลุ่มน้ำอิง
ลักษณะทางกายภาพของชุมชน
ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและ
วัฒนธรรม การจัดการป่าชุมชน การ

ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน การส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมตามกระบวนการ AIC และการส่งเสริมพัฒนาการมีส่วนร่วมตามแนวพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักไตรสิกขา และหลักอภิธานิยธรรม เพราะในชั้นเห็นคุณค่า (Appreciation) ก็คือ หลักของสมาธิ (Concentration) ในชั้นปฏิสัมพันธ์ (Influence) ก็คือ หลักของปัญญา (Wisdom) และในชั้นควบคุม (Control) ก็คือ หลักของศีล (Morality) และ การ แต่ง ตั้ง คณะกรรมการป่าชุมชนก็เข้าในหลักอภิธานิยธรรมที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกลุ่มน้ำอิงประสบความสำเร็จนั่นเอง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยข้างต้นสามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์ดังนี้ ประการแรก แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในกลุ่มน้ำอิง เนื่องจากบริบทชุมชนกลุ่มน้ำอิงมีลักษณะรวมทั้ง 3 ตำบล คือ ชุมชนตำบลห้วยแก้วเป็นชุมชนต้นน้ำอิงที่มีห้วยสาขาต่าง ๆ ไหลลงสู่ลำน้ำอิง ชุมชนตำบลเวียงเป็นชุมชนกลางน้ำอิงที่มีแม่น้ำและห้วย

ไหลลงสู่ลำน้ำอิงเช่นกัน และชุมชนตำบลครึ่งเป็นชุมชนปลายน้ำอิงที่มีลุ่มน้ำห้วยห้วยไหลบรรจบแม่น้ำอิงบริเวณบ้านหลวง ทั้ง 3 ชุมชนใช้น้ำอิงในการอุปโภคบริโภคและทำการเกษตร ในลุ่มน้ำอิงมีพื้นที่ชุ่มน้ำอยู่ตลอดลำน้ำทั้งตอนบน ตอนกลางและตอนล่าง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไป (สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต, 2560: 3-4) ได้แก่ ลุ่มน้ำอิงตอนบน เดิมมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่ถูกกำหนดให้มีความสำคัญระดับนานาชาติหรืออนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) 2 แห่ง คือ กว๊านพะเยาและหนองเล็งทราย ลุ่มน้ำอิงตอนกลางมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มซึ่งเอื้อให้เกิดพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนองน้ำ ร่องน้ำ ป่าริมน้ำ ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศลุ่มน้ำและการหากินของชาวบ้าน และลุ่มน้ำอิงตอนล่างพบป่าริมน้ำอิงอยู่ตลอดลำน้ำ ชุมชนกลุ่มน้ำอิงจึงมีลักษณะทางกายภาพร่วม ได้แก่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มกับภูเขา มีแม่น้ำอิงไหลผ่าน เป็นป่าชุ่มน้ำ จึงต้องมีคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำในบริเวณป่าชุ่มน้ำ ส่วนลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จะเห็นว่า ชาวบ้านมีรายได้หลักจากการทำการเกษตร ส่วนรายได้เสริมเป็นผลผลิตที่ได้จากป่าชุมชน ด้านสังคมเป็นการสร้างความผูกพันกันในระบบเครือญาติ มีความช่วยเหลือ

เกี่ยวเนื่องกันและดำรงชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และด้านวัฒนธรรมพบว่า มีชนบทรรมนิยมประเพณีที่เหมือนกัน อาจจะแตกต่างกันในรายละเอียด ได้แก่ พิธีกรรมบวชป่า พิธีกรรมสืบชะตาป่า สืบชะตาแม่น้ำ พิธีกรรมขอฝนและเลี้ยงผีขุนน้ำ

ดังนั้น แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชนลุ่มน้ำอิง ต้องศึกษาถึงจุดกำเนิดป่าชุมชนลุ่มน้ำอิงและจุดกำเนิดที่ทำให้เกิดปัญหา เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่า การแปรรูปส่งขายให้กับนายทุนจนกลายเป็นภูเขาหัวโล้น ส่งผลให้เกิดน้ำไหลหลากเข้าสู่ชุมชนในฤดูฝนและเกิดความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง การจัดการป่าชุมชนลุ่มน้ำอิงต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อให้สามารถบริหารจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการมอบหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน มีการกำหนดกฎระเบียบป่าชุมชน มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบไว้อย่างชัดเจน มีการปลูกป่าเพิ่มเติม การบำรุงรักษาป่า การจัดเวรยาม และการจัดทำแนวป้องกันไฟป่า การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ชุมชนทั้ง 3 ตำบลใช้ประโยชน์จากป่าในลักษณะ

เดียวกัน ได้แก่ การใช้ประโยชน์ในการก่อสร้าง ซึ่งต้องขออนุมัติจากคณะกรรมการป่าชุมชนและใช้ก่อสร้างในด้านสาธารณะประโยชน์เท่านั้น การใช้ประโยชน์ในการบริโภค ซึ่งจะพบว่า มีพืช สัตว์ แมลงที่มีลักษณะที่เหมือนกันที่จะนำมาใช้ประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้เสริม ประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อก็มีลักษณะร่วมกัน คือ ศาสนาพิธีกรรมและการเลี้ยงผี การใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์และการประโยชน์ในการใช้เป็นแหล่งชับน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ซึ่งพบว่า ที่ป่าชุมชนบ้านม่วงชุมเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ เพราะมีมูลนิธิอุทกพัฒน์เข้ามาดำเนินงานด้านการอนุรักษ์น้ำ และการบริหารจัดการน้ำและการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนลุ่มน้ำอิง ทุกชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้แก่ ร่วมปรึกษาหารือปัญหาป่าชุมชน การประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาและตัดสินใจเกี่ยวกับป่าชุมชนและร่วมเสนอแนวทางแก้ไขหรือทางออกสำหรับปัญหาป่าชุมชน ด้านการดำเนินงาน ชุมชนมีส่วนร่วมในการทบทวนกฎเกณฑ์และแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชน ร่วมสำรวจป่าชุมชน ปลูกป่า เข้ารับการอบรม การ

ติดต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ และร่วมพิธีกรรมตามความเชื่อ และด้านการประเมิณผล ได้แก่ ร่วมติดตามและควบคุมการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชน ร่วมประเมิณการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนและร่วมประเมิณปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน ส่วนการมีส่วนร่วมจัดอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ทั้งนี้เป็นเพราะชุมชนมุ่งเน้นการอนุรักษ์ การดูแลรักษาป่าเพื่อให้ป่าชุมชนมีระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ การได้รับผลผลิตจากป่าชุมชนจึงเป็นผลประโยชน์ที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและภาคีเครือข่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของจักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน พบว่า ชาวบ้านมีประวัติการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่ง ผ่านมิติของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่าง ๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับแนวคิดของยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2536) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเข้าร่วม

อย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรือการพัฒนาชนบท ในแง่การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการซึ่งผู้ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาได้รับโอกาสและได้ใช้อิทธิพลนั้นเพื่อแบ่งปันในสิ่งที่มี แสดงในสิ่งที่เขารู้สึก บ่งบอกในสิ่งที่เขาต้องการและผิณสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดเพื่อกำหนดวิธีดำเนินการที่ไหนและอย่างไร การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องการมากที่สุดนั้นได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่า สิ่งที่ทำไปนั้นจะต้องตรงกับความต้องการแท้จริงตลอดจนมั่นใจว่า ผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับผลประโยชน์เสมอหน้ากัน

ประการที่สอง การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนลุ่มน้ำอิง การใช้กระบวนการ AIC ซึ่งเป็นแนวทางส่งเสริมพัฒนานั้น แท้จริงแล้วเป็นการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาและอุปหานิยธรรมในทางพระพุทธศาสนา อันเป็นการพัฒนาในขั้นเห็นคุณค่า (A) เนื่องจากผลกระทบจากการกระทำในอดีต เช่น การตัดไม้ทำลายป่า จึงเกิดจิตสำนึก ตระหนักรู้ถึงแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาป่าดังกล่าว สร้างรายได้

เสริมจากของป่าและการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอต่อเนื่องและยั่งยืน ส่วนการพัฒนาในขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยอาศัยองค์ความรู้และความร่วมมือของคนในชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าและน้ำ องค์ความรู้ที่เกิดการเรียนรู้จากป่าชุมชน การเพาะชำ การปลูกป่าและการสร้างฝายต่าง ๆ เป็นต้น โดยทุกคนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันด้วยความภาคภูมิใจอย่างแท้จริง และการพัฒนาในขั้นควบคุม (C) เป็นการกำหนดกฎกติกาต่าง ๆ ขึ้นมาในสังคม โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างกฎกติกาดังกล่าวเพื่อช่วยกันดูแลและปกป้องป่า สอดคล้องกับงานวิจัยของจักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ (2556) ที่พบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งในขั้นเห็นคุณค่า (A) พบว่า ผลของการทำลายป่าในอดีตทำให้ปัจจุบันชาวบ้านหันมาฟื้นฟูป่าด้วยกิจกรรมต่าง ๆ อย่างจริงจัง ซึ่งในอนาคตชาวบ้านต้องการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชนทั่วไป และกลุ่มเยาวชนให้มากขึ้น ในขั้น

ปฏิสัมพันธ์ (I) ชุมชนได้รับและจัดลำดับความสำคัญโครงการในอนาคตเพื่อส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนให้ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น ส่วนในขั้นควบคุม (C) จากโครงการดังกล่าวชาวบ้านได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานและหาผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการอย่างชัดเจน สำหรับการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมพบว่า ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจก่อนและหลังการพัฒนาไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับแนวคิดของธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543) ที่ว่าการพัฒนาชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้แทนของกลุ่มองค์กรในชุมชนได้มีส่วนร่วมในด้านความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การกำหนดทิศทาง การดำเนินงาน กิจกรรม และการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าวก็ด้วยการใช้กระบวนการ AIC ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความต่อเนื่อง

ประการที่สาม สังเคราะห์องค์ความรู้ในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใน ลุ่ม น้ำ อิง ต ว ม แ น ว ท า ง พระพุทธศาสนา แนวทางการส่งเสริมและการพัฒนาตามที่กล่าวมา จะเห็นว่า เป็นรูปแบบของการพัฒนาตาม

กรอบหลักไตรสิกขาและอปริหานิยธรรม เนื่องจากหลักไตรสิกขาประการแรก ได้แก่ ศีลหรือการควบคุมพฤติกรรม เป็นการสร้างกฎระเบียบปาชุมชน หลักความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประการที่สอง ได้แก่ สมาธิ เป็นหลักการสร้างจิตสำนึกโดยการอบรมให้ความรู้จิตสำนึกการอนุรักษ์ปาชุมชน การเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ ความภาคภูมิใจและความมั่นใจในการบริหารจัดการปาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และประการที่สาม ได้แก่ ปัญญา เป็นหลักการสร้างองค์ความรู้ โดยอบรมให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ อนุรักษ์น้ำ การสร้างฝาย การเพาะชำต้นไม้ แหล่งเรียนรู้ในปาชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่า เป็นต้น และการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาปาชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนรอบป่า ดังนั้น เมื่อสังเคราะห์เข้าในกระบวนการ AIC จะเห็นว่า ในขั้นเห็นคุณค่า (A) ก็คือ หลักของสมาธิ (Concentration) ในขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) ก็คือ หลักของปัญญา (Wisdom) และในขั้นควบคุม (C) ก็คือ หลักของศีล (Morality)

ส่วนหลักอปริหานิยธรรม ได้แก่ 1) การประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำของคณะกรรมการปาชุมชนและราษฎร มีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือเกี่ยวกับปาชุมชนเกี่ยวกับปัญหาปาชุมชน การแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ หาแนวทางแก้ไขหรือทางออกทบทวนกฎเกณฑ์ แนวเขตพื้นที่ปาชุมชนและร่วมประเมินปาชุมชน 2) ความพร้อมเพรียงในการเข้าร่วมประชุมและเลิกประชุม คณะกรรมการปาชุมชนมีความพร้อมเพรียงกันในการเข้าร่วมประชุมและเลิกประชุม ทั้งการประชุมคณะกรรมการปาชุมชน การประชุมในหมู่บ้าน การประชุมกำหนดกฎระเบียบการใช้ปาชุมชน 3) การไม่สร้างกฎระเบียบขึ้นมาใหม่ ซึ่งยังไม่มีมีการพิจารณาปรับเปลี่ยนกฎระเบียบปาชุมชนแต่อย่างใด 4) การให้ความเคารพผู้นำหรือประธาน เคารพผู้นำปาชุมชน กำนันผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้นำคณะกรรมการปาชุมชน 5) การให้ความคุ้มครองปกป้องสตรี ผู้หญิงในชุมชนรับบทบาทสำคัญในการจัดการปาชุมชน ต้อนรับแขกผู้มาเยือนและเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมศึกษาท่องเที่ยวปาชุมชนของตนเอง บทบาทในการสร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ผู้หญิงเป็นผู้ทำหน้าที่ออกไปเก็บรวบรวมผลผลิตจากป่าและเป็นผู้ติดตามสิ่งแวดล้อมของป่า

6) การให้ความเคารพสักการะสถานที่สำคัญในป่าชุมชน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ได้แก่ ศาสนสถานและผีขุนน้ำ และ 7) การให้ความคุ้มครองผู้มีศีลธรรมทั้งหลาย โดยเป็นผู้นำในการพัฒนาป่าชุมชน และผู้นำทางศาสนพิธีกรรม สอดคล้องกับการวิจัยของพงษ์ศักดิ์ มณีเดช (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง *การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนของนางทองดี โพธิยอง จากมุมมองของพุทธศาสนา* พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนนั้นแบ่งได้เป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ครอบครัว ความเป็นคนท้องถิ่น ความร่วมมือของเพื่อนร่วมงานและคนในชุมชน ส่วนปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีวินัยในตัวเอง หมั่นศึกษาหาความรู้ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและความต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนสามารถสรุปได้ ดังนี้ คือ *การครองตน* ประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม สัมมาทิฐิ อบายมุขและสัปปุริสธรรม *การครองคน* ประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ พรหมวิหาร กัลยาณมิตรธรรม ฆราวาสธรรม อคติและสาราณียธรรม *การครองงาน* ประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท จึงกล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์

ป่าไม้ มีความเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลุ่มน้ำอิงตามแนวทางพระพุทธศาสนา พบว่า การแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนโดยใช้กระบวนการ AIC ได้แก่ ขั้นเห็นคุณค่า (A) ขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) และขั้นควบคุม (C) ทั้งหมดเป็นการพัฒนาชุมชนรอบพื้นที่ป่าที่สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนาในเรื่องไตรสิกขา เนื่องจากแนวคิดในขั้นการเห็นคุณค่า (A) มีลักษณะสอดคล้องกับหลักการของสมาธิ แนวคิดขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) มีลักษณะสอดคล้องกับหลักการของปัญญา และแนวคิดขั้นควบคุม (C) สอดคล้องหลักการของศีล นอกจากนี้ยังมีหลักการบริหารองค์กรตามหลักการของอปริหานิยธรรม เช่น ความพร้อมเพียรกันในการประชุม การไม่สร้างกฎระเบียบป่าชุมชนใหม่ การเคารพประธานป่าชุมชน การให้บทบาทสตรีในการพัฒนาป่าชุมชน การเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่าชุมชนและบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาป่าชุมชน ดังนั้น องค์ความรู้ในครั้งนี้จึงเป็นการสังเคราะห์ให้เห็นแนว

ทางการพัฒนาตามกระบวนการทาง
พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

สรุป

จากที่กล่าวมา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วม การพัฒนาและการสังเคราะห์องค์ความรู้ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลจากการวิจัยพบว่า แนวทางการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการพัฒนา นั้น มีการแต่งตั้งคณะกรรมการป่า ชุมชนและใช้กระบวนการ AIC ทั้งสาม ขั้น กล่าวคือ ในขั้นเห็นคุณค่า (A) เป็น การสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเกิดการมี ส่วนร่วมเพื่อรักษาทรัพยากรทาง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขั้น ปฏิสัมพันธ์ (I) เป็นการสร้างการเรียนรู้ ในชุมชนร่วมกันในการพัฒนาและ อนุรักษ์ และในขั้นควบคุม (C) เป็น การออกกฎระเบียบป่าชุมชน ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวเป็นการพัฒนา ชุมชนรอบพื้นที่ป่าและลุ่มน้ำอิงตาม หลักพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยหลัก ไตรสิกขา เช่น การควบคุมพฤติกรรม ของคนในชุมชน ด้วยการออก กฎระเบียบป่าชุมชน การสร้าง จิตสำนึก การสร้างความตระหนักรู้

บรรณานุกรม

กรมป่าไม้. (2542). *สถิติการป่าไม้ของประเทศไทย 2542*. กรุงเทพมหานคร: *เฟื่องฟ้าพรินติ้ง*.

การให้เห็นคุณค่า การให้ความสำคัญ ความภาคภูมิใจ ความมั่นใจและการ สร้างองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ป่า ชุมชนและการอนุรักษ์น้ำเพื่อการ อุปโภคบริโภคและการเกษตร นอกจากนี้ ยังอาศัยหลักการบริหาร นิยมประกอบด้วยการประชุม คณะกรรมการป่าชุมชน ความร่วมมือ และความพร้อมเพียกันประชุมและ เลิกประชุม การไม่สร้างกฎระเบียบป่า ชุมชนใหม่ การเคารพประธานป่า ชุมชน การให้บทบาทสตรีในการ พัฒนาป่าชุมชน การเคารพสักการะสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ในป่าชุมชนและบทบาท พระสงฆ์ในการพัฒนาป่าชุมชน ซึ่ง กระบวนการทั้งหมดที่กล่าวมา สุดท้าย สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ ในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนรอบ พื้นที่ป่าและลุ่มน้ำอิงด้วยหลักธรรม คือ ไตรสิกขา โดยขั้นเห็นคุณค่า (A) เป็นหลักของสมาธิ ขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) เป็นหลักของปัญญา และขั้นควบคุม (C) เป็นหลักของศีลและมีหลักการ บริหารองค์กรตามแนวอธิปไตยธรรม ที่จะนำไปสู่ความเจริญอย่างยั่งยืน

- จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ. (2556). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ธีรศักดิ์ คำแสนพันธ์. (2553). การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าโสกร้างของประชาชนกับองค์การบริหารตำบลหนองบัว อำเภอยักษ์พิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2543). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคมประชาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 4. ขอนแก่น: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือร่วมกับเครือข่ายประชาคมสุขภาพในท้องถิ่น.
- พงษ์ศักดิ์ มณีเดช. (2550). การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนของนางทองดี โพธิ์ยอง จากมุมมองของพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ. (2536). แนวคิดและปรัชญาการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วัชรพงศ์ บุหลนพฤกษ์. (2543). การดำเนินการโครงการจัดตั้งป่าชุมชนของบ้านแม่หาร จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต. (2560). ป่าชุ่มน้ำในลุ่มน้ำอิงตอนล่างและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- สรเสรีทอง สมนึก. (2542). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สหทัย วิเศษ. (2544). ลุ่มน้ำอิง. พะเยา: โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา.
- เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ. (2536). รายงานวิจัยป่าชุมชนในประเทศไทยแนวทางการพัฒนา เล่ม 1 ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน The Role of Citizenship under Democracy of Senior High School Students in Lamphun Province

พงษ์สนธิ คุณนะลา

Pongsanit Koonnala

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus

Corresponding Author, E-mail: pongsanit_koon@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย 2) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน โดยใช้แนวคิดความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 6 ด้านเป็นกรอบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัย คือ จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน จำนวน 374 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบสุ่มแบบง่ายตามสูตรของ Yamane เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติอนุมานด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X}=3.78$) 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน พบว่า การเคารพหลักความเสมอภาคส่งผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสูงที่สุด 3)

แนวทางในการสร้างการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ควรกำหนดให้โรงเรียนมุ่งเน้นการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้าง การรับรู้ในบทบาทดังกล่าวอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในด้านความรับผิดชอบตนเองและ ฟังตนเองได้ที่ต้องเพิ่มความเข้มข้น โดยเปิดโอกาสให้สามารถแสดงบทบาททาง ความคิดทั้งในครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและสถานที่ต่าง ๆ อย่างเป็นอิสระ

คำสำคัญ: บทบาทพลเมือง; ระบอบประชาธิปไตย; มัธยมศึกษาตอนปลายจังหวัด ลำพูน

Abstract

The objectives of this research are as follows: 1) to study the level of perception of citizenship under democracy; 2) to study important factors affecting the roles of citizenship under democracy; and 3) to propose guidelines for creating the roles of citizenship perception of democracy under senior high school students in Lamphun Province. The six concepts of citizenship in the democratic system are used as a research framework. This is a quantitative research. The research area is in Lamphun Province. The sample group is 374 senior high school students in Lamphun Province which is based on simple random sampling of Yamane's formula. The research tool is questionnaire and data analysis is used by descriptive statistics and inferential statistics with multiple regression analysis.

The results of the research show that 1) perception level of citizenship roles under democracy of senior high school students in Lamphun Province, in general, is a high level of value with an average of 3.78; 2) factors affecting the roles of citizenship under democracy of senior high school students in Lamphun Province are found that respect for equality affected the roles of citizenship under democracy of senior high school students in high level; 3) guidelines for creating the perception level of citizenship roles under democracy are required to teaching and learning activities in order to create in a real role of citizenship. Especially in terms of self-responsibility and self-reliance that

need to increase concentration by allowing playing thought roles in families, schools, communities, and various locations independently.

Keywords: Role of Citizenship; Democracy;

Senior High School Students in Lamphun Province

บทนำ

หลักการของระบอบประชาธิปไตยได้กำหนดให้ประชาชนมีบทบาททางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น การเสนอชื่อเพื่อถอดถอนนักการเมือง การเลือกตั้ง การทำประชามติ การทำประชามติ การทำประชาคม การเดินขบวน การเรียกร้อง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การลงสมัครรับเลือกตั้ง (พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปญโญ, 2561) ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึง การที่ประชาชนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเพื่อมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐหรือผู้นำรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นความพยายามในการเคลื่อนไหวเพื่อให้รัฐบาลกระทำตามความประสงค์ของตนหรือกลุ่มตนและการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเครื่องชี้วัดพัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของแต่ละประเทศ (พิสิษฐ์ วงศ์รัตน์ ศิลป์, 2560) อย่างไรก็ตาม ทศนคติของบุคคลที่มีต่อความเชื่อทางการเมืองถือเป็นตัวแปรหลักที่สามารถ

กำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็นและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานตามกฎหมายและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (พรภิรมณ์ ศรีทองคำ และวัลลภ รัชฉัตรานนท์, 2558)

หลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพ การแสดงบทบาทหน้าที่ในฐานะของพลเมือง (ปรัชญา ชุ่มนาเสียว, 2559) จากการศึกษาวิจัยของวินิจ ฝาเจริญ (2561) เรื่อง *คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้* ให้ข้อมูลความเป็นพลเมืองไว้ว่า สาเหตุของประเทศไทยที่ไม่มีความเป็นพลเมืองในประชาธิปไตย เนื่องจากประชาชนขาดจิตสำนึก เช่น การไม่ยอมรับความแตกต่าง ไม่เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ความคิดเห็นที่แตกต่างก็นำไปสู่ความแตกแยก ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงเป็นแหล่งสำคัญต่อการพัฒนาความเป็นพลเมือง เพราะความ

เจริญก้าวหน้าทางวิชาการมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนไทยให้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามวิถีประชาธิปไตยซึ่งเป็นการปกครองไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนและนักศึกษาบางส่วนที่ยังขาดการปลูกฝังการเป็นพลเมืองที่ดีภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของประเทศและมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตแบบเสเพลจากสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไม่รับรู้เรื่องกิจการบ้านเมืองและวางเฉยต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง (รสสุคนธ์ มกรมณี, 2556) การพัฒนาพลเมืองให้มีคุณลักษณะของวิถีประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชนได้ตระหนักถึงฐานะของความเป็นพลเมืองในสังคมที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย (ลิขิต ธีรเวคิน, 2553) โดยการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก มุ่งเน้นการสร้างความรู้เข้าใจร่วมกัน ส่งเสริมคุณค่าของประชาธิปไตย การให้ความรู้เกี่ยวกับสังคม กฎหมายและการเมือง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม การปลูกฝังทัศนคติ การวิพากษ์วิจารณ์และการมีความคิดเป็นของตนเอง (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2556)

ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 แผนการปฏิรูปประเทศ และนโยบายรัฐบาลที่ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 25-26 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 โดยนโยบายที่กระทรวงศึกษาธิการได้เน้นในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 คือ การกำหนดเป้าหมายผู้เรียนให้มีความรักในสถาบันหลักของชาติและยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง มีหลักคิดที่ถูกต้องและเป็นพลเมืองดีของชาติ มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น ชื่อสัตย์สุจริต มีธรรมาภิบาล อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาระดับการรับรู้และปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเลือกกลุ่มประชากรที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดลำพูน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผสมผสานความเป็นชุมชนเมืองและชนบท ซึ่งมีความแตกต่างในการเข้าถึงข่าวสารทางการ

เมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการได้รับความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรที่มีความเกี่ยวข้องมาค้นหาคำตอบจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาระดับการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน
2. ศึกษาปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน
3. นำเสนอแนวทางการสร้างการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาระดับความ

เข้าใจและความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน 6 ประการ ประกอบด้วย 1) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ 2) การเคารพหลักความเสมอภาค 3) การเคารพสิทธิผู้อื่น 4) การเคารพกติกา 5) การเคารพความแตกต่าง และ 6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม มาทำการค้นหาคำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดลำพูนที่ศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 ในปีการศึกษา 2562 ทั้งหมด 15 โรงเรียน รวมจำนวนนักเรียนทั้งหมด 5,541 คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Yamane ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 374 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35, ม.ป.ป.) จากนั้น ผู้วิจัยได้สุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ ดังตารางที่ 1

ที่	โรงเรียน	จำนวนนักเรียน (คน)	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง (คน)
1	โรงเรียนจักรคำคณาทร	1,592	107
2	โรงเรียนแม่ทาวิทยาคม	121	8
3	โรงเรียนป่าตาลบ้านธิพิทย	102	7
4	โรงเรียนทาชุมเงินวิทยาคาร	139	9
5	โรงเรียนอุโมงค์วิทยาคม	75	5
6	โรงเรียนป่าซาง	215	15
7	โรงเรียนสวนบุญโญปถัมภ์ ลำพูน	1,412	95
8	โรงเรียนบ้านแป้นพิทยาคม	96	6
9	โรงเรียนน้ำดิบวิทยาคม	151	10
10	โรงเรียนวชิรป่าซาง	168	11
11	โรงเรียนเวียงเจดีย์วิทยา	720	49
12	โรงเรียนธีรกาหน้บ้านโฮ้ง	349	24
13	โรงเรียนบ้านโฮ้งรัตนวิทยา	55	4
14	โรงเรียนทุ่งหัวช้างพิทยาคม	232	16
15	โรงเรียนแม่ตื่นวิทยา	114	8
รวม		5,541	374

ตาราง 1 จำนวนนักเรียนและจำนวนกลุ่มตัวอย่างชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

การสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้กำหนดเป็นโครงสร้างของเครื่องมือให้ครอบคลุมเนื้อหาและทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยการคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ได้ค่า 0.67 ถึง 1.00 จากนั้น ผู้วิจัยได้หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามได้ค่าระหว่าง 0.21 ถึง 0.57 แล้วนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและปรับปรุง

ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 ชุด และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเป็นรายฉบับ โดยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.86

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้วิเคราะห์ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเพศและระดับการศึกษา

โดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความเข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 3) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้าใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การ

วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบถอยหลัง (Backward)

ผลการวิจัย

ตามวัตถุประสงค์ที่ 1 มีผลการวิจัยตามตารางดังต่อไปนี้ ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน จำแนกตามเพศและระดับชั้น พบว่า

ข้อ	รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
1	เพศ		
	ชาย	157	41.98
	หญิง	217	58.02
2	ระดับชั้น		
	มัธยมศึกษาปีที่ 4	60	16.05
	มัธยมศึกษาปีที่ 5	118	31.55
	มัธยมศึกษาปีที่ 6	196	58.02

ตาราง 2 ผลวิเคราะห์ จำนวนและค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ตามแนกตามเพศ และระดับชั้น

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน สามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ข้อ	รายละเอียด	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ความรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้	3.79	0.32	มาก
2	การเคารพหลักความเสมอภาค	3.87	0.39	มาก

ข้อ	รายละเอียด	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
3	การเคารพสิทธิผู้อื่น	3.79	0.38	มาก
4	การเคารพกติกา	3.63	0.54	มาก
5	การเคารพความแตกต่าง	3.90	0.46	มาก
6	ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม	3.72	0.54	มาก
	เฉลี่ย	3.78	0.27	มาก

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับระดับการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X}=3.78$; S.D.=0.27) และเมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า การเคารพความแตกต่าง มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในระดับมาก ($\bar{X}=3.90$; S.D.=0.46) รองลงมา คือ การเคารพหลักความเสมอภาค มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก

($\bar{X}=3.87$; S.D.=0.39) ขณะที่ การเคารพกติกา มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในระดับมาก ($\bar{X}=3.63$; S.D.=0.54)

ตามวัตถุประสงค์ที่ 2 มีผลการวิจัยดังนี้ ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน จากการวิจัยสามารถแสดงได้ ดังนี้

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	Y
X_1 . ความรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้	1.000	.271**	.521**	.016	.098	.309**	.138**
X_2 . การเคารพหลักความเสมอภาค		1.000	.108*	-.084	.013	.074	.277**
X_3 . การเคารพสิทธิผู้อื่น			1.000	.100*	.166**	.144**	.022**
X_4 . การเคารพกติกา				1.000	.604**	.601**	.575**
X_5 . การเคารพความแตกต่าง					1.000	.605**	.528**
X_6 . ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม						1.000	.607**

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	Y
Y. บทบาทพลเมืองภายใต้ การปกครองระบอบ ประชาธิปไตย							1.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระและระหว่างตัวแปรอิสระ

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรมูลเหตุ คือ X_1) ความรับผิดชอบตนเองและพึงตนเองได้ X_2) การเคารพหลักความเสมอภาค X_3) การเคารพสิทธิผู้อื่น X_4) การเคารพกติกา X_5) การเคารพความแตกต่าง และ X_6) ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ล้วนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรอิสระมีความเหมาะสมที่จะใช้พยากรณ์ตัวแปรตามเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ พบว่า มีความสัมพันธ์กัน

ระหว่าง 0.069–0.609 ซึ่งไม่เกิน 0.65 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์ในระดับที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็น X_1) ความรับผิดชอบตนเองและพึงตนเองได้ X_2) การเคารพหลักความเสมอภาค X_3) การเคารพสิทธิผู้อื่น X_4) การเคารพกติกา X_5) การเคารพความแตกต่าง และ X_6) ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ส่งผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

ตัวแปรพยากรณ์	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	Tolerance	VIF
Constant	.293	.298		.803	.422		
(X_1) ความรับผิดชอบตนเองและพึงตนเองได้	-.031	.073	-.020	-.427	.670	.564	1.773
(X_2) การเคารพหลักความเสมอภาค	.377	.048	.288	7.925	.000**	.512	1.096

(X ₃) การเคารพสิทธิผู้อื่น	-.136	.056	-.101	-2.414	.016**	.686	1.415
(X ₄) การเคารพกติกา	.263	.048	.282	5.502	.000**	.457	2.187
(X ₅) การเคารพความแตกต่าง	.139	.055	.125	2.530	.008**	.496	2.015
(X ₆) ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม	.353	.055	.373	6.410	.000**	.355	2.816
$R = 0.848, R^2 = 0.719, F = 75.381, Sig = 0.000$							

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 5 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของตัวปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน

จากตารางที่ 3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูนพบว่า ปัจจัยที่ (X₂) การเคารพหลักความเสมอภาค ส่งผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสูงที่สุดรองลงมา คือ (X₆) ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม (X₄) การเคารพกติกา และ (X₅) การเคารพความแตกต่าง ส่งผลทางบวก มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) เท่ากับ .288, .373, .282 และ .125 ในรูปคะแนนดิบ (B) เท่ากับ 377, .353, .263 และ .139 ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบว่า (X₃) การเคารพสิทธิผู้อื่น ส่งผลทางลบต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครอง

ระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรในรูปคะแนนมาตรฐาน (Beta) เท่ากับ -.101 ในรูปคะแนนดิบ (B) -.136 ในขณะที่ (X₁) ความรับผิดชอบตนเอง และพึงตนเองได้ ไม่ส่งผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน ซึ่งมีความแม่นยำร้อยละ 71.90 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสามารถนำมาเขียนสมการในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

สมการพยากรณ์บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูนในรูปแบบคะแนนดิบ คือ

$$Y = .293 + .288 (X_2) + .373 (X_6) + .282 (X_4) + .125 (X_5) - .101 (X_3)$$

สมการพยากรณ์บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูนในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน คือ

$$Z = .377 (X_2) + .353 (X_6) + .263 (X_4) + .139 (X_5) - .136 (X_3)$$

ตามวัตถุประสงค์ที่ 3 การนำเสนอแนวทางการสร้างการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน ผลการวิจัย พบว่า เมื่อพิจารณาตามปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ความรับผิดชอบตนเอง และพึ่งตนเองได้ 2) การเคารพหลักความเสมอภาค 3) การเคารพสิทธิผู้อื่น 4) การเคารพกติกา 5) การเคารพความแตกต่าง 6) ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม มีแนวทางที่ชัดเจน คือ ควรกำหนดให้โรงเรียนมุ่งเน้นการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างการรับรู้ในบทบาทดังกล่าวอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในด้านความรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ที่ต้องเพิ่มความเข้มข้น โดยเปิด

โอกาสให้สามารถแสดงบทบาททางความคิดทั้งในครอบครัว โรงเรียนและชุมชนและสถานที่ต่าง ๆ อย่างเป็นอิสระ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ดังนี้ 1) ระดับการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X}=3.78$; S.D.=0.27) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การเคารพความแตกต่าง การเคารพหลักความเสมอภาคและการเคารพกติกา มีค่าเฉลี่ยรองลงมาตามลำดับ แต่ถือว่าอยู่ในระดับมากเหมือนกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญในการรับรู้บทบาทพลเมืองของนักเรียนที่เน้นในด้านอัตลักษณ์ของปัจเจกชน ต้องการความเสมอภาคทางสังคมและต้องรู้จักยอมรับกฎหมายหรือกติกาของการอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะความเป็นเยาวชนรุ่นใหม่ที่ต้องการแสดงออกถึงความแตกต่างทางความคิดและต้องการความยอมรับในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ อัจฉรา อยู่ทศศิริกุล (2561) ที่ศึกษาเรื่อง *การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของ*

นักเรียนมัธยมศึกษา ที่อยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนความต้องการพื้นฐานของ นักเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นเยาวชนรุ่น ใหม่เป็นอย่างดี

2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาท พลเมืองภายใต้การปกครองระบอบ ประชาธิปไตยของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน พบว่า การเคารพหลักความเสมอภาค ส่งผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การ ปกครองระบอบประชาธิปไตยของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสูง ที่สุด ซึ่งถือเป็นพื้นฐานตามบทบาท ของพลเมืองภายใต้ระบอบ ประชาธิปไตย สอดคล้องกับอัจฉรา อยุทศิริกุล (2561) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะความเป็น พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของ นักเรียนมัธยมศึกษา ผลการศึกษา พบว่า คุณลักษณะด้านพลเมืองที่มี ส่วนร่วมตามการรับรู้ของนักเรียน มัธยมศึกษาอยู่ในระดับมาก เป็นสิ่ง สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนมีความ เข้าใจในหลักการประชาธิปไตยในด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นคุณลักษณะ เฉพาะที่เป็นหัวใจสำคัญในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบ ประชาธิปไตย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ คุณลักษณะดังกล่าวเกี่ยวข้องกับ ความสามารถในการประเมิน วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับโครงสร้างทาง

สังคม เศรษฐกิจและการเมือง และ ความสามารถในการสืบค้นสาเหตุของ ปัญหาและการจัดทำกลยุทธ์เพื่อใช้ แก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น ขณะที่ ผลการวิจัยครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับ รายงานการวิจัยของกระทรวง ศึกษาธิการ (2561) เรื่องการศึกษา ความเป็นพลเมืองของผู้เรียนใน สถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า นักเรียนระดับมัธยมปลายทุก ภูมิภาคมีความเป็นพลเมืองด้านความ รับผิดชอบต่อตนเองและความเป็น พลเมืองด้านความเคารพสิทธิผู้อื่นอยู่ ในระดับมาก แต่ความรับผิดชอบ ตนเองและพึ่งตนเองได้ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน ไม่ส่งผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การ ปกครองระบอบประชาธิปไตย และการเคารพสิทธิผู้อื่นส่งผลทางลบต่อบ ทบาทพลเมืองภายใต้การปกครอง ระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า ประเทศไทยยังไม่ใช้ระบอบ ประชาธิปไตยที่แท้จริง ยังมีการจำกัด อิสรภาพทางความคิดเห็นและการ ปฏิบัติ

3) การนำเสนอแนวทางการ สร้างการรับรู้บทบาทพลเมืองภายใต้

การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน พบว่า จากปัจจัย 6 ด้าน คือ คือ 1) ความรับผิดชอบตนเอง และพึ่งตนเองได้ 2) การเคารพหลักความเสมอภาค 3) การเคารพสิทธิผู้อื่น 4) การเคารพกติกา 5) การเคารพความแตกต่าง และ 6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม จะเห็นว่า ปัจจัยทั้งหมดมีความสำคัญต่อการรับรู้บทบาทพลเมืองของนักเรียนทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น แนวทางในการพัฒนาปัจจัยเหล่านี้จึงต้องเน้นการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในบทบาทดังกล่าวอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในด้านความรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ที่ต้องเพิ่มความเข้มข้น โดยเปิดโอกาสให้สามารถแสดงบทบาททางความคิดทั้งในครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและสถานที่ต่าง ๆ อย่างเป็นอิสระ ดังที่ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ระบุไว้ในประเด็นความมีอิสระภาพและการพึ่งตนเองที่ว่า การทำให้ประชาชนมีอิสระภาพ คือ เป็นเจ้าของชีวิตตนเองในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงจะเป็นไทยจะต้องเป็นอิสระชนที่พึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบต่อตนเองได้และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจหรือระบบอุปถัมภ์ของผู้ใด แต่ที่ผ่านมา

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยมีวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลให้ทหารทำการรัฐประหารรวม 13 ในประวัติศาสตร์ไทย (ประภาพร สีหา, 2560) ซึ่งทำให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายไม่เชื่อว่า ประเทศไทยจะไม่เกิดรัฐประหารขึ้นอีกในอนาคต ดังนั้น การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่สอดแทรกบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งท้าทายที่จะต้องปลูกฝังให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้ซึมซับตั้งแต่การเป็นเยาวชนเพื่อจะได้พัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต

สรุป

จากการวิจัยนี้ จะเห็นว่า ปัจจัย 6 ด้าน คือ ความรับผิดชอบสังคมและส่วนรวม การเคารพสิทธิผู้อื่น การเคารพกติกา การเคารพความแตกต่างจะส่งผลทางบวก การเคารพหลักความเสมอภาคส่งผลในทางลบ โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรในรูปคะแนนมาตรฐานเท่ากับ .288, .373, .282, .125 และ -.136 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ขณะที่ความรับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ไม่ส่งผลต่อบทบาทพลเมืองภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดลำพูน
สำหรับแนวทางการสร้างการรับรู้
บทบาทพลเมืองภายใต้การปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน
รัฐบาลควรกำหนดให้โรงเรียนมุ่งเน้น
การเรียนการสอนและจัดกิจกรรมการ
เรียนรู้เพื่อสร้างการรับรู้ในบทบาท
ความเป็นพลเมืองภายใต้การปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

โดยเฉพาะในด้านความรับผิดชอบ
ตนเองและพึ่งตนเองได้ที่ต้องเพิ่มความ
เข้มข้นโดยเปิดโอกาสให้สามารถแสดง
บทบาททางความคิดทั้งในครอบครัว
โรงเรียน และชุมชน และสถานที่ต่างๆ
อย่างเป็นอิสระโดยไม่ปิดกั้น จะทำให้
การพัฒนาบทบาทความเป็นพลเมือง
ของประเทศเป็นไปอย่างมีระบบ
ต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *การศึกษาความเป็นพลเมืองของผู้เรียนในสถานศึกษา*
สังกัดกระทรวง ศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- ประภาพร สีหา. (2560). ความขัดแย้งทางการเมืองกับรัฐประหารปี พ.ศ. 2557.
วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 4 (2), 145-166.
- ปรัชญา ชุ่มนาเสียว. (2559). *สมรรถนะหลักของพลเมืองไทยภายใต้ระบอบ*
ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง*. กรุงเทพมหานคร: นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- พรภิรมณ์ ศรีทองคำ และวัลลภ รัฐนัตรานนท์. (2558). ทศนคติทางการเมืองแบบ
ประชาธิปไตยของประชาชนในตำบลบ้านช้าง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัด
สุพรรณบุรี. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 2 (2),
32-44.
- พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปญโญ. (2561). ประชาธิปไตยกับกระบวนการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองของภาคประชาสังคม. *วารสาร มจร. นครน่านปริทรรศน์*. 2 (1),
105-120.
- พิสิษฐ์ วงศารัตน์ศิลป์. (2560). ความคิดเห็นของประชาชนในการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยในเขตอำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี. *วารสารดุสิตบัณฑิต*
ทางสังคมศาสตร์, 7 (1), 190-202.

- รสสุคนธ์ มกรมณี. (2556). พฤติกรรมความเป็นพลเมืองของเยาวชนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. 5 (1), 74-84.
- ลิขิต อีระเวคิน. (2553). *การเมืองการปกครองของไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วินิจ ผาเจริญ. (2561). คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย*. 6 (1), 148-161.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2556). *โลกเปลี่ยน ไทยปรับ*. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพฯธุรกิจ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35. (ม.ป.ป.). *15 โรงเรียน จังหวัดลำพูน*. สืบค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2562, จาก <http://www.secondary35.go.th/15-โรงเรียน-จังหวัดลำพูน/>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2557). *Civic Education พลังเยาวชน พลังพลเมือง: การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อัจฉรา อยู่สุทธิกุล. (2561). *การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กระต๊อบเมียในปั้ม ปตท.: ภาพสะท้อนข้อเท็จจริงความรุนแรงใน ครอบครัว แต่พุทธกาลถึงปัจจุบัน

The Wife's Crunch, PTT: Violence Reflections on Family Facts from the Buddhist Era to Present

มัลลิกา ภูมะธน¹, ดิเรก ด้วงลอย², พระปลัดระพิน พุทธิสารโร³

Mallika Phumathon¹, Direk Duangloy²,

Phrapalad Raphin Buddhissaro³

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์¹,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์²,

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย³

Nakhon Sawan Rajabhat University¹,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Campus²,

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University³

Corresponding Author, E-mail: raphind@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ถอดรหัสจากเหตุการณ์จริง มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนความคิดเกี่ยวกับความรุนแรงภายในครอบครัว อันเนื่องด้วยสามภรรยาและสมาชิกอื่น ๆ ใช้การศึกษาจากคำบอกเล่า เอกสารและงานวิจัย เรียบเรียงออกมาเป็นความเรียงในรูปแบบบทความวิชาการ

ผลการศึกษา พบว่า ความรุนแรงในครอบครัวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน เป็นผลจากระบบคิดซึ่งทำให้มีการใช้ความรุนแรงภายใต้ระบบคิดปิตาธิปไตยที่เชื่อว่า ผู้ชายเป็นใหญ่ หาเงิน สนับสนุนอาชีพ รายได้และงาน จึงนำไปสู่การใช้ความรุนแรงที่เนื่องด้วยความคิดความเชื่อที่ว่าทำได้ อาทิ ผู้ชายให้เงินผู้หญิงค่าหอ ดังนั้น ต้องอยู่ในอาณัติหรือควบคุม การทำร้ายร่างกาย กระทั่งใช้ความรุนแรงทุกประเภท ด่าทอ ประณาม ตบตี ทำร้าย ทรมาณหรือการใช้ความรุนแรงจนกระทั่งเสียชีวิต ถูกทำให้เชื่อว่า เป็นความถูกต้องชอบธรรม มีสิทธิ์ทำได้ในความรุนแรงนั้น แนวทางแก้ไขควรแก้ไขผ่านคติความเชื่อที่ว่าทำได้ด้วยนานาวิธีการ ทั้งควรช่วยเหลือ

กันในระบบครอบครัว ชุมชน สังคมและกฎหมาย ส่วนคติทางพระพุทธศาสนาต้องเน้น
ย้ำ ส่งเสริมให้เกิดการใช้ภูมิปัญญาเป็นกลไกเครื่องมือร่วมในการป้องกัน แก้ไขความ
รุนแรงที่จะพึงเกิดขึ้นในครอบครัวได้

คำสำคัญ: กระทั่งเมียที่ปั้ม; ความรุนแรงในครอบครัว; ข้อเท็จจริงทางสังคม

Abstract

This article is based on real events intended to reflect thoughts on violence within the family causing from husbands and wives, and other members. This study is used by hearsay documents and research compiled into an essay in the form of an academic article.

The results are found that the violence within family has been a long-lasting issue. It is a result of the thinking system which causes violence under the patriarchal system with believing that men are great, raising money for careers, incomes, and jobs leading to the use of violence due to the belief that they can do, for example, men giving money. Mayhem even though using all sorts of violence, abusing, condemning, slapping, attacking, torturing or using violence until death being convinced that it is legitimated and has the right to do it in violence. The solution should be resolved through the belief to be able to many methods with helping each other in the family system, community, society, and law. The Buddhist way must be emphasized to promote the use of morality as a tool to prevent the violence within the family.

Keywords: Crunching Wives at the Gas Station;
Violence within Family; Social Facts

บทนำ

แรงจูงใจของการเขียน
บทความนี้เป็นเพราะเหตุการณ์จริง
“ความรุนแรงในครอบครัว” ที่เกิดขึ้น
รอบกายผู้เขียนในช่วงต้นเดือนตุลาคม

ที่ผ่านมา (3 ตุลาคม 2562) จาก
เหตุการณ์นั้นทำให้เห็นความคิดของ
ตัวเองและมุมคิดของคนอื่น ๆ ต่อ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมนำมาคิดต่อ
ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม

ที่จะเป็นฐานในการส่งต่อเป็นคุณภาพของสังคม หากครอบครัวมีปัญหาจะทำให้สมาชิกในสังคมมีคุณภาพได้อย่างไร การใช้ความรุนแรงของสามีต่อภรรยาเป็นสิ่งที่พึงกระทำได้กระนั้นหรือ ตามแนวคิดในเรื่องปิฎกธัมม (ณรงค์กรณ รอดทรัพย์, 2555: 30-46) ที่เปิดโอกาสให้ผู้ชายเป็นศูนย์กลางเป็นใหญ่ รวมทั้งสามารถทำร้ายสตรีผู้เป็นภรรยาได้ด้วยกระนั้นหรือ ดังนั้น ในบทความนี้จะได้ศึกษาเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวจากประสบการณ์ตรงที่พบเห็นเพื่อเป็นการสะท้อนปัญหา ศึกษาวิธีการหรือแนวทางออกจากความรุนแรงหรือการไม่ใช้ความรุนแรงภายในครอบครัวได้ การเขียนบทความเรื่องนี้ไม่เกี่ยวอะไรกับ

การกระทับเมื่อย แต่แรงบันดาลใจเกิดจากเหตุการณ์นั้น การเขียนนี้ไม่ใช่ยอมรับความรุนแรงในครอบครัวว่าเป็นเรื่องปกติหรือสมควรเกิดขึ้น แต่เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นก็แก้ปัญหาหรือหาวิธีการในการแก้ปัญหากันไปตามแต่ละช่วงเวลา ส่วนแก้ไขแล้วปัญหานั้นยอมรับได้หรือไม่ หรือพึงพอใจกันหรือไม่ เป็นเรื่องหนึ่งตามแต่สภาพปัญหานั้น ๆ ดังนั้น บทความนี้จะได้สะท้อนคิดความรุนแรงที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาเป็นกรณีศึกษาความรุนแรงที่เกิดขึ้น จากนั้น จะได้ถอดบทเรียนมาเป็นวิธีการ แนวทางเพื่อการเรียนรู้สู่การป้องกันความไม่รุนแรงอันจะเกิดขึ้นต่อไป

ภาพ 1 พฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัว “เพศ-หญิง-ชาย”
คติความเชื่อต่อความรุนแรงนานาชนิดในครอบครัวและกรงความคิดผ่าน “จารีต”
ต่อความเป็นเพศในบริบทของแต่ละสังคม (ชุตินาฏ พงษ์ทองวัฒนา, 2561)

เนื้อเรื่อง

สถานการณ์ความรุนแรงใน ครอบครัว

ความรุนแรงในครอบครัว นับเป็นปัญหาของสังคมและส่งผลกระทบต่อสังคมในภาพกว้าง เนื่องด้วย ความรุนแรงจากครอบครัวส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลในเชิงกายภาพ ในเชิงจิต ความคิดและส่งผลกระทบต่อครอบครัว ดังปรากฏข้อมูลในงานวิจัยของกิงกานต์ แก้วพันธ์ (2550) เรื่อง *ความรุนแรงในครอบครัว: กรณีศึกษาแรงงานสตรีโรงงานในอำเภอสารภี เชียงใหม่ ต่อการใช้ความรุนแรงของคู่สมรส* ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาความรุนแรงภายในครอบครัว เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นประจำในชีวิตประจำวันของแรงงานสตรี ทั้งยังพบว่า ความรุนแรงในครอบครัว สามารถเกิดขึ้นได้ทุกช่วงเวลา และการโต้เถียงเพียงเล็กน้อยก็สามารถก่อให้เกิดความรุนแรงได้ สาเหตุหลักอย่างหนึ่ง ก็คือ การดื่มแอลกอฮอล์ เพราะความมึนเมามักนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว และถึงแม้ว่าความรุนแรงจะเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ผู้หญิงที่ถูกกระทำเหล่านั้นยังคงเลือกที่จะอยู่กับคู่สมรส ด้วยความหวังที่ว่า สถานการณ์ความรุนแรงจะมีผลไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งความรุนแรงเหล่านี้ยังถูกมองว่า

เป็นเรื่องของครอบครัว และผู้หญิงที่ถูกกระทำนั้นรู้สึกอับอายที่จะเปิดเผยเรื่องราวต่อสาธารณะ ข้อมูลจากมูลนิธิหญิงชายก้าวไกล ระบุว่า

“...ข่าวความรุนแรงปี 61 เผย 7 เดือนพบคดีฆ่ากันตาย-ทำร้ายสาหัส มากถึง 367 ข่าว ซึ่ง 94% ผู้พบเห็นเหตุมีเงินเข้าช่วยเหลือแจ้งเหตุและปรับเปลี่ยนทัศนคติ ขณะที่พลเมืองดี ฝากร่วมสอดส่องเป็นหูเป็นตา หยอดมองความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ...” (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2561)

อังคณา อินทสา หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล ได้กล่าวในงานจัดสัมมนาของมูลนิธิหญิงชายก้าวไกล จัดงานร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เมื่อ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2562 (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2561) ให้ข้อมูลว่า

“...มูลนิธิฯ เก็บสถิติข่าวความรุนแรงในครอบครัว จากหนังสือพิมพ์ 11 ฉบับ ปี 2561 พบว่า เพียงแค่ 7 เดือน (ม.ค.-ก.ค.) เกิดข่าวความรุนแรงในครอบครัวสูงถึง 367 ข่าว เป็นข่าวฆ่ากันตาย 242 ข่าว คิดเป็น 65.9% รองลงมาเป็น

มัลลิกา ภูมะธน และคณะ | Mallika Phumathon, et al.

ส่งผลกับจิตใจที่เป็นรอยร้าวที่ยากจะกลับมาเป็นเหมือนเดิม คนรุ่นใหม่ควรใช้เหตุผล การยับยั้งชั่งใจ มีสติมากกว่าการใช้กำลัง หยุดความรุนแรงในบ้านและครอบครัว

นอกจากนี้ สำนักงานกิจการยุติธรรมยังมีข้อเสนอแนะถึงวิธีการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว (สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2562) เช่น ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันไปท่องเที่ยวหรือทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างความภาคภูมิใจในครอบครัว พุดคุยด้วยความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีต่อกันและเคารพในสิทธิความเป็นคน แต่ถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้และต้องพบเจอกับความรุนแรงต้องรู้จักขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือมูลนิธิที่เกี่ยวข้องแจ้งความให้ตำรวจเข้าดำเนินการ ในหลายเหตุการณ์ที่เพื่อนบ้านรู้แต่ไม่กล้าที่จะไปแจ้งความ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องของผิวเมีย อย่าไปยุ่ง จนทำให้คนในครอบครัว โดยเฉพาะเด็กหรือผู้ถูกกระทำ ต้องทนอยู่กับความรุนแรงเหล่านี้เข้าไปซ้ำมาและผู้ถูกกระทำหลายคนไม่รู้ว่าจะหันหน้าไปพึ่งพาใครได้บ้าง

จากข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ทางมูลนิธิ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ

สร้างเสริมสุขภาพ, 2561) ได้ทำการสำรวจพบนำมาเป็นข้อมูลว่า

น.ส.พลอย (นามสมมุติ) อายุ 44 ปี ผู้ที่เคยประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว กล่าวว่า “อยู่กินกับสามีมากกว่า 20 ปี แรก ๆ สามีเอาใจดูแลดี หลัง ๆ เริ่มหึงหวงหาว่า คบชู้ พุดจาหยาบคาย อารมณ์ร้อน โมโهر้าย ลงไม้ลงมือทุบตีเป็นประจำ หนักสุดเคยถูกจับล่ามโซ่มาแล้วถึง 8 ครั้ง และหลายครั้งที่ใช้โซ่รัดคอ ให้อดข้าวอดน้ำ แม้เคยแจ้งความไปมากกว่า 10 ครั้ง ตำรวจก็ทำอะไรไม่ได้ จึงต้องทนอยู่กับสภาพเดิม ๆ กระทั่งได้ขอความช่วยเหลือจากแกนนำชุมชนและมูลนิธิหญิงชายก้าวไกลซึ่งมีการทำงานที่เป็นระบบเกาะติด ใช้กลไกตามกฎหมายที่มี จึงทำให้สามีเริ่มดีขึ้น อารมณ์รุนแรงหายไป ซึ่งเรื่องนี้ลูกสาวรับรู้มาตลอดและได้รับผลกระทบจากที่เป็นเด็กรำเริง กลายเป็นคนเก็บตัวเงียบ”

รวมถึงประสบการณ์ชีวิตของแม่วัยใส ซึ่งถูกกระทำโดยใช้ความรุนแรง ได้ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตผ่านประสบการณ์ของตัวเองให้กับทางมูลนิธิฯ ไว้ว่า

“...เริ่มคบหากับอดีตแฟนมาประมาณ 1 ปี ช่วงแรก ๆ ที่คบกันฝ่ายชายรักและให้เกียรติเอาใจใส่เป็นอย่างดี พอช่วงหลังเริ่มมีปากเสียง

รุนแรง หึงหวง กล่าวหาว่าตนจะไปมี
แฟนใหม่ อีกทั้งเมื่อทะเลาะกัน มักมี
คนในครอบครัวฝ่ายชายคอยพุดจา
เสียดสี เมื่อคิด แต่เพราะคำว่ารัก อยาก
สร้างชีวิตคู่สร้างอนาคตไปด้วยกัน จึง
ต้องอดทน แม้จะทะเลาะกันหรือทำ
ร้ายร่างกายรุนแรง แต่ถ้าเขามาร้องและ
ขอโทษ ก็ให้ออ น หายโกรธ...”
(สำนักงาน ยุติธรรม จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา, 2562)

โดยลักษณะความรุนแรงที่คุณ
แม่วัยใสเล่าประสบการณ์ของตนเอง
ระบุว่า

“...การทำร้ายร่างกายที่
รุนแรงจนรับไม่ไหวทั้งตบ ตี ชก ต่อย
ใช้มีดจี้คอ ผลักให้รถชน เหตุการณ์
ล่าสุดถูกเตะเข้าที่ท้องอย่างรุนแรงจน
ต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล จากนั้น
หมอจึงแจ้งว่ากำลังตั้งครรภ์ลึกตกใจ
ทำอะไรไม่ถูก และฝ่ายชายรับทราบแต่
ยังไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม คือ ยังทำ
ร้ายร่างกายเหมือนเดิม จึงเป็นเหตุให้
ต้องแยกทางกัน และปัจจุบันเลิกกับ
อดีตแฟนกว่า 2 ปี ตอนนี้ต้องทำหน้าที่
รับผิดชอบเลี้ยงดูลูกสาววัย 1 ขวบด้วย
ตนเอง ตั้งแต่ช่วงที่ท้องจนทุกวันนี้
ค่าใช้จ่ายทั้งหมดตนเป็นคนหาเอง โดย
รับขนมมาขาย ยังโชคดีที่ได้รับ
คำแนะนำเสริมสร้างพลังใจจากมูลนิธิ
หญิงชายก้าวไกลพร้อมทั้งช่วยติดตาม
คดีกระทำด้วยความรุนแรง กับทาง

เจ้าหน้าที่ตำรวจ...” (สำนักงาน
ยุติธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
2562)

เหตุการณ์คำบอกเล่าที่ยกมา
คงไม่แตกต่างในรายละเอียดที่มีผู้
ศึกษาไว้ในภาพกว้างต่อความรุนแรงที่
เกิดขึ้นว่า มีจริง เป็นค่านิยม ถูกทำให้
ยอมรับหรือยอมรับว่ามี แต่ต้องหาทาง
ป้องกัน แก้ไขเพื่อให้สิทธิเท่าเทียม
หรือความรุนแรงจะไม่เพียงเกิดขึ้น ความ
หึงหวงต้องอยู่ภายใต้เหตุผล การยั้งคิด
และการเคารพในสิทธิ์ของกันและกัน
แนวคิดเป็นใหญ่-อัตตาธิปไตยหรือ
แนวคิดเรื่องชายเป็นใหญ่-ปิตาธิปไตย
คิดว่าตัวเองสำคัญ ประหนึ่งว่าทำอะไร
ก็ถูก เป็นปัญหาและชุดความเชื่อชุด
หนึ่งที่ส่งผลเป็น ความรุนแรงใน
ครอบครัวที่ต้องได้รับการแก้ไข
ปรับปรุงและพัฒนาเพื่อไม่ให้เกิดขึ้น
ต่อไป

พระเจ้าปเสนทิโกศล : วัฒนธรรมครอบครัวภายใต้ระบบ โครงสร้างวรรณะ

ครั้งพุทธกาล พระเจ้าปเสนทิ
โกศล เจ้าผู้ครองแผ่นดินและเป็นผู้นับ
ถือพระพุทธเจ้า ปราบปรามและปรารภนา
เป็นญาติกับพระพุทธเจ้า ได้ส่งทูตไป
ขอเจ้าหญิงจากกรุงกบิลพัสดุ์ ขอ
วาสนาขัตติยามาเป็นอัครมเหสีที่มี
สถานะเหนือกว่ามเหสี ชายาหรือสนม
นางในทั้งหมด 500 คน ย้อนกลับมาที่

ประเด็นความรุนแรง เหตุเกิดตอนที่ฝ่ายกรุงกบิลพัสดุ์ได้มีการปลอมเจ้าหญิงหรือเจ้าหญิงกัมมะลอและนำถวายเป็นบาทจาริกาต่อพระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลพร้อมเสนาอำมาตย์ก็เข้าใจว่า สตรีสูงศักดิ์หรือชนชั้นนำทางสังคมเท่า ๆ กัน ผ่านมากกว่า 10 ปี จึงมาทราบภายหลังว่า วาสภขัตติยาไม่ได้เป็นเจ้าหญิง ไม่สมกับฐานะอัศรมเหสีที่ยกย่อง กษัตริย์ผู้ครองนครพิโรธและถอดเจ้าหญิงปลอมจากฐานานุศักดิ์ทั้งหมด พร้อมบุตรชายชื่อวิฑูทกะ จึงเหมือนกับว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกลายเป็นความรุนแรงในครอบครัวผ่านระบบโครงสร้าง-ชนชั้นสูง อันเนื่องด้วยความเชื่อในเรื่องสถานะทางสังคม สมหน้า สมตา รวยเหมือนกัน ดังนั้น ระบบคิดแบบนี้ยังถูกส่งต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน ความรวย ความจน มีฐานะไม่มีฐานะ มีตำแหน่งหรือการงานล้วนเกิดขึ้น ดังนั้น กรณีของพระเจ้าปเสนทิโกศลก็มีความเชื่อในแบบโครงสร้างนิยมชายเป็นใหญ่ จึงใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือแก้ปัญหา ผลที่เกิดขึ้นจากที่เคยมีสถานะสูงส่งและโอฬารวิฑูทกะซึ่งเป็นเจ้าชายหรือมกุฎราชกุมารที่จะได้ครองราชย์ในช่วงเวลาต่อไปตามสิทธิ์ และจากการใช้ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (วรรณะ) ระบบชนชั้นจึงปลด ประจัน แม้ภายหลังได้รับการ

เจรจาจากพระพุทธเจ้า “เลือดพ่อสำคัญกว่าเลือดแม่” กระทั่งพระเจ้าปเสนทิโกศล ยอมคืนฐานันดรศักดิ์แก่นางวาสภขัตติยาและวิฑูทกะกุมาร แต่ความจริงได้ปรากฏแล้วว่า เป็นลูกนางทาสี จึงถูกขบขิบนินทาว่าร้าย จากสถานการณ์นี้จึงถูกผู้ถูกกระทำใช้ความรุนแรงเชิงอำนาจ แก้ก้น ยึดอำนาจพระเจ้าปเสนทิโกศลจนทำให้พระองค์สวรรคต จากผลของการปฏิบัติ รวมทั้งการสืบทอดไปสู่การทำสงครามล้างเผ่าพันธุ์ศากยวงศ์ที่ทำให้อับอายอันเนื่องมาจากการปลอมเจ้าหญิงมาแต่แรก ความรุนแรงของครอบครัวสู่ความรุนแรงต่อโครงสร้างทางสังคมและส่งผลไปสู่การประหัตประหารกันด้วยอำนาจหรือใช้อำนาจเป็นเครื่องมือในการทำลายล้างอีกฝ่ายหนึ่งจึงปรากฏขึ้น

ดังนั้น ความรุนแรงในครอบครัวจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานและสำคัญจนกระทั่งถูกพัฒนาไปเป็นความเคยชินและถูกทำให้เป็นพฤติกรรมที่รุนแรงต่อเนื่องจนกลายเป็นเรื่องปกติจะส่งผลเป็นปัญหาระยะยาวต่อสังคมในภาพกว้างได้เช่นกัน จึงยกกรณีครอบครัวพระเจ้าปเสนทิโกศลมาศึกษาเทียบเคียงเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและความเชื่อจนนำไปสู่การสร้างพฤติกรรมความรุนแรง ผ่าน

ระบบโครงสร้างที่เคยมีอยู่เดิมและคิดว่า ระบบคิดปัจจุบันนี้ยังไม่ได้เปลี่ยนไป ประเด็นนี้สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากพระระพิน พุทธิสาร (2554) ในการวิจัยเรื่อง *ความรุนแรงครั้งพุทธกาล: กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ศากยวงศ์* หรือในการวิจัยของพระมหาชานนท์ ธมมวโร (โพธิวรานนท์) (2557) เรื่อง *วิเคราะห์เปรียบเทียบความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ระหว่างประเทศวันดาและพระเจ้าวิสุทธิโก*

นางอุตตราบกับนางสิริมา ความอิจฉาริษยาแบบหญิงนำไปสู่ ความรุนแรงในครอบครัว

ในอุตตรากุปาสิกาวัตถุ เรื่องนางอุตตราอุปาสิกา พระผู้มีพระภาคทรงชมเชยนางอุตตราที่อดกลั้นความโกรธต่อนางสิริมา จึงตรัสพระคาถาแก่นางอุตตรา ดังนี้ “บุคคลพึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้ พึงชนะคนพูดเหลวไหลด้วยคำสัตย์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 223: 102) อันเป็นที่มาของความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากนางสิริมาที่ใช้น้ำมันต้มเดือดราดหัวนางสิริมา อันสัมพันธ์กับพฤติกรรมหลายชั่วหลายเมียหรือความต้องการทางเพศที่เกินกว่าปกติ เป็นเรื่องที่น่ามาซึ่งความขัดแย้ง รุนแรง การใช้บริการทางเพศจากเด็กไซด์ไลน์หรือคนในกลุ่มเพศ

พาณิชย์ จึงมีการว่าจ้างนครโสเภณีมาเป็นผู้ที่ให้ความสุขที่ตอบสนองความต้องการทางเพศได้ หากหญิงอื่นมาตอบสนองปรนนิบัติสามีได้ ด้วยนางอุตตราทำงานค้างอยู่ ภารกิจค้างอยู่ ไม่มีอารมณ์ ยอมยกหน้าที่เฉพาะทางให้กับคนที่มีประสบการณ์ แต่เหตุการณ์ไม่ได้กลับไปเป็นแบบนั้น เกิดภาวะอยากกินรวบแบบในละคร *ไทยดบดีแย่งสามีกัน* จึงเกิดภาพข่าวแย่งสามี แบ่งสามีหรือการทะเลาะดบดีที่เป็นภาพข่าวปรากฏอย่างต่อเนื่อง

ในครั้งพุทธกาล เรื่องมีว่า นางอุตตราถูกข่มขืนมาแต่งในครอบครัวเศรษฐี แต่ด้วยนับถือพระพุทธศาสนา จึงอธิษฐานอุโบสถเดือนละ 8 วัน ระหว่างพรรษา ขอให้สามีอนุญาตให้นางด้วย แต่สามีไม่อนุญาต นางจึงส่งข่าวไปถึงบิดามารดาว่า นางถูกส่งตัวให้ไปอยู่ในที่คุมขัง ไม่สามารถจะอธิษฐานองค์อุโบสถแม้สักวันเดียว ขอให้บิดามารดาช่วยส่งทรัพย์ไปให้นางจำนวน 15,000 กหาปณะด้วยเถิด เมื่อนางได้ทรัพย์ตามจำนวนที่ต้องการแล้ว ก็ได้ไปหานางสิริมา ซึ่งเป็นหญิงโสเภณีประจำนครนั้น ได้เจรจาติดตามขอให้ช่วยเป็นตัวแทนในการบำรุงบำเรอสามีของนางเองเป็นเวลา 15 วัน แล้วมอบทรัพย์ให้นาง 15,000 กหาปณะ นางสิริมาก็ตกลงยอมรับ และสามีของนางก็พอใจอนุญาตให้นางอธิษฐานองค์

อุโบสถได้ตามความปรารถนา เมื่อสามีนอนหลับแล้ว นางอุตตราจึงได้กราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดาและพระภิกษุสงฆ์เพื่อเสวยและฉันภัตตาหารที่บ้านของตนเป็นเวลา 15 วัน นางพร้อมด้วยทาสีผู้เป็นบริวารช่วยกันจัดของเคี้ยวของฉันอันควรแก่สมณบริโภค น้อมนำเข้าไปถวายพระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ อธิษฐานองค์อุโบสถครบกำหนดถึงเดือนโดยทำนองนี้ ในวันสุดท้ายของการรักษาอุโบสถ ขณะที่นางอุตตรากำลังชวนขวยจัดแจงภัตตาหารอยู่นั้น สามีนางกับนางสิริมายืนดูอยู่ที่หน้าต่างบนปราสาท พลังคิดว่า “นางอุตตราหญิงเฝ้าคนนี้คงจะเกิดมาจากสัตว์นรก ชอบทำการทำงานสกปรกเหมือนทาสีทั้งหลาย ทรัพย์สมบัติก็มีอยู่มากมาย แต่กลับไม่ยินดีนางทำอย่างนี้ไม่สมควรเลย” คิดดังนี้แล้วก็แสดงอาการยิ้มแยมเป็นเชิงเยาะเย้ย ส่วนนางอุตตราผู้เป็นภริยาก็คิดว่า “บุตรเศรษฐีผู้เป็นสามีของเรา มีปกติประมาท ใจเขลา สำคัญว่าทรัพย์สมบัติของตนเหล่านี้เป็นของยังยืนถาวรตลอดไป” แล้วนางก็แสดงอาการยิ้มแยมบ้าง

นางสิริมาซึ่งยืนอยู่กับบุตรเศรษฐีนั้น เห็นสองสามีภรรยายิ้มแยมด้วยกัน สำคัญตนว่าเป็นภริยาไปเสียได้ เห็นสตรีอื่นมามี้มให้กับคู่ของตัวเอง

ดังนั้นก็โกรธ จึงรีบลงมาจากปราสาทเพื่อจะทำร้ายนางอุตตรา แม้นางอุตตราเห็นกิริยาอาการของนางสิริมานั้น แล้วก็ทราบดีว่าจะเกิดอะไรขึ้น นางจึงเข้าฉานทั้ง ๆ ที่กำลังยืนอยู่ เจริญเมตตาจิตเป็นอารมณ์ แผ่เมตตาไปยังนางสิริมานั้น

นางสิริมาได้จับกระบวยตักน้ำมันที่กำลังเดือดอยู่ในกระทะแล้วเทราดลงบนศีรษะของนางอุตตราที่กำลังเข้าฉานและแผ่เมตตาจิตอยู่ ด้วยอำนาจแห่งเมตตาฉานบันดาลให้น้ำมันที่กำลังร้อนจัดนั้นได้ปราศจากความร้อนและไหลตกไปประหนึ่งน้ำตกจากใบบัว นางสิริมาเห็นเช่นนั้น จึงตกใจ กลับได้สติสำนึกตัวว่า เป็นผู้มาอยู่เพียงชั่วคราว เป็นเพียงลูกจ้าง หญิงหรือสาวไซต์ไลน์ที่จ้างมาเฉพาะกิจ จึงกราบลงแทบเท้านางอุตตรา วิงวอนขอให้ยกโทษให้ แต่นางอุตตรากล่าวว่า “ฉันจะยกโทษให้ ก็ต่อเมื่อบิดาของฉันคือ พระบรมศาสดายกโทษให้เธอก่อนเท่านั้น” เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จมาพร้อมภิกษุสงฆ์ ประทับบนพุทธอาสน์เพื่อเสวยภัตตาหาร ณ ที่บ้านของนางอุตตราในเช้าวันนั้น นางสิริมาได้กราบทูลกิริยาที่ตนกระทำต่อนางอุตตราให้ทรงทราบโดยตลอดแล้ว กราบทูลขอให้ทรงยกโทษให้ เมื่อพระบรมศาสดาทรงยกโทษให้แล้วก็เข้าไปหานางอุตตราให้ยกโทษให้อีกครั้งหนึ่ง

จากประโยคพุทธพจน์และเหตุการณ์ที่ยกมาข้างต้น จึงเป็นเหตุการณ์ที่เนื่องด้วยความรุนแรงในครอบครัว โดยมีฐานของเพศและพฤติกรรมทางเพศ ความหึงหวงและมุมมองทางความคิดเกี่ยวกับท่าทีของครอบครัว การที่ฝ่ายหนึ่งยอม เช่น ยอมให้มีภรรยาหรือยอมให้มีเพศสัมพันธ์กับคนที่ไม่ใช่ภรรยาเพื่อทดแทนความพึงใจ แต่อีกฝ่ายหนึ่งกลายเป็นการถูกทำให้ยอมรับและเชื่อว่าทำได้ ยอมได้ เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทั้งเคยเกิดขึ้นมาแต่ครั้งพุทธกาลซึ่งจะยกมาสะท้อนคิดเป็นตัวอย่าง ดังนี้

นางมาคันธียาและสามาวดี: หญิงอิจฉาหญิง “โลก-โกรธ-อาฆาต-พยาบาท” จนตาย

ในอุเทนสูตร (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 70: 319-320) เป็นเหตุการณ์ตอนที่พระราชวังของพระเจ้าอุเทนถูกเผา พร้อมพุทธพจน์ในเหตุการณ์ที่ว่า “สัตว์โลกมีโมหะเป็นเครื่องผูกพัน ย่อมปรากฏเหมือนสมบุรณ์ด้วยเหตุ คนพาลมีอุปธิเป็นเครื่องผูกพัน ถูกความมืดหุ้มห่อไว้ ย่อมปรากฏเหมือนยังยืนนิรันดร์ แต่ผู้เห็นอยู่ ย่อมไม่มีกิเลสเครื่องกังวล” เป็นเหตุการณ์ตอนที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ โขสิตาราม กรุงโกสัมพี ขณะที่พระเจ้าอุเทนเสด็จประพาส

อุทยาน พระราชวังถูกไฟไหม้ หญิง 500 คน มีพระนางสามาวดีเป็นหัวหน้า ต่างเสียชีวิตทั้งหมด บุคคลในเรื่อง คือ พระเจ้าอุเทน พระนางสามาวดี ผู้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าอุเทนและนางมาคันธียา เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในมิติของครอบครัวสืบเนื่องจากนางมาคันธียาผูกใจโกรธพระพุทธเจ้า เมื่อมาเป็นมเหสี ลำดับที่ 3 ของพระเจ้าอุเทนแล้ว เห็น นางสามาวดีที่ศรัทธาในพระพุทธเจ้า จิตที่ผูกโกรธต่อพระพุทธเจ้าก็เลยโกรธต่อมาถึงบุคคลที่ศรัทธาด้วย เมื่อมาแต่งงานมีสามีร่วมกับนางสามาวดี จึงใช้เล่ห์และมายาแห่งหญิง โดย

(1) ใส่ความว่าสามาวดีนอกใจไปหาพระพุทธเจ้า ทำอาหารแกงอ่อมไปอย่างดี ประณีตเลิศรสไปถวายพระพุทธเจ้า สามียังไม่เคยทำให้กิน จนกระทั่งอีกฝ่ายแคลงใจ แม้จะยังไม่ปักใจเชื่อ แต่ความริ้วฉานทางความรู้สึกเกิดขึ้นแล้วในใจ

เหตุการณ์ไม่ได้หยุดแค่นั้นยังดำเนินต่อไป

(2) เมื่อนางมาคันธียานำงูพิษใส่เข้าไปในพินประจำพระองค์ของพระเจ้าอุเทนที่ทรงเล่นประจำในคราวที่เสด็จไปวังของพระนางมาคันธียา เมื่อสลับไปอยู่วังของนางสามาวดี งูนั้นจึงถูกแอบปล่อยออกมาจากพิน

ประหนึ่งทำที่ลวงว่านางสามาวดีทำ ทั้งใส่ความว่า มีเป้าหมายลอบสังหารพระเจ้าอุเทน จึงนำไปสู่การใช้ความรุนแรงหมายชีวิตต่อพระนางสามาวดี พระเจ้าอุเทนเชื่อ จึงใช้ธนูยิงหมายสังหารด้วยความโกรธ แต่ในคัมภีร์ให้ข้อมูลต่อไปว่า ด้วยความจริงที่นางสามาวดียึดถือว่า ไม่ได้มีเจตนาและไม่ได้กระทำการที่เข้าใจผิดจริง ด้วยสัจจะที่ไม่ได้คิดเป็นอื่น ไม่ได้นอกใจ ธนูดอกนั้นไม่สามารถทำร้ายพระนางได้ กระทั่งพระเจ้าอุเทนต้องก้มกราบขอขมาต่อพระนางสามาวดี เมื่อรู้และเข้าใจตามความเป็นจริง

เมื่อสถานการณ์ที่สร้างไม่สำเร็จ สถานการณ์รุนแรงหนักขึ้นไปอีก

(3) วันหนึ่ง เมื่อพระเจ้าอุเทนเสด็จประพาสพระราชอุทยาน พระนางมาคันทียาสั่งคนรับใช้ให้เอาผ้าชุบน้ำมันแล้วนำไปพันที่เสาทุกต้นในปราสาทของพระนางสามาวดี พุดเกลี้ยกล่อมโดยใช้พระราชโองการของพระเจ้าอุเทน พระนางสามาวดีและบริวารเชื่อและปฏิบัติตามจึงเข้าไปรวมอยู่ในห้องเดียวกันแล้วจึงลั่นกลอนข้างนอกแล้วจุดไฟเผาพร้อมทั้งปราสาท พระนางสามาวดีพร้อมข้าทาสบริวารจำนวน 500 คน เสียชีวิตไปพร้อมกัน

เมื่อคู่ขัดแย้งตาย แต่ความเป็นจริง ความรุนแรงก็ยังดำเนินต่อไป

(4) เมื่อพระเจ้าอุเทนทรงรู้ทรงเสียพระทัยต่อความตายของพระนางสามาวดีและบริวาร 500 คน มีข้อมูลที่ทำให้เชื่อว่าเป็นฝีมือของนางมาคันทียา แต่จะคาดคั้นคงไม่ยอมรับแน่ จึงออกอุบายตรัสกับเสนาอำมาตย์ว่า

ท่านทั้งหลาย เมื่อก่อนนี้ เราจะลูกจะนั่งจะไปในที่ใด ๆ ก็หวาดระแวงสงสัยกลัวภัยอยู่ รอบข้างด้วยพระนางสามาวดีคิดประทุษร้ายต่อเราเป็นนิตย์ บัดนี้ พระนางตายแล้ว เรายุ่สึกสบายใจไม่ต้องหวาดระแวงอีกแล้ว และการกระทำอันนี้ก็คงเป็นการกระทำของคนที่รักและห่วงใยในตัวเราปรารถนาดีต่อเราอย่างแน่นนอน

พระนางมาคันทียาประทับอยู่ในที่นั้นด้วย เมื่อได้ยินพระดำรัสนั้นแล้วและประเมินว่า เป็นความดีความชอบและความยำเกรงจึงกราบทูลว่า

ข้าแต่สมมติเทพ ใครอื่นจะกล้ากระทำ การงานนี้หม่อมฉันได้สั่งให้อาของหม่อมฉัน ลงมือกระทำ เพคะ

พระราชาริงตรัสว่า ขึ้นชื่อว่าบุคคลผู้มีความรักในเรา เสมอกับเจ้านี้ไม่มีอีกแล้ว เราจะให้พรแก่เธอ ขอให้เธอจงเรียกญาติของเธอมารับพรจากเราเถิด

เหตุการณ์นี้ถูกปล่อยข่าวไปว่าเป็นความดีความชอบ ทำให้ญาติผู้ร่วม

กระทำการและบุคคลที่เกี่ยวข้องมา
รวมตัว พระเจ้าอุเทนทรงเกลี้ยจัดมอบ
รางวัลความดีความชอบแก่ญาติของ
นาง เมื่อมากันหมดแล้วทรงสั่งให้จับ
หมู่ญาติทั้งหมด ขุดหลุมฝังครั้งตัว ใช้
ฟางข้าวคลุมปิดข้างบน จุดไฟเผาทั้ง
เป็นแล้วใช้ไถเหล็กไถซ้ำฝังกลบไปอีก
ครั้งหนึ่ง ส่วนพระนางมาคันทียา
พระองค์รับสั่งให้จองจำ จากนั้น เดือน
เนื้อเป็นขึ้น ๆ แล้วนำไปทอดในน้ำมัน
เดือดแล้วนำมาให้พระนางกิน จนนาง
มาคันทียาทนความเจ็บปวดไม่ได้
สิ้นชีวิตไป

ทั้งหมดที่ยกมา มีคติตรงที่ว่า
คติชายเป็นใหญ่ทำให้การกระทำแบบ
ชายมีภรรยาเป็นเรื่องถูกต้อง เป็น
เหตุการณ์ค่านิยมที่เกิดขึ้นแต่ครั้ง
พุทธกาล ความอิจฉาริษยา จิตผูกโกรธ
การแก่งแย่ง การอิจฉาริษยา หึงหวง
ตบตีระหว่างหญิงชาย ผัวเมียและเมีย
ลำดับอื่น ๆ ดังปรากฏในราชสำนักของ
พระเจ้าอุเทน จึงเกิดการใช้ความ
รุนแรงในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง
ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและการแก่งแย่งกัน
ในแบบครอบครัว ผัวเมียน้อยหรือ
พฤติกรรมทางเพศหรือการตีสีใส่ไขต่อ
พฤติกรรมความเชื่อทางเพศ ทำให้อีก
ฝ่ายเชื่อว่า เป็นพฤติกรรมและการ
กระทำที่ถูกต้องเหมาะสม การใช้ความ
รุนแรงจึงเป็นเหตุนำไปสู่ผลอื่น ๆ ซึ่ง
ภาษาศาสนา หมายถึง ความประมาท

ดังที่พุทธพจน์ตรัสเนื่องด้วยเหตุการณ์
ในเรื่องของสามาวดีที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ
พระนางสามาวดีว่า “...ความไม่
ประมาท เป็นทางแห่งอมตะ ความ
ประมาท เป็นทางแห่งความตาย คนผู้
ไม่ประมาทชื่อว่า ย่อมไม่ตาย คนผู้
ประมาทจึงเหมือนคนตายแล้ว...”
(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ
21: 31) เหตุการณ์เหล่านี้ศึกษาได้จาก
พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์
สวัสดิ์) (2560) ในการวิจัยเรื่อง
การศึกษากระบวนการเจริญเมตตา
ของพระนางสามาวดี หรือในการวิจัย
ของพระครูพิพิธปริยัติกิจ (2555) เรื่อง
พฤติกรรมความโกรธของนางมาคันทียา: ศึกษาวิเคราะห์ตามแนวจิตวิทยา
หรือในการวิจัยของวนิดา ฉายาสุตบุตร
(2550) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์
บทบาทของพระนางสามาวดีที่ปรากฏ
ในคัมภีร์

จากกรณีข้างต้น สะท้อน
ความรุนแรงจากคตินิยมในเรื่องชายมี
ภรรยามาก สตรีมีเหตุผลในเรื่องของ
อารมณ์ ความต้องการยอมรับหรือ
ต้องการความเป็นใหญ่ หรือเชื่อว่า
ทั้งหมดเป็นมายาจิตที่ถูกฉาบทาด้วย
ความเชื่อต่อความเป็นใหญ่ในตำแหน่ง
นั้น ๆ บทสรุปจึงเหลือไว้เป็นเพียง
ความทรงจำ ตามข้อเท็จจริงทาง
ประวัติศาสตร์และเหตุการณ์อันเป็น
อุทาหรณ์ของสถาบันครอบครัว ดัง

กรณีประวัติศาสตร์กล่าวถึงบุรพ
กษัตริย์ที่ล่มสลายในประวัติศาสตร์
รัสเซีย พม่า ลาว เวียดนามด้วยการ
หมกมุ่นอยู่กับอิสตรี ไม่ยอมออกว่า
ราชการ มีความขัดแย้งในครอบครัว
กลายเป็นเหตุแห่งความล่มสลาย
ภายใน เสียชีวิตเสียชาติ สิ้นแผ่นดินไป
ซึ่งสามารถศึกษาเพิ่มเติมต่อเหตุการณ์
เทียบเคียงได้ เช่น กรณีของลาวใน
หนังสือเรื่อง A History of Laos
(Stuart Fox, 1997) รัสเซียในงาน
เรื่อง The Murder of the
Romanovs (Cook, 2017) พม่าใน
เรื่อง Thibaw's Queen (Fielding-
Hall, 2017) ที่ถูกแปลเป็นภาษาไทย
ในชื่อราชินีศุภยาละดี จากนางกษัตริย์ผู้
สามัญชน (2558) โดยสำนักพิมพ์มติ

ชน หรือเหตุการณ์บางประการตอน
เสียกรุงศรีอยุธยากับความต่อเนื่องกับ
พฤติกรรมของระบบครอบครัว ดัง
ปรากฏในงานศึกษาของสุนทร ชูติน
ธรานนท์ (2541) เรื่องสงครามคราว
เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ.
2310): ศึกษาจากพงศาวดารพม่า
ฉบับราชวงศ์คองบอง หรือกรณี
เวียดนาม The Last Emperors of
Vietnam: From Tu Duc to Bao
Dai (Chapuis, 2000) ทั้งหมดที่ยกมา
เป็นภาพสะท้อนความเป็นเพศ ผัว เมีย
และส่งผลเป็นความผิดใจ จนกระทั่ง
กลายเป็นผลเสียต่อการบริหารกิจการ
บ้านเมือง กลายเป็นความเสียหาย
กระทบต่อสังคมในภาพกว้าง

ภาพ 2 ภาพข่าวสะท้อนความรุนแรงในครอบครัว “ผัว-เมีย/ชาย-หญิง”
ปรากฏทางสื่อปัจจุบัน (ทีวีพูล, 2562)

แนวทางแก้ไขและยุติความรุนแรงในครอบครัว

ความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นกลายเป็นเรื่องปกติ คล้ายยาสามัญบ้าน แต่อาจไม่ต้องใช้หรือใช้ให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งต้องหาวิธีการควบคุม ป้องกัน แก้ไขไม่ให้ความรุนแรงแผ่ขยายจนขยายเป็นวงกว้างที่กระทบต่อจิตใจ ชีวิต ทรัพย์สิน วิธีการลดความรุนแรงในครอบครัว มีหลายแนวทาง แต่ไม่ได้มีวิธีการใดดีหรือเหมาะสมที่สุด เพราะต้องเนื่องด้วยสถานการณ์หรือความเหมาะสมแต่ละสถานการณ์นั้น ๆ

จากข้อมูลของสุเพ็ญศรี พึ่งโคกสูง ผู้อำนวยการมูลนิธิส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม แนะนำ 3 ข้อปฏิบัติ คือ สมาชิกในครอบครัวต้องฝึกเคารพศักดิ์ศรีของแต่ละคน สมาชิกในครอบครัวต้องทำตัวเป็นเสมือนหุ้นส่วน เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม และแสดงความคิดเห็น หากมีปัญหาเกิดขึ้นควรหันหน้าคุยกัน โดยไม่ปล่อยให้ปัญหานั้นสะสมเป็นระยะเวลานาน

นอกจากนี้ สุเพ็ญศรี พึ่งโคกสูง ยังเสนออีกว่า ความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้เกิดขึ้นจาก “การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลานาน แต่มันเกิดจากการไม่ให้เกิดภัย” แม้งานวิจัยของธีรวุฒิ นิลเพชร (2561) เรื่องความรุนแรงในครอบครัว: การ

วิเคราะห์สาเหตุและการป้องกันปัญหาในสังคมไทย ก็ระบุว่า

“ความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาเรื้อรังของสังคมไทยมาช้านาน การป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวของสังคมไทย โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1) การป้องกันความรุนแรงในระดับบุคคล เน้นการปลูกฝังการใช้เหตุผลและการส่งเสริมจริยธรรม และการเลือกเลียนแบบพฤติกรรมที่เหมาะสม

2) การป้องกันความรุนแรงในระดับครอบครัว เน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกิดการส่งผ่านความเชื่อและค่านิยมที่ดีงามและถูกต้องจากรุ่นสู่รุ่น

3) การป้องกันความรุนแรงในระดับชุมชน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมไปถึง การจัดสภาพชุมชนให้เอื้อต่อการป้องกันปัญหา และ

4) การป้องกันความรุนแรงในระดับชาติ ที่เน้นการบูรณาการการดำเนินงานจากทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานไปพร้อม ๆ กัน...”

ในงานของพัชรินทร์ นินทจันทร์ และคณะ (2554) เรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อป้องกันความรุนแรงในครอบครัว ที่

สะท้อนผลการวิจัยและเสนอแนวทางการยุติความรุนแรงเป็นขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ 1) การประเมิณชุมชนและสร้างความตระหนัก 2) การสร้างเครือข่าย 3) การปฏิบัติการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว และ 4) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของการปฏิบัติการต่าง ๆ

ในงานวิจัยเรื่องรูปแบบการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยกระบวนการมีส่วนร่วม (ยงยุทธ แสนประสิทธิ์ และคณะ, 2554) ให้ข้อมูลถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวไว้ว่า

“...การพัฒนารูปแบบการป้องกันปัญหา ดำเนินการ 2 วงรอบ ในวงรอบแรกได้พัฒนาผู้นำชุมชนและครอบครัวแกนนำ การสังเกตและสะท้อนผล พบว่าผู้นำชุมชนมีความรู้เข้าใจ และมีทักษะในการคิดวิเคราะห์ปัญหา และครอบครัวแกนนำมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางบวก สำหรับในวงรอบที่ 2 ได้พัฒนาครอบครัวเสี่ยงและรุนแรงในชุมชน การสังเกตและสะท้อนผลพบว่า คนในชุมชนรับรู้และตื่นตัวในปัญหา และครอบครัวเสี่ยงบางส่วนเข้าใจปัญหา และมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางป้องกันปัญหา และ 3) ผลการพัฒนารูปแบบการป้องกันปัญหา เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัว

ผู้นำชุมชน ครอบครัวแกนนำ ครอบครัวเสี่ยง และประชาชนในชุมชนบางส่วน และได้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือการป้องกันปัญหา และรูปแบบการใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาเพื่อป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว”

ในงานเรื่องการบริหารจัดการเพื่อคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สุกิจ อยู่ในธรรม และประณต นันทียกุล, 2559) ที่ได้ทำการศึกษาและเสนอผลและวิธีการในการยุติความรุนแรงในครอบครัวไว้ว่า “...ควรมีการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐ เอกชน ประชาชน ในการทำงานแบบบูรณาการร่วมกัน และประสานงานการให้บริการเพื่อคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวแบบครบวงจร...”

งานของอาภรณ์ เสี่ยงแหลม และคณะ (2554) เรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดปัญหาความรุนแรง ในครอบครัวต่อสตรีในสังคมไทย ให้ผลการวิจัยไว้ว่า

“ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวต่อสตรีในสังคมไทย ได้เป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับบุคคล ได้แก่ ประสบการณ์ความรุนแรง พฤติกรรมการใช้เครื่องตี

แอลกอฮอล์ การใช้สารเสพติด การเล่นเกมพนัน... 2) ระดับครอบครัว ได้แก่ รายได้ครอบครัว การสื่อสารระหว่างภรรยากับสามี สัมพันธภาพระหว่างภรรยากับสามี... และ 3) ระดับชุมชนและสังคม ได้แก่ การยอมรับความรุนแรงของคู่สมรส การยอมรับความรุนแรงจากเพื่อนสนิท/เพื่อนบ้าน...”

งานวิจัยของวสมน ทิพนีย์ (2558) ได้ทำวิจัยเรื่องการแก้ไขปัญหามารยาทในครอบครัวตามแนวพุทธธรรม ที่สะท้อนผลการวิจัยและเสนอแนวทางตามหลักการทางศาสนาในการแก้ปัญหาในครอบครัวไว้ว่า

“ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเกิดจากสาเหตุแบ่งเป็น 3 ระดับ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ระดับบุคคลมี 1 สาเหตุ ได้แก่ (1) เกิดจากนิสัยส่วนตัวที่ชอบก้าวร้าว รุนแรง 2) ระดับครอบครัวมี 3 สาเหตุ ได้แก่ (2) เกิดจากการไม่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว (3) เกิดจากขาดการวางแผนครอบครัวที่ดี (4) เกิดจากช่องว่างระหว่างวัยของคนในครอบครัวที่มีผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในสังคม และ ระดับสังคม มี 2 สาเหตุ ได้แก่ (5) เกิดจากขาดการวางแผนการเงินที่ดี และ (6) เกิดจากทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อที่ผิดหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาแก้ไข

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว แบ่งได้ 4 หมวด คือ 1) หมวด การวางแผนสร้างชีวิตครอบครัว... 2) หมวดการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันและกันด้วยดี... 3) หมวดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและกัน... 4) หมวดการบริหารทรัพยากร...”

จากภาพรวมในงานวิจัยที่ปรากฏความรุนแรงรวมสะท้อนผลการวิจัยและสะท้อนแนวคิดไว้ใกล้เคียงกันว่า ความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องแนวทางและวิธีการแก้ไขอาจมีได้หลายวิธีและในจำนวนหลายวิธี ยังไม่ได้เป็นข้อสรุปว่าแก้ปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จแต่จะเป็นมาตรการหนึ่งในการช่วยลดความรุนแรงที่เกิดขึ้นให้เบาลงหรือน้อยลง โดยฐานคิดของการแก้ปัญหาต้องมีความเชื่อว่าความไม่รุนแรงจะเป็นปัจจัยทำให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง เป็นฐานในการพัฒนาและส่งต่อจนเป็นความไม่รุนแรงและเป็นคุณภาพของสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ทัศนคติและความเชื่อ

นอกจากนี้ ยังมีมาตรการหรือแนวทางอีกจำนวนมากที่ได้เสนอแนะทางผ่านวิธีการและมาตรการต่าง ๆ อาทิ ทางกฎหมาย ศาสนาหรือหลักสังคมสงเคราะห์ อาทิ ในวิจัยเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว: ศึกษากรณี

การจดทะเบียนสมรส (สุกิจ อยู่ในธรรม, 2561) หรืองานวิจัยเรื่องปัญหาผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550: ศึกษากรณีการรับโทษตามกฎหมายอื่น (วุฒิชัยทองเสถียร, 2560)

โดยสรุปงานทั้งหมดที่มีผู้ศึกษาสะท้อนคิดภายใต้กรอบคิดความรุนแรงในครอบครัว เป็นปัญหาสังคม ส่วนสาเหตุ วิธีการและรายละเอียดเป็นลักษณะร่วมในความรุนแรงนั้น ๆ ในทุกมิติมีข้อคิดเสนอเป็นทางออกจากสภาพปัญหานี้ ไม่ได้หมายความว่าวิธีการใดวิธีการหนึ่งถูกต้อง เหมาะสม แต่ทั้งหมดที่ยกมาอาจเป็นเครื่องมือหรือกลไกร่วมลักษณะร่วมที่ใช้เป็นแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อไปสู่ความไม่รุนแรงในครอบครัวตามกรอบประเด็นของการเขียนบทความนี้

สรุป

ประเด็นที่ยกมาสะท้อนคิดภายใต้เหตุการณ์ในครั้งพุทธกาลร่วมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เนื่องด้วยเพศความเป็นผู้เป็นเมีย ที่ต่างฝ่ายต้องมีความเห็นและปฏิบัติหน้าที่ของคำว่า ผู้เป็นเมียซึ่งกันและกันได้ แต่ในความเป็นจริงในความเป็นผู้เป็นเมีย อาจมีเงื่อนไข

บทบาท หน้าที่ อารมณ์ ความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์และความรู้สึกของการเป็นทั้งเป็นพ่อแม่ลูก หน้าที่การงาน ความรับผิดชอบหน้าที่สังคมและส่วนรวมหรือการทำหน้าที่ในเชิงสังคมผสมผสานกันไปอีกหลายชั้น ปัญหาสังคมเกิดขึ้นจากครอบครัว ความเป็นเพศหรือเรื่องผัวเมียแย้งกันเป็นเรื่องปกติ ไม่ได้แปลกอะไร แต่ปัญหา คือ เกิดขึ้นในยุคสมัยที่เปลี่ยนผ่านจากรุ่นสู่รุ่น จากคนสู่คน ยังคงเป็นเสน่ห์ของเรื่องผัว ๆ เมีย แต่ทั้งหมดที่ยกมาสะท้อนคิดภายใต้กรอบคิดว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นสิ่งที่ไม่พึงเกิดขึ้นหรือถ้าจะต้องเกิดขึ้น ควรเกิดขึ้นภายใต้การแสดงออกหรือทำที่ที่เหมาะสม ไม่รุนแรงโดยประการทั้งปวงทั้งร่างกาย ความรู้สึก สิทธิเสรีภาพและทรัพย์สิน

การสะท้อนคิดเป็นการให้ข้อมูลในเชิงหลักการ ข้อเท็จจริงและกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้น ผ่านการศึกษาและให้ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นอนุสติว่า เรื่องเหล่านี้อาจเป็นมติดีทศน์ทางสังคมนั้น แต่เมื่อถึงที่สุดมนุษย์ย่อมมีสิทธิในร่างกาย สถานภาพของครอบครัว (ตามหลักกามะสุ มิจฉาจาร) มีสิทธิทางสติปัญญาในการรับข้อมูลและคิดตัดสินใจอย่างชาญฉลาด (ตามหลักของสุราเมรยมัชชปมาทฏฐาน) และมีสิทธิในการได้รับการปกป้องที่จะ

ไม่ใช่ ความรุนแรงในทุกกรณี (ปาณาติบาต) และการไม่ละเมิดสิทธิที่มีค่าทางความรู้สึกและจิตใจ (อทินนาทาน) ของกันและกัน ในบทบาทของความเป็นผู้เป็นเมีย ความเป็นสามีภรรยา ไม่ควรถูกละเมิด โดยประการทั้งปวงและในชีวิตคู่ คนเป็นคู่ย่อมได้รับการปกป้องในเรื่องข้อเท็จจริงของความเป็นชีวิตคู่ นอกใจ นอกกาย มีคนอื่นอีกหรือไม่มี ต้องได้รับความจริงโดยไม่ปกปิด (มุสาวาท) หรือการปิดเร้นอำพรางอย่างใดอย่างหนึ่ง ความจริงและไม่จริงย่อมต้องเป็นของคู่กันจนนำไปสู่การหึงหวง ระแวง จนกลายเป็นการทะเลาะวิวาทและใช้ความรุนแรง ทำร้ายร่างกาย การทะเลาะวิวาทไปจนถึงการฆ่าแกงซึ่งกันและกัน ดังนั้น การให้เกียรติในความ

เป็นมนุษย์ เคารพซึ่งกันและกัน (คารวตา) การทำหน้าที่ตามหลักทศ 6 (ภรรยาสามีพึงปฏิบัติต่อกัน พ่อแม่ลูก พึงปฏิบัติต่อกัน) รวมไปถึงหลักของการสร้างความสัมพันธ์ในแบบเมตตา (พรหมวิหารธรรม) หรือหลักของการครองเรือน (สังคหวัตถุ-ฆราวาสธรรม) นั้นหนึ่งเป็นหลักการ อีกนัยหนึ่งจะเป็นแนวปฏิบัติที่คาดว่า จะใช้เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการลดความรุนแรงที่แฝงเร้นในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนาได้ แต่หลักการต้องนำไปสู่การปฏิบัติหรือตระหนักต่อการปฏิบัติจึงจะเป็นประโยชน์และเกิดผลได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กิงกานต์ แก้วพั้น. (2550). *ความรุนแรงในครอบครัว: กรณีศึกษาแรงงานสตรีโรงงานในอำเภอสารภี เชียงใหม่ ต่อการใช้ความรุนแรงของคู่สมรส*. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชุดินาฏ พงษ์ทองวัฒนา (MONO29 NEWS). (12 กุมภาพันธ์ 2561). *เปิด 3 ปัจจัยนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว เผย ‘ผู้ชาย’ ก่อปัญหามากสุด*. สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2562, จาก <https://news.mthai.com/special-report/617615.html>
- ณรงค์กรณ รอดทรัพย์. (2555). *พิตาธิปไตย: ภาพสะท้อนแห่งความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิงในสังคมเอเชีย*. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 4 (2), 30-46.

- ทีวีพูล. (10 ตุลาคม 2562). *เผชิญหน้า มีมี & น้องปี อีกครั้ง แฉตบหน้าลูก ต่่ากระ-รี*. สืบค้นเมื่อ 7 พฤศจิกายน 2562, จาก <https://www.tvpoolonline.com/content/1519762>
- ธีรวุฒิ นิลเพ็ชร์. (2561). ความรุนแรงในครอบครัว: การวิเคราะห์สาเหตุและการป้องกันปัญหาในสังคมไทย. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*. 24 (2), 1-20.
- พระครูพิพิธปริยัติกิจ. (2555). *พฤติกรรมความโกรธของนางมาคันทียา: ศึกษาวิเคราะห์ตามแนวจิตวิทยา*. สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาชานนท์ ธมมวโร (โพธิวรานนท์). (2557). *วิเคราะห์เปรียบเทียบความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ระหว่างประเทศรวันดาและพระเจ้าวิทูทกะ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์). (2560). *การศึกษากระบวนการเจริญเมตตาของพระนางสามาวดี*. สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระระพิน พุทธิสาร (ตัวลอย). (2554). *ความรุนแรงครั้งพุทธกาล: กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยวงศ์*. สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ นินทจันทร์ และคณะ. (2554). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อป้องกันความรุนแรงในครอบครัว. *วารสารพยาบาลรามธิบดี*. 17 (3), 444-462.
- ฟิลดิง-ฮอลล์, แอโรลด์, เขียน. สุภัตรา ภูมิประภาส และสุภิดา แก้วสุขสมบัติ, แปล. (2558). *ราชินีศุภยาเล่า จากนางกษัตริย์สู่สามัญชน*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 25*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยงยุทธ แสนประสิทธิ์ และคณะ. (2554). รูปแบบการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยกระบวนการการมีส่วนร่วม. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*. 17 (2), 19-36.

- วนิดา ฉายาสุตบุตร. (2550). *การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระนางสามาวดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วสมน ทิพนีย์. (2558). การแก้ไขปัญหาคาความรุนแรงในครอบครัวตามแนวพุทธธรรม. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*. 7 (1), 51-60.
- วุฒิชัย ทองเสก. (2560). ปัญหาผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550: ศึกษากรณีการรับโทษตามกฎหมายอื่น. *วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น*. 1 (29), 95-118.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (24 สิงหาคม 2561). *สถิติความรุนแรงปี 61 '7 เดือน' 367 ข่าว สูงสุดในรอบ 3 ปี*. สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/44211-สถิติความรุนแรงปี%2061%20%277%20เดือน%27%20367%20ข่าว%20สูงสุดในรอบ%203%20ปี.html>
- สำนักงานยุติธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (25 กรกฎาคม 2561). *ความรุนแรงในครอบครัวไม่ใช่เรื่องส่วนตัว*. สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2562, จาก <https://udonthani.moj.go.th/view/945>
- สุกิจ อยู่ในธรรม และประณต นันทียกุล. (2559). การบริหารจัดการเพื่อคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 6 (3), 333-342.
- สุกิจ อยู่ในธรรม. (2561). มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว: ศึกษากรณีการจดทะเบียนสมรส. *วารสารวิชาการ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย*. 8 (2), 45-51.
- สุนทร ชุตินธรรานนท์. (2541). *สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310): ศึกษาจากพงศาวดารพม่า ฉบับราชวงศ์คองบอง*. กรุงเทพมหานคร: สยาม.
- อาภรณ์ เสี่ยงแหลม และคณะ. (2554). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดปัญหาความรุนแรง ในครอบครัวต่อสตรีในสังคมไทย. *วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต*. 25 (3), 38-55.
- Chapuis, O. (2000). *The Last Emperors of Vietnam: From Tu Duc to Bao Dai*. Santa Barbara: Greenwood Publishing Group.

- Cook, A. (2017). *The Murder of the Romanovs Chalford*. Gloucestershire: Amberley Publishing.
- Fielding-Hall, H. (2017). *Thibaw's Queen*. Norderstedt: Hansebooks.
- Stuart-Fox, M. (1997). *A History of Laos*. Cambridge: Cambridge University Press.

พระภิกษุสามเณรควรเรียนวิชาทางโลกหรือไม่

Should Monks and Novices Study the Secular Subjects?

ประยงค์ จันทร์แดง

Prayong Jandaeng

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

School of Political and Social Sciences, University of Phayao

Corresponding Author, E-mail: yongsaid@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีการบวชเรียนและวิเคราะห์การเรียนรู้วิชาทางธรรมและวิชาทางโลกของพระภิกษุสามเณรในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า การบวชเรียนเป็นประเพณีไทยมาแต่โบราณ เมื่อบวชแล้วมีการเรียนวิชาความรู้ต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรมซึ่งมีสอนในวัดแต่ละแห่ง เมื่อฝ่ายบ้านเมืองแยกการศึกษาจากวัดไปจัดการศึกษาตามแบบอย่างตะวันตกจึงเน้นเฉพาะวิทยาการสมัยใหม่ ไม่เกี่ยวกับหลักศาสนา ทำให้มีการแยกกันอย่างชัดเจนระหว่างวิชาทางโลกกับวิชาทางธรรม โดยวิชาทางโลกเป็นเรื่องของฆราวาส ส่วนวิชาทางธรรมเป็นเรื่องของพระภิกษุสามเณร ความเข้าใจเช่นนี้ส่งผลให้เกิดข้อขัดแย้งกันข้ามระหว่างวิชาทางโลกกับวิชาทางธรรม ในบทความนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ทั้งวิชาทางโลกและวิชาทางธรรมสามารถเป็นอุปการะแก่กันและกันได้หากรู้จักประนีประนอมระหว่างกัน โดยใช้วิชาทางโลกเป็นพื้นฐานในการเผยแผ่หลักธรรม

คำสำคัญ: การบวชเรียน; วิชาทางธรรม; วิชาทางโลก; พระพุทธศาสนาไทย

Abstract

This article aims to explore the tradition of monkhood and ecclesiastical studies, and to analyze the ecclesiastical studies and secular studies adopted by the ordained in the context of contemporary Thai society. It is found that the monkhood and ecclesiastical study have been long tradition. Those who were ordained have been studying both

the secular as well as Dhamma-related knowledge in a particular monastery. However, when the state formulated the educational system formerly run by a monastery in accordance with the Western educational system, the secular educational system has been adopted. As a result, there had been separation between the so called ‘secular’ and Dhamma-related subjects. The former concerns with the common laymen, whereas the latter with the monks and novices. This idea leads to the opposition between the secular and Dhamma-related subjects. This article points out that the both subjects can be related and supportive, only if they would be compromised in the case of using the secular subjects as a basis for the propagation of Dhamma.

Keywords: Monkhood and Further Studies; Ecclesiastical Studies; Secular Studies; Thai Buddhism

บทนำ

การบวชเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา หากถือตามอุดมคติของพระพุทธศาสนา การบวช คือ การละชีวิตแบบฆราวาสแล้วทุ่มเทให้กับการศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุนิพพาน (สัพพทุกขนิสสรณนิพพาน สจฉิกรณตถาย) และอุทิศชีวิตเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาจนกว่าชีวิตจะหาไม่ (สา ส เน อ ร ี ท ต ว า) แต่เมื่อพระพุทธศาสนาแผ่กว้างไกลออกไปต่างที่ต่างถิ่นต่างวัฒนธรรม ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแดนดินถิ่นชมพูทวีปเดิม โดยเฉพาะการแผ่ขยายและมีอิทธิพลมายังแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยปัจจุบันนี้ด้วย แม้การบวช

จะยังได้รับการยอมรับและสืบทอดต่อกันมาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา แต่อุดมคติเดิม คือ การบวชเพื่อบรรลุนิพพาน ไม่ได้เป็นเป้าหมายหลักอีกต่อไป เนื่องจากในสังคมไทยมีประเพณีการบวชที่แฝงไว้ด้วยเป้าหมายหลากหลาย เช่น บวชก่อนเปียด (บวชก่อนแต่งงาน) บวชทดแทนพระคุณบิดามารดา บวชเพื่อหนีภัยการเมือง บวชแก้บน บวชเรียน อาจกล่าวได้ว่า การบวชมีทั้งเป้าหมายหลักและเป้าหมายรอง โดยเป้าหมายหลัก คือ การบวชที่มุ่งอุทิศชีวิตแด่พระศาสนาโดยการศึกษาและปฏิบัติเพื่อบรรลุดุธรรม ส่วนเป้าหมายรองถือว่า การบวชเป็นประเพณีและพิธีกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง มีบวช

และลาสิกขาได้ตามจุดประสงค์
หลากหลายของแต่ละสังคมหรือบุคคล
บรรดาประเพณีการบวชของ
ไทยที่มีเป้าหมายหลากหลายดังกล่าว
ข้างต้นนั้น การบวชเรียนเป็นอีก
ประเพณีหนึ่งที่ได้รับ
วิพากษ์วิจารณ์จากสังคมไทย ซึ่งอาจ
พิจารณาได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านบวก
และด้านลบ โดยในด้านบวกถือว่า การ
บวชเรียนเป็นโอกาสในการเลื่อนชั้น
ทางสังคม (Social Mobility) ที่
สังคมไทยได้เปิดไว้สำหรับเยาวชนชาย
ที่ต้องการบวชตามประเพณีและได้รับการ
ศึกษาอบรมเป็นคนดี ซึ่งอาจผนวก
วิชาความรู้ที่จะใช้สำหรับประกอบ
อาชีพเมื่อลาสิกขา เช่น สีกออกรับ
ราชการ ทำงานภาคเอกชน ทำธุรกิจ
ส่วนตัว ถ้าไม่ลาสิกขาก็ยังอยู่เป็นพระ
ต่อไป ส่วนในด้านลบมีผู้วิจารณ์ว่า การ
บวชเรียนเป็นการเอาเปรียบสังคม ดัง
ได้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ทำนองว่า
บ้านก็ไม่ต้องเช่า ข้าวก็ไม่ต้องซื้อ
ศึกษาหาวิชาไม่ต้องเสียสตงค์ บวช
มาแล้วอยู่ฟรี เรียนฟรี เน้นแต่วิชาทาง
โลก ไม่เน้นวิชาทางธรรม พอจบแล้วก็
สึกไปทำมาหากินแข่งกับชาวบ้าน

อันที่จริงประเด็นการวิพากษ์
วิจารณ์ในด้านลบนี้มีมานานแล้วใน
สังคมไทย เริ่มจากวงใน คือ วงการ
ปกครองคณะสงฆ์เอง พระมหาเถระที่
มีอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์

หลายรูปก็คิดกันในการทำนองนี้ว่า กินข้าว
ชาวบ้าน แต่ไปเรียนวิชาทางโลก เป็น
การเอาเปรียบชาวบ้านเขา (ใต้ ตาม
ทาง (เสฐียรพงศ์ วรรณปก), 2530:
306) พระผู้ใหญ่ที่อยู่ในฝ่ายปกครอง
ส่วนมากจึงไม่สนับสนุนให้พระภิกษุ
สามเณรในสังกัดเรียนวิชาทางโลก
แม้แต่ภาษาอังกฤษก็ยังห้ามเรียน ให้
เรียนเฉพาะนักธรรมและบาลีเท่านั้น
และด้วยเหตุนี้มหาเถรสมาคมซึ่งเป็น
องค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย
จึงออกคำสั่งเรื่องห้ามพระภิกษุ
สามเณรเรียนวิชาชีวะหรือสอบแข่งขัน
หรือสอบคัดเลือกอย่างคุณวุฒิ พ.ศ.
2521 (มหาเถรสมาคม, แฉวงการ
คณะสงฆ์ เล่ม 66 ตอนที่ 9) ใน
ประกาศดังกล่าวได้กำหนดโทษสำหรับ
ผู้ฝ่าฝืน คือ เริ่มจากการว่ากล่าว
ตักเตือนและหากไม่ฟังก็ให้ขับพ้นจาก
วัดแล้วบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรลง
ในหนังสือสุทธิและรายงานเจ้าคณะ
ผู้ปกครองตามลำดับขั้นต่อไป

ล่าสุดเกิดกระแสสังคมอีกครั้ง
เมื่อไพบูลย์ นิติตะวัน ประธาน
คณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและ
มาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการ
พระพุทธศาสนาของสภาปฏิรูป
แห่งชาติ ได้วิพากษ์วิจารณ์การบวช
เรียนของพระภิกษุสามเณรว่า อยู่ฟรี
กินฟรีและเรียนฟรี ถือเป็นการเอา
เปรียบชาวบ้าน มุ่งเรียนทางโลกมาก

เกินไป เรียนพระธรรมวินัยน้อย จึงสมควรปฏิรูปการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยควรให้เรียนพระธรรมวินัยอย่างเดียวนั้น (ไพบูลย์ นิติตะวัน, 2558) ความเห็นนี้สอดคล้องกับพระพุทธะอิสระ นักเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองคนสำคัญที่เห็นว่า พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่เล่าเรียนแต่สายวิชาชีพโดยไม่สนใจหลักธรรมวินัย หากเป็นเช่นนี้พระพุทธศาสนาจะได้อะไร เพราะพระพุทธศาสนาจะกลายเป็นศูนย์รวมของพวกผู้มีศรัทธาแอบแฝงหรือแกล้งศรัทธา เข้ามาบวชเพื่ออาศัยต่อยอดความรู้แล้วสึกออกไปประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการหาประโยชน์ส่วนตัว (พระพุทธะอิสระ, 2558)

กระแสการวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าวทำให้เกิดคำถามอย่างน้อย 2 ประเด็น คือ 1) การบวชเรียนในสังคมไทยจำเป็นต้องเรียนเฉพาะวิชาทางธรรมเท่านั้นใช่หรือไม่ 2) วิชาทางโลกคืออะไร เหตุใดพระภิกษุสามเณรจึงไม่ควรเรียนวิชาทางโลก ผู้เขียนจะพยายามตอบคำถามทั้ง 2 ตามลำดับในบทความนี้

เนื้อเรื่อง

การบวชเรียน

ชาวพุทธส่วนใหญ่ย่อมรู้ว่า เจ้าชายสิทธัตถะทรงสละชีวิตแบบ

ฆราวาสแล้วทรงออกผนวชเป็นพระภิกษุเพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ที่ครอบงำชีวิต และสุดท้ายก็ได้ตรัสรู้ คือทรงเห็นความจริง 4 ประการ (อริยสัจ 4) โดยสรุป ก็คือ ทรงรู้แจ้งว่าเหตุใดชีวิตจึงมีทุกข์และจะพ้นจากทุกข์นี้ได้อย่างไร ภายหลังการตรัสรู้แล้ว ทรงพิจารณาว่า ธรรมที่ตรัสรู้นั้นลึกซึ้งยิ่ง และมีพระทัยน้อมไปสู่การไม่แสดงธรรม เพราะทรงเห็นว่า หลักธรรมนั้นลึกซึ้งยากที่คนกิเลสหนาปัญญาหยาบทั่วไปจะเข้าถึงได้ แต่เพราะทรงมีเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ต้องการจะให้พวกเขาพ้นจากทุกข์ จึงเสด็จออกเผยแผ่ธรรมจนมีผู้เข้าใจและเลื่อมใสชีวิตแบบพระภิกษุเช่นเดียวกับพระองค์มากขึ้น ผู้ที่ออกบวชตามพระองค์ช่วงแรกล้วนมีเป้าหมายแน่วแน่ คือ เพื่อพ้นทุกข์ และโดยที่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยเหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เวลาในการเผยแผ่หลักธรรมไปสู่มหาชนในท้องที่ต่าง ๆ จำนวนมากและเป็นระยะเวลายาวนาน จึงทำให้พระธรรมวินัยหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและของเหล่าพระสาวกมีเป็นจำนวนมาก เมื่อนับเป็นพระธรรมชั้นหรือเป็นหมวดหมู่แล้วมี 84,000 พระธรรมชั้นหรือบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกมี 45 เล่ม ทั้งนี้ไม่นับรวมคัมภีร์รุ่นหลังที่พระโบราณาจารย์ได้

รจนารุ่งขึ้นเพื่ออธิบายหลักธรรมวินัยอีก
ฉบับไม่ถ้วน

หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของ
พระสาวกรุ่นต่อมาโดยเฉพาะผู้ที่เป็น
พระภิกษุ คือ การศึกษาและสืบทอด
พระธรรมวินัยให้คงอยู่ต่อไป ดังนั้น
เมื่อบวชเข้ามาแล้วนอกจากจะมุ่ง
ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรม
วินัยแล้วยังต้องมีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน
พระธรรมวินัยให้ถูกต้องเพื่อสืบทอด
ต่อไปอีกด้วย การเรียนพระธรรมวินัยนี้
เรียกในภาษาวิชาการทางพุทธศาสนา
ว่า ปริยัติ มี 3 ประเภท ได้แก่

1. *อลคัททูปมปริยัติ* เรียนไป
เพื่อทำร้ายตัวเองเหมือนคนจับงูพิษไม่
ดึงย้อมแฉ่งกัด เป็นการเรียนด้วยความ
หลงผิดเพื่อหวังจะได้ลาภสักการะ
ยศถาบรรดาศักดิ์หรือคำสรรเสริญ
เยินยอ

2. *นิสสรณัตถปริยัติ* เรียนเพื่อ
พ้นทุกข์ คือ เรียนรู้ข้อสัจ 4 ให้เข้าใจ
แจ่มแจ้งถูกต้องจนสามารถนำไป
ปฏิบัติตามจนบรรลุธรรมขั้นต่าง ๆ

3. *ภณทาคาปริยัติ* เรียน
เพื่อเป็นผู้รู้ เป็นพหูสูตร เป็นผู้เปรี๊ยะ
ปราด แตกฉานในพระธรรมวินัย เช่น
พระอานนท์ (พระพุทธโฆสะ, 2548
23-24)

สถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการ
เรียนพระปริยัตินี้ดังกล่าวนี้นี้ ก็คือ วัด
โดยมีพระภิกษุผู้ทรงธรรมทรงวินัยเป็น

ผู้สอน จึงทำให้วัดกลายเป็นศูนย์กลาง
ของชาวพุทธที่ต้องการเรียนรู้พระธรรม
วินัยนำบุตรหลานเข้ามาบวชเรียนเพื่อ
สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา วัดบาง
แห่งมีพระสงฆ์ผู้เป็นปราชญ์รวมตัวกัน
มากและเป็นที่ยอมรับจนสามารถเปิด
เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูง เช่น
มหาวิทยาลัยนาแลนทา ซึ่งถือเป็น
มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่มี
ชื่อเสียงและเก่าแก่ที่สุดในโลกก่อนจะ
ถูกทำลายไปด้วยภัยทางการเมือง

เมื่อพระพุทธศาสนาได้รับการ
ยอมรับนับถือจากสังคมไทย การบวช
เรียนได้กลายเป็นที่นิยมของ
พุทธศาสนิกชนไทยไปด้วย ดังใน
จดหมายเหตุของคณะบาทหลวง
ฝรั่งเศสที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์
สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่
ระบุว่า ชาวสยามนิยมพาลูกชายไป
ฝากไว้ตามวัดเพื่อให้บวชเรียน เพราะ
เมื่อเด็กอยู่ตามวัดแล้วได้รับการยกเว้น
จากการที่ไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงาน
หรือเป็นทหาร ทำให้ “สยามมีพระสงฆ์
เต็มบ้านเต็มเมือง เพราะประเทศนี้เต็ม
ไปด้วยวัดวาอาราม” (องค์การค้าของ
คุรุสภา, 2508: 17) แสดงให้เห็นว่า
สมัยอยุธยาเมื่อ 400 กว่าปีที่แล้วมา
นิยมส่งบุตรหลานเข้าไปบวช เพราะ
นอกจากจะเห็นว่า วัดมีพระสงฆ์เป็น
ผู้ดูแล เป็นสถานที่กล่อมเกล่าอุปนิสัย
ให้เป็นคนดีแล้ว ยังให้การศึกษาด้าน

อื่น ๆ เช่น สอนให้อ่านเขียน คิดเลข ตลอดจนงานฝีมือด้านต่าง ๆ อีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในบันทึกลา ลูแบร์ มิซซันนารีชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาสอนศาสนาที่กรุงศรีอยุธยาในช่วงนั้นว่า “พระสงฆ์อันเป็นอาจารย์ในวัด สอนเป็นต้นว่า ให้อ่าน ให้เขียนหนังสือ หัดคิดเลขและทำบัญชี” (ลา ลูแบร์, 2548: 22)

เมื่อมีผู้บวชเรียนมากขึ้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้โปรดให้คณะสงฆ์เอาจริงเอาจังกับการศึกษา พระปริยัติธรรม มีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดให้ชัดเจนว่า ผู้ที่บวชจะต้องมีภูมิความรู้ในธรรมและภาษาบาลีขั้นใดบ้างและให้มีการสอบไล่ คือ จัดทดสอบความรู้ทางธรรมและภาษาบาลีของพระภิกษุสามเณรขึ้นเป็นครั้งแรก ถ้ารูปใดสอบผ่านตามเกณฑ์ก็ได้อยู่ต่อ หากสอบไม่ผ่านก็ต้อง “ไล่” ให้ลาสิกขาและถูกสักเลกให้สังกัดมูลนาย (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2561: 22-23) ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศยังทรงให้วางระเบียบแก่พระราชวงศ์และข้าราชการบริพารว่า หากผู้ใดไม่ผ่านการบวชเรียนก็จะมีโอกาสเข้ารับราชการในพระองค์จึงกลายเป็นธรรมเนียมให้ชนชั้นสูงที่เกี่ยวกับราชวงศ์ต้องผ่านการบวชเรียนก่อนจะเข้ารับราชการต่อไป

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์บางส่วนข้างต้นนี้แสดงว่า แต่ละวัดได้จัดให้มีการเรียนการสอนไม่เฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับพระธรรมวินัยเท่านั้น แต่ยังมีสอนวิชาอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับพระธรรมวินัยด้วย เช่น คณิตศาสตร์ การทำบัญชี การก่อสร้างซึ่งทางพระเรียกว่า นวกรรม หรือแม้แต่สอนวิชาไสยศาสตร์ เช่น ที่วัดแค ขรัวตาคงหรือสมภารคงซึ่งสอนคาถาอาคมให้กับขุนแผน แม้ในสมัยต่อมา คือ ยุครัตนโกสินทร์ก็ปรากฏว่า วัดยังคงเป็นศูนย์กลางการศึกษา เช่น วัดโพธิ์หรือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามได้รับการยอมรับว่าเป็นสถาบันการศึกษาชั้นนำด้านการแพทย์แผนไทยและศิลปะ ในส่วนพระภิกษุก็ปรากฏว่า มีหลายรูปที่มีชื่อเสียงด้านศิลปกรรมและศาสตร์แขนงอื่น ๆ ด้วย เช่น ขรัวอินโข่งโดดเด่นด้านศิลปะ พระวชิรญาณภิกขุหรือล้นเกล้ารัชกาลที่ 4 สมัยยังทรงผนวชก็ทรงมีความรู้หลายด้าน นอกจากพระธรรมวินัย เช่น ดาราศาสตร์ อักษรศาสตร์ รวมทั้งโหราศาสตร์ด้วย

วิชาทางธรรมกับวิชาทางโลก

ประเด็นต่อมา อะไรเรียกว่าวิชาทางธรรมและวิชาทางโลก ดังที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันตามที่เป็นข่าวว่า

พระภิกษุสามเณรเรียนแต่วิชาทางโลกมากไป ไม่ค่อยสนใจเรียนทางธรรม ซึ่งถือเป็นการเอาเปรียบชาวบ้าน การจะตอบคำถามนี้อาจต้องย้อนกลับไปพิจารณาการนิยามความหมายของคำว่า ทางโลกและทางธรรมหรือการแยกเรื่องทางโลกออกจากเรื่องของธรรมว่าเกิดขึ้นเมื่อใดและเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

หากพิจารณาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีการแบ่งธรรมออกเป็น 2 ฝ่ายใหญ่ คือ โลกียธรรม กับโลกุตตรธรรม โลกียธรรม หมายถึง เรื่องที่ยังเกี่ยวข้องกับวิสัยของคนทั่วไปที่ยังใช้ชีวิตท่ามกลางชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ ส่วนโลกุตตรธรรม หมายถึง เรื่องที่อยู่พ้นวิสัยแบบโลก ๆ เป็นเรื่องของมรรคผล นิพพาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543: 261) หากพูดให้เข้าใจง่ายขึ้น โลกียธรรม คือ เรื่องที่เป็นวิสัยของคนที่ยังถือว่า มีรูปร่างตัวตน ยังมีความรู้สึกนึกคิดไปตามสิ่งเร้าต่าง ๆ ยังมีกิเลสตัณหาและยังต้องพยายามฝึกฝนปฏิบัติตนให้เป็นคนดีขึ้นไปตามลำดับ โดยเริ่มตั้งแต่น้อยต้องมีศีล 5 แล้วค่อยฝึกสมาธิและปัญญาต่อไป จนกว่าจะบรรลุถึงภาวะโลกุตตรธรรม คือ สภาวะที่จิตใจหลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง แต่ไม่ว่าใครจะอยู่ในชั้นโลกียธรรมหรือโลกุตตรธรรม ทุกคนก็ยังคงใช้ชีวิตอยู่

ในสังคม เพียงแต่อาจมีวิถีชีวิตแตกต่างกันไปตามระดับของธรรมะที่เข้มข้นหรือเบาบาง

บรรดาวิชาความรู้ที่สอนกันในวัด หากจะจัดตามหลักโลกียธรรมและโลกุตตรธรรมดังกล่าว อาจจัดเป็นหมวดหมู่คร่าว ๆ ดังนี้

วิชาทางธรรม ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับพระธรรมวินัยและภาษาบาลีที่แยกเป็นการศึกษานักธรรมชั้นตรี โท และเอก และการศึกษาแผนกภาษาบาลีตั้งแต่บาลีชั้นประโยค 1-2 ถึงประโยค ป.ธ. 9 ทั้งนี้เป็นการเรียนเพื่อไปทำธุดะหรือหน้าที่ 2 ประการหลักให้บริบูรณ์ ได้แก่ 1) คณธุดะ คือ หน้าที่ด้านวิชาการเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในพระธรรมวินัย และ 2) วิปัสสนาธุดะ หน้าที่เกี่ยวกับการฝึกฝนพัฒนาตนด้านจิตใจให้เกิดความสงบและเกิดปัญญา โดยเป้าหมายหลักของวิชาทางธรรมเหล่านี้ต้องเป็นไปเพื่อการลด ละ เลิก จากกิเลสตัณหาจนบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุด คือ นิพพานซึ่งเป็นภาวะที่จิตปลอดโปร่งเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำหรือไม่ถูกชักนำโดยกิเลสตัณหาใด ๆ

วิชาทางโลก ได้แก่ วิชาความรู้อื่น ๆ ที่นอกจากวิชาทางธรรมดังกล่าวข้างต้นโดยเฉพาะศาสตร์หรือวิชาการสมัยใหม่สาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการใช้ประกอบอาชีพ ทำมาหากินและใช้ชีวิตให้เป็นสุขหรือ สะดวกสบาย ทั้งนี้วิชาเหล่านี้ไม่เกี่ยวกับการลด ละ เลิก กิเลสตัณหาใด ๆ แม้แต่น้อย ทั้งยังมีเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวกับศีลธรรมแบบศาสนา (Secular Morality) อีกด้วย เช่น วิชาที่สอนเรื่องธุรกิจที่เน้นผลกำไร เรื่องเสรีภาพส่วนบุคคลหรือแนวคิดทฤษฎีจากต่างประเทศจำนวนมากที่ขัดแย้งกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

วิชาทางโลกเหล่านี้เคยถูกพระผู้ใหญ่อำนาจหนึ่งกล่าวหาว่า เป็นเดรัจฉานวิชา คือ เป็นความรู้ที่ขัดขวางต่อความเป็นสมณะ เป็นอุปสรรคไม่ให้บรรลุธรรมหรือเป็นวิชาที่สอนให้เหินห่างจากพระธรรมวินัย เรียนไปก็จะทำให้ผ้าเหลืองร้อน ต้องพ่ายแพ้กิเลสจนต้องลาสิกขาออกไป อันที่จริงคำว่าเดรัจฉานวิชา มีความหมายดั้งเดิมปรากฏในพรหมชาลสูตร ตอนว่าด้วยมหาศีล ซึ่งเป็นศีลขั้นสูงที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์มีศีลประเภทนี้อย่างบริบูรณ์ไม่บกพร่อง โดยมหาศีลนี้เป็นข้อปฏิบัติที่ตรงกันข้ามกับมิจฉาชีพและเดรัจฉานวิชาที่พระพุทธองค์ทรงงดเว้นอย่างเด็ดขาด โดยมิจฉาชีพและเดรัจฉานวิชาดังกล่าวนี้พระองค์ได้ทรงแสดงไว้หลายประการ อาทิ การทำนายฝัน ทำนายโชคชะตา การดู

ลักษณะคน การทำเสน่ห์ การดูฤกษ์ยาม การพยากรณ์อากาศ การบน การแก้บน การปลุกเสก การปรุงยา เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 205-211: 69-72)

จะเห็นได้ว่า คำว่า เดรัจฉานวิชา มาคู่กับมิจฉาชีพซึ่งเป็นสิ่งที่นักบวชไม่ควรกระทำ แต่ชาวพุทธไทยโดยเฉพาะในวงการสงฆ์นำคำว่าเดรัจฉานวิชานี้มาใช้หมายถึง วิชาทางโลกหรือวิชาการสมัยใหม่ที่นอกเหนือไปจากการเรียนนันทกรรมและบาลี ซึ่งแนวคิดเช่นนี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในวงการสงฆ์ไทย อย่างไรก็ตาม มิใช่ว่าพระผู้ใหญ่อุทิศทุกประการเช่นนี้ทั้งหมด เพราะยังมีพระผู้ใหญ่อำนาจหนึ่งและพระสงฆ์รุ่นใหม่ที่เห็นต่าง โดยจุดเปลี่ยนสำคัญเริ่มในปี พ.ศ. 2488 พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายหัวก้าวหน้ากลุ่มหนึ่งเห็นว่า การเรียนนันทกรรมบาลีแบบเดิมไม่สามารถตอบโจทย์สังคมยุคใหม่ที่ผู้คนมีความคิด ความเชื่อและวิถีชีวิตต่างจากเดิมพระสงฆ์จำเป็นต้องรู้เท่าทันวิชาทางโลกเพื่อจะสามารถเผยแผ่หลักธรรมให้ได้ผลดี จึงได้เปิดให้มีการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาขึ้นอย่างเป็นทางการโดยใช้ระบบการเรียนการสอนตามแบบมหาวิทยาลัยของทางโลกในนามมหาวิทยาลัยวิชาลัย และต่อมา คือ พ.ศ. 2490 คณะสงฆ์มหานิกายก็ได้เปิดมหาวิทยาลัย

ลงกรณราชวิทยาลัยในลักษณะเดียวกัน

ตอนแรกทั้ง 2 สถาบันถูกต่อต้านและไม่ได้รับการสนับสนุนจากพระผู้ใหญ่ที่ยังมีความเชื่อแบบเดิม แต่คณะสงฆ์ผู้ดำเนินการก็ไม่ได้ย่อท้อพยายามพัฒนามหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งจนสถานการณ์ค่อยดีขึ้นแม้จะใช้เวลาที่ยาวนานกว่าจะได้รับการยอมรับจากพระมหาเถระส่วนใหญ่ตามลำดับจนนำไปสู่การเห็นชอบให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งได้รับการรับรองสถานะจากรัฐบาลในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2540

การศึกษาของพระภิกษุสามเณรไทยปัจจุบัน

การศึกษาของพระภิกษุสามเณรไทยนับแต่อดีตและยังคงดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันนี้จำแนกได้เป็น 4 รูปแบบใหญ่ คือ

1. นักธรรม-บาลี เป็นการศึกษาตามรูปแบบเดิมโดยเฉพาะการเรียนภาษาบาลีซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย แต่ได้รับการปฏิรูปครั้งใหญ่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งออกแบบโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดให้มีการเรียนนักธรรมและบาลี ซึ่งนักธรรมมี 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี โทและเอก เน้นการ

ท่องจำ วิชาที่ใช้สอนมี 4 วิชาหลัก คือ เรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมวิภาค วินัยบัญญัติและพุทธประวัติ การศึกษาส่วนนี้รับผิดชอบโดยแม่กองธรรมสนามหลวง ส่วนการสอนภาษาบาลีมีตั้งแต่ประโยค 1-2 จนถึงประโยค ป.ธ. 9 รูปแบบการเรียนการสอนเน้นการท่องจำ หนังสือที่ใช้สอนเน้นภาษาบาลีระดับอรรถกถา เช่น ธรรมปทฎกถามงคลตถทีปนี สมนต์ปาสาทิกา วินยฎฐกถา ส่วนนี้รับผิดชอบโดยแม่กองบาลีสนามหลวง ทั้งนักธรรมและบาลีไม่มีรูปแบบการสอนที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับวัดแต่ละแห่งที่จะจัด มีเพียงระบบสอบวัดผลทุกปีโดยจัดปีละ 1 ครั้ง ถ้าสอบผ่าน ก็จะได้ประกาศนียบัตรรับรอง ถ้าสอบตกก็ให้สอบแก้ตัวในปีถัดไปจนกว่าจะสอบผ่าน (ปัจจุบันมีการสอบซ่อม เฉพาะประโยค 1-2 ถึงประโยค ป.ธ. 5)

2. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่เกิตมหาวิทยาลัยสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย กับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งได้จัดให้มีโรงเรียนสอนวิชาสามัญแบบทางโลกคู่กับทางธรรมและบาลี เพื่อเตรียมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ก่อนจะเข้าเรียนระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ต่อมากระทรวงศึกษาธิการเห็นว่า เป็น

ประโยชน์ต่อเยาวชนของชาติที่ต้องการบวชเรียนจึงได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 รองรับ จึงทำให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศในปัจจุบัน รูปแบบการเรียนการสอนก็ยึดหลักสูตรการศึกษาแผนกสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก โดยผสมผสานเข้ากับการเรียนนันทกรรมและภาษาบาลีแบบเดิม นอกจากนี้โรงเรียนพระปริยัติธรรมหลายแห่งยังได้เสริมวิชาชีพให้กับผู้เรียน เช่น ศิลปะ จิตรกรรม การเกษตรแนวทฤษฎีใหม่ ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดกองพุทธศาสนาศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (วิกิพีเดีย, 2563)

3. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จัดเป็นโรงเรียนเอกชนที่วัดที่มีความพร้อมด้านสถานที่และบุคลากรเป็นผู้รับใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยมีพระภิกษุเป็นเจ้าของและเป็นผู้บริหาร โดยมีฝ่ายฆราวาสร่วมดำเนินงาน ซึ่งโรงเรียนเน้นจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บริการประชาชนด้านการศึกษา

ตั้งแต่ระดับชั้นปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ทั้งสายวิทย์-คณิตและสายศิลป์ และอาจรวมทั้งระดับวิชาชีพก็ได้ ผู้เรียนมีทั้งที่เป็นพระภิกษุสามเณรและฆราวาสชายหญิงปะปนกัน เน้นวิชาทางโลกมากกว่าวิชาทางธรรม (วิกิพีเดีย, 2562)

4. มหาวิทยาลัยสงฆ์ มี 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สำหรับพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำหรับพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย แต่ในแง่ปฏิบัติไม่ได้กีดกันเรื่องนิกาย พระภิกษุสามเณรไม่ว่านิกายใดก็สามารถเข้าศึกษาได้ทั้ง 2 แห่งโดยเสรี ปัจจุบันมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งเปิดกว้างรับฆราวาสเข้าเรียนด้วย ทั้ง 2 สถาบันจัดการเรียนการสอนตามระบบมหาวิทยาลัยชั้นนำทั่วไป มี 4 คณะ ซึ่งครอบคลุมองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ปรัชญา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก โดยแต่ละหลักสูตรจัดให้วิชาทางพระพุทธศาสนาเป็นวิชาบังคับ ไม่น้อยกว่า 30-50 หน่วยกิต และมีการปฏิบัติกรรมฐานเป็นวิชาภาคปฏิบัติสำหรับนิสิตทุกรูปทุกคน โดยต้องปฏิบัติให้ได้ครบตามจำนวน ชั่วโมงที่มหาวิทยาลัยกำหนดอีกด้วย

นอกจากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยทั้ง 4 รูปแบบนี้แล้ว พระภิกษุสามเณรยังมีทางเลือกอื่น ๆ อีกหลากหลาย เช่น การศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาต่างประเทศโดยสามารถเลือกเรียนสาขาวิชาหรือวิชาเอกได้ตามอัธยาศัยเช่นเดียวกับฆราวาสทั่วไป ประเทศที่พระภิกษุสามเณรไทยนิยมไปศึกษาต่อมากที่สุดคือ อินเดียและศรีลังกา นอกจากนี้สถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศก็เปิดกว้างให้พระภิกษุสามเณรเข้าเรียนโดยเสรีโดยเฉพาะกลุ่มสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์หรือหากไม่ต้องการปริญญาก็สามารถเรียนออนไลน์ผ่านระบบ MOOC (Massive Open Online Course) ซึ่งเป็นระบบบทเรียนออนไลน์แบบเปิดสำหรับทุกคนโดยไม่จำกัด พัฒนาโดยมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย (Thailand Cyber University) โดยมุ่งเน้นบทเรียนเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตและยังไม่นับวิชาความรู้เฉพาะเรื่อง เช่น การร้องเพลง การเล่นดนตรีชนิดต่าง ๆ การทำอาหารหรือแม้แต่เพศศึกษาที่มีผู้เผยแพร่ผ่านทาง Facebook, Instagram, YouTube และสื่อโซเชียลอื่น ๆ สื่อเหล่านี้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ขอเพียงแต่มีอินเทอร์เน็ต จึงเป็นอันว่า วิชาทางโลก

ที่หลายฝ่ายรังเกียจว่าเป็นเดรัจฉานวิชา ก็ไม่สามารถห้ามไม่ให้พระภิกษุสามเณรเข้าถึงได้อีกต่อไป

ดังกล่าวมาตั้งแต่ต้น จะเห็นว่าประเพณีการบวชเรียนมีมายาวนานในสังคมไทยนับแต่อดีตซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะการเรียนวิชาทางธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเรียนวิชาอื่นที่มีสอนกันในวัด ต่อมาเมื่อการเรียนนอกระบบการศึกษาของวัด ตลอดจนเรียนวิชาการสมัยใหม่ที่เผยแพร่ผ่านสื่อสมัยใหม่ตามความสนใจอีกด้วยต่อไปนี้จะเป็นการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่ตั้งไว้แต่ต้นตามลำดับ

วิชาทางโลกเป็นเดรัจฉานวิชาซึ่งเป็นความรู้ที่ต้องห้ามเรียนหรือไม่

วิชาทางโลกตามความเข้าใจในแวดวงการศึกษาคณะสงฆ์ หมายถึงวิชาที่นอกเหนือจากการเรียนนักธรรมและภาษาบาลี วิชาส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดมีลักษณะเป็นศาสตร์สมัยใหม่ที่มีองค์ความรู้เป็นวิทยาศาสตร์หรือเป็นเหตุเป็นผลชัดเจน ผ่านการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบกว่าจะนำมาสอนในสถาบันการศึกษา ศาสตร์เช่นนี้ไม่น่าจะอยู่ในข่ายของเดรัจฉานวิชา เพราะเดรัจฉานวิชา มีลักษณะเป็นความเชื่อส่วนบุคคล ไม่ต้องการคำถามหรืออธิบายเหตุผลแบบศาสตร์สมัยใหม่ เช่น วิชาหมอดู วิชาไสย

ศาสตร์ คาถาอาคมต่าง ๆ ซึ่งมากับ
มิจาชีพที่ขัดกับหลักมหาศีลดังกล่าว
ข้างต้น

หากย้อนดูประวัติศาสตร์
การศึกษาที่จัดโดยวัด อย่างน้อยตั้งแต่
สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา คงไม่ใช่
เรื่องใหม่เพราะสมัยก่อนพระภิกษุ
สามเณรที่บวชเข้ามาก็เรียนทั้งพระ
ธรรมวินัยและวิชาอื่น ๆ ด้วย เช่น
โหราศาสตร์ ช่างฝีมือ ช่างก่อสร้าง
(เรียกในภาษาพระว่า นวกรรม)
สมุนไพร ปัจจุบันโลกมีความก้าวหน้า
ทางวิทยาการต่าง ๆ มากมาย หากจะ
ให้พระภิกษุสามเณรเรียนเฉพาะพระ
ธรรมวินัยหรือภาษาบาลีอย่างเดียว
น่าจะเป็นการปิดหูปิดตาพระภิกษุ
สามเณรมากกว่าจะเป็นผลดี เพราะไม่
สามารถรู้ถึงสังคมไปถึงไหนแล้ว
หลักธรรมแม้จะดีแค่ไหน หาก
พระภิกษุสามเณรไม่สามารถเชื่อมโยง
หรือประยุกต์ให้เข้ากับบริบทหรือภูมิ
สังคมแต่ละขณะได้ ก็จะกลายเป็นของ
ล้าสมัย สื่อสารไม่รู้เรื่อง พระที่เข้าใจ
โลกเข้าใจสังคมอย่างดี เช่น สมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)
พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) ล้วนเคย
ผ่านการเรียนวิชาทางโลกทั้งในระบบ
การศึกษา คณะสงฆ์ และระบบ
การศึกษามหาวิทยาลัยทางโลกมาก่อน
ท่านเหล่านี้จึงสามารถสื่อสาร

หลักธรรมสู่สาธารณชนได้อย่าง
กว้างขวาง

ประเด็นต่อมา เรียนวิชาทาง
โลกแล้วจะเห็นห่างจากพระธรรมวินัย
และลาสิกขา เรื่องนี้จะโทษเฉพาะการ
เรียนวิชาทางโลกอย่างเดียวคงไม่ได้
เพราะผู้ที่เรียนนักธรรมหรือบาลีแล้ว
หากใช้เป็นใบเบิกทางในการแสวงหา
ลาภสักการะหรือยศถาบรรดาศักดิ์หรือ
ใช้ดูแคลนผู้อื่นว่า ไม่เก่งหรือไม่ดีเท่า
ตนก็ไม่ต่างอะไรกับเรียนปริยัติเปรียบ
ด้วยงูพิษ (อลคตพูปมปริยตติ) แทนที่
จะช่วยให้บรรลุธรรม แต่กลับกลายมา
เป็นอุปสรรคไม่ให้เข้าถึงธรรมเสียเอง
ส่วนที่กังวลว่า หากเรียนทางโลกแล้ว
จะลาสิกขา เรื่องนี้ก็ไม่น่าเป็นปัญหา
เพราะการบวชแล้วสึกถือเป็นเรื่อง
ธรรมดาตามแต่อดีต ผู้ที่บวชแล้วสึก
ไม่ใช่เฉพาะผู้ที่เรียนทางโลกอย่างเดียว
ผู้ที่เรียนทางธรรมหรือแม้แต่พระเถระ
ผู้ใหญ่ก็ยังมีสึกกันทั่วไป ผู้ที่เรียนวิชา
ทางโลกด้วยก็ย่อมได้เปรียบเมื่อสึกไป
เพราะมีคุณสมบัติไปหางานทำได้ อย่างไร
ก็ตาม เรื่องที่น่าห่วง คือ การเรียนวิชา
ทางโลกเกินไปจนลืมวิชาทางธรรม ทำ
ให้ขาดความรู้ที่หนักแน่นมั่นคงในธรรม
ไม่สามารถที่จะใช้วิชาความรู้ทางโลก
มารับใช้หลักธรรมได้

เรียนฟรี อยู่ฟรี

ประเด็นนี้ขอแยกเป็น 2 คำ
คือ เรียนฟรีกับอยู่ฟรี พระภิกษุ

สามเณรที่บวชเรียนทุกระดับไม่ได้เรียนฟรีทุกอย่าง ยกเว้นเรียนนักธรรมและบาลี ที่เหลือต้องมีค่าใช้จ่ายอยู่แล้ว โดยเฉพาะค่าอุปกรณ์การเรียนหรือค่าทำกิจกรรมอื่น ๆ เพียงแต่ว่า อาจารย์ราคาถูกกว่าสถาบันการศึกษาของรัฐหรือเอกชนอื่น ๆ ทั้งนี้ เพราะสถาบันการศึกษาของสงฆ์ตระหนักดีกว่าพระภิกษุสามเณรที่มาเรียนล้วนเป็นลูกชาวบ้านที่มีฐานะยากจน รายได้ก็ล้วนมาจากการบริจาคทำบุญของพุทธศาสนิกชนตามจิตศรัทธาเท่านั้น ส่วนอยู่ฟรีนั้นก็ใช่ว่าเป็นอันสงฆ์ของพระภิกษุสามเณรอยู่แล้วที่มีสิทธิโดยชอบธรรมในกุฏิวิหารในวัด ใครจะมาเก็บค่าเช่าคงเป็นไปได้ แต่บางวัดอาจเก็บค่าน้ำค่าไฟบ้างมาน้อยตามมิเตอร์ที่แต่ละรูปใช้ในแต่ละเดือน แต่ส่วนใหญ่ก็อยู่ฟรีซึ่งเป็นความเต็มใจของพุทธศาสนิกชนในแต่ละวัดอยู่แล้ว ไม่เว้นแม้แต่คนตกทุกข์ได้ยากหรือไร้ที่พึ่ง หรือแม้แต่สุนัขหรือแมวจรจัดที่คนไม่ต้องการ ยังได้รับเมตตาให้อยู่ฟรีกินฟรีอีกด้วย ซึ่งตรงนี้ก็ถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของวัดที่มีอยู่ทั่วประเทศ

อย่างไรก็ตาม ข้อที่น่าห่วงใยก็คือ พระภิกษุสามเณรบางส่วนใช้จ่ายเงินที่ได้รับบริจาคมาไปในทางไม่เหมาะสม เช่น เล่นหวย ซื้อหรือเปลี่ยนโทรศัพท์รุ่นใหม่บ่อย ๆ แทนที่จะใช้เงินให้คุ้มค่ากับอุปกรณ์การเรียน

เช่น หนังสือหรือสื่อการเรียน หรือใช้จ่ายในการเผยแพร่หลักธรรม

เอาเปรียบสังคม

โดยทั่วไป รัฐบาลมีหน้าที่ต้องจัดการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันแก่ประชาชนทุกคนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ เพศ ฐานะหรือศาสนา แม้จะบวชแล้วก็ยังถือว่า เป็นพลเมืองไทยอยู่ แต่ความเป็นจริงที่รัฐไม่เคยทำได้สำเร็จ ก็คือ โอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมกันของพลเมืองคนที่มีฐานะดีก็ยังคงได้เปรียบคนที่มีฐานะยากจน สถาบันการศึกษาในเมืองใหญ่ก็ยังคงได้เปรียบสถาบันการศึกษาในชนบท แม้จะมีกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) ให้ประชาชนที่ยากจนยืมเรียนแต่ก็ไม่ใช่ทุกคนที่ขอจะได้รับจัดสรร จึงเห็นความแตกต่างความไม่ทัดเทียมกันของเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในเมืองใหญ่กับที่อยู่ในชนบทหรือพ่อแม่ที่มีฐานะดีกับพ่อแม่ที่ยากจน

สรุป

จากที่กล่าวมาข้างต้น เยาวชนไทยที่ขาดโอกาสเรียนต่อจำนวนมหาศาล หากปล่อยให้พวกเขาไปตามยถากรรม โดยที่รัฐเพิกเฉยต่อปัญหานี้อนาคตของพวกเขาจะเป็นอย่างไร การบวชเรียนจึงเป็นทางเลือกหรือเป็น

โอกาสที่วัดจะช่วยรัฐบาลเต็มเต็ม
ช่องว่างทางการศึกษา
สถาบันการศึกษาในวัดจึงยึด
อุดมการณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา
โดยเฉพาะความเมตตากรุณาที่จะให้
โอกาสคนทุกประเภทได้เข้ามาอบรม
บ่มเพาะโดยดำเนินชีวิตตามครรลอง

แห่งพระพุทธศาสนาและได้เรียนต่อใน
ระดับที่สูงขึ้นไป เมื่อจบแล้วหากลา
สิกขาออกไปก็มีวุฒิการศึกษาไว้
ประกอบสัมมาอาชีพต่อไป หากไม่ลา
สิกขาก็อยู่เป็นเนืองนิตย์ของ
พุทธศาสนิกชนต่อไป

บรรณานุกรม

- ศีกฤทธิ ปราโมช. (2561). *สังคมสมัยอยุธยา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ใต้ ตามทาง (เสฐียรพงศ์ วรรณปก). (2530). *สองทศวรรษในดงขมิ้น*. กรุงเทพมหานคร: ช่อมะไฟ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธโฆสะ. (2548). *สมณตปาสาทิกา นาม วินยภูฏกถา (ปฐโม ภาค)*, พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธะอิสระ. (14 มิถุนายน 2558). ฟังรอบด้าน ม. สงฆ์สอนทางโลกมากไป. *คมชัดลึก*, น. 7.
- ไพบูลย์ นิตติตะวัน. (6 มิถุนายน 2558). พิมพ์เขียวปฏิรูปพุทธศาสนา. *สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส*.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 9*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาเถรสมาคม. คำสั่งมหาเถรสมาคมเรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรเรียนวิชาชีพหรือสอบแข่งขันหรือสอบคัดเลือกอย่างคฤหัสถ์ พ.ศ. 2521. *แถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 66 ตอนที่ 9*, 25 กันยายน 2521.
- ลา ลูแบร์. (2548), เขียน. สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล. *จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์: ราชอาณาจักรสยาม*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- วิกิพีเดีย. (14 มกราคม 2563). *โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา*. สืบค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา>

_____. (30 ธันวาคม 2562). *โรงเรียนพระปริยัติธรรม*. สืบค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/โรงเรียนพระปริยัติธรรม>
องค์การค้ำของครูสภา. (2508). *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 32*. พระนคร: องค์การค้ำ
ของครูสภา.

PM 2.5 and Impacts of Air Pollution on Ecosystem: Buddhist Perspective

Kannikar Khaw-ngern¹, Chainarong Khaw-ngern²,

Phra Nattakitt Udomphol³

Independent Scholar¹,

Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University²,

Wat Si Wanaram, Chonburi Province³

Corresponding Author, E-mail: nattakittu@gmail.com

Abstract

The pollution of air with PM 2.5 has raised concerns about the negative impact of air quality on several health conditions, including respiratory illness, heart health, and allergic symptoms affecting the eyes and nasal passages. It is a growing concern for the general public in Thailand. Increasing levels of PM 2.5 in Thailand, it has impacted on the health and wellbeing of citizens, especially children. Exposure to high pollution levels affects children in irreversible ways. Children breathe faster than adults, which means that they are breathing in more polluted air than grownups. The younger they are, the more breaths per minute they take. In addition, their organs are still in a development stage, making them more vulnerable to immediate and life-long negative impacts. From a Buddhist perspective, an expression of craving, the very thing the Buddha pinpointed as the root cause of suffering. As signatories to this statement of Buddhist principles, the traditional five precepts, we acknowledge the urgent challenge of climate change we accept our individual and collective responsibility to do whatever we can to meet this target, including the personal and social responses outlined above. At the root of the ecological problem is a sense of self that needs to be

deconstructed. We have a brief window of opportunity to take actions, to preserve humanity from imminent disaster and to assist the survival of the many diverse and beautiful forms of life on Earth.

Keywords: PM 2.5; Air Pollution; Ecosystem; Buddhist Ethics

Introduction

Air pollution consists of gas and particle contaminants that are present in the atmosphere. Gaseous pollutants include sulfur dioxide (SO₂), oxides of nitrogen (NO_x), ozone (O₃), carbon monoxide (CO), volatile organic compounds (VOCs), certain toxic air pollutants and some gaseous forms of metals. Particle pollution (PM 2.5 and PM 10) includes a mixture of compounds that can be grouped into five major categories: sulfate, nitrate, elemental (black) carbon, organic carbon and crustal material. Some pollutants are released directly into the atmosphere while other pollutants are formed in the air from chemical reactions. Air pollution impacts human health and the environment through a

variety of pathways. (WHO, 2019b)

Air pollution is no new phenomenon, Bangkok experienced a smog in January 2018 that caused the government to issue a health warning to at risk residents. Moreover, cities in Thailand experience worse air quality than usual, causing somewhat of a mass migration to other city centers in SE Asia during spring months. If living is a recipe for a respiratory disease and poor general health as a result of air pollution. Bangkok, one of the world's most popular tourist cities, with many residents complaining about smog and suffered the worst air pollution in its history between January 1 and February 21, 2018. (Reuters, 2018) The PM 2.5 level in central Bangkok was at 22.5 microgrammes per cubic metre, according to the AirVisual

smart-phone application. The pollution department measured PM 2.5 dust in Bangkok at 72-95 microgrammes per cubic meter. That compares with a World Health Organization (WHO) guideline of an annual average of no more than 10 microgrammes. (Praiwan, 2019)

There has never been a more important time in history to bring the resources of Buddhism to bear on behalf of all living beings. The four noble truths provide a framework for diagnosing our current situation and formulating appropriate guidelines. When the earth becomes sick, human becomes sick, because human is part of the earth. It's hard to imagine what people can do to resolve a problem of air pollution. Solving this requires all people to work together and share Buddhist perspective for people's minds following the Buddha teaching. Buddhism has lot to offer with respect to environmental conservation and sustainable development. From a Buddhist

perspective, environmental problems are caused by greed and endless desire of people. Therefore, any environmental protection ecosystem strategies must pay special attention to the psychological dimension of human nature. More generally, Buddhism can be with environmental education in terms of promoting harmonious living between all living creatures and the environment and fostering environmentally friendly attributes such as selflessness, thriftiness, loving-kindness, social responsibility, and compassion. (Loy, 2019)

Content

What is Air Pollution?

Air pollution is often not visible to the naked eye as the size of the pollutants are smaller than the human eye can detect. They can become visible in some situations for example in the form of sooty smoke from the open burning of crop residues or other waste, as well as from burning wood, coal,

petrol and diesel fuels for cooking and heating, transport or power production. The fact that you cannot see the air pollution does not mean that it does not exist. Outdoor air pollution is a major environmental health problem affecting everyone in low, middle, and high-income countries. Ambient (Outdoor) air pollution in both cities and rural areas was estimated to cause 4.2 million premature deaths worldwide per year in 2016, this mortality is due to exposure to small particulate matter of 2.5 microns or less in diameter (PM 2.5), which cause cardiovascular and respiratory disease, and cancers. (WHO, 2019a)

WHO estimates that in 2016, some 58% of outdoor air pollution-related premature deaths were due to is chronic heart disease and strokes, while 18% of deaths were due to chronic obstructive pulmonary disease and acute lower respiratory infections respectively, and 6% of deaths were due to lung cancer. (WHO, 2018) Some deaths may be attributed to more than one risk factor at the same time. For example, both smoking and ambient air pollution affect lung cancer. Some lung cancer deaths could have been averted by improving ambient air quality, or by reducing tobacco smoking.

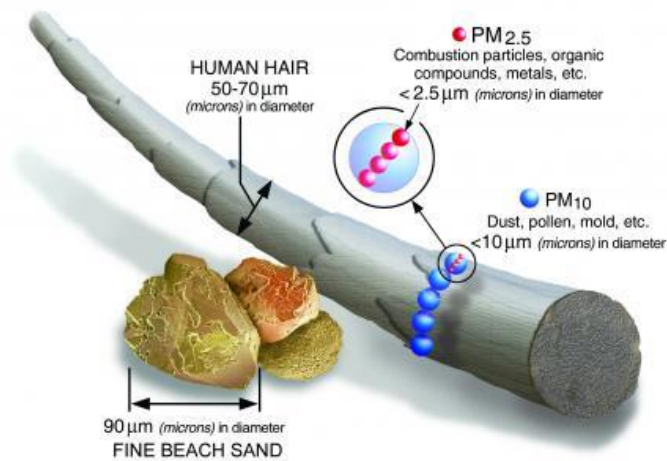

Figure 1 Size Comparisons for PM Particles
(Source: Environmental Protection Agency)

Definition and Principal Sources Particulate Matter (PM)

PM stands for particulate matter its the term for a mixture of solid particles and liquid droplets found in the air. Some particles, such as dust, dirt, soot, or smoke, are large or dark enough to be seen with the naked eye. Others are so small they can only be detected using an electron microscope. (EPA, 2018) PM is a mixture with physical and chemical characteristics varying by location. Common chemical constituents of PM include sulfates, nitrates,

ammonium, other inorganic ions such as ions of sodium, potassium, calcium, magnesium and chloride, organic and elemental carbon, crustal material, particle-bound water, metals (including cadmium, copper, nickel, vanadium and zinc) and polycyclic aromatic hydrocarbons (PAH). In addition, biological components such as allergens and microbial compounds are found in PM. (WHO, 2013) PM 2.5, fine inhalable particles, with diameters that are generally 2.5 micrometers and smaller. (see figure 1) While particles with a diameter of 10

microns or less, ($\leq$ PM 10) can penetrate and lodge deep inside the lungs, the even more health-damaging particles are those with a diameter of 2.5 microns or less, ($\leq$ PM 2.5). (EPA, 2018)

Poor air quality and persistent haze is plaguing much of Thailand's north in the first quarter since last year, with the worst pollution in Lampang province, south of Chiang Mai in northern Thailand. Meanwhile, a bit further south, Bangkok

residents had more of the fine-dust particles, aka. 2.5 microns, in eight of the city's districts. The Pollution Control Department in the north has reported unsafe levels of pollution in 11 of the 15 air quality measurement stations, (figure 2) including Mae Sai district in Chiang Rai; City area of Chiang Mai; City and Mae Mo districts of Lampang; City area of Lamphun; City area of Phrae; and City area of Phayao. (The Thaiger, 2020).

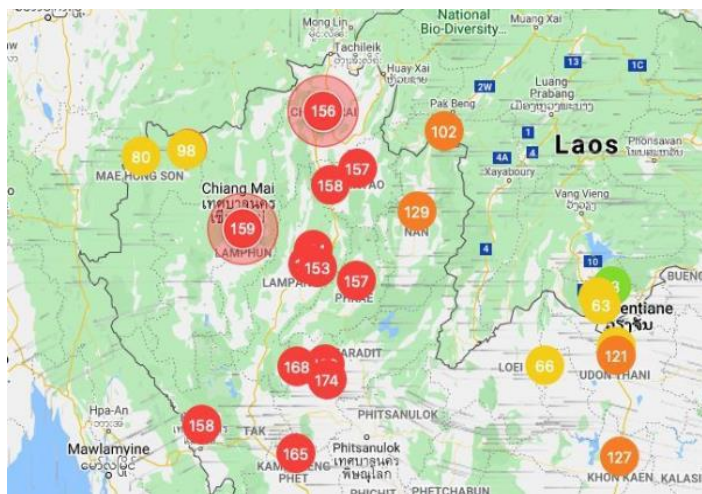

Figure 2 Unsafe Levels of Air Pollution Areas

(Source: S: AirQuality.com)

The United States Environmental Protection Agency (EPA) has developed an Air Quality Index (AQI) that is used to report air quality. This AQI is divided into six categories indicating increasing levels of health concern. An AQI value over 300 represents hazardous air quality and below 50 the air quality is good. Its air quality index values are typically grouped into ranges. Each range is assigned a descriptor, a color code, and a standardized public

health advisory. (see figure 3) The AQI is based on the five “criteria” pollutants: ground-level ozone, particulate matter, carbon monoxide, sulfur dioxide, and nitrogen dioxide. The EPA has established National Ambient Air Quality Standards (NAAQS) for each of these pollutants in order to protect public health. An AQI value of 100 generally corresponds to the level of the NAAQS for the pollutant. (EPA, 2018)

Air Quality Index (AQI) Values	Levels of Health Concern	Colors
0 to 50	Good	Green
51 to 100	Moderate	Yellow
101 to 150	Unhealthy for Sensitive Groups	Orange
151 to 200	Unhealthy	Red
201 to 300	Very Unhealthy	Purple
301 to 500	Hazardous	Maroon

Figure 3 Air Quality Index

(Source: The United States Environmental Protection Agency)

Particles can either be directly emitted into the air

(primary PM) or be formed in the atmosphere from gaseous pre-

cursors such as sulfur dioxide, oxides of nitrogen, ammonia and non-methane volatile organic compounds (secondary particles). Primary PM and the precursor gases can have both man-made (anthropogenic) and natural (non-anthropogenic) sources. Anthropogenic sources include combustion engines (both diesel and petrol), solid-fuel (coal, lignite, heavy oil, and biomass) combustion for energy production in households and industry, other industrial activities (building, mining, manufacture of cement, ceramic and bricks, and smelting), and erosion of the pavement by road traffic and abrasion of brakes and tires. Agriculture is the main source of ammonium. Secondary particles are formed in the air through chemical reactions of gaseous pollutants. They are products of atmospheric transformation of nitrogen oxides (mainly emitted by traffic and some industrial processes) and sulfur dioxide resulting from the combustion of sulfur-

containing fuels. Secondary particles are mostly found in fine PM. Soil and dust re-suspension is also a contributing source of PM, particularly in arid areas or during episodes of long-range transport of dust. (WHO, 2013)

The effects of PM on health occur at levels of exposure currently being experienced by many people both in urban and rural areas and in developed and developing countries – although exposures in many fast-developing cities today are often far higher than in developed cities of comparable size. There are serious risks to health not only from exposure to PM, but also from exposure to ozone (O_3), nitrogen dioxide (NO_2) and sulfur dioxide (SO_2). As with PM, concentrations are often highest largely in the urban areas of low- and middle-income countries. Ozone is a major factor in asthma morbidity and mortality, while nitrogen dioxide and sulfur dioxide also can play a role in

asthma, bronchial symptoms, lung inflammation and reduced lung function. (WHO, 2006)

At present, at the population level, there is not enough evidence to identify differences in the effects of particles with different chemical compositions or emanating from various sources. (Stanek, 2011) It should be noted, however, that the evidence for the hazardous nature of combustion-related PM (from both mobile and stationary sources) is more consistent than that for PM from other sources. (WHO, 2007) The black carbon part of PM 2.5, which results from incomplete combustion, has attracted the attention of the air quality community owing to the evidence for its contribution to detrimental effects on health as well as on climate. Many components of PM attached to black carbon are currently seen as responsible for health effects, for instance organics such as PAHs that are known carcinogens and directly toxic to

the cells, as well as metals and inorganic salts. (WHO, 2013)

Preventing the Harmful Effects of PM 2.5 Air Pollution

The Air Quality Index (AQI) is a very useful application which reports the level of air quality. Before going outside, checking the pollution levels from this application for monitoring plan and activity outdoor wherever to go. Outdoor activities should be avoided or limited as less as possible. Stay indoors with the filtered air. Also, when staying inside the building, try not to open the window or do any activities that cause more smoke such as smoking and burning. Moreover, choose the mask which has the label of N95 because it has the ability to filter out the PM larger than 0.3 microns at least 95%. For the most effective protection, the mask should be used and worn properly to fit your face. Wearing the mask every time when going outdoors can basically reduce the risks of

inhaling PM 2.5 to your body. However, it is necessary to pay attention to symptoms carefully. The signs of being affected by the PM 2.5 may have sudden symptoms such as irritation and allergy of the eyes, nose, and throat; cough; phlegm; chest tightness; and shortness of breath. (Stanek, 2011)

The health and economic impacts of inaction should be assessed. Particulate air pollution can be reduced using current technologies. Interventions resulting in a reduction in the health effects of air pollution range from regulatory measures (stricter air quality standards, limits for emissions from various sources), structural changes (such as reducing energy consumption, especially that based on combustion sources, changing modes of transport, land use planning) as well as behavioral changes by individuals by, for example, using cleaner modes of transport or household energy sources. There are important

potential co-benefits of integrating climate change and air pollution management strategies, as evidenced by the importance of the PM indicator and climate change contributor black carbon. (WHO, 2013)

The reduction of outdoor air pollutants and PM in particular requires concerted action by public authorities, industry and individuals at national, regional and even international levels. Responsible authorities with a vested interest in air pollution management include the environment, transport, land planning, public health, housing and energy sectors. Since the burden of air pollution on health is significant at even relatively low concentrations, the effective management of air quality is necessary to reduce health risks to a minimum. The development and exchange of information on policies, strategies and technical measures to reduce emissions are part of the fundamental principles of the Convention on

Long-range Transboundary Air Pollution. There are co-benefits to addressing particulate air pollution that go beyond just the positive impact on health. For example, reductions in black carbon emissions from the strategic mitigation of combustion sources will also simultaneously reduce global warming. (Schindell, et al., 2012) Finally, integrated policies on urban planning and transport can encourage the use of cleaner modes of transport and lead to changes in individual behaviour by promoting walking, cycling and increased commuting by public transport. These policies contribute to cleaner air while promoting physical activity and largely benefiting public health. (Schindell, 2012)

Buddhist Perspectives

The ecological crisis, and the larger civilizational predicament of which it is a symptom, is just as much a crisis for the Buddhist tradition, which needs

to clarify its essential message in order to fulfill its liberated potential in the modern world. As Buddhist organizing for social and economic justice has floundered, the mindfulness movement has seen incredible success. Mindfulness offers an individualistic practice that can fit nicely into a consumer corporate culture focused on efficiency and productivity. Although such practices can be very beneficial, they can also discourage critical reflection on the institutional causes of collective suffering, or social dukkha. (Loy, 2017)

There is another way to understand the Buddhist path: that it is about deconstructing and reconstructing the self, the relationship between one's sense of self and the world. Reconstruction involves transforming our motivations, which is the key to understanding the Buddha's innovative teaching on karma. In it he emphasized motivation and intention because problems naturally result

when we act out of greed, ill will, and delusion. Transforming motivations alone is not sufficiency. At the root of the ecological problem is a sense of self that needs to be deconstructed. Because the self is a psychological and social construct, a cluster of impermanent processes, it is inherently insecure and anxious insofar as it feels separate from the rest of the world. This insecurity as a sense of lack, which nothing external can ever satisfy. Buddhist meditative practices can help resolve this feeling by revealing the interconnectedness with the world. As begin to awaken and realize not separate from each other or from the earth and begin to see that the ways people live together and relate to the environment, social, political, and economic institutions, need to be reconstructed in order to become more sustainable and socially just. (Loy, 2017)

The traditional five precepts or “training rules” of the

Pali Canon are to abstain from killing living beings (sometimes understood as not harming living beings), taking what is not given, sexual misconduct, improper speech, and intoxicating substances that dull the mind (such as alcohol or recreational drugs). It’s important to understand that these are not “thou shalt not” commandments. According to these principles is harmful to our-selves as well as to others, including the biosphere. Thich Nhat Hanh calls them “mindfulness trainings,” replacing the usual “I undertake the precept to abstain from killing living beings,” and so on, with “I undertake the course of training to abstain...” (Loy, 2017)

People need to wake up and realize that the Earth is our mother, when the earth becomes sick, people become sick, because people are part of the earth. At this time, economic and technological relationships with the rest of the biosphere are unsustainable. To survive the rough transitions ahead, our

lifestyles and expectations must change. This involves new habits as well as new values. The Buddhist teaching that the overall health of the individual and society depends upon inner well-being.

From a Buddhist perspective, a sane and sustainable economy would be governed by the principle of sufficiency: the key to happiness is contentment rather than an ever-increasing abundance of goods. The compulsion to consume more and more is an expression of craving, the very thing the Buddha pinpointed as the root cause of suffering. As signatories to this statement of Buddhist principles, we acknowledge the urgent challenge of climate change. We join with the Dalai Lama in endorsing the 350 ppm target. In accordance with Buddhist teachings, we accept our individual and collective responsibility to do whatever we can to meet this target, including (but not limited to) the personal and social responses

outlined above. We have a brief window of opportunity to take action, to preserve humanity from imminent disaster and to assist the survival of the many diverse and beautiful forms of life on Earth. Future generations, and the other species that share the biosphere with us, have no voice to ask for our compassion, wisdom, and leadership. We must listen to their silence. We must be their voice, too, and act on their behalf. (Loy, 2019)

PM 2.5 needs to be improved in to assess population exposure and to assist local authorities in establishing plans for improving air quality. There is evidence that decreased levels of particulate air pollution following a sustained intervention result in health benefits for the population assessed. These benefits can be seen with almost any decrease in level of PM. The health and economic impacts of inaction should be assessed. Particulate air pollution can be reduced using current technologies along with

Buddhist concepts. Interventions resulting in a reduction in the health effects of air pollution range from regulatory measures, structural changes such as reducing energy consumption, especially that based on combustion sources, changing modes of transport, land use planning, as well as behavioral changes by individuals.

Conclusion

There is a real need for a greater sense of global responsibility based on a sense of the oneness of humanity. If Thailand wanted to manage its PM 2.5 for its citizens, surely it would do so in the worst areas of Bangkok. The Air Quality Control Program has pledged to implement emission standards for used and new vehicles, inspection and maintenance programs for cars, and roadside inspections and traffic management. Majority of cars, trucks and motorbikes in Thailand meet the national standards for acceptable pollution levels, though AQIs in Thai

cities remain far too high. There is also a phase out of lead in gasoline, ongoing improvements in vehicle emission standards and better control of power plant based sulfur dioxide emissions. Regardless, hazardous pollution levels are rising faster than initiatives are taking hold, leaving far more to do to counter the country's continued and largely unrestrained industrial pollution problem. (NCCIE, 2020).

Thus, the Government of Thailand had issued an official statement regarding the quality of air in the metropolis area of Bangkok, along with five surrounding provinces, followed by a city-wide action plan to mitigate the situation. The air quality situation led to a demand that exceeded supply on N-95 protective face masks, while the number of hospital visits due to respiratory illness significantly increased. The major concern about these tiny particles is its ability to travel through the respiratory tract and

deep into the lungs. PM 2.5 may not cause immediate harm to health; however, cumulative exposure over time can lead to various health disorders. One of the dangers related to PM 2.5 may be the role it plays in carrying other harmful environmental pollutants into the body through the adhesive properties of its outer layer, e.g. carcinogens, heavy metals, etc. The presence and continuously increasing levels of these tiny particles has been a worsening issue in Thailand over the past few years, with regular cycles of safe to unsafe levels. (Reuters, 2018).

Buddhists ethics tend to focus on personal lifestyle changes such as driving electric cars, installing solar panels on roofs, and eating less meat. While these are important, they are not sufficient responses to

our increasingly urgent situation. If 10 or even 15 % of us do everything we can to reduce our own carbon footprint, the trajectory of our horror remains about the same. If even 10 % of us also work to change the system, it will be more than enough. By individual consumerism in Buddhism, particularly, we deny these, even though Buddhist teachings urge us to face our suffering rather than try to evade it. PM 2.5 problems are not an easy solution as long as we continue to consume energy without consideration of consequences to the planet. With everyone's cooperation and contribution to reduce air pollution, the quality of air will be brought back to safe levels and subsequently improving the quality of life and wellbeing for all.

References

Culp, J. (2019). *Stay Safe in the PM 2.5*. Bangkok: Chulalongkorn University.

- Environment Protection Agency (EPA). (2018). *Particulate Matter (PM) Pollution*. Retrieved November 30, 2019, from <https://www.epa.gov/pm-pollution/particulate-matter-pm-basics#PM>
- Loy, D. (2017). *Eco-Dharma: Awakening to the Environmental Crisis*. Retrieved November 30, 2019, from <http://www.theinterfaithobserver.org/journal-articles/2017/8/15/a-new-nirvana-awakening-to-the-ecological-crisis>
- _____. (2019). *Ecodharma: Buddhist Teaching for the Ecological Crisis*. London: Wisdom Publications.
- NCC International Events (NCCIE). (2020). *Ways to Protect Your Health from Unhealthy Air PM 2.5 in Bangkok*. Retrieved January 30, 2020, from <https://www.nccinternationalevents.Com/2020/01/24/ways-to-protect-your-health-from-unhealthy-air-pm2-5-in-bangkok/>
- Prairwan, P. M. (13 May 2019). *A Clear Path to Cleaner Air?* Retrieved November 30, 2019, from <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1676592/a-clear-path-to-cleaner-air>
- Reuters. (2018). *Greenpeace Appeals to PM to Tackle Air Pollution Crisis*. Retrieved November 30, 2019, from <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1416442/greenpeace-appeals-to-pm-to-tackle-air-pollution-crisis>
- Schindell, D., et al. (2012). Simultaneously Mitigating Near-term Climate Change and Improving Human Health and Food Security. *Science*. 335 (6065), 183-189.
- Stanek, L. W., et al. (2011). Attributing Health Effects to Apportioned Components and Sources of Particulate Matter: An Evaluation of Collective Results. *Atmospheric Environment*. 45, 5655–5663.
- The Thaiger. (2020). *Poor Air Quality in Bangkok and Northern Thailand Today*. Retrieved January 30, 2020, from <https://thethaiger.com/hot-news/air-pollution/poor-air-quality-in-bangkok-and-northern-thailand-today>

- World Health Organization (WHO). (2006). *WHO Air Quality Guidelines for Particulate Matter, Ozone, Nitrogen Dioxide and Sulfur Dioxide*. Geneva: WHO Press.
- _____. (2007). *Health Relevance of Particulate Matter from Various Sources*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- _____. (2013). *Health Effects of Particulate Matter*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- _____. (2018). *Air Pollution*. Retrieved November 30, 2019, from [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ambient-\(outdoor\)-air-quality-and-health](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ambient-(outdoor)-air-quality-and-health)
- _____. (2019a). *Fact Sheet 1: What is Air Pollution?* Geneva: World Health Organization.
- _____. (2019b). *Fact Sheet 2: Preventing the Harmful Effects of Air Pollution*. Geneva: World Health Organization.

แนวคิดประชานิยม: นโยบายทางการเมืองสู่การแก้ปัญหา ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน

Populism: The Political Policy towards Problem-solution Approach of Thai Niyom Yangyuen Program

ภุริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา

Phuriwat Punyawutpreeda

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University,

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

Corresponding Author, E-mail: phu9555@gmail.com

บทคัดย่อ

ประชานิยมเป็นนโยบายทางการเมืองที่กล่าวถึงอย่างกว้างขวาง เปรียบเหมือนอุดมการณ์และนโยบายทางการเมืองที่เป็นที่นิยมของประชาชน และหลายพรรคการเมืองในประเทศไทยได้ใช้นโยบายประชานิยมในการหาเสียงเลือกตั้ง กระทั่งปัจจุบันยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่และยังหาข้อสรุปไม่ได้ว่า นโยบายประชานิยมที่แท้จริงแล้วเป็นนโยบายในแง่บวกหรือแง่ลบต่อประชาชนและประเทศชาติกันแน่ อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์และนโยบายประชานิยมถือเป็นหัวใจของพรรคการเมือง โดยเฉพาะนโยบายประชานิยมที่สามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ประชานิยมสนับสนุนเกษตรกร 2) ประชานิยมสนับสนุนการเมือง นอกจากนี้ นโยบายประชานิยมยังส่งผลกระทบต่อประเทศชาติทั้งแง่บวกและแง่ลบ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ต่อมารัฐบาลได้ประกาศใช้นโยบายประชานิยมภายใต้ชื่อโครงการไทยนิยม ยั่งยืน โดยมีแผนดำเนินงาน 10 เรื่อง คือ 1) สัญญาประชาคมผูกใจไทยเป็นหนึ่ง 2) คนไทยไม่ทิ้งกัน 3) ชุมชนอยู่ดีมีสุข 4) วิถีไทยวิถีพอเพียง 5) รู้สิทธิ รู้หน้าที่ รู้กฎหมาย 6) รู้กลไกการบริหารราชการ 7) รู้รักประชาธิปไตยไทยนิยม 8) รู้เท่าทันเทคโนโลยี 9) การร่วมแก้ไขปัญหายาเสพติด 10) งานตามภารกิจของส่วนราชการและหน่วยงานอื่น ถึงกระนั้น ประชานิยมและไทยนิยม ยั่งยืน ก็มีทั้งความเหมือนและ

ความแตกต่างกัน ในความเหมือน เช่น เรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานและลักษณะของการกำหนดนโยบายสาธารณะที่มุ่งเน้นคะแนนนิยมจากประชาชน ส่วนความแตกต่าง เช่น นโยบายประชานิยมมักมาจากการตั้งนโยบายไว้หาเสียงก่อนเลือกตั้ง เมื่อชนะการเลือกตั้งจึงดำเนินการตามที่สัญญาไว้กับประชาชน ส่วนโครงการไทยนิยม ยั่งยืน เป็นการกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐบาลที่ได้เข้ามาบริหารประเทศแล้ว ทั้งนี้ เพื่อหวังผลทางการเมืองที่จะตามมาภายหลัง

คำสำคัญ: นโยบายการเมือง; ประชานิยม; ไทยนิยม ยั่งยืน

Abstract

Populism is a political policy that is widely mentioned. It is the ideology and popular political policy of the people. Many political parties in Thailand have used this populist policy in campaign. Until now, it is still debatable and cannot be summed that it is a positive or negative policy for the people and the nation. However, the ideology and populist policy are the heart of political parties, especially populism which is divided into two aspects: 1) populism as supporter of farmers; 2) populism as supporter of politics. In addition, populism still effects to nation in positive and negative ways in many aspects, such as economic, political, and social. After that, governance has been announcing the populist policy under the Thai Niyom Yangyuen (Sustainable Thainess) program which focuses on the major issues: 1) unity and reconciliation; 2) assistance for low-income earners; 3) well-being of people in the communities; 4) sustainable lifestyle in accordance with the Sufficiency Economy Philosophy; 5) awareness of rights and duties of citizens; 6) public administration; 7) democracy and good governance, (8) technology literacy; 9) combating drug problems; and 10) duty in accordance with each agency's function. Nonetheless, populism and Thai Niyom Yangyuen program are the same, but difference in some aspects. The sameness of aims of performance and identifications of public policy are required the people's vote for support. In terms of difference, populism has announced the policy as an election campaign

before. When the party has won the election, the populist policy will be followed to perform. For Thai Niyom Yangyuen program, while it was being performing as the public policy, government has governed already so that it will be useful for political election later.

Keywords: Political Policy; Populism; Thai Niyom Yangyuen
(Sustainable Thainess)

บทนำ

นโยบายประชานิยมที่ใช้ในปัจจุบัน ในแง่ของการเมือง คือ การเล่นการเมืองที่ใช้คนจนเป็นฐาน โดยมีการระดมกำลังมวลชนและคนรวยใช้วิธีหยาบยื่นสิ่งของให้คนจนอย่างจำกัด แต่มีผลให้การเมืองหันเหออกจากปัญหาเชิงโครงสร้างและขาดความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจและการเมืองในแง่วัฒนธรรมและสังคมประชานิยมยังเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่พยายามเปลี่ยนสัญลักษณ์ทางการเมืองเดิมที่ประชาชนยึดถือมาเป็นสัญลักษณ์ใหม่ ขณะเดียวกันก็พยายามปิดล้อมชนชั้นกลางเอาไว้ไม่ให้มีบทบาท เนื่องจากผู้นำสามารถสร้างบารมีและฐานทางการเมืองระดับล่างได้โดยตรง ในทางการเมือง หากมองในแง่ร้ายแล้ว ประชานิยมถือเป็นประชาธิปไตยจอมปลอม (Demagogy) หากรัฐบาลไม่มั่นคงจะไม่สามารถแก้ปัญหาตรงไปตรงมาได้ เนื่องจากต้องคำนึงถึงคะแนนเสียงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนการ

เลือกตั้งแต่ละครั้ง ส่วนแง่ดี ประชานิยมทำให้คนจนมีพื้นที่ทางการเมือง เนื่องจากได้รับความสนใจและมีความหมายในทางสังคมมากขึ้น ด้านวัฒนธรรมและสังคมมีข้อดีคล้ายกับด้านการเมือง คือ เป็นการระดมกำลังประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและสนใจคนระดับล่าง แต่ประชานิยมก็พยายามตัดขาดชนชั้นกลางและเปิดกันเสรีภาพ ทำให้การเมืองขาดฐานที่มั่นคงและเปิดช่องให้เผด็จการส่วนทางเศรษฐกิจ ประชานิยมได้มุ่งกระจายรายได้ แต่ก็ทำให้ระบบเศรษฐกิจระดับมหภาคพังทลาย เพราะสร้างความไม่สมเหตุสมผลขึ้นในระบบเศรษฐกิจและเป็นต้นเหตุของวิกฤตหนี้หรือถ้ามีวิกฤตอยู่แล้วก็อาจทำให้แก้ไขวิกฤตได้ยาก ดังนั้น ในบทความนี้ผู้เขียนจึงต้องการศึกษาแนวคิดประชานิยมในประเด็นต่าง ๆ ในฐานที่เป็นนโยบายสำคัญของพรรคการเมืองหลายพรรค จนกระทั่งได้กลายเป็นโครงการไทยนิยม ยั่งยืน ของ

คณะรัฐบาลในการพัฒนาประเทศชาติ
ปัจจุบัน

เนื้อเรื่อง

นโยบายประชานิยม

ประชานิยมมาจากภาษาอังกฤษว่า Populism ที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Populus หมายถึงประชาชน ประชานิยมในความหมายโดยกว้าง คือ ความคิดหรือการเคลื่อนไหวที่ให้ความสำคัญแก่ประชาชน (มักหมายถึง คนชั้นล่างหรือสามัญชน) อาจใช้ได้กับทั้งคนหรือองค์กร โดยให้ความสำคัญหรือเอาใจใส่เป็นพิเศษ ทั้งที่ความเป็นจริงอาจไม่ได้มีประชานิยมเป็นอุดมการณ์หรือความคิดชั้นนำแต่อย่างใด

เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2546: 16-17) กล่าวถึงประชานิยมตามความหมายดั้งเดิมว่า ประชานิยมเป็นลัทธิทางการเมือง (Political Doctrine) ที่สนับสนุนสิทธิและอำนาจของสามัญชนในการต่อสู้กับผู้นำที่มีอภิสิทธิ์ แต่ปัจจุบันหมายถึง นโยบายที่สนับสนุนสามัญชนและเป็นนโยบายที่ได้รับความนิยม ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลเสมอไป โดยเฉพาะเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์หรือไม่จำเป็นต้องเป็นผลประโยชน์ที่ดีที่สุดของประเทศหรือรัฐ

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2549: 23-49) กล่าวถึงนโยบายประชานิยมโดยนัยที่กว้างว่า เป็นความคิดหรือการเคลื่อนไหวหรือขบวนการที่ให้ความสำคัญแก่ประชาชน ซึ่งมักหมายถึง คนชั้นล่างหรือสามัญชนที่ไม่ใช่ชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครองให้คุณค่าและให้ความสำคัญแก่ประชาชนคนชั้นล่าง คนทั่วไปมุ่งเอาความนิยมความสนับสนุนจากประชาชนคนต่ำต้อย คนยากจนหรือกลุ่มคนธรรมดา และบางครั้งก็วิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นนำชนชั้นปกครอง คนชั้นสูง คนร่ำรวยหรือแม้แต่ชนชั้นกลางควบคู่ไปด้วย

กล่าวโดยสรุป นโยบายประชานิยม หมายถึง นโยบายที่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ซึ่งใช้เงินจำนวนมากในการสร้างความนิยม มีกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนที่มีจำนวนมาก ซึ่งเป็นคนที่มีรายได้ต่ำและเป็นเกษตรกรหรือคนยากจนในชนบทและในตัวเมือง โดยมุ่งเน้นการใช้ประชาชนชั้นล่างมาเป็นฐานสนับสนุนเพื่อชัยชนะและอำนาจทางการเมือง

ลักษณะนโยบายประชานิยม

การดำเนินการตามแนวคิดประชานิยมในปัจจุบันมุ่งที่การสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศด้วยการทำให้พ้นจากความยากจน เพิ่มโอกาสทางสังคม

ประชาชนทั่วไปมีหลักประกันทางสังคม รวมถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยภาพรวมของประเทศให้ดีขึ้น การนำแนวคิดประชานิยมมาใช้ ย่อมก่อให้เกิดการแบ่งประชาชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ประชาชน (รากหญ้า) และกลุ่มชนชั้นนำ นโยบายประชานิยมได้แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ประชานิยมสนับสนุนเกษตรกร เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวกันเพื่อต่อรองในเรื่องต่าง ๆ

2. ประชานิยมสนับสนุนการเมือง เป็นการดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยให้ประชาชนส่วนใหญ่ (รากหญ้า) เคลื่อนไหวเพื่อสร้างอำนาจต่อรองทางการเมือง

ทั้งนี้ ประเทศไทยเพิ่งใช้นโยบายประชานิยมในสมัยรัฐบาลของทักษิณ ชินวัตร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองมีสาเหตุมาจากเศรษฐกิจไทยมีพื้นฐานที่ดีพอจะใช้นโยบายขยายตัวได้ ซึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และธนาคารโลกก็ผลักดันมาก่อนหน้านี้ ดังจะเห็นจากการกำหนดให้แผนสวัสดิการสังคมเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขการกู้ยืมเงิน ขณะเดียวกันในแง่สวัสดิการสังคมนโยบายประชานิยมก็เป็นสิ่งสะท้อนว่าประเทศไทยขาดการจัดเครือข่ายความ

ปลอดภัยอย่างเป็นระบบมาตั้งแต่ต้น ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของประเทศในเอเชียที่ต่างไปจากประเทศในตะวันตก นอกจากนี้ นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า วิกฤตเศรษฐกิจเป็นตัวบีบคั้นให้คนต้องการสวัสดิการสังคม ซึ่งตรงกับทฤษฎีการเกิดประชานิยมที่มีเงื่อนไขครบทั้ง 3 ข้อ คือ 1. เกิดความไม่พอใจระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ 2. คนพร้อมจะเปลี่ยนไปใช้ระบบใหม่ เพราะเบื่อความไม่เป็นธรรม 3. ประเทศมีทุนสำรองและงบประมาณพื้นฐานเพียงพอที่จะใช้นโยบายประชานิยมได้

การเกิดการเมืองแบบประชานิยมที่เด่นชัดและต่อเนื่องจนอาจเรียกได้ว่า เป็นปรากฏการณ์ประชานิยม คือ ในช่วงการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นพรรคหน้าใหม่ โดยมี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นหัวหน้าพรรค ได้นำเสนอนโยบายประชานิยมจำนวนมาก เช่น โครงการพักชำระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการธนาคารประชาชน โครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาท รักษาทุกโรค โดยนโยบายเหล่านี้มุ่งเน้นที่ประชาชนที่มีฐานะค่อนข้างยากจน เป็นเกษตรกรหรือผู้ใช้แรงงาน อันเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศ

อุดมการณ์ และนโยบาย ประชานิยม คือ หัวใจพรรคการเมือง

สิ่งที่พรรคการเมืองเสนอให้แก่ประชาชนเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนกับเสียงสนับสนุนหรือจงใจให้ประชาชนสนับสนุนพรรค อาจจำแนกได้ตามอุดมการณ์นโยบาย บุคลิกลักษณะ เกียรติยศชื่อเสียงของพรรคหรือตัวบุคคลที่เป็นนักการเมือง อิทธิพลหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสามารถในการให้การอุปถัมภ์หรือการซื้อเสียง สิ่งที่พรรคการเมืองเสนอให้แก่ประชาชนเหล่านี้ อาจเป็นสิ่งที่ต้องการหรือไม่ต้องการของประชาชนขึ้นอยู่กับค่านิยม ความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นและในช่วงเวลาที่แตกต่างกันไป

หัวใจของพรรคการเมือง คือ อุดมการณ์และนโยบาย เพราะเป็นสิ่งที่เสนอให้ประชาชนทราบว่า พรรคการเมืองยึดมั่นในหลักการปกครองและระบบเศรษฐกิจจะไร และในการบริหารประเทศพรรคการเมืองจะบริหารอย่างไร เช่น ในการปกครองจะส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทหรือไม่ จะกระจายอำนาจการปกครองอย่างไร ระบบเศรษฐกิจจะให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการทำธุรกิจเต็มที่หรือรัฐจะจำกัดเสรีภาพไว้เพียงระดับหนึ่ง จะปฏิรูปที่ดินหรือเปิดให้เอกชนมีที่ดินอย่างไม่จำกัด ด้านการศึกษารัฐจะเปิด

โอกาสให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารหรือรัฐจะผูกขาดจัดทำเองทั้งหมด เป็นต้น ถ้าพรรคการเมืองไม่มีอุดมการณ์หรือนโยบายการบริหารประเทศ หรือพรรคการเมืองทั้งหลายมีอุดมการณ์หรือนโยบายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน คงไร้ความหมายในการเป็นกลไกเสนอทางเลือกสำหรับประชาชน เพราะเลือกพรรคการเมืองใดก็ไม่มีผลที่แตกต่างกัน

เนื่องจากพรรคการเมืองไทยมักมีนโยบาย 3 ชุด คือ ชุดที่หนึ่งสำหรับยื่นต่อกระทรวงมหาดไทยเพื่อจดทะเบียนพรรคการเมือง ชุดที่สองสำหรับการหาเสียงโน้มน้าวให้ประชาชนสนับสนุน และชุดที่สามสำหรับเป็นรัฐบาล เพราะเมื่อเข้าสู่อำนาจเป็นรัฐบาลบริหารประเทศแล้วพรรคการเมืองอาจมีนโยบายตรงกันข้ามกับที่ขอจดทะเบียนไว้หรือที่ประกาศต่อสาธารณชนในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง ทั้งนี้ เพื่อความอยู่รอดของพรรคและผลประโยชน์ของนักการเมืองเอง พรรคการเมืองบางพรรคมีความมุ่งมั่นที่จะผลักดันนโยบายบางประการจริง แต่หากปรากฏว่า มีพรรคการเมืองจำนวนไม่น้อยที่มีนโยบายอย่างเดียวกัน ย่อมทำให้ความโดดเด่นของพรรคการเมืองที่ชูนโยบายนั้นลดความสำคัญลงไป เพราะมีตัวเลือกหลายตัว ดังนั้น พรรค

การเมืองทั้งหลายพยายามขูดมการณ และนโยบายหลักที่ถูกรใจประชาชน เพื่อให้ได้คะแนนเสียงจากประชาชน แต่ในความเป็นจริงจะทำได้หรือไม่พรรคการเมืองไม่ค่อยคำนึงถึงมากประชาชนส่วนมากจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับขูดมการณหรือนโยบายของพรรค และมองว่าขูดมการณหรือนโยบายของพรรคเป็นคำมั่นสัญญาที่ไร้คุณค่าและน้ำหนัก ด้วยเหตุผลดังกล่าว การใช้ดุลยพินิจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประชาชนจึงมุ่งพิจารณาที่คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้งมากกว่าพรรคการเมืองที่ผู้รับสมัครเลือกตั้งสังกัด แต่มีบางกรณีที่ขูดมการณหรือนโยบายของพรรคการเมืองมีความหมายต่อผลการเลือกตั้ง ซึ่งมักส่งผลกระทบในวงแคบ เช่น ในเขตกรุงเทพมหานครหรือเขตชุมชนเมือง

นโยบายประชานิยมกับผลกระทบที่มีต่อประเทศไทย

นโยบายประชานิยมในมุมมองหนึ่งอาจเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นการช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนและเป็นการสร้างเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) อย่างไรก็ตาม ก็มีข้อสงสัยและข้อถกเถียงต่อการนำเสนอนโยบายในลักษณะดังกล่าวหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องความเป็นไปได้

และความยั่งยืนของโครงการต่าง ๆ ตลอดจนผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นตามมา สำหรับการวิเคราะห์ในส่วนนี้จะพิจารณาถึงผลกระทบที่มีต่อด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านสังคม (นันทวุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2551: 22-25)

1. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ
ในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลจำเป็นต้องใช้เงิน ในกรณีทั่วไป การหาเงินมาดำเนินนโยบายของรัฐบาลอาจทำได้โดยการกู้เงินทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ หรืออาจใช้วิธีเก็บภาษีอากรเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ภาระรายจ่ายก็จะตกอยู่กับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของประเทศ ในที่สุด ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานเหล่านี้ เมื่อรัฐบาลประชานิยมเข้ามามีอำนาจก็จะริบดำเนินตามนโยบายประชานิยมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นไปที่การกระจายรายได้ การสร้างงานและการเร่งอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและผลกระทบจากนโยบายประชานิยมเหล่านี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 นโยบายประชานิยมทางด้านเศรษฐกิจมหภาคต่าง ๆ ล้วนแล้วประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย กล่าวคือ เศรษฐกิจขยายตัว อัตราจ้างที่แท้จริงและอัตราจ้างงานเพิ่มขึ้นอยู่

ในระดับที่สูง เงินเฟ้อยังไม่เป็นปัญหา ในระบบเศรษฐกิจเนื่องจากการใช้มาตรการควบคุมราคาต่าง ๆ และการขาดแคลนสินค้าสามารถแก้ไขได้ด้วยการนำเข้าจากต่างประเทศ การลดลงของสินค้าคงคลังและการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศทำให้ช่วยรองรับความต้องการใช้จ่ายมวลรวมที่ขยายตัวขึ้น โดยไม่ทำให้อัตราเงินเฟ้อเพิ่มสูงขึ้น

ช่วงที่ 2 เศรษฐกิจของประเทศเริ่มประสบปัญหา สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการขยายตัวของอุปสงค์ต่อสินค้าภายในประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นเกินกว่าจะตอบสนองได้ อีกส่วนหนึ่งมาจากการลดลงของเงินตราต่างประเทศ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาด้วยการปกป้องอุตสาหกรรม ลดค่าเงิน ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ในช่วงนี้อัตราเงินเฟ้อจะเพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมากและค่าจ้างก็เพิ่มขึ้นสูง สถานการณ์การขาดดุลงบประมาณของรัฐบาลเริ่มรุนแรงขึ้น เนื่องจากการดำเนินนโยบายอุดหนุนต่าง ๆ

ช่วงที่ 3 การขาดแคลนและอัตราเงินเฟ้อเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก เงินตราต่างประเทศไหลออกจากประเทศ ปัญหาการขาดดุลงบประมาณของรัฐบาลยิ่งทรุดหนักลง เนื่องจากการเก็บภาษีได้ลดลง ในขณะที่ยังต้องดำเนินโครงการอุดหนุนต่าง ๆ

รัฐบาลจำเป็นต้องแก้ไขโดยลดการอุดหนุนลงและปล่อยให้อัตราแลกเปลี่ยนปรับตัวไปตามสภาพที่แท้จริง ในที่สุดนโยบายทางเศรษฐกิจที่เคยใช้มาก็เริ่มล้มเหลว ความมั่นคงของรัฐบาลตกอยู่ในสภาพอันตราย

ช่วงที่ 4 การล่มสลายของรัฐบาลประชานิยม โดยในขั้นรุนแรงอาจเกิดจากการใช้กำลังในการล้มล้างรัฐบาลประชานิยม นโยบายรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจถูกนำกลับมาใช้ การเข้าโครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจภายใต้เงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) การเข้ามาบริหารงานของรัฐบาลใหม่จะเป็นไปด้วยความยากลำบาก อัตราค่าจ้างที่แท้จริงลดลงอย่างมาก ยิ่งในช่วงการบริหารงานของรัฐบาลประชานิยม ปัญหาต่าง ๆ จะใช้เวลานานในการแก้ไข เนื่องจากการไหลออกนอกประเทศของเงินทุนและความไม่มั่นใจของนักลงทุน

2. ผลกระทบด้านการเมือง
ฐานเสียงของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญในการเข้าสู่อำนาจและการสร้างความชอบธรรมในการบริหารประเทศ ดังนั้น พรรคการเมืองจึงต้องพยายามหาหนทางในการเอาชนะใจประชาชนเพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนเสียงสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ ในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งระดับการศึกษาของ

ประชาชนยังไม่สูงนัก ประกอบกับการทำงานของสื่อมวลชนที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ การนำนโยบายประชานิยมมาใช้ก็อาจจะประสบความสำเร็จได้ง่าย เนื่องจากประชาชนไม่รู้เท่าทันถึงผลเสียของนโยบายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างสมบูรณ์ ทำให้การตัดสินใจผิดพลาด

3. ผลกระทบด้านสังคม ในที่นี้ ขอยกตัวอย่าง โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือที่รู้จักว่า 30 บาทรักษาทุกโรค และโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) นโยบายเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งด้านบวกและด้านลบ ผลกระทบในด้านบวก คือ นโยบายประชานิยมทำให้ประชาชนที่มีฐานะยากจนที่เป็นเกษตรกรหรือผู้ใช้แรงงานได้รับความช่วยเหลือและมีความสำคัญมากขึ้นในทางสังคมและการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาประชากรส่วนใหญ่ของประเทศที่มีฐานะยากจนมักไม่ได้รับการดูแลจากภาครัฐอย่างจริงจังทั้งในด้านเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคม ดังนั้น การที่พรรคการเมืองได้นำนโยบายประชานิยมมาใช้เพื่อเป็นฐานเสียงทางการเมืองจนประสบความสำเร็จ จึงทำให้พรรคการเมืองต่าง ๆ หันมาให้ความสำคัญและพยายามหยิบยกนโยบายต่าง ๆ

มานำเสนอโดยมุ่งเน้นไปที่ประชาชนกลุ่มนี้เป็นหลัก จึงทำให้ประชาชนกลุ่มนี้ได้รับความสนใจและการช่วยเหลือมากขึ้น

ในด้านผลกระทบทางลบ นโยบายประชานิยมอาจทำให้สังคมอ่อนแอลง ประชาชนขาดความพยายามในการพัฒนาและช่วยเหลือตนเอง รอคอยแต่การหยิบยื่นความช่วยเหลือจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ซึ่งสาเหตุดังกล่าวเกิดจากการที่นักการเมืองหวังจะได้คะแนนเสียงและชัยชนะทางการเมืองโดยเร็ว ทำให้นโยบายประชานิยมถูกนำไปใช้โดยขาดความพร้อมและไม่มีการสร้างพื้นฐานความรู้ความเข้าใจที่ดีให้กับประชาชนเสียก่อน หลายโครงการจึงดูเป็นลักษณะของการนำเงินของรัฐไปให้เพื่อแลกกับคะแนนเสียงและสร้างทัศนคติของการเป็นผู้รอรับเพียงอย่างเดียวให้เกิดกับประชาชน เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการพักชำระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย โดยหลักการแล้วโครงการเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มโอกาสในการลงทุน เพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายตลอดจนสร้างการเรียนรู้ในการบริหารจัดการการเงินในชุมชน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติโครงการเหล่านี้มักถูกดำเนินการโดยขาดการให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการการเงินทุน

ให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง ประชาชนเมื่อได้รับเงินมาโดยง่ายจากรัฐบาล ก็จะนำไปใช้ในทางที่ไม่ก่อให้เกิดผลิตภาพมากนัก นำไปบริโภคสินค้าและบริการที่ไม่จำเป็น เมื่อเงินหมดก็หาทางไปกู้เงินจากที่อื่นมาชดเชย ทำให้เกิดปัญหามาตามมาในที่สุด

นโยบายประชานิยมกับการทุจริตเชิงนโยบาย

ทุจริตเชิงนโยบายเป็นการกระทำที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำทางการเมือง เนื่องจากการทุจริตที่เกิดจากการใช้อำนาจของรัฐบาลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยเป็นการใช้อำนาจที่มีลักษณะเด็ดขาด ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (2555) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ทุจริตเชิงนโยบายว่า เป็นการทุจริตคอร์รัปชันที่เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฝ่ายบริหาร ได้แก่ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี รวมทั้งผู้บริหารท้องถิ่นใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่กำหนดนโยบายสาธารณะ โดยมีเจตนาทุจริตเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่ตนเอง กลุ่มทุนธุรกิจ เครือญาติและพวกพ้องหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการแสวงหาประโยชน์หรือการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ส่วนรวม อันเกิดจากการ

ใช้อำนาจทางบริหารของรัฐบาลหรือรัฐมนตรีในการเสนอโครงการอันเป็นผลให้ตนเองหรือบุคคลอื่นได้ประโยชน์จากการดำเนินการตามโครงการหรือทำให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์ และคณะ, 2555: 214) หรือดังที่มีผู้ให้คำนิยามไว้ว่า การทุจริตเชิงนโยบาย คือ การที่ฝ่ายการเมืองอาจตัดสินใจโครงการหรือดำเนินมาตรการใดแล้วต่อมาส่งผลให้ตนเองหรือพวกพ้องได้รับประโยชน์ โดยไม่อาจเอาผิดทางกฎหมายได้ ที่เรียกว่า Structural Corruption (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2552: 13)

ทั้งนี้ ในช่วงที่ผ่านมาารูปแบบการทุจริตในประเทศไทยได้มีการพัฒนาค่อนข้างมาก กล่าวคือ เป็นการทุจริตที่มีลักษณะของความร่วมมือจากหลายฝ่ายระหว่างข้าราชการ นักธุรกิจกับนักการเมืองและเป็นการทุจริตที่ได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยมีการใช้อำนาจของคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดนโยบายอันมีลักษณะเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะหรือการใช้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือเพื่อให้มีนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด ด้วยเหตุที่การทุจริตดังกล่าวได้เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจใน

การกำหนดนโยบายเพื่อเอื้อประโยชน์ เช่นนี้ จึงมีการกล่าวกันว่า การทุจริต ในลักษณะนี้เป็นการทุจริตเชิงนโยบาย หรือการคอร์รัปชันในระดับนโยบาย เนื่องจากได้ใช้นโยบายเป็นเครื่องมือ เริ่มต้นของการทุจริต โดยที่การกำหนด นโยบายของคณะรัฐมนตรีอาจไม่ได้ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า มีการทุจริต เกิดขึ้น แต่นโยบายดังกล่าวเป็นสิ่งที่ เอื้อต่อการดำเนินการให้มีการทุจริต ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดความไม่ชัดเจน ว่า การกำหนดนโยบายต่าง ๆ ของ รัฐบาลเป็นการดำเนินการที่ได้ ดำเนินการโดยถูกต้องตามกฎหมาย หรือไม่ หรืออาจพิจารณาได้อย่างไรว่า การทุจริตที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการ กำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ซึ่งเป็นการร่วมมือกันอย่างเป็นระบบระหว่าง นักการเมืองข้าราชการกับนักธุรกิจ ยกตัวอย่าง ในกรณีการทุจริตใน โครงการรับจำนำข้าวในฤดูการผลิต 2554/2555 ของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ที่นำระบบรับจำนำมาใช้อีกครั้ง หลังจากยกเลิกไปช่วงหนึ่งในรัฐบาล ของอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ซึ่งหันไปใช้นโยบายประกันรายได้เกษตรกรแทน โครงการรับจำนำของรัฐบาลชุดนี้ ยืนยันว่า จะควบคุมดูแลไม่ให้มีการ ทุจริต โดยแต่งตั้งคณะกรรมการหลาย ชุดมากำกับตรวจสอบ แต่เหตุการณ์ก็ ซ้ำรอย พบการทุจริตจำนำข้าวเกิดขึ้น

อีก โดยโครงการรับจำนำพืชผลเกษตร รวมถึงจำนำข้าวจะมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ 1. เกษตรกรที่นำ พืชผลหรือข้าวเปลือกไปจำนำ 2. คน กลาง เพราะรัฐไม่มีที่รับจำนำหน่วยงาน ส่วนใหญ่ถ้าจำนำมันสำปะหลังจะไป โรงมันหรือโรงแปง ถ้าเป็นข้าวจะไป โรงสี ส่วนลำไยเป็นโรงอบ แล้วแต่กรณี ที่จะมีคนกลางเข้ามาเกี่ยวข้อง 3. เมื่อ รับจำนำเสร็จต้องเข้าคลังสินค้ากลาง จากนั้นจึงไปสู่โครงการระบายสินค้า

ที่กล่าวมาเป็นกระบวนการ ทั้งหมดของการจำนำข้าวทั้งระบบ ใน กรณี การทุจริตครั้งนี้จะพบใน หลักเกณฑ์ส่วนแรก คือ เรื่องเกษตรกร ในด้านการสวมสิทธิ์ ประเด็นต่อมา คือ เมื่อนำข้าวไปที่โรงสี เกษตรกรจะถูก เอาเปรียบหลายกรณี เช่น สิ่งปลอมปน ความชื้น น้ำหนัก รับจำนำบางส่วน กีด กันทุกอย่างเพื่อให้เกิดกระบวนการ ต่อรอง เพราะเครื่องมือซึ่ง ตวง วัดอยู่ที่โรงสีทั้งหมด และเนื่องจากการรับ จำนำข้ามเขตไม่ได้จึงอาจถูกโรงสีกีด กันหรือจำกัดให้รับจำนำบางส่วน เช่น มีข้าว 100 ตัน แต่รับจำนำเพียง 50 ตัน ที่เหลือโรงสีจะบวกของตัวเองเข้าไปอีก 50 ตัน หากไม่ยอมก็จะอ้างเรื่อง ต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรต้องยอม กระบวนการส่วนนี้เกษตรกรถูกเอา เปรียบมาก

นโยบายประชานิยมกับความขัดแย้งทางการเมือง

รากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองไทยพบว่า ปัญหาหลักคือ มุมมองที่แตกต่างกันต่อความเป็นประชาธิปไตยของประเทศที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการอำนาจและทรัพยากรในสังคมระหว่างฝ่ายหนึ่งที่ทำให้ผู้นำหนักต่อการเลือกตั้ง ซึ่งความชอบธรรมของผู้บริหารประเทศอยู่ที่เสียงข้างมากของประชาชนกับอีกฝ่ายหนึ่งที่ทำให้ผู้นำหนักต่อคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารประเทศมากกว่าความเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ โดยทั้งสองมุมมองนี้ ต่างก็มีทั้งกลุ่มที่เชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในมุมมองของตนกับกลุ่มที่อิงอยู่กับความเชื่อนั้นเพื่อแสวงหาและรักษาอำนาจตลอดจนผลประโยชน์ส่วนตน ทั้งหมดได้ส่งผลให้ความขัดแย้งทางความคิดมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ปัญหาหลักที่กล่าวนี้เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของปัญหาพื้นฐานในสังคมไทย คือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม อันเป็นเงื่อนไขที่ตอกย้ำให้ความแตกต่างทางความคิดทางการเมืองกลักรากกลายเป็นความแตกแยกมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการสำรวจข้อมูลของศูนย์สำรวจความคิดเห็นนิด้าโพล (NIDA Poll) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) และคณะกรรมการร่าง

รัฐธรรมนูญเปิดเผยผลสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเรื่อง*การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง* ซึ่งสำรวจจากประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปทั่วประเทศ กระจายทุกระดับการศึกษาและอาชีพเกี่ยวกับการแก้ไข*ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง* การสำรวจอาศัยการสุ่มตัวอย่างจากบัญชีรายชื่อฐานข้อมูลตัวอย่างหลัก (Master Sample) ของนิด้าโพล เมื่อถามถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อสาเหตุ*ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง*ที่ผ่านมา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 64.67 ระบุว่า สาเหตุมาจากการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง และร้อยละ 31.97 ระบุว่า สาเหตุมาจากการทุจริตประพฤตินิชอบของข้าราชการ (ผลสำรวจของนิด้าโพล, 2559) ทั้งนี้ จะเห็นว่า การทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมืองมาจากการอาศัยช่องโหว่ของนโยบายประชานิยมแทบทั้งสิ้น เช่น นโยบายรับจำนำข้าว

จากประชานิยมสู่ประชารัฐไทยนิยม ยั่งยืน

นโยบายไทยนิยม ยั่งยืน เป็นโครงการที่เกิดจากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2562 โดยการต่อยอดแนวคิดโครงการประชารัฐในการแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างยั่งยืนในทุก

ด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงความมั่นคง ซึ่งแนวคิดไทยนิยม ยั่งยืน เป็นการจัดสรรงบประมาณลงไปในแต่ละพื้นที่อย่างเท่าเทียมตามความต้องการของประชาชนเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศ พร้อมทั้งให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ จึงมีการตั้งกลุ่มคณะทำงานขึ้นมาใหม่ในชื่อว่า คณะกรรมการอำนวยการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน โดยมีกระทรวงมหาดไทยเป็นฝ่ายเลขานุการ (กระทรวงมหาดไทย และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2562) ทั้งนี้ เพื่อเข้าไปทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในแต่ละพื้นที่จริงว่า ต้องการอะไร จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้พ้นจากความยากจน

นักวิชาการได้ให้คำนิยามของคำว่า นโยบายประชาธิรัฐ (เกษียร เตชะพีระ, 2561) ไว้ว่า เป็นการดำเนินนโยบายเพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ ประชาธิรัฐจึงไม่ได้มุ่งเน้นที่การนิยมชมชอบจากประชาชนในระยะสั้น เพราะนโยบายที่ประชาชนนิยมนิยมชมชอบ แต่จะมีผลเสียตามมาใน

อนาคตก็เป็นได้ และคนที่ชอบใช้ประชานิยมก็เพื่อหวังผลจากเสียงเลือกตั้งในระยะสั้น ดังนั้น นโยบายประชาธิรัฐไม่ได้ให้ความสำคัญของแหล่งที่มาของอำนาจว่า จะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ เพราะประชาธิรัฐไม่ได้กังวลว่า อำนาจจะได้มาโดยประชาชนลงคะแนนให้หรือมาจากปากกระบอกปืน ขอเพียงประโยชน์จากการดำเนินนโยบายตกอยู่กับประชาชน (for the people) แต่ อำนาจไม่จำเป็นต้องได้มาโดยประชาชน (by the people) (ประชาชาติธุรกิจ, 2561) ซึ่งความแตกต่างระหว่างนโยบายประชาธิรัฐกับประชานิยม คือ ประชาธิรัฐตัดประชาธิปไตยออกไป มีประชาธิรัฐได้โดยไม่ต้องมีประชาธิปไตย ประชาธิรัฐเป็นเสรีนิยมรูปแบบใหม่รูปแบบหนึ่ง แต่เมื่อจะหวนกลับไปเลือกตั้งก็หันไปใช้ประชานิยม ซึ่งโจทย์สำคัญของโครงการไทยนิยม ยั่งยืน ก็เพื่อพัฒนาใน 2 ด้านหลักไปพร้อม ๆ กัน คือ ด้านเศรษฐกิจ ในการดูแลปัญหาปากท้อง ความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น และด้านความมั่นคงของประเทศ ซึ่งสิ่งที่ประชาชนจะได้รับประโยชน์ จะอยู่ในแผนการดำเนินงาน 10 เรื่อง (กระทรวงมหาดไทย และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2562) ดังนี้ 1. สัญญาประชาคมผูกใจไทยเป็นหนึ่ง: จะเป็นการสร้างความ

สามัคคีปรองดองของทุกฝ่าย โดยจัดให้ทำสัญญาประชาคม 2. คนไทยไม่ทิ้งกัน: เป็นการต่อยอดโครงการสวัสดิการแห่งรัฐหรือบัตรคนจน ให้ผู้ถือบัตรมีชีวิตที่ดีขึ้น พึ่งพาตนเองได้ 3. ชุมชนอยู่ดีมีสุข: เป็นการพัฒนาความเป็นอยู่และอาชีพในชุมชนให้ดีขึ้น 4. วิถีไทยวิถีพอเพียง: สร้างความเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียง เสริมสร้างวินัยการออม 5. รู้สิทธิ รู้หน้าที่ รู้กฎหมาย: สร้างวินัย หน้าที่ ความเป็นพลเมืองที่ดี 6. รู้กลไกการบริหารราชการ: ให้ความรู้และเข้าใจการบริหารงานราชการในระดับต่าง ๆ 7. รู้รักประชาธิปไตยไทยนิยม: รณรงค์ “เกลียดการโกง” เสริมคุณธรรมปราบปรามการทุจริต 8. รู้เท่าทันเทคโนโลยี: พัฒนาโครงการอินเทอร์เน็ตหมู่บ้านให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการ 9. ร่วมแก้ไขปัญหายาเสพติด: เป็นการเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ 8,781 แห่งทั่วประเทศเพื่อลดปัญหายาเสพติด 10. งานตามภารกิจของส่วนราชการและหน่วยงานอื่น ๆ

สำหรับจำนวนเงินที่กระจายสู่ระบบเศรษฐกิจทั้งหมด จากโครงการที่ดำเนินการคาดประมาณ 9.95 หมื่นล้านบาท มาจากการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจำนวน 3.5 หมื่นล้านบาท การพัฒนาเชิงพื้นที่ ชุมชน การ

ท่องเที่ยวและกองทุนหมู่บ้านจำนวน 3.45 หมื่นล้านบาท และการปฏิรูปโครงสร้างการผลิตภาคการเกษตรจำนวน 3 หมื่นล้านบาท

เปรียบเทียบแนวคิดประชานิยมกับไทยนิยม ยั่งยืน

หากจะเปรียบเทียบในแง่ของวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานแล้ว เป็นลักษณะของการกำหนดนโยบายสาธารณะที่มุ่งเน้นคะแนนนิยมจากประชาชนเพื่อเป้าหมายทางการเมืองเป็นหลัก หากแต่นโยบายประชานิยมมักมาจากการตั้งนโยบายไว้หาเสียงก่อนเลือกตั้ง เมื่อชนะการเลือกตั้งแล้วก็จะดำเนินการตามที่ได้ให้สัญญาประชาคมไว้กับประชาชน ส่วนโครงการไทยนิยม ยั่งยืน เป็นการกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐบาลที่ได้มาจากการเลือกตั้ง กล่าวคือ เมื่อได้เข้ามาบริหารประเทศแล้วจึงค่อยออกนโยบายไทยนิยม ยั่งยืน โดยแท้จริงแล้วก็เพื่อหวังผลทางการเมืองที่จะตามมาภายหลัง ถึงแม้ว่าคนที่จะได้ประโยชน์จากโครงการไทยนิยม ยั่งยืนจะครอบคลุมทั่วประเทศ เพราะคณะทำงานจะลงพื้นที่ให้ความช่วยเหลือครบทั้ง 76 จังหวัด รวมทั้ง 878 อำเภอ 7,463 ตำบล/เทศบาล 81,084 หมู่บ้าน/ชุมชน ส่วนในกรุงเทพฯ จะมีเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ครบทั้ง 50 เขตเช่นเดียวกัน เพื่อรับฟัง

ปัญหาของแต่ละชุมชนแล้วนำมาพัฒนาได้ตรงความต้องการจริง และถึงแม้ว่าโครงการไทยนิยม ยั่งยืน จะคล้ายเรื่องที่หลายหน่วยงานภาครัฐดำเนินการเป็นประจำอยู่แล้วในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในด้านต่าง ๆ แต่สิ่งที่ต่างจากโครงการทั่วไป คือ แนวทางดำเนินงานที่เน้นลงพื้นที่รับฟังความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง โดยยึดเอาประชาชนที่มีปัญหา ได้รับความเดือดร้อนเป็นศูนย์กลาง จากนั้นถึงนำข้อมูลที่ได้ไปประชุมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อออกนโยบายช่วยเหลือประชาชนที่มีปัญหาได้ตรงจุด

สรุป

จากนิยามของคำว่า ประชา นิยมข้างต้น จะเห็นว่า นโยบายประชานิยมไม่ได้มีความหมายด้านบวกหรือลบในตัวเองแต่อย่างใด มีเพียงความหมายกลาง ๆ ว่าเป็นนโยบายที่

ให้ความสำคัญกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งหมายถึง คนจนและชนชั้นกลางระดับล่างในประเทศกำลังพัฒนา การตัดสินใจว่า นโยบายประชานิยมมีนโยบายดีหรือไม่ดี จึงต้องพิจารณาหลายปัจจัยประกอบกัน เช่น นโยบายนี้เป็นการแก้ปัญหาของคนจนจริงหรือไม่ ประโยชน์เกิดแก่กลุ่มเป้าหมายจริงหรือไม่เพียงใด บิดเป็นนกไกตลาอย่างรุนแรงจนส่งผลเสียต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาวหรือไม่ รัฐใช้เงินสูญเปล่าจนส่งผลเสียต่อสถานะการคลังอย่างรุนแรงหรือไม่ ทั้งนี้ จะเห็นว่าทั้งนโยบายของประชานิยมและไทยนิยม ยั่งยืน มีการใช้จ่ายเงินภาครัฐมิได้แตกต่างกันแต่อย่างใด และวัตถุประสงค์ของนโยบายก็เหมือนกัน คือ มุ่งหวังผลทางการเมือง เพียงแต่เป็นการกล่าวอ้างความชอบธรรมของที่มาของนโยบายและผู้กำหนดนโยบายเท่านั้น

บรรณานุกรม

กระทรวงต่างประเทศ. (ม.ป.ป.). *Thailand's Voluntary National Review on the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development, June 2018*. Retrieved October 25, 2019, from <http://www.mfa.go.th/sep4sdgs/contents/filemanager/images/sep/VNR%202018%20English%2010.07.18.pdf>

กระทรวงมหาดไทย และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2562). *รายงานสรุปผู้บริหาร (Executive Summary): โครงการประเมินผลการขับเคลื่อนการ*

- พัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไทยรัฐออนไลน์. (25 สิงหาคม 2560). ย้อนรอยวิบากกรรมชาวนา จุดชนวนระเบิด ตู้คดียุติธรรมจำนำข้าว, สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2562, จาก <https://www.thairath.co.th/content/1049487>
- นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ์ และคณะ. (2555). การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการทุจริตเชิงนโยบาย *Research for Studying Forms of Policy Corruption*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันท์วุฒิ พิพัฒน์เสรีธรรม. (2551). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดขึ้นของประชานิยมในประเทศไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*. 26 (3), 22-25.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2 พฤษภาคม 2561). ถอดรหัสประชานิยมชิงมวลชน “ประชารัฐ-ไทยนิยม” สไตส์ “บิ๊กตุ๋”. สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.prachachat.net/politics/news-152317>
- ผลสำรวจของนิด้าโพล. (29 เมษายน 2559). การแก้ไขปัญหาคอขวดขัดแย้งทางการเมือง. สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2562, จาก <http://nidapoll.nida.ac.th/index.php?op=polls-detail&id=37>
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2546). *ประชานิยม-นักบุญหรือคนบาป?*. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2555). *มาตรการป้องกันการทุจริตเชิงนโยบาย ฉบับวิชาการ*. นนทบุรี: รุ่งศิลป์การพิมพ์ 1977 จำกัด.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2549). *ทักษิณ-ประชานิยม*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

มรดกภูมิปัญญาไทยในวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อวิถีสังคมไทย

Thai Wisdom Heritage in Literature Influencing on

Thai Society

พิงพร ศรีแก้ว

Pingporn Srikeaw

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus

Corresponding Author, E-mail: pingporn.sri@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาไทยในวรรณคดีที่มีความสำคัญต่อวิถีสังคมไทย ในการศึกษาได้วิเคราะห์ภูมิปัญญาซึ่งมีอิทธิพลใน 2 แ่ง คือ 1. อิทธิพลในแง่ความเชื่อ ค่านิยมและอุดมการณ์ โดยจำแนกได้ 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการดำรงชีวิต 2) ด้านความเชื่อ 3) ด้านแง่คิดเกี่ยวกับการพูด 2. อิทธิพลในแง่สภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและภูมิศาสตร์ จำแนกเป็น 11 ด้าน ดังนี้ 1) การตั้งถิ่นฐาน 2) การสร้างที่อยู่อาศัย 3) การประกอบอาชีพ 4) การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ 5) การประกอบอาหารและการเก็บถนอมอาหาร 6) การรักษาพยาบาล 7) การควบคุมสังคม 8) การเดินทาง 9) การติดต่อสื่อสาร 10) การถ่ายทอดความรู้ และ 11) การบันเทิง ภูมิปัญญาทั้งหมดนี้เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่ควรตระหนักเห็นคุณค่าด้วยการช่วยกันรักษาและสืบทอดวรรณคดีในฐานะบ่อเกิดของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ส่วนองค์ความรู้ใหม่ ประการแรก จะเห็นว่า อิทธิพลด้านความเชื่อ ค่านิยมและอุดมการณ์ ล้วนสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและถูกถ่ายทอดเป็นจิตรกรรมในโบราณสถานเป็นส่วนใหญ่ ประการที่สอง อิทธิพลด้านสภาพแวดล้อมและภูมิศาสตร์ สอดคล้องกับเรื่องปัจจัย 4 ประการ คือ 1) เครื่องนุ่งห่ม เช่น ภูมิปัญญาด้านการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ 2) อาหาร เช่น การประกอบอาชีพ การประกอบอาหาร และการเก็บถนอมอาหาร 3) ที่อยู่อาศัย เช่น การตั้งถิ่นฐาน การสร้างที่อยู่อาศัย และ 4) ยารักษาโรค เช่น การรักษาพยาบาล

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาไทย; วรรณคดีไทย; วิถีสังคมไทย

Abstract

This article is to analyze Thai wisdom appearing in literature which affects Thai society. The study is analyzed the influence of wisdom in the following aspects: 1) the influence of belief, value, and idea: there are comprised of (1) survivals; (2) beliefs; and (3) communications; 2) the influence of environment of society and geography; there are comprised of (1) settlements; (2) house construction; (3) occupations; (4) tools and appliances; (5) cooking and preservation; (6) medical treatment; (7) social control; (8) travel; (9) communication; (10) knowledge transformation; and (11) entertainment. All Thai people have to remind as a duty to acknowledge values to maintain and inherit the literature as a sources of cultural wisdom heritage. For a new body of knowledge, it has two aspects: 1) it is about belief, value, and idea: these are related to Buddhist teachings and propagated as the paintings on the wall of Buddhist halls; 2) environment of society and geography: these are concerned with the four requisites: (1) clothing such as tools and appliances; (2) food such as cooking and preservation; (3) lodging such as settlements and house construction; and (4) medicine such as medical treatment.

Keywords: Thai Wisdom; Thai Literature; Thai Society

บทนำ

ภูมิปัญญาถือเป็นพื้นฐานความรู้ความสามารถที่แต่ละชาติสร้างสรรค์ขึ้น ประเทศไทยเองก็มีภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษสร้างสรรค์ไว้ เรียกว่า ภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะภูมิปัญญาที่ปรากฏอยู่ในหนังสือประเภทวรรณคดีได้สอดแทรกวัฒนธรรมประเพณีอัน

เป็นมรดกของคนไทยให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้มากมาย เนื่องจากวรรณคดีเป็นเครื่องแสดงออกถึงความเจริญทางสติปัญญาของคนในชาติที่ผู้แต่งคำประพันธ์ได้เรียบเรียงเป็นเรื่องราวสนุกสนาน มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ ทั้งยกระดับจิตใจและสติปัญญาผู้อ่านให้สูงขึ้น ดังนั้น วรรณคดีจึงเป็นมรดก

ทางภาษาที่แสดงความรู้เรื่องของคนในชาติ เป็นกระจกส่องสะท้อนความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษในอดีต จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องช่วยกันอนุรักษ์และสืบสานมิให้สูญหาย วรรณคดีที่สำคัญของชาติมีมากมาย เช่น เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีงานศพงานบวช งานแต่งงาน นอกจากนั้นยังให้ความบันเทิงด้วยการประยุกต์ใช้เป็นบทละครที่สะท้อนคติคำสอนหลักธรรมหรือปรัชญาชีวิตที่ผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกไว้เพื่อกล่อมเกลাজิตใจให้ดั่งงาม วัฒนธรรมประเพณีเหล่านี้ถือเป็นภูมิปัญญาในวรรณคดีที่แสดงถึงเจตคติ ความคิด พื้นฐานทางจิตใจความเป็นอยู่หรือภาพเรื่องราวชีวิตของผู้ประพันธ์ที่เต็มไปด้วยอุดมคติหรือความนิยม (กุหลาบ มัลลิกามาสม และ วิพุธ โสภวศ์, 2537) ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ผู้เขียนจึงสนใจที่จะนำภูมิปัญญาที่ปรากฏในวรรณคดีไทยมาวิเคราะห์ให้เห็น ความสำคัญถึงวัฒนธรรมในฐานะมรดกของไทย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านได้รับทราบถึงอิทธิพลที่มีต่อสังคมไทยและนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตต่อไป

เนื้อเรื่อง

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาและวรรณคดีไทย

ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546) หรือองค์ความรู้ความสามารถที่เกิดจากประสบการณ์ในการเรียนรู้พัฒนาและถ่ายทอดเพื่อใช้ในการแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม รวมถึงเหมาะสมกับยุคสมัย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559) ภูมิปัญญาดังกล่าวมีลักษณะเป็นมรดกสำคัญของชาติ ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 6 สาขา ดังนี้ 1) วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและเทศกาล 4) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 6) การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559) ส่วนวรรณคดี คือ ศิลปะประเภทหนึ่งซึ่งเป็นการแสดงออกของมนุษย์ในการสื่อสารที่ต้องใช้ศิลปะ คือ ประสบการณ์อันประกอบด้วยความคิดและอารมณ์ในการกลั่นกรองเพื่อถ่ายทอดออกมา (ดวงมน จิตรจันทน์และสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, 2544) วรรณคดีถือเป็นภูมิปัญญาของชาติประการหนึ่ง โดยเฉพาะในด้านวรรณกรรมหรือวรรณคดีพื้นบ้านที่มีลักษณะการใช้ภาษาที่เป็นลายลักษณ์อักษรและมุขปาฐะ อาจกล่าวได้ว่า วรรณคดี ก็คือ

ศิลปะในการบันทึก จดจารหรือท่องจำ ด้วยปากเปล่าของความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาเอาไว้ เช่น วรรณคดีเรื่องสุภาสิตพระร่วง เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน วรรณคดีประเภทนิราศต่าง ๆ ภูมิปัญญา กับ วรรณคดี จึงมีความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะการที่วรรณคดีได้รักษาและสืบทอดแนวความคิด ค่านิยม ความเชื่อทางสังคมเอาไว้เพื่อเป็นมรดกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติไทยสืบไป

ภูมิปัญญาไทยที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต

หากกล่าวถึงภูมิปัญญาไทยที่มีอิทธิพลต่อวิถีสังคมไทย สามารถวิเคราะห์จากวรรณคดีไทย ดังต่อไปนี้

1. อิทธิพลในแง่ความเชื่อ ค่านิยมและอุดมการณ์ ในด้านนี้วรรณคดีได้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อทางศาสนาที่เป็นเรื่องของความยุติธรรม การรักษาประโยชน์ตนเอง โดยที่ผู้แต่งคำประพันธ์เขียนไว้ในเนื้อหาโคลงสุภาสิตโสฬสไตรยางค์ ความว่า ศาสนาสั่งสอนให้ประพฤติดี ความยุติธรรมนั้นทุกคนควรมี การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นนั้นเป็นสิ่งที่ดี สามสิ่งนี้เราควรรู้ไว้ให้ความเคารพ เพราะจะนำความรุ่งเรืองมาให้ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ศาสนาสอนสั่งให้
หนึ่งยุติธรรมไปมี

ประพฤติดี
เลือกผู้

ประพฤติเพื่อประโยชน์ศรี สวัสดิ์ทั่ว กันแยะ
สามสิ่งควรรอบรู้
(โคลงสุภาสิตโสฬสไตรยางค์)

อย่างไรก็ตาม อิทธิพลในแง่นี้สามารถจำแนกออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ค่านิยมในการดำรงชีวิต
ชีวิตของคนโบราณนั้น วัยเด็กเป็นวัยที่เรียนหนังสือเพื่อแสวงหาความรู้ เมื่อเจริญวัยเป็นผู้ใหญ่จึงค่อยเสาะหาทรัพย์เพื่อนำมาเลี้ยงชีวิตตนและครอบครัว ความตอนนี้ ผู้แต่งคำประพันธ์ได้ใช้ภูมิปัญญาทางภาษาเล่าเรื่องราวแสดงวิถีชีวิตของคนไทยอย่างเด่นชัดในแง่ค่านิยมในการดำรงชีวิต ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เมื่อน้อยให้เรียนวิชา

ให้หาสินเมื่อใหญ่

(สุภาสิตพระร่วง)

ลักษณะคำประพันธ์นี้ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยที่แสดงถึงวิถีชีวิตส่วนหนึ่งของคนไทยโบราณว่า ชายไทยที่หวังความเจริญมั่นคงในชีวิตจะต้องรับราชการ ซึ่งผู้รับราชการจะต้องคัดลายมือ เขียนหนังสือสวยและคล่องแคล่ว เพราะจะหมายถึง ผู้ที่มีภูมิรู้ ภูมิปัญญา มีโอกาสที่จะเจริญก้าวหน้า ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ลูกผู้ขายลายมือนั้นคือยศ

เจ้าจงอดส่ำทำสม่าเสมียน

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

1.2 ค่านิยมในด้านความเชื่อ

คนไทยได้รับการอบรมให้ยึดถือความสัตย์เป็นหลักในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตที่ผูกพันแนบแน่นกับพระพุทธศาสนา มีความศรัทธาความเชื่อในเรื่องทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ดังวรรณคดีเรื่องนิราศภูเขาทอง ตอนที่สุนทรภู่เดินทางมาถึงบ้านจิว สุนทรภู่ได้เปรียบเทียบลักษณะของต้นจิวซึ่งเป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งกับต้นจิวในนรก อันเป็นเครื่องมือที่ใช้ลงโทษคนที่ประพฤติดีในกาม ความตอนนี้แสดงวิถีชีวิตของคนไทยอย่างเด่นชัดในแง่ความเชื่อในพระพุทธศาสนาต่อการดำรงชีวิต ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ถึงบ้านจิวแลเห็นจิวละลือสูง
ไม่มีฝูงสัตว์ลิงกังพุกกา
ด้วยหนามดกรกดาชะระตะดา
นีกก็หนากลัวหนามขามขามใจ
จิวรกลีบทองกุลีแหลม
ดังขาวแถมเสียมครันแทรกแตกไสว
ใครทำชั่วคู่ท่านถึงบรรลัย
ก็ต้องไปป็นต้นน้ำชนพอง
(นิราศภูเขาทอง)

1.3 ค่านิยมในด้านคติธรรม

เกี่ยวกับการพูด ผู้แต่งคำประพันธ์ได้ใช้ภูมิปัญญาทางลายลักษณ์อักษร แสดงสัจธรรมคำสอนเป็นแนวทางการ การดำเนินชีวิตไว้อย่างน่าคิดในวรรณคดีนิราศภูเขาทอง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ถึงบางพูดพูดดีเป็นศรีศักดิ์
มีนครภัสร์ถ้อยอรร้อยจิต

แม้พูดชั่วตัวตายทำลายมิตร
จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพูดจา
(นิราศภูเขาทอง)

ถึงบางเตื่อ สุนทรภู่ก็กล่าว
อุปมาอุปไมยไปถึงคนพาลว่า

ถึงบางเตื่อโถมเตื่อเหลือประหลาด
บังเกิดชาติแมลงหมีในไส้
เหมือนคนพาลหวานนอกเย้ยอมขมใน
อุปไมยเหมือนมะเตื่อเหลือระอา
(นิราศภูเขาทอง)

2. อิทธิพลในแง่สภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและภูมิศาสตร์ ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังต่อไปนี้

2.1 การตั้งถิ่นฐาน ผู้แต่งคำประพันธ์ได้ใช้ภูมิปัญญาทางภาษาถ่ายทอดวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เลือกที่ตั้งถิ่นฐานและคำนึงถึงความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น คำนึงถึงแหล่งน้ำ แหล่งอาหารเพื่อการอุปโภคบริโภค พื้นที่ทำการเกษตร ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเดินทางติดต่อค้าขาย ความปลอดภัยและการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ชุมชน รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาตัดสินใจชี้ให้ตระหนักถึงแนวทางการดำรงชีวิตที่มั่นคงและเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ถึงกลางกลางวันไม่ทันคำ
ชวนกันทำที่ประทับไม่ขัดสน
อยู่วัดท้ายน้ำพึ่งริมฝั่งชล
ก็ต่างคนต่างสบายเป็นหลายเดือน

ที่เที่ยวชมนครเขตสถาน
จะเปรียบปานเมืองใหญ่นั้นไม่เหมือน
เรือนพญาเป็นสง่ากว่าพลเรือน
มีค้ายเขื่อนขอบคูประตูล้ำ
ข้างหลังหน้าธานีศรีรอบ
เป็นขอบเขตโชดชื่นเนินไศล
ดูยอดเยี่ยมเทียมเมฆวิเวกใจ
แม่น้ำไหลลึกกว้างอยู่กลางเมือง

(นิราศถลาง)

2.2 การสร้างที่อยู่อาศัย ผู้
แต่งคำประพันธ์ได้ถ่ายทอดวิถีชีวิตของ
ชาวบ้านในแง่มีพื้นความรู้เกี่ยวกับ
คุณลักษณะของวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ใน
ท้องถิ่น การสร้างบ้านเรือนจึงมักจะ
ช่วยกันจัดสร้างขึ้นมาเองโดยเลือก
คุณลักษณะของวัสดุมาใช้หรือแปรรูป
ให้เหมาะสมกับด้วยวิธีการและ
เครื่องมืออย่างง่าย ๆ ทั้งยังออกแบบ
รูปทรงรูปร่างให้เหมาะสมกับ
ภูมิอากาศและสภาพสิ่งแวดล้อมทาง
สังคม เช่น วรรณคดีเรื่องสังข์ทอง
ตอนนางจันทาถูกขับให้ไปอยู่กระท่อม
ปลายนา พวกเสนาได้ช่วยกันปลูก
กระท่อมโดยใช้ไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัสดุหลักใน
การทำเสาโครงสร้างตัวกระท่อมและ
ฟากหรือพื้นเรือนและเกี่ยวแฝกนำมา
ทำเป็นเครื่องมุงเช่นหลังคาหรือฝา
เรือน ซึ่งวัสดุดังกล่าวหาได้ง่ายไม่
สิ้นเปลือง ผู้แต่งคำประพันธ์นำภูมิ
ปัญญาชาวบ้านมาเรียบร้อยถ้อยคำเล่า
วิถีชีวิตของคนไทยสมัย ดังคำประพันธ์
ที่ว่า

บัดนั้น
เสนีนี้อาวเรียกบ่าวไพร่
ต่างถือมีดพร้าแล้วคราไคล
ตรงไปปลายนานอกธานี
ครั้นถึงจึงเที่ยวเกี่ยวแฝก
ตัดไม้ไผ่แบกมาอิงมี
บ้างกล่อมเสาเกลาฟากมากมี
ปลูกกระท่อมลงที่ท้องนา

(สังข์ทอง)

กระบวนการสร้างที่อยู่อาศัย
ของชาวบ้านสมัยรัตนโกสินทร์ จะมี
ความสัมพันธ์กับสภาพสิ่งแวดล้อมทาง
สังคมและคติความเชื่อเป็นสำคัญ การ
สร้างเรือนสมัยนั้นต้องสร้างให้เสร็จ
ภายในวันเดียวจึงต้องมีการขอแรง
เพื่อนบ้านจำนวนมากมาช่วยกันปลูก
เจ้าของบ้านต้องเตรียมอาหารของควา
หวานไว้เลี้ยงดูให้บริบูรณ์แทนค่าจ้าง
แรงงาน โดยเฉพาะการสร้างเรือนต้อง
มีขั้นตอนและวิธีการอันละเอียด
ประณีต ทั้งยังมีพิธีกรรมทางคติความ
เชื่อในการสร้าง เช่น การปลูกเรือน
ของขุนแผนในเสภาขุนช้างขุนแผน
ความพิถีพิถันในการสร้างควบคู่กับ
ความเชื่อทางพิธีกรรมทำให้ชาวบ้าน
สามารถสร้างที่อยู่อาศัยได้สำเร็จอย่าง
รวดเร็ว เพราะถ้าล่าช้ามีฝนตก วัสดุ
อุปกรณ์อาจเสียหายทำให้สิ้นเปลืองได้
ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ครานั้นโฉมเจ้าพลายแก้ว
ครั้นถึงกำหนดแล้วจึงนัดหมาย
บอกแขกปลูกเรือนเพื่อนผู้ชาย
มายังบ้านท่านยายศรีประจัน

ให้ชุดหลุมระดับชักปักเสาหม้อ
เอาเครื่องเรือนมารอไว้ที่นั่น
ตีสิบเอ็ดใกล้รุ่งฤกษ์สำคัญ
ก็ทำขวัญเสาเสร็จเจ็ดนาที่
แล้วให้ลั่นฆ้องหึงโห่กระหน่ำ
ยกเสาใส่เข้าประจำที่
สับซื้อพริกติดสนิทดี
ตะปุตียกเสาดั้งตั้งขึ้นไว้
(เสากุณช้างขุนแผน)

2.3 การประกอบเกษตรกรรม

ผู้แต่งคำประพันธ์ได้สืบทอดภาษาเขียนเล่าเรื่องราว อาจมีการประกอบอาชีพอื่นเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ ทั้งนี้ ต้องขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและทางภูมิศาสตร์ ชาวบ้านรู้จักใช้แรงงานสัตว์และพลังงานทางธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อผลผลิต การผ่อนแรงโดยการช่วยกันทำงาน อาชีพส่วนใหญ่ได้แก่ การปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และทำนา เช่น วรรณคดีเรื่องนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ถึงบางสะแกแลดูหมู่ชาวบ้าน
เห็นภูมิฐานที่ทำเลคเนหมาย
เขาปลูกผักผักถั่วเลี้ยงวัวควาย
บ้างแยกย้ายหว่านทำนาปรัง
ด้วยพวกราษฎรร้อนตัวกลัวอดข้าว
ตั้งแต่เช้าถากไถเหมือนใจหวัง
นำสงสารบ้านเรือนเหมือนจะพัง
ดูรุ่งรังรายเรียงเคียงกันไป
(นิราศสุพรรณ)

นอกจากนี้ ภูมิปัญญาวิถีชีวิตคนไทยสมัยก่อนที่เห็นเด่นชัด คือ การนำแรงงานสัตว์และพลังงานธรรมชาติ

มาใช้ทุนแรงของตนเอง เป็นการประหยัดแรงคนในครอบครัว เช่น การหมุนเครื่องหีบอ้อยด้วยแรงควาย ดังคำประพันธ์ที่ว่า

โรงหีบหนีบอ้อนอด	แอดเสียง
สองข้างรางรองเรียง	รับน้ำ
อ้อยใส่ไล่ควายเคียง	คู่วิ่ง เวียรเอย
ออกพื้นที่ชอกช้า	เช่นอ้อน ย่อยระย่ำ

(นิราศสุพรรณ)

การขอแรงเพื่อนบ้านมาช่วยทำงานพร้อมกันที่เรียกว่า การลงแขก เป็นวิถีผ่อนแรงและได้งานปริมาณงานมากเสร็จทันเวลา ใช้เวลาน้อย ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อนบ้านจะช่วยกันเก็บเกี่ยวผลผลิตโดยการร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเป็นหมู่คณะ ไม่มีการว่าจ้างกันแต่จะทำงานช่วยกันและกันเป็นการตอบแทน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ยงนานิเทศกุ่ม	เขตคาม
สูงสุดส่งร้องทรม	ลูกค้อม
ชุมคนแขกลงหลาม	ลานทุ่ง นาแฮ
ตรวจแต่หน้าแขกพร้อม	พลัดหน้านางเดียว

(นิราศฉะเชิงเทรา)

2.4 การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

2.4.1 เพื่อประดับตกแต่งกาย

กาย วรรณคดีที่เล่าถึงการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ โดยเฉพาะการนำลำต้น กิ่ง ใบ ก้าน ผลและดอกของพืชเพื่อใช้เป็นสิ่งประดับตกแต่งกาย

นอกจากนั้น ยังนำไม้ไผ่ที่มีรูปทรงกลม มาทำเป็นกระบอกหรือกลักสำหรับใส่ ของ เช่น กลักใส่พริก งาม ข้าว ดังคำ ประพันธ์ที่ว่า

เมื่อนั้น
นวลนางลำหับพิสมัย
ครั้นรุ่งรางสร้างแสงโสมทัย
ทรมวยแต่งตัวไม่มัวมอม
สวมมะกล่ำกำไลสายสร้อย
ตุ้มหูพวงห้อยดอกไม้หอม
หวีไม้ไผ่บรรจงเป็นวงค้อม
ล้วนลายย้อมเหน็บประดับมวย
(เงาะป่า)

บ้างเลื่อยกลักจักกระบอกกรอกปลาร้า
ทั้งน้ำปลาปลาแดกเอาแทรกใส่
พริกเกลือเนื้อกวางเอาไว้
บ้างเย็บได้ใส่ข้าวตากจัดหมากพลู
(เสภาขุนช้างขุนแผน)

การแต่งตัวคนไทยสมัยก่อน นิยมใช้พืชและสัตว์มาตกแต่งกายให้ สวยงาม การนำเอารังไหมมาต้ม สายใยพันเป็นเส้นด้ายแล้วนำมาทอให้ เป็นผืน กลายเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ผ้าไหมเป็นผ้าเนื้อดีราคาสูงกว่าชนิดอื่น ด้ายไหมมีความบางเบา ปักลวดลาย ต่าง ๆ ได้อย่างงดงาม ดังคำประพันธ์ ที่ว่า

ครานั้นนางพิมกับสายทอง
อยู่ในห้องปักเสดิงกรังใหม่
ตะวันสายบายแสงโสมทัย
จะลงไปอาบน้ำด้วยทันที
(เสภาขุนช้างขุนแผน)

บางคนออกมาหาขมิ้น

โคลกลั่นแล้วไปเอามาอีกหา
อ้อมแอ้อยไม่เคยหรือไรนา
ย้อมผ้าซิดอยู่ดูไม่ดี
เอาน้ำส้มพรมแก้แลเห็นลูก
พันทุกขแล้วหนอหวัรอรี่
ช่วยกันผูกกราวชิงฝั้งทันที่
แห้งดีเข้าไธรวั่นพาน
(เสภาขุนช้างขุนแผน)

นอกจากนั้น ยังใช้สัตว์นำมา ประดิษฐ์เป็นรูปทรงต่าง ๆ ในการ ดำรงชีวิต ดังคำประพันธ์ที่ว่า

บ้างวอนว่ให้ป่าตัดผมใหม่
เก็บไรประสมรอยสอยขนเม่น
ติดขี้ผึ้งจับควั่นกันกระเด็น
เวลาเย็นทาขมิ้นหมักไว้
(อิเหนา)

2.4.2 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือใน ประจำวัน วิถีชีวิตคนไทยสมัยก่อนมี ความคิดชาญฉลาดในการประดิษฐ์ เครื่องมือเครื่องใช้ด้วยการเผา การต้ม การหลอม การร่อนหรือการใช้ทุบตี ดัง ปรากฏอยู่ในวรรณคดีเสภาขุนช้าง ขุนแผน ตอนขุนแผนทำพิธีตีดาบฟ้า พ้น ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เอามาสุ่มคุมควบเข้าเป็นแท่ง
เผาให้แดงดีแผ่แผ่ขยำผง
ไว้สามวันซัดเหล็กนั้นเล็กลง
ยังคงแต่พองามตามตำรา
ซัดเหล็กครบเสร็จถึงเจ็ดครั้ง
พอกระทั่งฤกษ์เข้าเสาร์สิบห้า
ก็ตัดไม้ปลุกศาลขึ้นเพียงตา
แล้วจัดหาสารพัดเครื่องบัตร์พลี
เทียนทองติดตั้งเข้าทั้งคู่
ศิระห่มเปิดไถ่ทั้งบายศรี

เอาสูบทั้งตั้งไว้ในพิธี
เอาถ่านที่ต้องอย่างวางในนั้น
(เสภาขุนช้างขุนแผน)

ดังคำประพันธ์นี้แสดงให้เห็นถึงความประณีตพิถีพิถันในการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ดาบในการทำศึกสงครามที่มีลักษณะต้องตามตำราพิชัยสงคราม ตลอดจนการใช้เทคนิค เครื่องมือและกรรมวิธีอันชาญฉลาดจนสามารถโต้ดาบเนื้อดี มีความสวยงาม อันแสดงถึงภูมิปัญญาของชาติเหล็กไทย ปัจจุบันการตีเหล็กเพื่อทำมีดพริ้วประกอบการทำอาหาร ยังคงใช้วิธีการนี้เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ยึดถือปฏิบัติสืบกันมา

2.5 การประกอบอาหารและ
การเก็บถนอมอาหาร ภูมิปัญญาอีก
ลักษณะหนึ่ง คือ การทำขนมจากแป้ง
มะพร้าวและน้ำตาล โดยนำพืชผักที่
ปลูกหรือมีอยู่ตามธรรมชาติมาปรุง
อาหาร เช่น ข้าวตู ข้าวตัง ข้าวเกรียบ
เนื้อสัตว์ ได้แก่ ปลา กุ้ง ปู หอยที่มีอยู่
ตามธรรมชาติหรือสัตว์ที่เลี้ยงไว้ เมื่อตาย
ลงมักจะนำมาทำเป็นอาหาร เนื้อที่
เหลือจะนำไปตากแห้งไว้รับประทาน
ในคราวต่อไป หรือแม้กระทั่งการดอง
ปิ้งย่าง หมัก กวน เชื่อม ตามแต่ละ
ชนิดของพืช ผัก เนื้อ นับเป็นภูมิ
ปัญญาในการถนอมอาหารที่พบจาก

วรรณคดีไทยและยังตกทอดมาถึง
ปัจจุบัน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

อิมิอิรักควักปลาร้า
เหม็นหวลลิ้นที่เป็นขี้ขมวน
ศรีประจันดามีอ้อขี้ตรวน
ปลากุไล่ได้ส่วนเป็นอย่างไร
(เสภาขุนช้างขุนแผน)

เจ้าขรัวนายท้าวนางว่าทางเปลี่ยว
เอาของเปรี้ยวหวานไปให้อะไร
เลือกขนมส้มจีนใส่ปันโต
เปลือกส้มโอแหม่มทับทิมพลับ
(พระอภัยมณี)

ขายหอยแครงแมงกูดกับปูม้า
หมึกแมงดาหอยดองรองกระถาง
พวกเจ๊กจีนสินค้าเอามาวาง
มะเขือค่างพะเผือกผักกาดดอง
(นิราศเมืองแกลง)

2.6 การรักษาพยาบาล ภูมิ
ปัญญาในการรักษาพยาบาลของคน
ไทยสมัยก่อน จะเกี่ยวเนื่องกับสภาพ
ภูมิศาสตร์ในด้านการวินิจฉัยโรคจาก
สภาพภูมิอากาศเพื่อหาสาเหตุของโรค
และทำการรักษาโดยใช้ยาที่ได้จาก
ธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ น้ำหรือแร่ธาตุ
อื่น ๆ การใช้ยาสมุนไพรรักษาและจด
บันทึกสรรพคุณของสมุนไพรชนิด
นั้น ๆ ไว้เพื่อนำมาปรุงเป็นยารักษา
คนไข้ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ดึกคืนขึ้นชุมไม้	ไพรพนม
พรว์พรวน้ำค้างพรม	พรวังฟ้า
กลั่นว่านชานสงลม	กระหลบกรุ่น อุ่นเอย
ยังมีดครีตสว่างกล้า	กลั่นกลุ้ม คลุ้มเมา ๆ
หากครูรู้แก้วว่าน	ท่านสอน

เศษขะมันกินจิ้งนอน นั้นได้
 เกรียงเมาเหล้าลูกถอน ให้ชะมัน กินแฮ
 เมาสร้างต่างกราบไหว้ ว่าขะมัน กินหาย ฯ
 (นิราศสุพรรณ)

ละอองลูกถูกเนื้อมันเหลือเล่ห์
 สมคะเนเกาสุนัขลูกทะเล่
 พวกขอเฝ้าเหล่าโขนตะโกนอึง
 ใบตำลึงหม่อมจำแก้หมามูย
 (ลักษณะวงศ์)

ครั้นพิณพิศศุทวักย
 ไม่มีรอยระคายก็หรรษา
 รู้ว่านางไม่ม้วยชีวา
 กัลยาณมัจฉาด้วยตกใจ
 จึงสั่งให้คนงไปหาน้ำ
 ประพรมลูบทั่วตัวทรมวย
 ไม่ใ้โศกปัดพัตรี
 (เงาะป่า)

2.7 การควบคุมสังคม ในระบบครอบครัว การควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัวและคนที่อยู่ในสังคมสมัยก่อน จะใช้ความเชื่อทางวัฒนธรรมประเพณีที่มีลักษณะเป็นคำบอกเล่าเป็นเครื่องมือสั่งสอน และใช้คำสอนทางศาสนาเป็นแนวทางในการควบคุมสังคม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ยังคงใช้ได้ผลดีตลอดมา ตัวอย่าง เรื่องพระอภัยมณีที่ใช้ความเชื่อว่า ผู้ใดตั้งใจฟังศีลห้า เมื่อตายไปจะได้เกิดในสวรรค์ ทำให้เกิดความสามัคคีปรองดอง มีภาวะผู้นำผู้ตาม ดังคำประพันธ์ที่ว่า

แล้วองค์พระอัคนีผู้มีพรต
 บอกกำหนดศีลห้าอันสงส์
 ผู้ใดฟังทั้งหมดเมื่อปลดปลง

บุญจะส่งไปสวรรค์ชั้นวิมาน
 (พระอภัยมณี)

เรื่องสังข์ทองมีการนำภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับสัตว์ที่ดุร้ายนำกล้วมาใช้หลอกเด็ก เพื่อให้เกิดความกลัวจะได้นอนหลับและอยู่ในโอวาทของผู้ใหญ่ เช่น ตอนนางจันทร์เทวีจะเข้าป่าเพื่อหาอาหาร นางสั่งให้พระสังข์ให้เล่นอยู่ภายในบริเวณกระท่อมอย่าออกไปนอกรั้ว ดังคำประพันธ์ที่ว่า

จูบสั่งลูกแก้วแว่วไว
 อยู่ดูเฝ้าพ่อขุนหัว
 เสือแผ้วแมวคราวจะเอาตัว
 นอกรั้วกล้วมันอย่าออกไป
 (สังข์ทอง)

2.8 การเดินทาง ภูมิปัญญาที่พบในวรรณคดี ผู้แต่งคำประพันธ์จะนำประสบการณ์ที่ได้รับจากชีวิตจริงมาเล่าสู่เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต เช่น การเดินทางของคนสมัยก่อนจะใช้เส้นทางทางน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติมากกว่าใช้ทางบก เพราะอันตรายจากสัตว์ร้ายและโจรผู้ร้ายน้อยกว่า การออกเดินทางทางน้ำจะนิยมไปในเวลาเช้าเย็นและคืนข้างขึ้น ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ถวิลวันจันทร์ทิวาขึ้นห้าค่ำ
 ลงนาวาคลาเคลื่อนออกเลื่อนลำ
 พอเสียงย่ำยามสองกลองประโคม
 น้ำค้างย้อยพรอยพรหมเป็นลมว่า
 อนาคตหนาวนึ่งเคยได้เคยเฝอ
 มาล็บเหมือนเดือนดับยับโยม

ยิ่งทุกขโศรณัสในใจรัญจวน
(นิราศพระประธม)

ส่วนทางบกจะออกเดินทางแต่
เข้าตรู่และตอนบ่ายถึงคำ จะหยุด
พักผ่อนตอนเที่ยงวันเพื่อเลี้ยงแดดและ
ความร้อน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ท่านหลีกลัดตัดทางไปกลางทุ่ง
ตั้งแต่รุ่งไปจนแดดก็แผดเผา
ได้พักเพลนอนนอนพผ่อนแรง
ต่ออ่อนแสงสุริยาจึงคลาไคล
(นิราศวัดเจ้าฟ้า)

2.9 การติดต่อสื่อสาร การ
ติดต่อสื่อสารสมัยก่อนมักใช้การจุดพลุ
การพูดจา การภาพวาด สัญลักษณ์
สัญลักษณ์เสียงต่าง ๆ ตลอดถึงอุปกรณ์
ที่ได้จากวัสดุที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น
หอยป่าวร้องหรือฆ้องตีบอกข่าวสาร
ดังคำประพันธ์ที่ว่า

บัดนั้น
อำมาตย์รับสั่งไล่เกศ
ออกมาเกณฑ์กันทันที
เสนาบดีร้องป่าวไป
(มณีพิชัย)

ในเรื่องสังข์ทองกล่าวถึงการ
ใช้แผ่นทองเป็นวัสดุในการเขียนอักษร
ที่เรียกว่า แผ่นทองสาร เช่น ตอน
สาสน์องค์ท้าวภูษงค์เขียนส่งมาให้นาง
พันธุรัตรับพระสังข์มาเลี้ยงเป็นลูก ดัง
คำประพันธ์ที่ว่า

คิดแล้วเท่านั้นมีทันนาน
จึงโยนแผ่นทองสารให้ยักขา
แผ่นทองลอยละลือปลิวมา

คอยท่ายักชีดั่งมีใจ
(สังข์ทอง)

2.10 การถ่ายทอดความรู้ คน
สมัยก่อนนิยมถ่ายทอดความรู้ด้วย
วาจา ตัวอักษรและการฝึกปฏิบัติ การ
ถ่ายทอดจะเป็นไปตามสภาพ
สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ สถานที่
ถ่ายทอด เช่น วัด บ้านและสำนัก
ปราชญ์ต่าง ๆ โดยวิธีการท่องจำ ฟัง
เขียน หรือให้อ่าน ภูมิปัญญา
สอดแทรกอยู่ในวรรณคดีหลาย ๆ เรื่อง
ตัวอย่างดังเรื่องพระอภัยมณีตอนโยคี
สอนสุดสาคร ดังคำประพันธ์ที่ว่า

แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์
มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด
ยังไม่คิดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน
มนุษย์นี้ที่รักอยู่สองสถาน
บิดามารดามักเป็นผล
ที่พึงหนึ่งพึงได้แต่กายตน
เกิดเป็นคนคิดเห็นจึงเจรจา
แม้ใครรักก็รักมั่งชังชังตอบ
ให้รอบคอบคิดอ่านนะหลานหนา
รู้สิ่งใดไม่รู้วิชา
รักษาศาตว์รอดเป็นยอดดี
(พระอภัยมณี)

2.11 การบันเทิง ภูมิปัญญา
ของคนสมัยก่อนมีการแสดงการเล่น
การแสดงมหรสพเพื่อความบันเทิง
สนุกสนาน ซึ่งมีกลวิธีในการร้องและ
การแสดงออกของผู้เล่น ตาม
สถานการณ์ของงานนั้น ๆ การบันเทิง
มักเกิดจากการจัดงานของชนชั้น

เจ้านายเพื่อเฉลิมฉลองให้สมกับฐานะ
การจัดงานแสดงออกถึงความสามัคคี
การมีภาวะผู้นำและผู้ตามที่ดี ดังคำ
ประพันธ์ที่ว่า

ฝ่ายเจ้าพนักงานการเล่น
ทั้งมวยปล้ำรำเต้นกันถ้วนถึ
โขนละครไ่ป่าชาตรี
เป่าปี่ตีกลองก็ก้องไป
หกดุแหม่นได้ลวดกวดขัน
เจ็ดคืนเจ็ดวันห้วนไหว
ครั้นราตรีมีดอกไม้ไฟ
หนึ่งจันทน์ไทยดอกไม้กล
(สังข์ทอง)

ดังที่กล่าวมา จะเห็นว่า
วรรณคดีกับวิถีชีวิตคนไทยอยู่คู่กันมา
ช้านานและมีอิทธิพลต่อสังคมด้าน
ต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะความเชื่อ
ความรู้และประสบการณ์ของคน
สมัยก่อนที่ถูกถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์
อักษร มีลักษณะเป็นวรรณศิลป์ที่
พรรณนาให้เห็นเป็นรูปธรรม สามารถ
นำมาสร้างเป็นระเบียบของสังคมให้อยู่
ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังนั้น
วรรณคดีเหล่านี้จึงเป็นมรดกล้ำค่าที่คน
ไทยทุกคนต้องอนุรักษ์และสืบทอดให้
อยู่คู่กับประเทศชาติตลอดไป

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาภูมิปัญญาไทย
ในวรรณคดีทำให้ทราบว่า องค์ความรู้
ด้านวัฒนธรรมประเพณีไทยในอดีตถูก
บันทึกไว้มากมาย ไม่เฉพาะแต่ใน

เอกสารตำราทางวิชาการเท่านั้น แต่
งานเขียนประเภทวรรณคดีก็ปรากฏ
หลักฐานองค์ความรู้ของชาติไว้อย่าง
อนันต์ และถูกถ่ายทอดทางบทละคร
การละเล่น ดนตรี จิตรกรรมอีก
มากมาย สิ่งที่เห็นชัดเจน คือ ภูมิ
ปัญญาในแง่ความเชื่อ ค่านิยมและ
อุดมการณ์ จะมีลักษณะสอดคล้องกับ
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่าง
มาก อาจเป็นเพราะวรรณคดีสมัยก่อน
ได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์ทาง
พระพุทธศาสนา จากนั้นได้ถ่ายทอด
ด้วยศิลปะการประพันธ์ของภาษาไทย
เอง แม้กระทั่งศิลปะการประพันธ์
บางอย่างก็มีลักษณะคล้ายบทกวีทาง
ศาสนาที่เรียกว่า การแต่งฉันท์ ภูมิ
ปัญญาบางเรื่องก็ถูกถ่ายทอดด้วยการ
เขียนไว้ในฝาผนังอุโบสถ เช่น เรื่องราว
ของนรก สวรรค์ การทำบุญ องค์
ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในข้อนี้ จึง
พบว่า ภูมิปัญญาในความเชื่อ ค่านิยม
และอุดมการณ์เหล่านี้ได้สอดคล้องกับ
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและถูก
ถ่ายทอดเป็นจิตรกรรมในโบราณสถาน
เป็นส่วนใหญ่

องค์ความรู้ประการที่สอง คือ
อิทธิพลในแง่สภาพสิ่งแวดล้อมทาง
สังคมและภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการ
ตั้งถิ่นฐาน การสร้างที่อยู่อาศัย การ
ประกอบอาชีพ การประดิษฐ์เครื่องมือ
เครื่องใช้ การประกอบอาหารและการ

เก็บถนอมอาหาร การรักษาพยาบาล การการควบคุมสังคม การเดินทาง การติดต่อสื่อสาร การถ่ายทอดความรู้ และการบันเทิง หากพิจารณาดูจะเห็นว่า สอดคล้องกับเรื่องปัจจัย 4 ประการ คือ 1) เครื่องนุ่งห่ม เช่น ภูมิปัญญาด้านการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ 2) อาหาร เช่น การประกอบอาชีพ การประกอบอาหารและการเก็บถนอมอาหาร 3) ที่อยู่อาศัย เช่น การตั้งถิ่นฐาน การสร้างที่อยู่อาศัย และ 4) ยารักษาโรค เช่น การรักษาพยาบาล ดังนั้น วรรณคดีไทยจึงสะท้อนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์อย่างเห็นชัดเจน

สรุป

ภูมิปัญญาไทยในวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตไทยเป็นองค์ความรู้อันทรงคุณค่าและเปี่ยมด้วยเสน่ห์ เพราะผ่านมุมมองการดำเนินชีวิตจริงของคนไทยสมัยก่อนแล้วถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ การศึกษาวรรณคดีจึงเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสังคมในอดีตที่ผูกพันกับวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หากจำแนกอิทธิพลของวรรณคดีไทยที่สะท้อนคุณค่าด้านภูมิปัญญาต่อวิถีชีวิตและสังคมสามารถสรุปได้ 2 แห่ง คือ 1) อิทธิพลในแง่ความเชื่อ ค่านิยมและอุดมการณ์ 2) อิทธิพล

ในแง่สภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและภูมิศาสตร์ ทั้งสองแง่สามารถจำแนกได้หลากหลายด้าน แต่เมื่อประมวลโดยภาพรวม ภูมิปัญญาที่มีอิทธิพลต่อวิถีสังคมไทยก็เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงศิลปะ บ่มเพาะความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ การรู้จักประยุกต์หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ตลอดจนทักษะความรู้ต่าง ๆ ที่ได้คิดค้นเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้น่ารื่นรมย์และสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ ภูมิปัญญาไทยจึงมีลักษณะเป็นมุมมองที่หลากหลายในอดีตที่คนสมัยปัจจุบันควรทำความเข้าใจและประยุกต์ใช้เพื่อเป็นการเจริญรอยตามแบบอย่างที่ดี อย่างไรก็ตาม การสื่อสารในปัจจุบันเป็นยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการคัดลอก เลียนแบบวรรณคดี รวมถึงการครอบงำจากวัฒนธรรมตะวันตก หากเป็นเช่นนี้ภูมิปัญญาไทยอาจถูกทำลายได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องยิ่งที่ทุกคนต้องช่วยกันศึกษา ส่งเสริม อนุรักษ์ ฟื้นฟูให้ภูมิปัญญาเหล่านี้ดำรงไว้เป็นมรดกทางสังคม อาจมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงบางประการเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย แต่กระนั้น ก็ควรอนุรักษ์วรรณคดีเดิมและบูรณาการให้ร่วมสมัยเพื่อเป็นประโยชน์ต่ออนุชนรุ่นหลังและชาติบ้านเมืองตราบนาน

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2547). *วรรณกรรมพระยาตรัง*, พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ.
- _____. (2467). *นิราศพระประธมของสุนทรภู่*. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
- _____. (2510). *โคลงนิราศสุพรรณ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ.
- _____. (2558). *นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เรื่องลักษณวงศ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดแห่งชาติ.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). *วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์. *โคลงนิราศฉะเชิงเทรา*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ประเมษฐ์การพิมพ์.
- กุหลาบ มัลลิกามาส และวิพุธ โสภวงศ์. (2537). *การเขียน 1*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- โกวิท ตั้งตรงจิตร. (2547). *คุยเฟื่องเรื่องอิเหนา*. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- คึกฤทธิ์ ปราโมทย์. (2549). *ขุนช้างขุนแผน ฉบับอ่านใหม่*. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า 2000.
- ดวงมน จิตรจํานงค์และสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (2544). *เอกสารการสอนชุดวิชา พัฒนาการวรรณคดีไทย หน่วยที่ 8-15*, พิมพ์ครั้งที่ 5. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2504). ประวัตินายมี หมื่นพรหมสมพัตสร. ใน *นิราศพระแท่นดงรัง ของนายมี*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- บรรเทา กิตติศักดิ์ และกัมพูชนาฏ เปรมกลม. (2524). *วรรณคดีมรดก*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2517). *พระราชนิพนธ์โคลงสุภาษิต 3 เรื่อง คือ สุภาษิตโสฬสไตรยางค์ สุภาษิตนฤทมนการ สุภาษิตมารดาสอนอาบุหะชันและสุภาษิตขงจื๊อ*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- _____. (2540). *บทละครนอกสังข์ทอง*. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2548). *บทละครเรื่องเงาะป่า*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

- พระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. สิทธี สุทัศน์ ณ อยุธยา). (2465). *ประชุมกลอนนิราศต่าง ๆ ภาคที่ 1 นิราศสุนทรภู่ 4 เรื่อง*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- พระสุนทรโวหาร. (2504). *พระอภัยมณี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พัชรี สายสิทธิ์. (2542). *พินิจวรรณกรรม: งานวิจัยทางภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- มิ่งขวัญ ทองพรหมราช. (2546). *ขุนช้างขุนแผน ตอนพลายแก้วบวชเณร*. กรุงเทพมหานคร: ทองพูลการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2545). *มิใช่เป็นเพียง"นางเอก"*. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.
- วิเชียร เกษประทุม. (2545). *เล่าเรื่องมณีพิชัย*. กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น.
- สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ. (2542). *ประชุมสุภาษิตพระร่วง*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สายสมร ยุวนิมิ. (2539). *คุณค่าของเสภาขุนช้างขุนแผน*. *สารสถาบันภาษาไทย*. 3 (1), 97-103.
- เอกรัตน์ อุดมพร. (2544). *วรรณคดีสมัยกรุงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาการศึกษา.

ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้
และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ
Landscape Architecture of Thai Temples,
and Buddhist Integrated Learning and Health Promotion

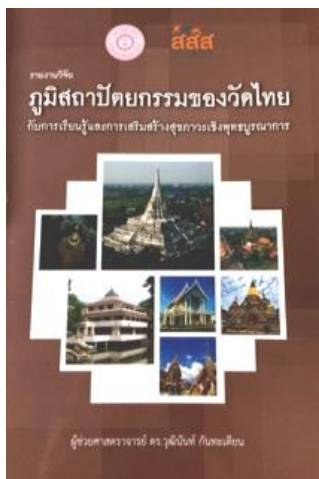
อัญชลิตา สุวรรณะชญ

Unchalita Suvarnajata

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศาสนากับการพัฒนา
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Doctor of Philosophy Program in Religion and Development,
Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

Corresponding Author, Email: unchalita@hotmail.com

บทวิจารณ์หนังสือ

ผู้เขียน: วุฒินันท์ กันทะเตียน

จำนวนหน้า: 108

ปีที่พิมพ์: 2560

ครั้งที่พิมพ์: 1

สถานที่พิมพ์: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
สร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

บทนำ

ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทย
กับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุข
ภาวะเชิงพุทธบูรณาการเป็นผลงาน
การวิจัยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

วุฒินันท์ กันทะเตียน ภาควิชา
มนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดย
ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการ
เสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตาม

แนวพระพุทธศาสนา สถาบันวิจัยพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและสำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมีที่ปรึกษา คือ พระราชวรมุนี (พล อากาศโร, ดร.) รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและพระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทธิย์ อากาศโร, ดร.) ผู้จัดการโครงการเสริมสร้างสุขภาพและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา

หนังสือเล่มนี้เป็นรายงานการวิจัยที่เสนอมุมมองใหม่ของการก่อสร้างวัดที่ต้องอาศัยความรู้ทางภูมิสถาปัตยกรรมในการจัดการพื้นที่ของวัด วัตถุประสงค์ของการวิจัยมี 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด โครงสร้างและลักษณะของวัดในสมัยพุทธกาล 2) เพื่อศึกษาโครงสร้างและลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทย และ 3) เพื่อวิเคราะห์ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการสร้างเสริมสุขภาพเชิงพุทธบูรณาการ การก่อสร้างวัดต้องอาศัยความรู้ทางภูมิสถาปัตยกรรมในการจัดการพื้นที่ของวัด 3 ด้าน คือ 1) พื้นที่ทางกายภาพ 2) พื้นที่ทางสังคม และ 3) พื้นที่ทางจิตวิญญาณ ประกอบกับหลักการและการจัดวางแผนผังวัดตามคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ได้แก่

พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส และคัมภีร์สำคัญที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารประวัติศาสตร์ บทความวิชาการและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทย โดยเริ่มจากการศึกษาแนวคิด โครงสร้างและลักษณะของวัดในสมัยพุทธกาล อาทิ วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี วัดบุพพาราม เมืองสาวัตถี วัดนิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ วัดโฆสิตาราม เมืองโกสัมพี วัดอัมพปาลีวัน แคว้นวัชชี วัดในสมัยพุทธกาลเหล่านี้เป็นที่พักหรือเสนาสนะตามหลักสัปปายะ 7 หรือความเป็นสัปปายะสถานตามหลักพุทธศาสนาที่สนับสนุนต่อการปฏิบัติธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546) ซึ่งจำแนกไว้ 7 อย่าง อาทิ สถานที่ อาหาร ผู้ร่วมทำกิจกรรม ภูมิอากาศ

เมื่อกล่าวถึงคำว่า ภูมิสถาปัตยกรรม โดยทั่วไปมักจะนึกถึงการจัดการภูมิทัศน์ การปรับแต่งพื้นที่หรือการจัดสวนเพื่อประโยชน์ใช้สอยหรือสุนทรีย์ตามหลักวิชาการของสถาปนิกหรือนักจัดสวน การก่อสร้างวัดโดยอาศัยความรู้ทางภูมิสถาปัตยกรรมในการจัดการพื้นที่ของวัดทั้ง 3 ด้านดังกล่าว จึงแตกต่างจากมุมมองทางภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยโดยทั่วไป ซึ่งลักษณะของการ

จัดการพื้นที่ของวัดทั้ง 3 ด้าน จะสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ได้แก่ การจัดให้มีการเรียนรู้ด้านปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี การอบรมการเรียนการสอน ธรรมฐานและการเรียนรู้ประวัติที่มาของกรณีศึกษา จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ 1) วัด ภู เข า ท อ ง จั ง ห วัดพระนครศรีอยุธยา 2) วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม 4) วัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม และ 5) เสถียรธรรมสถาน กรุงเทพมหานคร ตลอดจนวัฒนธรรมชุมชน วิถีชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม สุขภาวะทางจิตวิญญาณหรือปัญญา

เนื้อหา

หนังสือเล่มนี้แบ่งเนื้อหาเป็น 6 บท ประกอบด้วยบทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกรอบวิเคราะห์ บทที่ 3 แนวคิด โครงสร้าง และลักษณะของวัดในพุทธกาล บทที่ 4 โครงสร้างและลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทย บทที่ 5 วิเคราะห์ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทย กับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการจาก

กรณีศึกษา และบทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

บทที่ 1 กล่าวถึงการสร้างวัดไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีความเห็นว่า แต่เดิมนั้นการสร้างวัดไทย จะมีเจดีย์เป็นศูนย์กลางก่อน แล้วจึงสร้างสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ จนมีองค์ประกอบที่เรียกว่า วัด แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) วัดพุทธเจดีย์ และ 2) วัดอนุสาวรีย์ ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานเพื่อบรรจุอัฐิครูอาจารย์ผู้เป็นที่เคารพนับถือของมหาชนเป็นพิเศษ การก่อสร้างวัดประเภทวัดอนุสาวรีย์นี้ทำให้เกิดพัฒนาการการสร้างวัดไทยตามเจตนาของผู้สร้างในเวลาต่อมา

คำว่า วัด จากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงรับเวฬุวันหรือสวนไผ่ของพระเจ้าพิมพิสารเป็นสังฆิกาวาส (พุทธรักษ์ ปราบนอก, 2562: 8) หรือเป็นอาวาสที่พักของสงฆ์แห่งแรกในพุทธศาสนา วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา มีองค์ประกอบต่าง ๆ จัดวางตามเขตพื้นที่ 3 ส่วนหลัก คือ พุทธาวาส สังฆาวาสและธรณีสงฆ์

ปัจจุบันการออกแบบวัดที่ไม่ใช่การสร้างใหม่ จะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่ไม่ใช่เป็นเพียงที่พักชั่วคราวหรือการใช้เป็นสถานที่หลีกเร้น ปลีกวิเวก

และสถานที่ฝึกพัฒนาตนสำหรับบำเพ็ญภาวนาเท่านั้น หากแต่คำนึงถึงประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมมากขึ้น กล่าวคือ นอกจากวัดจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางชุมชน สถานศึกษา โรงพยาบาล สถานที่พักพิงสำหรับผู้ประสบภัยหรือคนยากไร้อนาถาแล้ว บางวัดยังรับภาระเด็กด้อยโอกาส บำบัดเยียวยาผู้ติดยาเสพติดและฝึกอาชีพเพื่อให้คนเหล่านั้นได้มีอาชีพเมื่อออกไปใช้ชีวิตในสังคม

วัดจึงไม่เพียงแต่เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของประชาชนเท่านั้น หากแต่ยังรับภาระหน้าที่ทางสังคม เกิดการผสมผสานประโยชน์ระหว่างวัดและชุมชน ทำให้เห็นคุณค่าของกันและกัน

บทที่ 2 เป็นการทบทวนแนวคิดที่สำคัญ ได้แก่ หลักสัปปายะ 7 หลักการทางภูมิสถาปัตยกรรม เกณฑ์พิจารณาคุณค่าตามหลักสถาปัตยกรรม เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์การจัดการพื้นที่ของวัด 3 ด้าน คือ 1) พื้นที่ทางกายภาพ 2) พื้นที่ทางสังคม และ 3) พื้นที่ทางจิตวิญญาณ

หลักการของสัปปายะ 7 แสดงให้เห็นถึงลักษณะของวัดที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม ทั้งในลักษณะพื้นที่ทางกายภาพ ได้แก่ สงบสงัด สะดวก สามารถ สมดุล ซึ่งนอกจากปัจจัยภายนอกแล้ว ยังต้องประกอบด้วย

ปัจจัยภายในส่วนบุคคลของผู้ปฏิบัติที่ต้องมีความพร้อมด้านกายและใจที่เหมาะสมแก่การใช้ชีวิตภายในวัด ได้แก่ ศรัทธา สุขภาพ ศิลสมบัติ หมั่นขจัดอกุศล มุ่งผลดีทุกข

ส่วน หลักการทางภูมิสถาปัตยกรรมเป็นศาสตร์และศิลป์ที่วัดต้องคำนึงถึงหลักการจัดการพื้นที่สีเขียวเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทำให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ประสานสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ อำนวยความสะดวกสบาย และให้ความร่มรื่นแก่ผู้ใช้

หลักสถาปัตยกรรมจะเกี่ยวข้องกับการจัดวางแผนผังวัด แสดงที่ตั้งของอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่กำหนดขนาดและสัดส่วนที่อาจประมาณหรือวัดสอบได้ ในที่นี้ใช้เกณฑ์พิจารณาคุณค่าทางสถาปัตยกรรม 3 ประการ ของเซอร์ เฮนรี วูดตัน (Sir Henry Woodton) ได้แก่ 1) ประโยชน์ใช้สอยของผู้ใช้ 2) ความมั่นคงของสิ่งก่อสร้าง 3) ความพึงพอใจของผู้พบเห็นตามความพอเหมาะพอดี

ในมุมมองแบบมิตองครวม พื้นที่ทางกายภาพ หมายถึง พื้นที่และบริเวณวัดทั้งหมด ทั้งพื้นที่ว่างเปล่า พื้นที่สีเขียวโดยธรรมชาติและที่สร้างขึ้นใหม่ รวมทั้งต้นไม้และการจัดภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดทั้งหมด ส่วนพื้นที่ทางสังคม หมายถึง พื้นที่ที่ชุมชน

สังคม ส่วนราชการ สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่วัดร่วมกันได้ตามประเพณี พิธีกรรมในวิถีชีวิตชาวพุทธ ตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมทางสังคมในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ พื้นที่ทางจิตวิญญาณ หมายถึง พื้นที่ภายในจิตใจของปัจเจกบุคคลที่เอื้อหรือส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะอีกทั้ง 3 มิติด้วย

บทที่ 3 กล่าวถึงแนวคิด โครงสร้างและลักษณะของวัดในสมัยพุทธกาล ได้แก่ วัดเวฬุวัน วัดเชตวัน วัดบุพพาราม วัดนิโครธาราม วัดโฆสิตาราม วัดอัมพปาลวัน โดยวิเคราะห์ว่าวัดเหล่านั้นมีพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณอย่างไร ซึ่งพบว่า พื้นที่ทางกายภาพของวัดในสมัยพุทธกาลเป็นพื้นที่ตามธรรมชาติ ยึดหลักการใช้สอยประโยชน์เป็นที่ตั้ง เป็นมิติที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาจิตและปัญญา ส่วนพื้นที่ทางสังคมของวัดในพุทธกาลเป็นพื้นที่เปิดหรือพื้นที่สาธารณะอย่างเด่นชัด ทุกคนสามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพุทธศาสนาร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมกันทั้งบุรุษและสตรี และเสมอภาคกันทุกคนทุกชนชั้น สำหรับพื้นที่ทางจิตวิญญาณหรือปัญญาเป็นเป้าหมายหลักของวัดในพุทธกาล เป็นพื้นที่ทาง

นามธรรมสำหรับผู้ปฏิบัติที่หวังหลุดพ้นจากกิเลส

บทที่ 4 เป็นการทบทวน โครงสร้างและลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทย ตั้งแต่การเกิดวัดในประเทศไทย การวางผังของวัดไทย ช่วงพุทธกาลและช่วงหลังพุทธกาล แผนผังวัดตามคติจักรวาล แบบพราหมณ์-ฮินดูและแบบพุทธศาสนา การใช้ประโยชน์จากวัด การปรับแต่งภูมิทัศน์ของวัดไทยในปัจจุบัน ในเบื้องต้นสรุปว่า การส่งเสริมให้วัดมีลักษณะที่น่าพึงใจทั้งผู้อยู่และผู้เข้าวัด มีเกณฑ์พิจารณา 7 มิติ คือ 1) มิติด้านภูมิสถาปัตย์ 2) มิติด้านนิเวศวิทยา 3) มิติด้านสุนทรียะ 4) มิติด้านปูชนียะ 5) มิติด้านปสาทนิยะ 6) มิติด้านความศักดิ์สิทธิ์ 7) มิติด้านศรัทธา เมื่อวิเคราะห์ทั้ง 7 มิติดังกล่าว พบว่าพื้นที่ทางกายภาพ หมายถึง องค์ประกอบทั้งหมดภายในวัดที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ทั้งกลุ่มอาคาร พื้นที่โล่ง พื้นที่สีเขียว ทำเลที่ตั้ง ระบบนิเวศ รวมถึงสุขลักษณะอื่น ๆ ส่วนพื้นที่ทางสังคมสะท้อนจากประโยชน์ใช้สอย การทำให้วัดเป็นพื้นที่เปิดสำหรับทุกคนทุกกลุ่มโดยไม่จำกัดเชื้อชาติศาสนา เป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมในมิต้องค์รวม วัดมีองค์ประกอบตามหลักสัปปายะ อันนำไปสู่ศาสนสถานที่ควรแก่การเคารพ

บูชา ศรัทธาเลื่อมใส มั่นใจในความศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ทางจิตวิญญาณหรือปัญญามีลักษณะส่งเสริมสุนทรียะให้เกิดกุศลเจตนา เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และสำคัญ อาทิ มีปูชนียบุคคล ปูชนียวัตถุ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ พระสงฆ์ผู้นำที่เป็นที่เคารพศรัทธา ทั้งในทางวิชาการและปฏิบัติสาส์นอาจารย์วัตร ดังนั้น วัดจึงเป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณหรือปัญญาอย่างเป็นรูปธรรม

บทที่ 5 เป็นการวิเคราะห์ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการจากกรณีศึกษา จำนวน 4 วัด ได้แก่ 1) วัดภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม 4) วัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม และเสถียรธรรมสถาน กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งการวิเคราะห์พื้นที่ของวัดกรณีศึกษากับการเรียนรู้ออกเป็น 3 พื้นที่ คือ พื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณหรือปัญญา และแบ่งการวิเคราะห์พื้นที่ของวัดกรณีศึกษากับการเสริมสร้างสุขภาวะออกเป็น 3 พื้นที่เช่นเดียวกัน วัดกรณีศึกษาแต่ละวัดมีลักษณะพื้นที่ด้านการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะแตกต่างกันตามลักษณะที่แตกต่างกันของแต่ละวัดกรณีศึกษา ทั้งพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่

ทางสังคมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณหรือปัญญา

บทที่ 6 เป็นการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ใน 2 ประเด็นหลัก คือ 1) ประเด็นด้านการเรียนรู้ 2) ประเด็นด้านการส่งเสริมสุขภาวะ และมีข้อเสนอแนะโดยสรุปได้ดังนี้

จากการศึกษาแนวคิดโครงสร้างและลักษณะของวัดในสมัยพุทธกาล พบว่า พื้นที่ทางกายภาพของวัดในสมัยพุทธกาลไม่มีความโดดเด่นของสิ่งปลูกสร้าง ใช้เป็นเสนาสนะตามพระวินัยเท่านั้น ส่วนพื้นที่ทางสังคมของวัดในสมัยพุทธกาลเป็นพื้นที่สาธารณะอย่างเด่นชัด เป็นพื้นที่เปิดให้ทุกคนสามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพุทธศาสนาร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมทั้งบุรุษและสตรี และเสมอภาคกันทุกคนทุกชนชั้น อาทิ วัดบุพพารามเป็นวัดแรกในพุทธศาสนาที่สตรีสร้างถวายและอุปถัมภ์ พระสงฆ์สาวก วัดนิโครธารามเป็นที่ประทับและแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ ทำให้เกิดพุทธบัญญัติต่าง ๆ ด้านพื้นที่ทางจิตวิญญาณของวัดในสมัยพุทธกาลเน้นหลักสัปปายะและประโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นแหล่งลดละกิเลส (ปหานาราม) และเป็นเขตพัฒนาหรือเจริญกุศล (ภาวนาราม)

โครงสร้างและลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยหลังพุทธกาล

โดยเฉพาะภายหลังจากที่ได้รับอิทธิพลจากลังกา พบว่า การสร้างวัดไทยมีลักษณะผสมผสานจากคติจักรวาลแบบพราหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนา มีองค์ประกอบตามแผนผังและจัดวางตามเขตพื้นที่พุทธาวาส สังฆาวาสและธรณีสงฆ์เป็นหลัก แต่ในปัจจุบันการสร้างวัดไทยเน้นที่ประโยชน์ใช้สอยและเน้นภูมิทัศน์ที่ส่งเสริมให้วัดเกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม

การสรุปผลการวิจัยในประเด็นด้านการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์พื้นที่ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณของวัดกรณีศึกษา จำนวน 4 วัด ได้แก่ วัดภูเขาทอง วัดใหญ่ชัยมงคล วัดไร่ขิง วัดญาณเวศกวันและเสถียรธรรมสถาน พบว่า แต่ละวัดสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของแต่ละวัด ความพร้อมของบุคลากรและปัจจัยสนับสนุนด้านอื่น ๆ ดังนี้

วัดที่มีพื้นที่ทางกายภาพเป็นจุดเด่นทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดภูเขาทองและวัดใหญ่ชัยมงคล สนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ วิถีกรรมของพระมหากษัตริย์ ทำให้กลายเป็นศูนย์รวมกิจกรรมทางสังคมและแหล่งฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัดที่มีพระพุทธรูปสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ วัดไร่ขิง สนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการศึกษาในระบบ อาทิ โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์ ทำให้ขยายพื้นที่ทางสังคมได้กว้างขวางขึ้น องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ สามารถใช้พื้นที่อาคารและสิ่งปลูกสร้างของวัดได้ ทำให้กลายเป็นศูนย์รวมของชุมชนและแหล่งฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

วัดญาณเวศกวันมีพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่สนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้โดยผ่านบุคลากรของวัดเป็นหลัก ไม่เน้นการเรียนรู้เชิงระบบหรือการเรียนรู้ด้านปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี แต่ให้การเรียนรู้ทางปัญญาในทุกกิจกรรมของวัด นับตั้งแต่การฉันภัตตาหารเช้า-เพล การบรรยายธรรมตามคัมภีร์พุทธศาสนาและกิจกรรมอบรมบรรยายอื่น ๆ ส่งเสริมการเรียนรู้ทางปัญญาและการเรียนรู้ทางวิชาการตามหลักพุทธศาสนา

เสถียรธรรมสถานเป็นพุทธศาสนสถานที่มีการจัดภูมิทัศน์ตามหลักการทางภูมิสถาปัตยกรรม โดยคำนึงถึงการจัดพื้นที่สีเขียวเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทำให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ประสานสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมตาม

ธรรมชาติ อำนวยความสะดวกสบาย และให้ความร่มรื่นแก่ผู้ใช้ สนับสนุน และส่งเสริมการเรียนรู้ชีวิตและชุมชน ผ่านกิจกรรมทางสังคม

การสรุปผลการวิจัยในประเด็น ด้านการส่งเสริมสุขภาวะ จากการ วิเคราะห์ลักษณะการจัดการพื้นที่ของ วัดทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางจิต วิญญาณนั้น มีบทบาทในการส่งเสริม สุขภาวะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะทาง กาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทาง สังคม สุขภาวะทางจิตวิญญาณหรือ ปัญญา สรุปได้ดังนี้

สุขภาวะทางกาย หมายถึง ความรู้สึกผ่อนคลาย สบายกาย ปลอดภัย

สุขภาวะทางจิต หมายถึง ภาวะ ที่จิตใจปลอดโปร่ง ไม่เครียด สบายใจ

สุขภาวะทางสังคม หรือ ความรู้สึกร่วมในกิจกรรมหรือโครงการ ของวัด หมายถึง การใช้ประโยชน์โดย องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และอื่น ๆ

สุขภาวะทางจิตวิญญาณหรือ ปัญญา หมายถึง ภาวะทางจิตวิญญาณ หรือปัญญาที่หนุนให้คุณธรรมนำให้เกิด ความเข้าใจแก่นสารของชีวิตทั้งชีวิต ฝ่ายโลกและชีวิตฝ่ายธรรม

พื้นที่ทั้ง 3 มีลักษณะเกี่ยวพัน กันและกันจึงก่อให้เกิดสุขภาวะหรือมี ลักษณะการทำงานเชิงบูรณาการ กล่าวคือ เมื่อพื้นที่ที่มีความพร้อม ผู้ใช้จึง จะสามารถนำศักยภาพของพื้นที่นั้น ๆ มาใช้ประโยชน์ได้ ยกตัวอย่าง พื้นที่ที่มีความ ร่มรื่น เป็นสวนป่า ควรจัด แบ่งเป็นพื้นที่สำหรับเดินจงกรม ปฏิบัติสมาธิภาวนา พื้นที่ว่างหรือพื้นที่ เปิด จัดเป็นสวนสาธารณะ ลานโล่ง หรือศาลา จัดเป็นพื้นที่ฟังธรรมหรือจัด กิจกรรมต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม มี ข้อสังเกตที่สำคัญ คือ พื้นที่กับการ ส่งเสริมสุขภาวะต้องมีบุคลากรที่มี ศักยภาพ มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อม มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส มีความเสียสละ โดยเฉพาะการส่งเสริม สุขภาวะทางจิตวิญญาณหรือปัญญา จำเป็น ต้องอาศัย บุ ค ล า กร ที่ ประกอบด้วยคุณสมบัติทุกประการ ดังกล่าว

ส่วนข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น 3 แนวทาง ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ทาง กายภาพเพื่อการเรียนรู้และเสริมสร้าง สุขภาวะ ได้แก่ การดำรงความเป็น พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ อนุรักษ์พื้นที่ โบราณสถาน รักษาสภาพพื้นที่ตาม ธรรมชาติให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้ สอย ปรับภูมิทัศน์ เพิ่มพื้นที่สีเขียว กำหนดเขตปลอดภัย รักษาความ

สะอาดของพื้นที่ให้ถูกสุขลักษณะ ส่งเสริมรักษาสีสิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า จัดสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมและพอเพียง ประหยัดพลังงานและวางแผนการจัดการพลังงานทางเลือก

2. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ทางสังคมเพื่อการเรียนรู้และเสริมสร้างสุขภาวะ ได้แก่ การจัดกิจกรรมในพื้นที่อย่างเหมาะสมเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางธรรม เอื้อประโยชน์แก่ชุมชน หน่วยงาน สถาบัน อย่างเป็นกัลยาณมิตร จัดกิจกรรม โครงการเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้และสุขภาวะชุมชน ทำให้พื้นที่มีความปลอดภัยและกำหนดสัดส่วนพื้นที่ใช้สอยประโยชน์อย่างชัดเจน จัดพื้นที่ปลอดภัยสำหรับจัดเก็บทรัพย์สินของวัดและจัดเจ้าหน้าที่ดูแลอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง

3. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ทางจิตวิญญาณเพื่อการเรียนรู้และเสริมสร้างสุขภาวะ ได้แก่ จัดพื้นที่เป็นสัดส่วนสำหรับการศึกษาด้านปริยัติ ปฏิบัติสมถภาวนา วิปัสสนาภาวนา จัดองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพุทธศาสนาในพื้นที่ภายในพระอุโบสถ วิหาร ศาลา ลานโล่งหรือพื้นที่ว่าง ที่สงบวิเวก จัดทำปฏิทินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชัดเจน จัดภูมิทัศน์ให้มีสีเขียวและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม

เตรียมความพร้อมด้านบุคลากร ผู้นำทางจิตวิญญาณหรือปัญญาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ การพัฒนาวัดต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของศาสนาให้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ศาสนบุคคล 2) ศาสนธรรม 3) ศาสนวัตถุ และ 4) ศาสนพิธี ในการสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ต้องตั้งอยู่ในกุศลหรือเป็นคนดี ซึ่งควรพิจารณาทั้งผู้สร้าง ผู้ออกแบบ คนงาน ชุมชนและเจ้าอาวาส ลำดับความสำคัญของการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นไปเพื่อทศสنانุตริยะและสัมมาทิฐิ ให้มีความสำคัญกับประชาชนหรือชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากวัด ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมและลงตัว

บทวิจารณ์

ผู้เขียนเห็นว่า หนังสือเล่มนี้โดยภาพรวมได้เปิดมุมมองใหม่ของการศึกษาสถาปัตยกรรมของวัดไทยอย่างร่วมสมัย กล่าวคือ มีการอ้างอิงความรู้ทางภูมิสถาปัตยกรรม ทั้งในเชิงโครงสร้างและการจัดการพื้นที่ของวัด ทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพการจัดการพื้นที่ของวัดอย่างเป็นรูปธรรมทั้ง 3 ด้าน คือ พื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณ ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้อ้างอิงหลักการ

ทางพุทธศาสนา คือ สัปปายะ 7 ซึ่งเป็นหลักในการสร้างสัปปายะสถานที่สนับสนุนต่อการปฏิบัติธรรม เชื่อมโยงกับลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทย นับตั้งแต่มีการเริ่มต้นสร้างวัดในประเทศไทยและการวางผังของวัดไทยกับคติทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยและสังคมไทย เริ่มต้นตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนถึงในปัจจุบันสรุปได้ว่า คติการสร้างวัดในประเทศไทย นิยมวางแผนผังของวัดตามคติจักรวาล แบบ บพราหมณ์ -ฮินดู ผสมผสานกับคติทางพุทธศาสนาอย่างกลมกลืน กล่าวคือ การวางแผนผังวัดเหมือนการจำลองจักรวาลมาไว้ในโลกมนุษย์ โดยยึดพระเจดีย์หรือพระอุโบสถเป็นแกนกลางแทนเขาพระสุเมรุตามคติความเชื่อเกี่ยวกับโลกสัณฐานในศาสนาฮินดู เรื่องไตรภูมิหรือไตรโลก และคติความเชื่อเกี่ยวกับโลกสัณฐานแบบพุทธศาสนาที่มีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางแห่งจักรวาล เป็นวิมานที่สถิตของเหล่าเทวดาและเป็นที่สถิตของพระพรหมตามคติพราหมณ์ (แม่ชีวิมุตติยา, 2557) ซึ่งในพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงของพระมหากษัตริย์ราชที่ 1 ที่ทรงรวบรวมจากคัมภีร์ในพุทธศาสนาก็มีเนื้อหาเกี่ยวกับโลกสัณฐานซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ กามภูมิ 11 รูปภูมิ 16 และอรุณภูมิ 4 เกี่ยวข้องกับคติ

ความเชื่อของชาวไทย อาทิ เรื่องนรกสวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด ทวีปทั้งสี่ พระศรีอริยเมตไตรย (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2543: 11)

ผลการวิจัยสรุปว่า การจัดการพื้นที่ของวัดทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณ มีลักษณะเกี่ยวพันกันและกัน และส่งเสริมสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม สุขภาวะทางจิตวิญญาณหรือปัญญา

ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่าการจัดการพื้นที่ของวัดทั้ง 3 ด้าน ไม่เพียงแต่จะเกี่ยวพันกันและกัน และส่งเสริมต่อสุขภาวะทั้ง 4 ด้านดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ยังสนับสนุนการพัฒนาคนุชย์ตามแนวทางของพุทธศาสนาทั้ง 4 ด้านอีกด้วย (ศรีคำ บัวโรย, 2559: 8-9) ได้แก่

1. พัฒนากาย (Physical Development) หมายถึง ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคหรือกายภาวนา ในทางพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพตลอดจนการรู้จักใช้ปัจจัย 4 อย่างถูกต้อง

2. พัฒนาสังคม (Social Development) หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมกับสิ่งแวดล้อม

ทางสังคมกับเพื่อนมนุษย์อย่างเกื้อกูลกัน เป็นประโยชน์ ประกอบสัมมาชีพ หรือศีลภาวนา

3 . พั ฒ น า อ า ร ม ณ์ (Emotional Development) หมายถึง การพัฒนาทางด้านจิตใจ ในทางที่ดี จิตใจมีคุณธรรม เมตตา กรุณา ความกตัญญู กตเวทิต์ หิริโอตตปปะ หรือจิตภาวนา ประกอบด้วยการฝึกฝนจิตเพื่อให้เกิดคุณภาพจิตเป็นผู้มีคุณธรรม มีความเข้มแข็งของจิต มีความอดทน มีสติ มีสุขภาพจิตดี สดชื่น เบิกบาน ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ และการศึกษาจิต คือ ภาวนา ทมะ สิกขา เพื่อพัฒนาจิตให้มีสมาธิ รู้จักการสำรวจจิตเพื่อให้เกิดปัญญา

4 . พั ฒ น า ปั ญ ญ า (Intellectual Development) หมายถึง การพัฒนาความรู้ ความคิด ความเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง โดยไม่มีอคติ สามารถพิจารณาวินิจฉัยปัญหาอย่างไม่เอนเอียง นำความรู้ ความคิดมาประยุกต์ในการแก้ปัญหา และสร้างสรรค์ในการบริหารจัดการต่าง ๆ ตลอดจนทำให้จิตใจของตนเป็นอิสระเหนือการกระทบกระทั่งของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และรู้เท่าทันธรรมดาโลกและชีวิตหรือที่เรียกว่า ปัญญาภาวนา

การพัฒนามนุษย์ตามแนวทางของพุทธศาสนาทั้ง 4 ด้านนี้ เทียบเคียงได้กับหลักจิตวิทยาของคาร์อล รีฟ (Carol Ryff) ที่อธิบายมิติสุขภาวะ (Dimensions of Well-being) ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) สุขภาวะทางจิตวิทยา ได้แก่ การยอมรับตนเอง การพัฒนาตนเอง เป้าหมายของชีวิต ความรอบรู้ต่อสิ่งแวดล้อม การรู้จักควบคุมตนเอง (Autonomy) ความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น 2) สุขภาวะทางสังคม ได้แก่ การยอมรับทางสังคม ความต้องการการยอมรับจากสังคม การสนับสนุนทางสังคม บุรณาการทางสังคม 3) สุขภาวะทางอารมณ์ ได้แก่ อารมณ์เชิงบวก อารมณ์เชิงลบ ความพึงพอใจในชีวิต ความสุข (Snyder, et al, 2011: 59-62)

ดังนั้น การจัดการพื้นที่ของวัดทั้ง 3 ด้าน ไม่เพียงแต่จะเกื้อหนุนกัน และกันในการส่งเสริมต่อสุขภาวะทั้ง 4 ด้านแล้ว ยังสอดคล้องกับมิติสุขภาวะตามหลักจิตวิทยาที่สนับสนุนต่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางของพุทธศาสนาอีกด้วย ผู้เขียนจึงตั้งคำถามต่อไปว่า ในปัจจุบันกลไกของพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่สร้างปัญญาให้สังคมหรือไม่ อาทิ พระสงฆ์และวัด ตลอดจนชาวพุทธทำหน้าที่สร้างเสริมสุขภาวะอย่างไร ตามธรรมเนียมที่เกิดขึ้น

ขึ้นมาช้านาน เช่น การบวช บทบาทของวัดต่อชุมชน บทบาทของขบวนการชาวพุทธ

สรุป

การปฏิทัศน์ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการในครั้งนี้ ผู้เขียนได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่าการจัดการพื้นที่ของวัดที่มีลักษณะเกี่ยวพันกันและกันทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณ นอกจากจะส่งเสริมสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม สุขภาวะทางจิตวิญญาณหรือปัญหาที่สอดคล้องกับมิติสุขภาวะตามหลักจิตวิทยาแล้ว ยังสนับสนุนต่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางของพุทธศาสนาที่เน้นการพัฒนามนุษย์ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ กาย สังคม อารมณ์ ปัญญา จึงอาจกล่าวได้ว่า การจัดการพื้นที่ของวัด ทั้งพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางจิตวิญญาณ ย่อมส่งเสริมสุขภาวะแบบองค์รวมและเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางพุทธศาสนาอย่างบูรณาการ โดยโน้มนำสู่การใช้วัดเป็นสถานที่ลดละกิเลส (อย่างน้อยก็ชั่วคราว) เปลี่ยนจากการที่คนส่วนใหญ่ไปวัดเพื่อหาที่พึ่งของกิเลส

หรือเพื่อเพิ่มพูนกิเลสอย่างในปัจจุบัน (วิจารณ์ พานิช, 2561) สอดคล้องกับแนวคิดที่ปรากฏในบทความเรื่องพุทธศาสนากับการสร้างเสริมสุขภาวะ ที่เสนอว่า พุทธศาสนาสามารถเอื้อต่อการเสริมสร้างสุขภาวะได้อย่างไรท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีผลต่อความคิด ความเชื่อและวิถีชีวิต ศาสนายังมีความสำคัญและจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์อยู่หรือไม่ เพื่อเชื่อมโยงความเข้าใจระหว่างพุทธศาสนากับสุขภาวะในปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่การเข้ามาของพุทธศาสนาในแผ่นดินไทย เมื่อใด อย่างไร และทำหน้าที่ต่อสังคมไทยอย่างไรบ้าง วิเคราะห์ความเกี่ยวข้องระหว่างแก่นแท้ของพุทธศาสนา คือ หลักธรรมและวินัยที่เป็นแนวทางของการสร้างสุขภาวะในทุกมิติ เน้นความสำคัญของมิติทางปัญญาที่ถือเป็นพื้นฐานของความสุข ทางกาย ทางจิตใจและทางสังคม ทั้งนี้ ปัญญาจะนำให้มองเห็นชีวิตตามความเป็นจริงหรือตามกฎของธรรมชาติและใช้ชีวิตโดยไม่ประมาททั้งในเรื่องความเป็นอยู่ การบริโภคอาหารและการประพฤติปฏิบัติ (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2561)

ผู้เขียนเห็นว่า พุทธศาสนายังเป็นหนทางหลักไปสู่การสร้างสุขภาวะไม่ทางใดก็ทางหนึ่งและให้ผลในระดับที่มากน้อยแตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับ

ว่าพุทธศาสนิกชนนับถือพุทธศาสนา
แบบใด โดยไตร่ตรองให้ถึงแก่นแท้ของ
พุทธศาสนา

ลักษณะ	สาระสำคัญ
1. คำสอนและปฏิบัติเป็นกลาง	พุทธศาสนาเป็นมัชฌิมาปฏิปทา ทั้งในด้านการกระทำและความคิดเห็น ไม่สุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง ให้ความสำคัญวัตถุกับจิตใจเสมอกัน เน้นดุลยภาพในการปฏิบัติทุกเรื่อง ตั้งแต่การดำเนินชีวิตไปจนถึงการปฏิบัติธรรมขั้นสูง
2. หลักการเป็นสากล	พุทธศาสนาสอนเกี่ยวกับสัจธรรมความจริงที่เป็นกลาง ไม่ขึ้นต่อบุคคล กลุ่ม พวก หมู่เหล่าหรือแม้แต่ตัวพุทธศาสนาเอง เช่น สอนว่าการฆ่าเป็นบาป นี่เป็นสากล ไม่ว่าจะฆ่าใครกลุ่มใดก็เป็นบาป สอนความจริงที่มีอยู่ตามธรรมดา เรียกว่า กฎธรรมชาติของสรรพสิ่ง คือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งนั้น ๆ
3. ยึดถือสาระและรูปแบบ	พุทธศาสนามีธรรมเป็นสาระ คือ เป็นหลักความจริง ซึ่งมีอยู่ตามธรรมดาของมันและมีวินัยเป็นรูปแบบ เป็นระบบ เป็นกติกา ธรรมเป็นเรื่องของบุคคล วินัยเป็นเรื่องของสังคม ธรรมกับวินัยสัมพันธ์กัน ธรรมเป็นที่อิงของวินัย ส่วนวินัยเป็นข้อบังคับแบบแผนของสังคมที่เกื้อกูลการปฏิบัติธรรม
4. เป็นกรรมวาท กิริยวาท วิริยวาท	สอนหลักกรรม คือ หลักที่ถือว่าคนจะชั่ว-ดีอยู่ที่การกระทำ (กรรมวาท) กรรมใดที่คนทำแล้วก็เป็นอันทำ (กิริยวาท) และสอนว่าความเพียรมีผลจริง บุคคลพึงทำการด้วยความเพียร (วิริยวาท)
5. เป็นวิภาษวาท	ไม่มองหรือวินิจฉัยความจริงด้านเดียว แต่มองแบบจำแนกแยกแยะครบทุกแง่ทุกมุม ไม่ดึงไปด้านใดด้านหนึ่ง ท่าทีหรือปฏิกิริยาต่อสิ่งทั้งหลายของชาวพุทธ เป็นท่าทีที่มองอะไรอย่างวิเคราะห์และจำแนกแจกแจง ไม่ตัดสินสิ่งต่าง ๆ แบบฟันธงไปด้านเดียว
6. มุ่งอิสรภาพ	ความหลุดพ้นหรืออิสรภาพเป็นทั้งเป้าหมายและหลักการสำคัญของพุทธธรรม พุทธศาสนามุ่งให้คนมีอิสรภาพ โดยฝึกตนที่จะไม่ยึดติดในสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน จนกระทั่งรู้ความจริง

	ชัดแจ้งแล้ว ก็จะมีจิตหลุดพ้นเป็นอิสระ ไม่เป็นทุกข์
7. เป็นศาสนาแห่งปัญญา	พุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาแห่งศรัทธา แต่เป็นศาสนาแห่งปัญญา แม้จะยอมรับความสำคัญของศรัทธา เช่นเดียวกับยอมรับความสำคัญของศีลและสมาธิ แต่ปัญญาคือสุดยอดของธรรมทั้งปวง ปัญญาขั้นสูงสุดคือปัญญารู้เท่าทันสังขารธรรม ที่จะตัดเครื่องผูกมัดไว้กับทุกข์
8. สอนหลักอนัตตา	พุทธศาสนาประกาศหลักสำคัญเกี่ยวกับความจริงของสิ่งทั้งหลาย คือ หลักอนัตตา สิ่งทั้งหลายจะให้เป็นไปตามความปรารถนาของเราไม่ได้ เพราะมันดำรงอยู่ตามกฎธรรมดาของมัน ไม่มีตัวตนคงที่ เช่นสังขาร คือ ชีวิตและร่างกายเป็นตัวอย่าง ผู้ที่เห็นความเป็นอนัตตา คือ ผู้ที่เข้าถึงจุดหมายของพุทธศาสนา
9. มองตามเหตุปัจจัย	พุทธศาสนา มองสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย อนัตตาก็คือหลักความเป็นไปตามเหตุปัจจัย สิ่งทั้งหลายไม่มีอะไรมีอยู่เป็นอยู่ตามลำพังตน แต่อิงอาศัยกันและกัน และเป็นไปตามเหตุปัจจัย หลักนี้คืออิทัปปัจจยตาหรือที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท
10. มนุษย์ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนา	มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีศักยภาพที่ฝึกได้และต้องฝึก มนุษย์จะประเสริฐด้วยการฝึก มนุษย์ที่ไม่ฝึกจะต่ำต้อยกว่าสัตว์ในทุกด้าน ชาวพุทธต้องมีโพธิศรัทธา คือ มั่นในศักยภาพที่จะเป็นพุทธะ คือ เป็นผู้ตื่นรู้ได้ด้วยการฝึก มนุษย์ต้องเชื่อมั่นตน ไม่ฝากความหวังไว้กับสิ่งนอกตัว
11. เป็นศาสนาแห่งการศึกษา	ชีวิตที่ดีงาม คือ ชีวิตแห่งการศึกษابนฐานของมรรคมีองค์ 8 ซึ่งประมวล ลงได้ในการศึกษา 3 ด้าน ได้แก่ ศีล (วาจา การงานและเลี้ยงชีพชอบ) สมาธิ (มีความเพียรพยายาม มีสติและสมาธิที่ชอบ) และปัญญา (ความเห็นและความคิดชอบ) หลักปฏิบัติในพุทธศาสนาจึงเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า การศึกษาหรือไตรสิกขา
12. ให้ความสำคัญทั้งปัจจัยภายในและภายนอก	จุดเริ่มต้นสำคัญที่นำไปสู่การศึกษาตามหลักมรรคมีองค์ 8 คือ (1) ปัจจัยภายในเฉพาะตัวบุคคล ได้แก่ การรู้จักคิด คิดวิเคราะห์เป็น (เรียกว่า โยนิโสมนสิการ) และ (2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การมีกัลยาณมิตร มีครูอาจารย์ มีแหล่งความรู้ ฯลฯ ซึ่งให้คำแนะนำและตัวอย่างที่ถูกต้อง (เรียกว่า ปรโตโมสะ) ทั้งสองอย่างเกื้อกูลกัน
13. ตื่นตัวด้วยความไม่	ก่อนปรินิพพาน พระพุทธองค์ทรงตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายให้ “ยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม” ความไม่ประมาท คือ การไม่ผัดเพี้ยน

ประมาณ	ไม่ละเลย ไม่นิ่งเฉย ไม่เฉื่อยชา มีความกระตือรือร้นในการบำเพ็ญ กิจหน้าที่ ถือว่าเป็นตัวกระตุ้นให้มีการปฏิบัติตามหลักธรรม
14. เห็นทุกข์ เป็นสุข	หรือทุกข์เพื่อเห็น แต่สุขเพื่อเป็น พุทธศาสนามองโลกและชีวิตตาม ความเป็นจริง ทุกข์มีจริง แต่ไม่ใช่เพื่อหลีกเลี่ยง หากแต่ต้องมองทุกข์ ด้วยความรู้เท่าทัน ว่าอะไรคือเหตุ รู้แล้วก็ละเสีย ความรู้นี้จะทำให้ จิตใจปลอดโปร่งเป็นอิสระด้วยปัญญา ไม่มีทุกข์บีบคั้น รู้เท่าทัน ความทุกข์ จึงมีความสุขที่สมบูรณ์
15. มุ่ง ประโยชน์สุข เพื่อมวลชน	การเกิดขึ้นของพุทธศาสนาก็เพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก เมื่อ เริ่มส่งสาวกไปประกาศศาสนาพระพุทธองค์ทรงย้ำว่า “เธอทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พหุชน เพื่อความสุขแก่พหุชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก”

ตาราง 1 ลักษณะและสาระสำคัญของพุทธศาสนา

ที่มา: ปรับปรุงจากพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2558)

บรรณานุกรม

นิยะดา เหล่าสุนทร. (2543). *ไตรภูมิพระร่วง: การศึกษาที่มา*. กรุงเทพมหานคร: แม่น้ำ
นาง 11.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวล
ธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12. สืบค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2562, จาก
http://www.84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=286

_____. (2558). *ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: เจริญดีมั่นคงการ
พิมพ์.

พุทธรักษ์ ปราบนอก. (2562). *การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของวัดเพื่อการ
ท่องเที่ยวเชิงศาสนา*. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

มหาวิทยาลัยมหิดล. (2561). *สุขภาพคนไทย 2561: พุทธศาสนากับการสร้างเสริมสุข
ภาวะ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 92-117.
สืบค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2562, จาก https://www.hiso.or.th/hiso/picture/reportHealth/ThaiHealth2018/thai2018_1.pdf และ https://www.hiso.or.th/hiso/picture/reportHealth/ThaiHealth2018/thai2018_24.pdf

- แม่ชีวิมุตติยา (สุภาพรรณ ณ บางช้าง). (2557). *จกกวาฬที่ปณี: ลักษณะเด่น ภูมิปัญญา และคุณค่า*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วิจารณ์ พานิช. (2561). *ชีวิตที่พอเพียง 3276b. คนยุคปัจจุบันและอนาคตไปวัดเพื่ออะไร*. สืบค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/654858>
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (2560). *รายงานวิจัยภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้ และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ศรีคำ บัวโรย. (2559). *ศาสนศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- Snyder, C. R., et al. (2011). *Positive Psychology: The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*, 2nd ed. Los Angeles: SAGE Publications Inc.

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ

วารสารบัณฑิตแสงโคมคำเป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานวิชาการ การศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความต่าง ๆ ในสาขาวิชาที่วิทยาเขตพะเยาเปิดสอน คือ (1) พระพุทธศาสนาและปรัชญา (2) การสอนสังคมศึกษา (3) การสอนภาษาไทย และ (4) รัฐศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการที่เกี่ยวกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้พระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ตลอดจนการบูรณาการสหวิทยาการต่าง ๆ ของคณาจารย์ บุคลากร นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานอื่น อันเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม 3) เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาและสร้างความร่วมมือในการบูรณาการ การเรียนการสอนกับการเผยแพร่ผลงาน องค์ความรู้ของคณาจารย์ บุคลากรและนิสิต ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแบบ Double-blind อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดย รับพิจารณาต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย กำหนดตีพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)

ทั้งนี้ ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การ เสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้ง ระบบการอ้างอิงต้องตามหลักเกณฑ์ที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นในบทความวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ ถือเป็นความ รับผิดชอบของผู้เขียนบทความและไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกอง บรรณาธิการวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ

2.1 **บทความวิจัย (Research Article)** เป็นบทความที่มีการค้นคว้าอย่างมีระบบและมีความมุ่งหมายชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือหลักการบางอย่างที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการหรือการนำวิชาการมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ บทความวิจัยมีรูปแบบของการวิจัยตามหลักวิชาการ เช่น การตั้งสมมติฐานหรือการกำหนดปัญหาที่สมเหตุผล โดยจะต้องระบุวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การตีความและสรุปผลการวิจัยที่สามารถให้คำตอบหรือบรรลุวัตถุประสงค์

2.2 **บทความวิชาการ (Academic Article)** เป็นบทความที่เขียนขึ้นในลักษณะวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่จากพื้นฐานทางวิชาการที่ได้เรียบเรียงจากผลงานทางวิชาการของตนเองหรือของผู้อื่น หรือเป็นบทความทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นความรู้ที่มีประโยชน์แก่คนทั่วไป

2.3 **บทความปริทัศน์ (Review Article)** งานวิชาการที่ประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการ (State of the Art) เฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้า มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ทั้งทางกว้างและทางลึกอย่างทันสมัย โดยให้ข้อวิพากษ์ที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ควรศึกษาและพัฒนาต่อไป

2.4 **บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)** บทความที่วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระให้เห็นคุณค่าของหนังสือ โดยบทวิจารณ์หนังสือจะต้องกล่าวถึงรายละเอียดของหนังสืออันประกอบด้วยชื่อผู้เขียน จำนวนหน้า ปีที่พิมพ์ ครั้งที่พิมพ์และสถานที่พิมพ์ให้ชัดเจน

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

3.1 **ต้นฉบับบทความ** ต้องมีความยาว 8-12 หน้ากระดาษ A4 (รวมบรรณานุกรม) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. ตั้งค่าน้ำกระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้าโดยระบุหมายเลขหน้าไว้ด้านบนขวา ด้วยตัวอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ห่างจากขอบกระดาษด้านบนและขอบด้านขวา 0.5 นิ้ว การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวธรรมดา ขนาด 14 pt. เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดย

ไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

3.2 **ชื่อเรื่อง** ต้องมีภาษาไทย (TH Sarabun PSK ขนาด 20 pt. ตัวหนา) และภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt. ตัวหนา) พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3.3 **ชื่อผู้เขียน หน่วยงานสังกัดและอีเมล** โดยชื่อผู้เขียนต้องระบุภาษาไทยและภาษาอังกฤษตัวหนา ด้วยอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. ส่วนหน่วยงานสังกัดระบุภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตัวธรรมดาด้วยอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. และอีเมลของผู้เขียนสำหรับติดต่อให้ใช้ตัวอักษรแบบ TH Sarabun PSK ขนาด 14 pt. ทั้งหมดให้จัดชิดขอบด้านขวา ในกรณีที่มีผู้เขียนมากกว่า 1 ราย ให้ใส่ตัวเลขเป็นตัวยก ท้ายชื่อผู้เขียนและชื่อหน่วยงานสังกัดให้ตรงกัน และในกรณีที่บทความเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หรือหลักสูตรการศึกษา โปรดระบุชื่อหลักสูตรและสถาบันการศึกษาให้ชัดเจน

กรณีผู้เขียนสังกัดเดียวกัน ไม่ต้องใส่เลขยกที่หน่วยงานสังกัด เช่น

สมศรี สมมติ¹, สมร สุดใจ², สมใจ สมศรี²

Somsri Sommut¹, Samorn Sudjai², Somjai Somsri²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา¹, โรงเรียนปงรัชดาภิเษก²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus¹,

Pongratchadapisek School²

Corresponding Author, E-mail: somsri334@gmail.com

กรณีผู้เขียนสังกัดต่างกัน ให้ใส่เลขยกแต่ละคนให้ชัดเจน เช่น

สมศรี สมมติ¹, สมใจ สมศรี²

Somsri Sommut¹, Somjai Somsri²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา¹, โรงเรียนปงรัชดาภิเษก²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus¹,

Pongratchadapisek School²

Corresponding Author, E-mail: somsri334@gmail.com

3.4 **บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ** บทคัดย่อภาษาไทยไม่เกิน 300 คำ

3.5 **คำสำคัญ (Keywords)** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-5 คำ

3.6 การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย พิมพ์ตัวหนา TH Sarabun PSK ขนาด 18 pt. หัวข้อรองเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 0.5 นิ้ว (เริ่มพิมพ์ตัวที่ 6) พิมพ์ตัวหนา TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. และหัวข้อย่อยใช้ตัวธรรมดา TH Sarabun PSK ขนาด 16 pt. ทั้งหัวข้อรองและหัวข้อย่อยควรพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ควรเว้นระยะพิมพ์ระหว่างบรรทัด แบบ Before 6 pt.

3.7 การใช้ตัวเลข คำย่อและวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) สำหรับการวงเล็บภาษาอังกฤษ อักษรตัวแรกของทุกคำควรเป็นตัวใหญ่ เช่น Student-centered Learning

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับ ดังนี้ *ผู้เขียนรวมทั้งผู้ร่วมไม่เกิน 5 ท่าน**

1. บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์การวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย โดยสรุปให้สั้นและกระชับความ

2. บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัย กรอบแนวคิด

3. วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives) ระบุวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับข้อ

4. ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) ระบุแผนการวิจัย กลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

5. ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิก็ได้

6. อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิดและงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด พร้อมระบุองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

7. สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8. บรรณานุกรม (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเชิงอรรถเท่านั้น โดยใช้อ้างอิงระบบ APA

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับ ดังนี้ *ผู้เขียนรวมทั้งผู้ร่วมไม่เกิน 3 ท่าน**

1. บทคัดย่อ (Abstract)

2. บทนำ (Introduction)

3. เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับและระบุงค์ความรู้ใหม่

4. สรุป (Conclusion)

5. บรรณานุกรม (References) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

บทความปริทัศน์ (Review Article) ให้เรียงลำดับ ดังนี้

1. บทนำ (Introduction)

2. เนื้อหา (Content)

3. บทวิจารณ์ (Discussion)

4. สรุป (Conclusion)

5. บรรณานุกรม (References)

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ให้เรียงลำดับ ดังนี้

1. บทนำ (Introduction)

2. เนื้อหา (Content)

3. บทวิจารณ์ (Discussion)

4. สรุป (Conclusion)

5. บรรณานุกรม (References) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

4. ระบบการอ้างอิงและบรรณานุกรมทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสารเพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณา โดยผู้ทรงคุณวุฒิจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

4.1 การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) หรือระบบนาม-ปี โดยใช้วงเล็บเปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน ปีที่จัดพิมพ์และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เพื่อกำกับท้ายเนื้อความที่อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1. พระไตรปิฎกและอรรถกถา ให้อ้างอิงชื่อคัมภีร์ เล่ม ข้อ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 16: 282-283), (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล เล่ม 16: 256-320)
2. ผู้แต่ง 1 ราย ให้อ้างอิงชื่อผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระมหาสุทิตย อากาศโร, 2554: 44)
3. ผู้แต่ง 2 ราย ให้อ้างอิงชื่อของผู้แต่งทั้งสอง เครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์ เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระมหาสุทิตย อากาศโร และเชมณัฐ อินทรสุวรรณ, 2553: 44) หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 รายการ ให้ใช้เครื่องหมายอัฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิง เช่น (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2548: 8; พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2554: 44)
4. ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างอิงชื่อของผู้แต่งคนแรก เว้นวรรคหนึ่งครั้ง เพิ่มคำว่า “และคณะ” เครื่องหมายทวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, 2548: 55)
5. ให้เรียงลำดับบรรณานุกรมตามลำดับพยัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่ง

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1. ถ้ามีผู้แต่ง 1 ราย ให้อ้างอิงนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที่นำมาอ้างอิง เช่น (Keown, 2003: 4)
2. ถ้ามีผู้แต่ง 2 ราย ให้อ้างอิงนามสกุลของผู้แต่ง 2 ราย เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าที่นำมาอ้างอิง เช่น (Hersey & Blanchard, 2000: 3) และให้ใช้เครื่องหมายอัฒภาค (;) คั่นกลางระหว่างเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 เอกสาร เช่น (Keown, 2003: 4; Hersey & Blanchard, 2000: 3)
3. ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างอิงนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วย et al, ปีที่พิมพ์ และหน้าที่นำมาอ้างอิง (Kaiser, et al., 2008: 55)

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นบริษัทหรือสำนักพิมพ์ให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

1. บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด ให้ใช้ “21 เซ็นจูรี”
2. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้ใช้ “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”

3. กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4.2 บรรณานุกรม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อหนังสือ./ ครั้งที่พิมพ์./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2548). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ในชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ)./ ชื่อเรื่อง/ เลขหน้าแรก-สุดท้ายที่ตีพิมพ์./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2562). ข้อถกเถียงเรื่องพระพุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญ. ใน ปรีดี หงส์สตัน และอัมพร หมดดิน. *ศาสนากับความรุนแรง*, หน้า 400-459. กรุงเทพมหานคร: Illuminations Editions.

(4) บทความจากวารสาร

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่./ (ฉบับที่)./ เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง:

ธิดาภูมิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ: สังคหวัตถุ 4 เครื่องมือ การวางแผนและการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 3 (1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ในชื่อสารานุกรม./ เล่มที่อ้าง, หน้าเลขหน้าที่อ้าง./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

สนิท อาจพันธ์. (2537). หม้อคอคาย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ*, หน้า 274-275. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T. (1995). Science fiction. In *The encyclopaedia Americana* (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier Press.

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.

ตัวอย่าง:

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น. 13.

(7) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)/ชื่อวิทยานิพนธ์./ระดับวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/หรือการค้นคว้าแบบอิสระ/ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง:

สัมฤทธิ์ ต่อสติ. (2542). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของสถานบริการสาธารณสุขเขตเมือง กรณีศึกษาศูนย์: แพทย์ชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

(8) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (ปี)/ตำแหน่ง./สัมภาษณ์./วัน เดือน.

ตัวอย่าง:

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (2558). *อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. สัมภาษณ์. 18 เมษายน.

(9) สื่อออนไลน์

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่เผยแพร่)/ชื่อบทความ./สืบค้นเมื่อ วันที่ เดือน ปี./จาก แหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง:

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปณโณ). (1 พฤษภาคม 2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

Doyle, M. W. (22 June 2004). *Liberal Internationalism: Peace, War and Democracy*. Retrieved September 2, 2013, from http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/doyle/index.html

ตัวอย่างบรรณานุกรม

บรรณานุกรม

โกนิญฐ์ ศรีทอง. (2558). *การบูรณาการภูมิปัญญาพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาชุมชน*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จรรยา รัตนกาล. (2556). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสามัคคี อำเภอยุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. รายงานการวิจัย. กองทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. (2538). *ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: ปกเกล้า.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2548). *โลกทัศน์ชาวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร. (2561). เพชฌัญญูพื้นที่ทางความเชื่อและเพศ: การแสดงอัตลักษณ์ทางเพศของภิกษุสามเณรไทย- FACEBOOK as Belief and Gender Sphere: Transgender Identity of Thai Buddhist Clergymen. *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 ระดับนานาชาติครั้งที่ 3 The 5th National and the 3rd International Conferences 2018 “จิตอาสากับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน- Volunteer Spirit with Sustainable Social*

- Development*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. วันที่ 28 มีนาคม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์*, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปณโณ). (1 พฤษภาคม 2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?artide_id=1304&articlegroup_id=274
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550. *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก*, 24 สิงหาคม 2550.
- Bergstein, M. (2000). Tubular Function. In Richard, E. B., Robert, M. K. & Hal, B. J. (Eds.). *Nelson Textbook of Paediatrics*, 16th ed. (p. 596). Philadelphia: Saunders.
- Boo, E. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*, Vol. 1 and 2. Washington, D.C.: World Wildlife Fund.
- Boo, E. (1991). Making Ecotourism Sustainable: Recommendations for Planning, Development, and Management. In *Nature Tourism Managing for the Environment*. Washington, D.C.: Island Press.
- John, J. L. (1987). *Carrying Capacity for Tourism Development in National Part of the United States*, UNEP, Industry and Environment. Vol. 9 No. 1.
- Keown, D. (1995). *Are There "Human Right" in Buddhism*. London: University of London.
- Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*. 6 (5), 25-28.
- Snyder, C. R., et al. (2011). *Positive Psychology: The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*, 2nd ed. Los Angeles: SAGE Publications Inc.

Strauss, A. and Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory, Techniques and Procedures for Developing*. London: California Sage Publications.

5. การส่งบทความต้นฉบับ

5.1 การเตรียมเอกสารต้นฉบับประกอบด้วย

1. ต้นฉบับที่เป็นไฟล์ *.doc ของ Microsoft Word โปรดดูรายละเอียดตามที่ระบุในรูปแบบข้างต้น
2. กรอกแบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ (ใบสมัคร) ให้ถูกต้องและชัดเจน

5.2 การจัดส่งต้นฉบับ

ส่งทางระบบวารสารออนไลน์ “วารสารบัณฑิตแสงโคกคำ” ตามลิงค์ <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jsbs/about/submissions> หากผู้เขียนยังไม่มีบัญชีของระบบ ThaiJO ต้องลงทะเบียน (Register) ในระบบวารสารก่อน จากนั้นเข้าสู่ระบบ (Login) เพื่อส่งบทความต้นฉบับและแนบไฟล์แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์มาให้เรียบร้อย (หรือกรอกใบสมัครทาง Google Form)

6. การพิจารณาบทความเบื้องต้นของกองบรรณาธิการ

บทความต้นฉบับต้องจัดในรูปแบบไฟล์ *.doc หากประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์รูปภาพ ในสกุล *.pdf *.jpg *.png หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 8-12 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและบรรณานุกรม) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้นใน 2 ด้าน คือ 1) ความถูกต้องตามรูปแบบของวารสาร 2) ขอบข่ายเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์ ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาเบื้องต้น จะส่งกลับไปให้ผู้เขียนแก้ไข ถ้าผ่าน จะเข้าสู่การพิจารณาถ้อยแถลงของผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินผลอย่างไร จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบต่อไป

7. สิทธิของกองบรรณาธิการ

ในกรณีกองบรรณาธิการหรือผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้พิจารณาถ้อยแถลงบทความมีความเห็นว่า ควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นหลักและขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่ตีพิมพ์ในกรณีที่บทความไม่ตรงกับวัตถุประสงค์และรูปแบบของวารสารบัณฑิต

แสงโคมคำหรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ หากบทความใดได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิให้ตีพิมพ์ ผู้เขียนจะได้รับหนังสือรับรองการตีพิมพ์จากวารสาร (เฉพาะผู้แจ้งความประสงค์เท่านั้น)

8. อัตราค่าตีพิมพ์บทความ

กำหนดค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ บทความละ 3,000 บาท

9. การชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์

หลังจากผู้เขียนส่งบทความต้นฉบับและกรอกแบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ (ใบสมัคร) ในระบบวารสารออนไลน์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนชำระค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ จำนวน 3,000 บาท/บทความ ตามรายละเอียด ดังนี้

ชื่อธนาคาร: ออมสิน สาขามหาวิทยาลัยพะเยา

ชื่อบัญชี: วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ มจร.พะเยา

บัญชีเลขที่: 020320117631

จากนั้น ให้ผู้เขียนแจ้งผลการโอนพร้อมหลักฐานการโอน โดยระบุชื่อผู้โอนและชื่อบทความมาที่ Email: jsbsmcu@gmail.com (หากประสงค์จะให้ออกใบเสร็จในนามหน่วยงานหรือองค์กรใด กรุณาระบุให้ชัดเจน)

***ทั้งนี้ทางวารสารจะไม่คืนค่าธรรมเนียม ในกรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณากลับกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ เนื่องจากค่าธรรมเนียมได้นำไปเป็นค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว

แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ

แบบฟอร์มเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์
วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....
ระดับการศึกษาสูงสุด..... ตำแหน่งทางวิชาการ.....

ชื่อบทความ
(ภาษาไทย).....

(English).....

ชื่อผู้เขียนร่วม
1.
2.
3.
4.
5.

หน่วยงานและที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

โทรศัพท์..... E-mail

“ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วม (ถ้ามี) ขอรับรองว่า บทความที่เสนอมานี้ ยังไม่เคยได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้
อยู่ระหว่างกระบวนการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นใด ข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วมยอมรับหลักการ
พิจารณาต้นฉบับ โดยยินยอมให้กองบรรณาธิการมีสิทธิ์พิจารณา ตรวจสอบแก้ต้นฉบับได้ตามที่เห็นสมควร และขอ
มอบสิทธิ์บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ให้แก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ใน
กรณีมีการฟ้องร้องเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์เกี่ยวกับภาพ กราฟ ข้อความส่วนใดส่วนหนึ่ง และ/หรือข้อคิดเห็นที่
ปรากฏในบทความนี้ ถือเป็นความรับผิดชอบของข้าพเจ้าและผู้เขียนร่วมแต่เพียงฝ่ายเดียว”

ลงชื่อ.....ผู้เขียน
()

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทความวิจัย)

2

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt.)

1.(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....
2.
3.

ระเบียบวิธีวิจัย (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

.....

ผลการวิจัย (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทความวิจัย)

3

บรรณานุกรม (References) (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....
 (ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)
(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....
 (ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)
(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....
 (ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

การอ้างอิงบรรณานุกรม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อหนังสือ/ครั้งที่พิมพ์/สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

พระมหาสุทนต์ อากาศโร. (2548). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพมหานคร: พลิซฐไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ในชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ)/ชื่อเรื่อง/เลขหน้าแรก-สุดท้ายที่ตีพิมพ์/
 สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2562). ข้อถกเถียงเรื่องพระพุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญ. ใน ปรีดี หงส์
 สัตน และอัมพร หมาดเด็น. *ศาสนากับความรุนแรง*, หน้า 400-459. กรุงเทพมหานคร: Illuminations
 Editions.

(4) บทความจากวารสาร

ผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ชื่อวารสาร/ปีที่(ฉบับที่)/เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง:

จิตติวิทย์ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ: สังคหวัตถุ 4 เครื่องมือ การวางแผน
 และการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 3 (1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความ/ในชื่อสารานุกรม/เล่มที่อ้าง, หน้าเลขหน้าที่อ้าง/สถานที่พิมพ์/สำนักพิมพ์
 หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทความวิจัย)

4

ตัวอย่าง:

สนิท อางพันธ์. (2537). หม้อคอกวาย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ*, หน้า 274-275. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T. (1995). Science fiction. In *The encyclopaedia Americana* (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier Press.

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์./ชื่อบทความ/ชื่อหนังสือพิมพ์/เลขหน้า.

ตัวอย่าง:

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น.13.

(7) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน./ปีพิมพ์./ชื่อวิทยานิพนธ์./ระดับวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/หรือการค้นคว้าแบบอิสระ/ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง:

สัมฤทธิ์ ต่อสติ. (2542). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของสถานบริการสาธารณสุขเขตเมือง กรณีศึกษาศูนย์: แพทย์ชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

(8) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์/(ปี)/ตำแหน่ง/สัมภาษณ์/วัน เดือน.

ตัวอย่าง:

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (2558). *อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. สัมภาษณ์. 18 เมษายน.

(9) สื่อออนไลน์

ผู้แต่ง./วันที่ เดือน ปีที่เผยแพร่/ชื่อบทความ/สืบค้นเมื่อ วันที่ เดือน ปี./จาก แหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง:

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา). (1 พฤษภาคม 2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?artide_id=1304&articlegroup_id=274

Doyle, M. W. (22 June 2004). *Liberal Internationalism: Peace, War and Democracy*. Retrieved September 2, 2013, from http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/doyle/index.html

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทความวิชาการ)

1 นิ้ว/ 2.54 ซม. บทความวิชาการต้นฉบับต้องมีความยาว 8 -12 หน้ากระดาษ A4 (รวมบรรณานุกรม)

ชื่อบทความภาษาไทย (TH SarabunPSK 20 pt.)

Title in English (TH SarabunPSK 18 pt.)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาไทย (16 pt. ตัวหนา)¹, ผู้เขียนร่วม², ผู้เขียนร่วม³

ชื่อ – นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาอังกฤษ (16 pt. ตัวหนา)¹, ผู้เขียนร่วม², ผู้เขียนร่วม³

ชื่อหน่วยงาน สังกัดภาษาไทย (14 pt. ตัวธรรมดา)¹, ², ³

ชื่อหน่วยงาน สังกัดภาษาอังกฤษ (14 pt. ตัวธรรมดา)¹, ², ³

อีเมลของผู้เขียนหลัก(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)

เว้น 1 บรรทัด

บทคัดย่อ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....(บทคัดย่อไม่เกิน 300 คำ).....

..... (TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....
.....
.....

1 นิ้ว/
2.54 ซม.

คำสำคัญ (18 pt.):;;(ขนาด 16 pt.)..... (3-5 คำ)

Abstract (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....(Abstract ไม่เกิน 300 คำ).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....
.....
.....

Keywords (18 pt.):;(ขนาด 16 pt.)..... (3-5 คำ)

บทนำ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

1 นิ้ว/ 2.54 ซม.

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทความวิชาการ)

2

เนื้อเรื่อง (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

สรุป (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

บรรณานุกรม (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

การอ้างอิงบรรณานุกรม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ./ครั้งที่พิมพ์./สถานที่พิมพ์./สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐไทย ออฟเซต.

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทความวิชาการ)

3

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ในชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ)/ ชื่อเรื่อง/ เลขหน้าแรก-สุดท้ายที่ตีพิมพ์./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2562). ข้อถกเถียงเรื่องพระพุทธศาสนาประเทศไทยในรัฐธรรมนูญ. ใน ปรีดี หงส์ สัติน และอมพร หมดเด้น. *ศาสนากับความรุนแรง*, หน้า 400-459. กรุงเทพมหานคร: Illuminations Editions.

(4) บทความจากวารสาร

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)/ เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง:

อิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ: สังคหวัตถุ 4 เครื่องมือ การวางแผน และการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 3 (1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ในชื่อสารานุกรม./ เล่มที่อ้าง, หน้าเลขหน้าที่อ้าง./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์ หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

สนธิ อาจพันธ์. (2537). หม้อคอควย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ*, หน้า 274-275. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
Sturgeon, T. (1995). Science fiction. In *The encyclopaedia Americana* (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier Press.

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ เลขหน้า.

ตัวอย่าง:

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น.13.

(7) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อวิทยานิพนธ์./ ระดับวิทยานิพนธ์/ สารนิพนธ์/ หรือการค้นคว้าแบบอิสระ/ ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง:

สัมฤทธิ์ ต่อสติ. (2542). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของสถานบริการสาธารณสุขเขตเมือง กรณีศึกษาศูนย์: แพทย์ชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทความวิชาการ)

4

(8) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์/(ปี)/ตำแหน่ง/สัมภาษณ์/วัน เดือน.

ตัวอย่าง:

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (2558). อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
สัมภาษณ์. 18 เมษายน.

(9) สื่อออนไลน์

ผู้แต่ง/(วันที่ เดือน ปีที่เผยแพร่)/ชื่อบทความ/สืบค้นเมื่อ วันที่ เดือน ปี,/จาก แหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง:

พระศรีศัชมภัฏฐาน (สมจินต์ สมมาปัญญา). (1 พฤษภาคม 2555). การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

Doyle, M. W. (22 June 2004). *Liberal Internationalism: Peace, War and Democracy*. Retrieved September 2, 2013, from http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/doyle/index.html

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทความปริทัศน์)

1 นิ้ว/ 2.54 ซม. บทความปริทัศน์ต้นฉบับต้องมีความยาว 8 -12 หน้ากระดาษ A4 (รวมบรรณานุกรม)

ชื่อบทความ (TH SarabunPSK 20 pt.)

Title in English (TH SarabunPSK 18 pt.)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ - นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาไทย (16 pt. ตัวหนา)

ชื่อ - นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาอังกฤษ (16 pt. ตัวหนา)

ชื่อหน่วยงาน สังกัดภาษาไทย (14 pt. ตัวธรรมดา)

ชื่อหน่วยงาน สังกัดภาษาอังกฤษ (14 pt. ตัวธรรมดา)

อีเมลของผู้เขียนหลัก(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)

เว้น 1 บรรทัด

บทความปริทัศน์

ชื่อผู้แต่งผลงานวิชาการ:

จำนวนหน้า:

ปีที่พิมพ์:

ครั้งที่พิมพ์:

สถานที่พิมพ์:

เว้น 1 บรรทัด

บทนำ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

1 นิ้ว/
2.54 ซม.

1 นิ้ว/
2.54 ซม.

เนื้อหา (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

1 นิ้ว/ 2.54 ซม.

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

...(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

สรุป (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

... (TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.) ...

บรรณานุกรม (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

..(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

..(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

..(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทความปริทัศน์)

3

การอ้างอิงบรรณานุกรม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อหนังสือ./ ครั้งที่พิมพ์./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

พระมหาสุทนต์ อาภาภโร. (2548). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ในชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ)/ ชื่อเรื่อง/ เลขหน้าแรก-สุดท้ายที่ดีพิมพ์./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2562). ข้อถกเถียงเรื่องพระพุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญ. ใน ปรีดี หงส์ สติน และอมพร หมาดเต็น. *ศาสนากับความรุนแรง*, หน้า 400-459. กรุงเทพมหานคร: Illuminations Editions.

(4) บทความจากวารสาร

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)/ เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้ายที่ดีพิมพ์.

ตัวอย่าง:

อิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ: สังคหวัตถุ 4 เครื่องมือ การวางแผน และการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 3 (1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ในชื่อสารานุกรม./ เล่มที่อ้าง, หน้าเลขหน้าที่อ้าง./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

สนธิ อาจพันธ์. (2537). หม้อคอกวาย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ*, หน้า 274-275. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T. (1995). Science fiction. In *The encyclopaedia Americana* (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier Press.

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ เลขหน้า.

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทความปริทัศน์)

4

ตัวอย่าง:

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น.13.

(7) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ระดับวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/หรือการค้นคว้าแบบอิสระ/
ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง:

สัมฤทธิ์ ต่อสติ. (2542). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของสถานบริการสาธารณสุขเขตเมือง กรณีศึกษาศูนย์: แพทย์ชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

(8) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (ปี)./ตำแหน่ง/สัมภาษณ์./วัน เดือน.

ตัวอย่าง:

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (2558). *อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. สัมภาษณ์. 18 เมษายน.

(9) สื่อออนไลน์

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่เผยแพร่)/ชื่อบทความ/สืบค้นเมื่อ วันที่ เดือน ปี./จาก แหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง:

พระศรีศัชมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). (1 พฤษภาคม 2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

Doyle, M. W. (22 June 2004). *Liberal Internationalism: Peace, War and Democracy*. Retrieved September 2, 2013, from http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/doyle/index.html

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทวิจารณ์หนังสือ)

↑
1 นิ้ว/ 2.54 ซม. บทวิจารณ์หนังสือต้นฉบับต้องมีความยาว 8 - 10 หน้ากระดาษ A4

ชื่อเรื่อง (TH SarabunPSK 20 pt.)

Title in English (TH SarabunPSK 18 pt.)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ - นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาไทย (16 pt. ตัวหนา)

ชื่อ - นามสกุล ผู้เขียนบทความภาษาอังกฤษ (16 pt. ตัวหนา)

ชื่อหน่วยงาน สังกัดภาษาไทย (14 pt. ตัวธรรมดา)

ชื่อหน่วยงาน สังกัดภาษาอังกฤษ (14 pt. ตัวธรรมดา)

อีเมลของผู้เขียนหลัก(ที่ติดต่อได้) (14 pt. ตัวธรรมดา)

เว้น 1 บรรทัด

บทวิจารณ์หนังสือ

ผู้เขียน:

จำนวนหน้า:

ปีที่พิมพ์:

ครั้งที่พิมพ์:

สถานที่พิมพ์:

เว้น 1 บรรทัด

บทนำ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

← 1 นิ้ว/
2.54 ซม.

← 1 นิ้ว/
2.54 ซม.

เนื้อหา (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

↑
1 นิ้ว/ 2.54 ซม.

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทวิจารณ์หนังสือ)

2

บทวิจารณ์ (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.).....

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

บรรณานุกรม (18 pt.) (การจัดระยะห่างบรรทัดหัวข้อใหญ่ Before 6 pt.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....(TH SarabunPSK ขนาด 16 pt.).....

(ย่อหน้า 0.5 นิ้ว/1.27 ซม.)

.....

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทวิจารณ์หนังสือ)

3

การอ้างอิงบรรณานุกรม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ./ครั้งที่พิมพ์./สถานที่พิมพ์./สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

พระมหาสุทนต์ อาภาภโร. (2548). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ในชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ)./ชื่อเรื่อง/เลขหน้าแรก-สุดท้ายที่ดีพิมพ์./สถานที่พิมพ์./สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2562). ข้อถกเถียงเรื่องพระพุทธศาสนาประจำชาติไทยในรัฐธรรมนูญ. ใน ปรีดี หงส์ สติน และอมพร หมาดเต็น. *ศาสนากับความรุนแรง*, หน้า 400-459. กรุงเทพมหานคร: Illuminations Editions.

(4) บทความจากวารสาร

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่ (ฉบับที่)./เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้ายที่ดีพิมพ์.

ตัวอย่าง:

อิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ: สัปดาห์ที่ 4 เครื่องมือ การวางแผน และการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 3 (1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ในชื่อสารานุกรม./เล่มที่อ้าง, หน้าเลขหน้าที่อ้าง./สถานที่พิมพ์./สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง:

สนธิ อาจพันธ์. (2537). หม้อคอกควาย. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ*, หน้า 274-275. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Sturgeon, T. (1995). Science fiction. In *The encyclopaedia Americana* (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier Press.

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.

ตัวอย่างการจัดส่งต้นฉบับ (บทวิจารณ์หนังสือ)

4

ตัวอย่าง:

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น.13.

(7) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ระดับวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/หรือการค้นคว้าแบบอิสระ/
ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง:

สัมฤทธิ์ ต่อสติ. (2542). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของสถานบริการสาธารณสุขเขตเมือง กรณีศึกษาศูนย์: แพทย์ชุมชนเมืองพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

(8) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (ปี)./ตำแหน่ง/สัมภาษณ์./วัน เดือน.

ตัวอย่าง:

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (2558). *อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
สัมภาษณ์. 18 เมษายน.

(9) สื่อออนไลน์

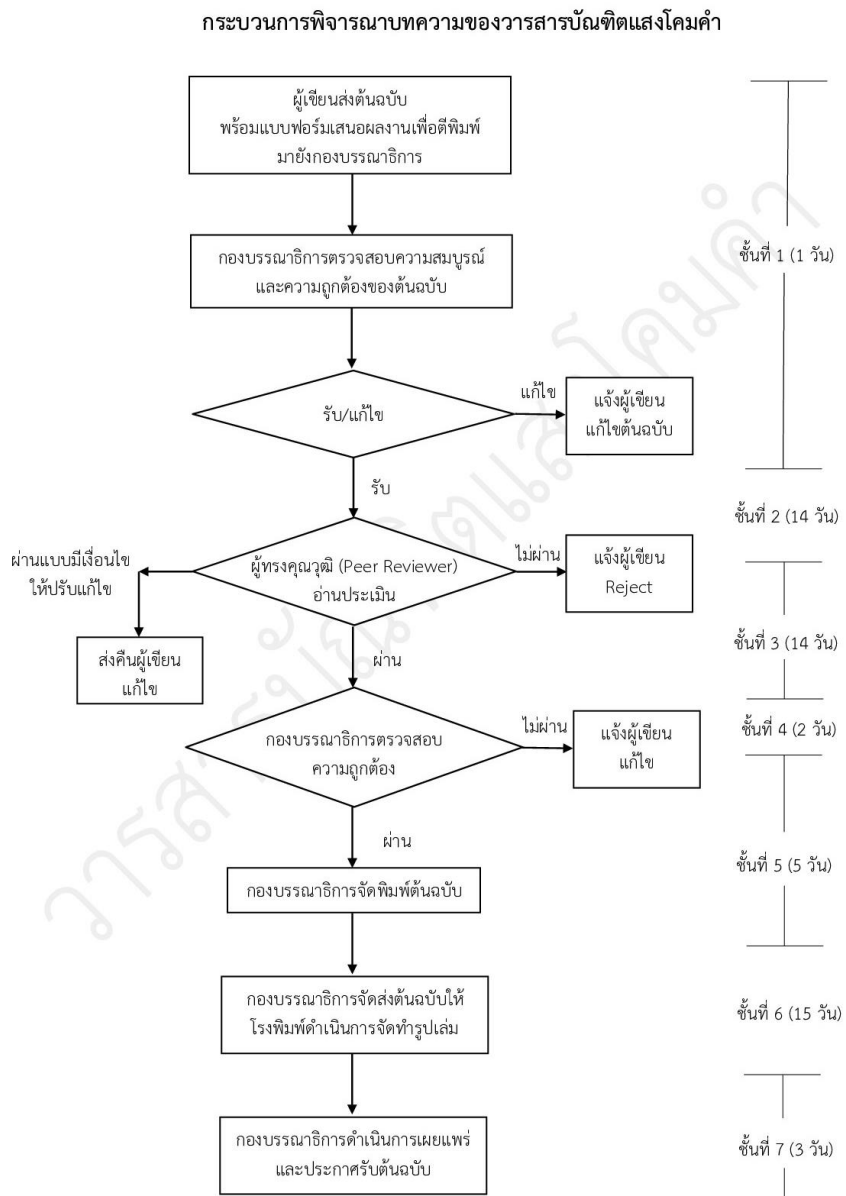
ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่เผยแพร่)/ชื่อบทความ/สืบค้นเมื่อ วันที่ เดือน ปี./จาก แหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง:

พระศรีศัชมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). (1 พฤษภาคม 2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2556, จาก http://www.mcu.ac.th/site/artidecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

Doyle, M. W. (22 June 2004). *Liberal Internationalism: Peace, War and Democracy*. Retrieved September 2, 2013, from http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/doyle/index.html

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารบัณฑิตแสงโคมคำ

วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
566 หมู่ 2 ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 56000
โทรศัพท์ 0-5487-0141
E-mail: jsbsmcu@gmail.com

<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jsbs/index>